

**REVISTA
DE STUDII INTERDISCIPLINARE
C. STERE**

An 4 (2017), nr. 1-2 (13-14)

REVISTA DE STUDII INTERDISCIPLINARE „C. STERE”
(psihologie, sociologie, studii juridice, economie, religie, științe politice, relații internaționale)
e-mail: revista.c.stere@gmail.com

FONDATORI:

- ✓ Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, R. Moldova
- ✓ Universitatea Americană din Moldova
- ✓ Institutul de Studii Interdisciplinare „Petre Andrei”, România

Director: **Cătălin BORDEIANU**, doctor în filosofie, profesor, România

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef-adjunct: **Aliona LÎȘÎL**, doctor în economie, conferențiar, R. Moldova

Secretar general de redacție: **Cristina COPĂCEANU**, doctor în economie, conferențiar, R. Moldova

Secretari de redacție: **Elena BORDEIANU**
Florentin BUSUIOC

Consiliul științific:

1. **Elena ACULAI**, doctor habilitat, conferențiar, R. Moldova
2. **Serhat AKPINAR**, academician, doctor în economie, profesor, Cipru
3. **Gheorghe AVORNIC**, doctor habilitat, profesor, R. Moldova
4. **Ștefan Alexandru BĂIȘANU**, doctor în filosofie, conferențiar, România
5. **Alexandru BOBOC**, academician, doctor în filosofie, Academia Română
6. **Ionel BOSTAN**, doctor în drept, doctor în economie, profesor, România
7. **Valeriu CANȚER**, academician, doctor în fizică, Președintele Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare, R. Moldova
8. **Ioan CHELARU**, doctor în drept, Președintele Academiei Juriștilor din România
9. **Eugenia COJOCARU**, doctor habilitat, profesor, R. Moldova
10. **Valentina COPTILEȚ**, doctor în drept, conferențiar, R. Moldova
11. **Nicolae DABIJA**, academician, Republica Moldova
12. **Ion DEACONESCU**, doctor în filologie, profesor, România
13. **Teodor DIMA**, academician, doctor în filosofie, Academia Română
14. **Spiros FLOGAITIS**, academician, doctor în drept, doctor în istorie, profesor, Grecia
15. **Victoria GONȚA**, doctor în psihologie, conferențiar, R. Moldova
16. **Raisa GRECU**, doctor habilitat, conferențiar, R. Moldova
17. **Ion HUMĂ**, doctor în filosofie, profesor, România
18. **Lucian DINDIRICĂ**, doctor în istorie, România
19. **Dan JUMARĂ**, doctor în istorie, conferențiar, România
20. **Vasile MACOVICIUC**, doctor în filosofie, profesor, România
21. **Tatiana MANOLE**, doctor habilitat, profesor, R. Moldova
22. **Pavel MIDRIGAN**, doctor în politologie, conferențiar, R. Moldova
23. **Iurie MIHALACHE**, doctor în drept, conferențiar, R. Moldova
24. **Svetlana MIHĂILĂ**, doctor în economie, conferențiar, R. Moldova
25. **Mihai MILCA**, doctor în sociologie, conferențiar, România
26. **Octavian MOȘIN**, doctor în teologie, conferențiar, R. Moldova
27. **Vasile NECHITA**, doctor în teologie, profesor, România
28. **Adrian Dinu RACHIERU**, doctor în sociologie, profesor, România
29. **Alexandru ROȘCA**, academician, doctor în filosofie, Academia de Științe a Moldovei
30. **Gheorghe RUSNAC**, academician, doctor în istorie, Academia de Științe a Moldovei
31. **Tzvetan SIVCOV**, doctor în drept, profesor, Bulgaria
32. **Alexandru SURDU**, academician, doctor în filosofie, vicepreședinte Academia Română
33. **Laurențiu ȘOITU**, doctor în filosofie, profesor, România
34. **Andrei TREBCOV**, doctor în drept, Președintele Uniunii Internaționale a Juriștilor, Federația Rusă
35. **Alexandru TRIFU**, doctor în economie, profesor, România
36. **Viorel ȚURCANU**, doctor habilitat, profesor, R. Moldova
37. **Pantelemon VARZARI**, doctor habilitat, conferențiar, R. Moldova

ISSN 2457-5550

Editura **Vasiliana '98** – acreditată CNCS

Tel: 0332421250; e-mail: vasi98iasi@gmail.com; www.vasiliana98.ro

Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține, în exclusivitate, autorilor

CUPRINS

Aspecte teoretice ale definirii domeniului dreptului administrativ. O abordare a problematizării	5
Justiție și drept întru umanitate	20
Evoluția statului Republica Moldova prin prisma vectorului integraționist european / The Evolution of The Republic of Moldova State in The Context of The European Integration Vector / Эволюция Государства Республика Молдова Сквозь Призму Европейского Интеграционного Вектора	37
Politica penală – abordare evolutivă a noțiunii și definiției	57
Importanța și diapazonul competențelor executorului judecătoresc în cadrul realizării activității sale	64
Coraportul dintre valorile juridice, morale și religioase în opera lui Petre Andrei.....	73
Mecanisme juridice specifice de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii.....	82
Идеи разделения властей в трудах д. локка и ш. монтеские	89
Abordări teoretice privind noțiunea, conținutul, caracterele și limitele juridice, elemente indispensabile ale definirii dreptului de mediere.....	95
O reevaluare teoretică a problematicii interpretării juridice oficiale	104
Protecția intereselor economice ale consumatorilor prin prisma instituției practicilor comerciale incorecte	115
The Evaluation Project Media Litaracy Education in Turkey	129
Социальные и экономические права: проблемы соотношения.....	139
Expertiza tehnică auto judiciară – dimensiunile etapelor clasificării acestora	145
Încălări ale normelor de drept în literatura beletristică / Breaches of Law in Belletristic Literature.....	153
Controlul parlamentar asupra bugetului – atribuție a statului de drept	162
Theoretical Aspects Regarding The „Person” in Land Law Legal Relations	170

**ASPECTE TEORETICE ALE DEFINIRII DOMENIULUI
DREPTULUI ADMINISTRATIV.
O ABORDARE A PROBLEMATIZĂRII**

Prof. univ. Cătălin BORDEIANU,
dr.abilitat, h.c., Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene „Constantin Stere”,
Drd. Veronica RUSNAC (Poalelungi)

SOCIETATEA ȘI NECESITATEA REGLEMENTĂRIILOR JURIDICE

Structura socială

Intreaga existență este un sistem de componente care interacționează între ele.

Orice societate ființează pentru că dispune de structuri, adică de elemente de durabilitate, în temeiul cărora se desfășoară viața socială. Structura este suma părților componente ale unui obiect, ființe, concepții etc. Structura socială reprezintă un ansamblu de interacțiuni umane și sociale integrate într-un sistem, căruia îi oferă omogenitate și continuitate, și-i determină identitatea și stabilitatea. Datorită existenței structurilor sociale viața umană și socială capătă caracterul de regularitate și organizare.

Structura socială înglobează totalitatea raporturilor caracteristice diverselor forme de conviețuire socială repetate și stabile între componenții unui sistem social. Însăși conviețuirea oamenilor într-un anumit spațiu și într-o anumită epocă este determinată de

structuri sociale. De altfel, o trăsătură distinctivă a structurii sociale o constituie conviețuirea, într-o anumită formă, a unui număr de oameni.

Structura socială este, pe de o parte, un subsistem în care, pe orizontală, se situează familia, satul, orașul, națiunea, și, pe de altă parte, un subsistem unde, pe verticală, se află grupurile clasiale, de stratificare, ocupaționale, generații, sexe, vârste etc.

Așadar, structurile sociale sunt colective de indivizi care ființează și acționează în anumite moduri de conviețuire. În raport de relațiile de conviețuire, oamenii sunt grupați pe diferite niveluri ale societății, rezultând astfel stratificările sociale, profesionale, culturale. De aceea, structurile sociale orientează acțiunile sociale în anumite direcții pentru că ele se referă la un comportament individual și social perpetuat pe o durată de timp.

Din studiul structurilor sociale se deduc elemente esențiale de evaluare a activităților oamenilor, de cunoaștere a modului lor de viață, de explicare a poziției sociale a diferitelor colectivități umane, a adaptării și coerenței interne a unui sistem.

Status social

În viața cotidiană ca și în activitatea instituțională, omul deține o anumită poziție. Statusul reprezintă poziția ocupată de o persoană în societate. Treapta pe care se află un individ într-o structură socială reflectă tipul de apreciere asupra lui, dată de către ceilalți. Fiecare om este evaluat în funcție de această poziție a sa, iar recunoașterea ei depinde atât de personalitatea insului, cât și de normele și valorile sociale.

Statusurile variază în funcție de personalitatea oamenilor, iar multe dintre interacțiunile sociale și interumane constau în identificarea și selectarea statusurilor. Nu mai puțin semnificativ este procesul de constituire a interacțiunilor sociale în temeiul unor statusuri, adică oamenii se reunesc și în funcție de poziția ocupată de ei în structurile sociale.

Inițial, termenul de status a fost utilizat în sensul drepturilor și obligațiilor unei persoane, al puterii de care dispune (S. Chelcea, *Statusul*, în Dicționar, 1993, p. 612). É. Durkheim a studiat anomia ca proces de dereglare a ierarhiei de status. Max Weber a conferit conceptului de status sensul de prestigiu social. Antropologul american R. Linton a desemnat prin status o colecție de drepturi și de datorii determinate de locul

ocupat de individ în societate. T. Parsons a făcut diferența între status atribuit și status achiziționat sau dobândit. Statusul este studiat ca element al stratificării sociale distinct de conceptul de clasă.

Statusul atribuit reprezintă poziția acordată de societate, urmare a dimensiunii psihosociale (vârstă, sex, religie, rasă, mediu familial). Societatea atribuie statusuri persoanelor cu talente excepționale, din care derivă unicitatea poziției lor într-o comunitate.

Statusul dobândit este poziția câștigată de o persoană prin învățare sau prin efort. El se conturează și se obține de către individ, în cadrul competiției cu toți cei care aspiră la el și prin exprimarea opțiunilor pentru poziția dorită a fi ocupată. Student, președinte, director, actor, profesor sunt exemple de statusuri dobândite.

Toate societățile recunosc aptitudinile individuale și eșecurile personale, dar ele distribuie într-o proporție limitată unele statusuri dobândite (de pildă, aviator, profesor, cosmonaut, medic, jurist etc.). În timp ce statusurile ascriptive caracterizează întreaga populație dintr-o comunitate (de exemplu, bărbați sau femei, copii, tineri, adulți sau bătrâni), statusurile dobândite ființează, într-un anumit număr, stabilit de societate, în raport de oportunitățile sale. Pe de altă parte, în contexte concrete, aceste statusuri servesc ca modalitate de ființare a unui comportament social adecvat sau ca supapă pentru contestatari. Mai mult, societatea oferă adesea statusuri pentru a fi dobândite, ca recompensă în manifestarea

atitudinii conformiste, simultan cu căutarea posibilităților de canalizare a devianței către modalități sociale acceptabile (Vander Zanden, p. 89).

Un tip special de status este *statusul fundamental*, element cheie în raporturile dintre oameni. Vârsta și sexul, și, în anumite condiții, ocupația sunt statusuri fundamentale. În virtutea acestui status ceilalți așteaptă de la noi un anumit comportament. Față de copil societatea manifestă cerințele legate de abilități și acțiuni specifice statusului acestei vârste, cum sunt pregătirea școlară, însușirea normelor de conduită, conformarea la regulile sociale, inocență, puritate etc. și în cu totul alt mod este perceput statusul de adult, judecat, în principal, prin asumarea responsabilităților sociale, competență profesională și socială. Așadar, vârsta constituie una din căile de dobândire de către individ a altor statusuri. Societatea reglementează comportamentul fiecărei vârste. Un om bătrân are un alt spațiu social decât un ins tânăr. Vârsta operează ca un criteriu distinctiv pentru anumite situații sociale (primirea buletinului de identitate, exersarea unor drepturi, încadrarea în muncă, ieșirea la pensie, căsătoria). Vârsta servește ca un reper ce permite orientarea indivizilor în rețelele sociale: familie, mediu, școală, comunitate religioasă, loc de muncă.

Rolul social

Este totalitatea așteptărilor care definesc comportamentul oamenilor exprimate în drepturi și responsabilități ca fiind proprii sau improprii pentru ocuparea unui status și

punerea în act a cerințelor conținute în status. În timp ce statusul este o poziție ocupată de un individ, rolul reprezintă îndeplinirea unei atribuții. Conceptul de rol a fost elaborat de R. Linton în *Study of Man*.

Noțiunea de rol este polisemantică și, fără a stăruia asupra acestui aspect, să menționăm numai rolurile din teatru, bazate în totalitatea lor pe jocul de roluri, dar acestea sunt fictive, urmare a plămuirii lor de către dramaturg. Rolurile sociale dau expresie unui comportament social și aspectului prescriptiv al conduitei sociale. Rolurile permit proiectarea mentală a comportamentului, ceea ce oferă posibilitatea direcționării acțiunilor spre un scop bine definit.

Societatea stabilește acele roluri, derivate din statusurile sociale, semnificative în funcționalitatea ei, iar individul operează cu informații despre semenii săi, despre poziția și rolurile jucate. De fapt, o condiție fundamentală a integrării sociale este cunoașterea statusurilor și rolurilor membrilor grupurilor din care fac parte indivizii. În acest fel, fiecare om se raportează la viața socială prin tipuri și categorii de oameni.

Rolurile sunt primele legături între structurile instituționale și experiențele personale ale membrilor unei societăți. Rolurile pun în evidență toate sarcinile ce-i revin sau pe care și le asumă un individ din perspectiva poziției sociale ocupate. Rolul jucat este comportamentul real al unei persoane care deține un status. Oamenii diferă în funcție de modul cum îndeplinesc obligațiile și drepturile asociate cu rolurile lor. Fiecare om își asumă roluri în maniera sa

proprie. Rolul îndeplinit de fiecare om este unic, el nu poate fi reprodus sau recreat de altul. În schimb, societatea dispune de un sistem de norme și de mijloace ce obligă pe membrii săi să-și adapteze comportamentul la rolurile jucate derivate din statusul atribuit sau dobândit.

Rolurile sociale pot fi dobândite sau pot fi atribuite. Fiecare rol are, în societate sau în grup, semnificația sa. De aceea, unele sunt clare pentru toți, cum sunt, de pildă, rolurile profesionale sau rolurile familiale.

Pe de altă parte, un rol nu ființează autonom. Unui status îi este asociat un set de roluri, care exprimă complexul de activități ce-l pune pe individ în relație cu ceilalți. De aceea, nu pot exista profesori fără studenți, medici fără pacienți, comandanți fără subordonați, avocați fără clienți, soți fără soții, preoți fără enoriași etc. Rolurile acționează ca un set de norme care definesc îndatoririle și drepturile.

Orice rol are cel puțin un alt rol, reciproc, atașat lui. Drepturile legate de un rol sunt îndatoririle legate de alt rol. Oamenii se grupează în rețele de roluri reciproce. Relațiile de roluri leagă pe oameni unii de alții deoarece drepturile unora sunt îndatoriri ale altora.

În cadrul interacțiunii indivizii experimentează aceste relații stabile ca o structură socială sub forma instituțională: familie,

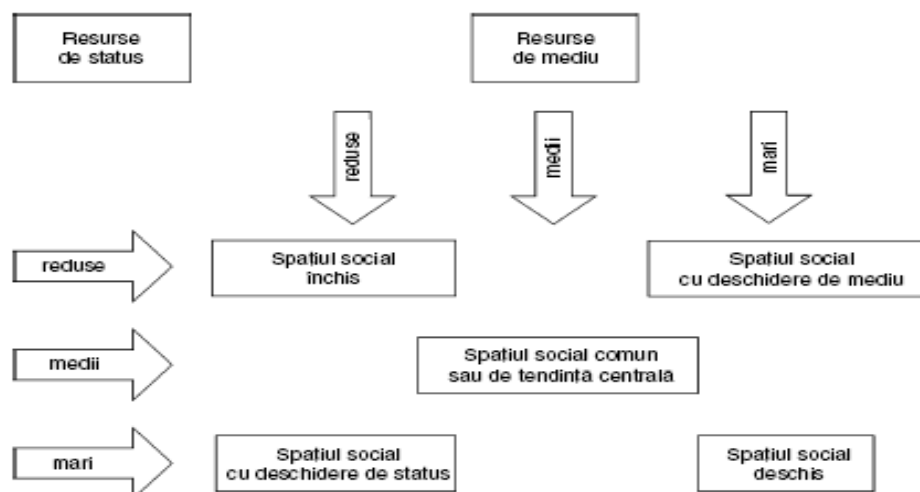
școală, armată, spital, universitate, întreprindere.

Statusul unui individ este determinat de contextul social sau cultural, dar și de numărul de roluri jucate. Exersarea statutului și a rolurilor se face într-un spațiu social delimitat ca un cadru închis, fără a permite individului să se deplaseze în altă zonă, sau ca un cadru deschis orientat către schimbare.

Există o tipologie a spațiilor sociale derivată din resursele de status și cele de mediu (D. Sandu, 1996, p. 114). Spațiile sociale „deschise” sunt acelea în care resursele de status și cele de mediu au un nivel ridicat, circulația informației este intensă, deschiderea la schimbare este mare. Spațiile sociale închise se disting prin resurse de status și de mediu cu un nivel redus, cu o slabă circulație a informației. Din apartenența la aceste spații se poate decela tipul de actor social. Astfel, în spațiile sociale deschise tipică este conduita reformatoare, iar în spațiile sociale închise caracteristică este conduita conservatoare. Între cele două spații există „spații cu deschidere spre status”, unde resursele de status sunt mai mari decât cele de mediu, și „spații cu deschidere la mediu”, în care resursele de mediu sunt mai puternice decât cele de status. Cele patru spații sunt prezentate în tabelul de mai jos. (D. Sandu, *op. cit.*, p. 115).

Tipuri de spații sociale în raport cu resursele de status și de mediu

Din această schemă a statusurilor decurge și o anumită structură a rolurilor, cu deosebire în ce privește manifestarea lor într-un tip de spațiu social.

Pe de altă parte, există situații când oamenii se lovesc de mari dificultăți în realizarea cerințelor unui rol, ceea ce conduce la frustrări. Când individul este obligat să joace simultan mai multe roluri apare conflictul interroluri. De pildă, astăzi, în condițiile în care o persoană este nevoită să aibă mai multe locuri de muncă, ea poate trăi sentimentul de tensiune dintre diversele roluri pe care trebuie să le exerseze. Tensiunea de rol caracterizează orice situație în care individul trebuie să facă față solicitărilor sociale sau familiale.

Instituțiile sociale

Un grup social este alcătuit din indivizi care interacționează unii cu alții conform unor modele culturale - norme, valori, credințe și simboluri - care determină un anumit comportament. Societatea a creat structuri care să conserve și să dezvolte scopuri fundamentale ale grupurilor și indivizilor. Acestea sunt instituțiile care, spre deosebire de grupuri, se disting prin stabilitate și răspund unor nevoi vitale ale societății. Termenul de instituție vine din latinescul *instituere*, care înseamnă a ridica, a întemeia, a așeza, iar *institutio* este așezământ, întemeiere, înființare.

Fiecare instituție este un tip de organizare a unui domeniu al socialului ca mod

de rezolvare a problemelor și scopurilor esențiale acestuia.

Trebuie spus că există mai multe accepțiuni a termenului de instituție socială:

1. grupurile de persoane solicitate să rezolve probleme importante pentru întreaga colectivitate și, astfel, ele îndeplinesc funcții publice (primărie, prefectură, minister etc.);

2. forma organizatorică a unui ansamblu de acțiuni exercitate de membri ai grupului în numele grupului;

3. ansamblul de tehnici și de mijloace de acțiune ce permit unor membri ai grupului să exercite funcții publice, având drept scop satisfacerea nevoilor și reglementarea acțiunilor întregului grup;

4. rolurile sociale ale unor membri deosebit de importante pentru întreaga viață a grupului, anume rolul social al primarului, al membrilor consiliului local, al funcționarilor (J. Szczepanski, 1972). Din enumerarea accepțiunilor instituțiilor reiese rolul jucat de structuri și rolul jucat de persoane.

Instituțiile sunt ansambluri sociale în care membrii aleși sau desemnați ai grupurilor sunt investiți în îndeplinirea funcțiilor stabilite public, dar cu caracter impersonal, în satisfacerea trebuințelor individuale și de grup, pentru stabilirea comportamentelor tuturor membrilor grupului prin reguli de influențare și control social. Rezultă că în acest mod comportamentele individuale instituționalizate sunt sancționate explicit și eficient de către autoritatea desemnată de grup (Gheorghiu Geană, „Instituție”, în *Dicționar*, 1993, p. 303). Grăitoare sunt, pentru această situație,

familia și rudenia, care reglementează și influențează comportamentele sexuale, de procreare, de socializare a copiilor, comportamente legate de rituri, ceremonii și credințe religioase.

Pentru că în orice societate există o varietate de instituții, ele se clasifică după anumite criterii. Astfel, criteriul modului de constituire diferențiază instituțiile în instituții formale (primărie, prefectură, guvern) și non-formale sau neoficiale; primele sunt organizate după norme generale respectate de către toți membrii societății fie că sunt, fie că nu sunt de acord cu ele, iar al doilea tip funcționează în temeiul regulilor stabilite de către toți componenții lor.

O altă clasificare a instituțiilor se face după conținutul și caracterul funcțiilor îndeplinite:

1. *instituții economice* – toate unitățile ce se ocupă de producerea bunurilor, de efectuarea prestațiilor de servicii, de reglementarea circulației banilor, de organizarea și diviziunea muncii, de circulația bunurilor;

2. *instituțiile politice* – implicate în actele de cucerire, exercitare și menținere a puterii (guvern, parlament, consilii județene etc.);

3. *instituții educative* – preocupate de socializarea și educarea tinerei generații, de dezvoltarea unor modele de educație;

4. *instituții culturale* – axate pe transmiterea și dezvoltarea moștenirii culturale, pe susținerea activității creatoare, pe conservarea patrimoniului cultural, pe educarea estetică a publicului;

5. *instituții de asistență socială* – funcționează în scopul ajutorării unor persoane în

dificultate sau pentru organizarea de activități cu diferite categorii de populație. Instituțiile filantropice, asociațiile, fundațiile, societățile sunt exemple de instituții de asistență socială;

6. *instituții religioase* – organizează raporturile omului cu divinitatea, cu ceilalți credincioși și cu ierarhiile bisericii.

Din această clasificare s-ar putea deduce ideea că o instituție îndeplinește numai o funcție, ceea ce este incorect. De fapt, fiecare instituție poate să aibă mai multe funcții, iar mai multe instituții pot îndeplini aceeași funcție. Instituțiile au principii și reguli proprii, valori, norme și sancțiuni specifice, dispun de mijloace materiale și de tehnici de realizare a funcțiilor lor.

Instituțiile reprezintă sisteme de bază ale coeziunii durabile regăsită într-un mod de organizare socială. De aceea, instituțiile sociale reprezintă un sistem unitar, lipsit de contradicții și fără conflicte. Apariția tensiunilor într-o instituție determină modificări în structura ei, pentru ca ea să răspundă permanent funcțiilor sale, iar nesoluționarea stărilor conflictuale poate conduce la dezmembrarea și dispariția ei.

Societate

Am prezentat succint structurile sociale ce alcătuiesc o societate; dar ce este societatea? Pe scurt, este modul organizat de existență a vieții sociale.

Esența societății este dată de indivizii angajați într-un ansamblu de activități. O societate există numai ca o pluralitate de interacțiuni între indivizi care realizează

lucruri pe care nu le-ar putea îndeplini altfel. Societatea este un mecanism adaptativ, un vehicul social pentru reglarea și transformarea mediului, pentru soluționarea problemelor perene ale vieții.

Termenul de societate a trezit numeroase poziții teoretice. A. Giddens, de pildă, conferă două sensuri conceptului de societate:

1. *relații între indivizi umani și între instituții* (societatea rurală, societatea urbană, societatea capitalistă, societatea feudală etc.);

2. *unitatea relațiilor sociale* (societatea franceză, societatea europeană etc.) sau *comunitățile mici* reprezentative pentru o anumită zonă și care sunt baze de cercetare etnografice, de pildă, societatea Nereju sau societatea Drăguș (Geană, *Societate*, în Dicționar, 1993, p. 558).

Societatea este definită ca realitate socială relativ independentă, care se autoperpetuează, ocupă același teritoriu și participă la o cultură comună. Marile orașe cum sunt New York, Londra, Tokio au o populație cu mult mai mare decât multe dintre societăți, dar ele nu pot fi considerate societăți din cauză că nu dispun de unități sociale care să le susțină din interiorul lor. În apărarea și în realizarea nevoilor lor fundamentale ele depind de societatea globală a statului și a națiunii. De aceea, o societate poate fi o comunitate tribală sau un mare stat național modern.

Membrii unei societăți au în comun legături, ceea ce influențează comportamentul lor și determină formarea unor conștiințe despre relațiile dintre ei ca fiind

asemănătoare cu relațiile de rudenie. O societate este organizația cea mai cuprinzătoare în care membrii săi își exprimă loialitatea și pe care ei o apără împotriva forțelor distructive, interne și externe, atunci când ele periclitizează existența vieții sociale proprii. O societate există prin viața

membrilor săi, prin acțiunile, comportamentele, gândirea și modul de a fi al acestora.

Iată de ce societatea, deși abstractă și greu măsurabilă la nivelul simțului comun, este o constantă universală a culturii umane. Socialul ființează numai prin societate, adică în acel cadru real de manifestare a omului ca existență socială.

STATUL ȘI ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

Elementele constitutive ale statului

Statul reprezintă o colectivitate umană, stabilită într-un anumit teritoriu determinat, asupra căreia se exercită în mod exclusiv o autoritate politică. Este nevoie, așadar, pentru constituirea unui stat să fie întrunite trei elemente: teritoriul, populația și autoritatea politică suverană (autoritatea publică). El se deosebește de alte organizații umane cu aceleași caracteristici prin natura activităților sale fundamentale, desemnate prin termenul de „funcții ale statului”: funcția legislativă, funcția executivă, funcția judecătorească.

Teritoriul este dimensiunea materială a statului. Teritoriul statului este acea parte a globului pământesc cuprinzând solul, subsolul, apele și coloana aeriană de deasupra solului și apelor, asupra căreia statul își exercită suveranitatea. Teritoriul, ca element constitutiv al statului, nu poate fi divizat sau încorporat în alte entități statale, ceea ce nu exclude posibilitatea ca, pentru o mai bună administrare a teritoriului și o mai eficientă satisfacere a necesităților colectivităților

locale, statul să recurgă la organizarea administrativă a teritoriului.

Cât privește populația, cuprinde două mari categorii: cetățeni ai statului respectiv și locuitorii care nu au aceeași cetățenie. În cea de-a doua categorie intră cetățenii altor state și apatrizii (persoanele care nu au nici o cetățenie). Cetățeanul este individul care este legat de stat printr-o anumită situație juridică. Cetățenia este situația juridică care rezultă din raporturile juridice statornice, ce intervin între o persoană fizică și statul căruia îi aparține, situație caracterizată prin plenitudinea drepturilor și obligațiilor reciproce, prevăzute de Constituție și de celelalte legi (Ion Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice. Tratat*, Editura Europa Nova, București, 1996, vol. II, p. 24).

Autoritatea publică exprimă ideea că, pe un anumit teritoriu, un sistem de organe exercită funcțiile legislativă, executivă și judecătorească, în condiții care exclud subordonarea lui față de o autoritate superioară sau concurentă. „Autoritatea publică” nu reprezintă o realitate decât în măsura în care

există „organe” sau „autorități” (Parlament, Guvern, ministere, organe judecătorești ș.a.) competente să emită, în mod unilateral, acte obligatorii.

Statul suveran este statul care are dreptul de a reglementa, în mod liber și fără nici o intervenție din partea altui stat, organizarea și funcționarea sistemului politic, raporturile dintre stat și cetățean, raporturile patrimoniale dintre indivizi ș.a., prin intermediul normelor juridice. În interiorul frontierelor sale, statul exercită o putere exclusivă; el deține puterea de a comanda, de a controla și de a sancționa în mod suveran (Cristian Ionescu, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Lumina Lex, București, 1997, vol. I, p. 58).

Principiul separației puterilor în stat

Statul modern îndeplinește trei funcții fundamentale: legislativă – *edictarea regulilor generale*; executivă – *aplicarea acestor reguli*; jurisdicțională – *rezolvarea litigiilor care apar în procesul aplicării legilor*. Exercițării fiecărei funcții îi corespunde o “putere”: puterea legislativă, puterea executivă și puterea judecătorească. Cele trei puteri trebuiesc puse în echilibru prin reglementarea judicioasă a atribuțiilor și modalităților de *control reciproc*, eliminând, astfel, eventualele abuzuri de putere. Acest scop îl urmărește aplicarea principiului separației puterilor în stat. Prima formulare a acestui principiu, îi aparține lui Aristotel, în lucrarea „*Constituția Atenei*”. Montesquieu, în lucrarea *L’Esprit des lois* (1748), a conceput cele trei puteri, legislativă, executivă și judecătorească, ca trei forțe egale,

încredințate unor categorii de organe distincte, fiecare având rolul unei supape de siguranță pentru celelalte două, spre a preveni astfel samavolnicia și arbitrariul.

Funcțiile puterii interacționează. O funcționare coerentă a organelor nu este posibilă dacă nu există anumite relații între ele. Există, în consecință, așa-numitele „zone mixte” între organele statului (de exemplu, inițiativa legislativă, ordonanțele Guvernului, contenciosul administrativ etc.). Principiul separației puterilor în stat semnifică *interdicția cumulului funcțiilor fundamentale în stat*.

Statul de drept

Conceptul de *stat de drept* evocă faptul că organele statului nu se pot sustrage, în activitatea lor, exigențelor dreptului. Punerea în practică a teoriei statului de drept se face cu ajutorul următoarelor mecanisme juridice: controlul politic al Parlamentului asupra executivului (prin moțiuni de cenzură, întrebări și interpelări adresate membrilor guvernului, acceptarea programului de guvernare și acordarea votului de încredere etc.), controlul administrativ, declanșat la inițiativa organelor administrative sau a cetățenilor, controlul jurisdicțional asupra legalității actelor administrative, realizat de puterea judecătorească (prin instanțe de drept comun sau specializate), care soluționează litigiul printr-o hotărâre susceptibilă de executare silită, controlul constituționalității legilor, care presupune verificarea conformității cu Constituția a legilor ordinare, controlul exercitat prin intermediul

instituției Avocatului Poporului, care apără drepturile și libertățile cetățeanului în relația acestuia cu organele administrației publice.

Despre „administrație” și „administrația publică”

Termenul de „administrație” provine din limba latină, *administer*, traducându-se prin *agent ajutător* sau, într-un alt sens, *instrument*. Există două concepții asupra administrației: concepția tradițională, conform căreia administrația este un instrument în mâna guvernanților pentru punerea în practică a politicilor acestora, și concepția modernă, conform căreia administrația reprezintă un aparat care furnizează anumite servicii cetățenilor, funcționând în slujba lor.

Noțiunea de administrație are, în principal, trei accepțiuni. Prima, în sens material, desemnează activitatea de a administra, de a realiza administrația. Cea de-a doua, în sens organic, are în vedere structura indispensabilă în înfăptuirea administrației. Cea de-a treia, Administrația ca instituție, scrisă cu majusculă, cuprinde deopotrivă structura și activitatea sa și are drept scop îndeplinirea sarcinilor primite de la puterea politică, precum și satisfacerea intereselor generale, cu respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor (Mihai T. Oroveanu, *Tratat de știința administrației*, Editura Cerna, București, 1996, p. 25). Primele două accepțiuni pot face referire la orice formă de administrație, inclusiv la cele din domeniul privat, ultima având în vedere exclusiv administrația publică.

Conform criteriului organic de definire a administrației publice, autoritățile care realizează administrația publică sunt: a) Președintele; b) Guvernul; c) Cancelaria de Stat; d) ministerele și alte organe centrale subordonate Guvernului; e) organele centrale de specialitate care nu sunt în subordinea Guvernului; f) organele autonome locale; g) după caz, structurile subordonate tuturor autorităților de mai sus. Administrația publică este activitatea desfășurată de anumite autorități publice, prin intermediul căreia sunt conduse și rezolvate, în regim de putere publică, în condiții de transparență și potrivit unei etici specifice, treburile publice.

Raporturile administrației cu autoritățile publice

Executivul și, în special, Guvernul, este plasat în fruntea administrației. Parlamentul însă, joacă și în acest caz un rol esențial: activitatea legislativă cuprinde și legile care dau administrației structura, scopurile și mijloacele. În același timp, prin controlul exercitat asupra guvernului și asupra celorlalte organe ale administrației publice, Parlamentul determină o conduită a acestora în ceea ce privește realizarea administrației.

În legătură cu relația dintre administrație și activitatea judecătorească, dreptul constituie pentru administrație o limită și nu un scop. Administrația se desfășoară în cadrul dreptului, dar nu numai pentru a face să fie respectat dreptul: scopul său este satisfacerea necesităților publice.

Dreptul aplicabil administrației publice

În întreaga sa activitate, administrația publică se subordonează normelor juridice, însăși rațiunea existenței sale fiind organizarea executării și asigurarea îndeplinirii acestora. Administrația publică are drept scop satisfacerea interesului general. În stabilirea legăturii dintre administrația publică și apariția unui drept administrativ, se ține cont de criteriul interesului.

DREPTUL ADMINISTRATIV ȘI ȘTIINȚA ADMINISTRAȚIEI

Apariția fenomenului juridic

O normă socială devine normă de drept din momentul în care neglijarea sau încălcarea ei este urmată, sub formă de amenințare sau în mod real, de aplicarea unei forțe fizice, exercitate de un individ sau de un grup, ca un privilegiu socialmente recunoscut al acestuia (Hoebel, *The Law of the Primitive Man*, Cambridge, 1954, p. 208). Așadar, ne aflăm în prezența unei evoluții care implică existența unor guvernanți, diferiți de guvernați, precum și deținerea de către primii, în mod legitim, a mijloacelor de constrângere necesare asigurării respectării normelor de conduită. O dată ce puterea politică ia forma puterii de stat, putem vorbi despre drept ca despre o entitate definitiv conturată și desprinsă de alte tipuri de norme, altfel spus, despre drept ca ordine juridică. În același context apare, alături de normele juridice cutumiare, dreptul scris. Celsus afirmă că dreptul este arta binelui și a echității. Ulpian

Constituțiile din epoca modernă reglementează întreaga organizare a puterilor publice prin norme de drept public. Deși apariția normelor juridice care se referă la administrația publică este asociată cu însăși apariția statului, numai în statele moderne sunt întrunite condițiile pentru apariția unei ramuri de drept distincte, prin desprinderea dreptului administrativ din dreptul public. Acest fenomen are loc în majoritatea țărilor Europei continentale, în secolul al XIX-lea.

a căutat să definească dreptul prin formularea principiilor sale fundamentale: a trăi onest, a nu dăuna altuia și a-i da fiecăruia ce i se cuvine. Juristul Jean Louis Bergel, arată că dreptul este ansamblul regulilor de conduită care reglementează într-o societate raporturile sociale și al căror respect este asigurat, la nevoie, prin constrângerea publică (*Theorie generale du droit*, Dalloz, Paris 1989, p. 18).

Trăsăturile dreptului administrativ

Dreptul public însumează ansamblul normelor juridice care reglementează modul de organizare și de funcționare a instituțiilor statului, atribuțiile acestora, raporturile dintre stat și supușii săi, precum și raporturile dintre state. Dreptul public este format din: dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul financiar, dreptul penal, dreptul internațional public.

Dreptul privat cuprinde ansamblul normelor juridice care reglementează

drepturile și obligațiile persoanelor fizice și juridice private și definesc raporturile dintre ei. Dreptul privat este format din: dreptul civil, dreptul familiei, dreptul muncii ș.a. Dreptul public se distinge de dreptul privat prin două caracteristici : 1) în raporturile de drept public, întotdeauna unul dintre subiecte este statul, pe când în raporturile de drept privat pot fi și două persoane private; 2) în raporturile juridice de drept public se urmărește interesul general al societății, în timp ce într-un raport juridic de drept privat, fiecare parte urmărește un interes personal.

Trăsăturile esențiale ale dreptului administrativ sunt : a) un pronunțat caracter de mobilitate (normele de drept administrativ sunt foarte dinamice, modificându-se, de regulă, la scurt timp după apariție); b) subiectele raportului de drept administrativ se află, de obicei, în raporturi de subordonare; c) soluționarea de către organele proprii ale administrației publice a unor conflicte juridice apărute între organele administrației publice și particulari (persoane fizice și juridice); d) activitatea organelor administrației publice, sub formă de acte și fapte de drept administrativ, este supusă atât controlului ierarhic propriu, cât și controlului organelor puterii judecătorești și al altor factori care contribuie la înfăptuirea administrației publice.

Dreptul administrativ este o ramură distinctă a sistemului de drept, cuprinzând ansamblul normelor juridice care reglementează raporturile sociale ce apar în cadrul desfășurării activității executive de către

autoritățile administrației publice. Obiectul dreptului administrativ îl formează acele raporturi sociale care reprezintă obiectul activității autorităților administrației publice centrale și locale, respectiv acele raporturi în care autoritățile administrației publice înfăptuiesc puterea executivă, fiind purtătoare ale autorității publice.

Normele de drept administrativ

Normele de drept administrativ sunt acele norme juridice care reglementează raporturile sociale apărute în cadrul activității autorităților administrației publice centrale și locale.

În funcție de criteriul obiectului de reglementare, normele de drept administrativ pot fi împărțite în: a) norme care reglementează organizarea autorităților și serviciilor administrației publice centrale și locale; b) norme care reglementează funcționarea autorităților și serviciilor administrației publice centrale și locale; c) norme care reglementează relațiile persoanelor fizice, persoanelor juridice și ale altor organisme nonguvernamentale, cu autoritățile administrative.

În funcție de sfera de cuprindere: a) norme generale; b) norme speciale; c) norme excepționale.

După criteriul caracterului conduitei pe care o prescriu: a) norme onerative – prescriu în mod expres obligația de a săvârși o acțiune; b) norme prohibitive – interzic săvârșirea unei acțiuni; c) norme permissive – fără a obliga sau interzice în mod categoric o acțiune, prevăd posibili-

tatea ca subiectul să-și aleagă singur o conduită, cu respectarea ordinii de drept.

Normele dreptului administrativ, ca orice norme juridice, cuprind cele trei elemente: ipoteza, dispoziția și sancțiunea.

Ipoteza cuprinde condițiile, împrejurările sau faptele în raport cu care se aplică și subiectele la care se referă dispoziția, precum și alte elemente care contribuie la înțelegerea prevederilor normei: principii, scopuri, înțelesul unor termeni.

Dispoziția este partea cea mai importantă a normei juridice și se referă la conduita pe care trebuie să o aibă cei cărora li se adresează. Dispoziția prevede fie obligația de a îndeplini unele acțiuni, fie obligația de a se abține de la îndeplinirea anumitor acțiuni, după cum poate să le permită, să le recomande sau să le stimuleze.

Sancțiunea normei de drept administrativ cuprinde urmările juridice care decurg în cazul nerespectării normei.

Legea și actele juridice normative

În sistemul nostru de drept, izvoarele scrise ale dreptului administrativ se împart în: a) legi; b) acte normative emise pe baza și în vederea executării legilor.

Legea este actul normativ elaborat de către Parlament, organul reprezentativ suprem al poporului și unica autoritate legislativă a țării, care, reglementând cele mai importante relații sociale, dispune de o forță juridică superioară celorlalte acte normative, ce i se conformează. Legea poate fi constituțională, organică sau ordinară. Constituția reprezintă sursa directă sau

indirectă a tuturor prerogativelor de administrație publică.

O mare parte a legilor organice vizează administrația publică: organizarea Guvernului și a Consiliului Suprem de Apărare a Țării; organizarea administrației locale, a teritoriului, precum și regimul general privind autonomia locală; statutul funcționarilor publici; contenciosul administrativ; sistemul electoral, organizarea serviciilor publice de radio și televiziune, organizarea autorităților administrative centrale autonome, structura sistemului național de apărare, organizarea armatei, pregătirea populației, a economiei și a teritoriului pentru apărare, precum și statutul cadrelor militare organizarea și funcționarea celorlalte componente ale forțelor armate ș.a.

În ceea ce privește legile ordinare, ele sunt izvoare de drept administrativ numai în măsura în care reglementează relații sociale ce fac obiectul administrației publice. Actele normative emise pe baza și în vederea executării legii sunt: a) Hotărârile Guvernului: sunt acte normative pe care acesta le emite pentru organizarea executării legilor; b) Ordonanțele Guvernului emise în baza unor legi speciale de abilitare a Parlamentului și care pot interveni numai în limitele și în condițiile prevăzute de acestea; c) Decretele prezidențiale cu caracter normativ, emise de Președinte în situațiile prevăzute de Constituție; d) acte normative (ordine, instrucțiuni ș.a.) ale administrației publice centrale (ministere, alte organe centrale de

specialitate subordonate Guvernului, organe administrative centrale autonome);
e) dispozițiile primarului.

Tratatele și Convențiile internaționale

Tratatele internaționale ratificate de Parlament, potrivit legii, fac parte din dreptul intern. Așadar, acestea pot constitui izvoare ale dreptului administrativ dacă îndeplinesc două condiții: 1) sunt ratificate conform dispozițiilor Constituției; 2) cuprind reglementări ale relațiilor sociale ce fac obiectul dreptului administrativ.

Obiceiul, practica și doctrina juridică

Obiceiul este o regulă de conduită ce se formează spontan, ca urmare a aplicării ei repetate într-o perioadă de timp relativ îndelungată, într-o colectivitate umană. Obiceiurile care sunt recunoscute și dobândesc forță juridică devin obiceiuri juridice (cutume) și sunt izvoare de drept. În dreptul actual, cutuma are o valoare redusă. Ea mai poate fi întâlnită în dreptul maritim, sub formă de uzanțe portuare, și în dreptul civil, în materie de servituți și raporturi de vecinătate, de uzufruct, de executare a contractelor și de interpretare a voinței părților, de vânzare și de locațiune.

Practica judecătorească este alcătuită din totalitatea hotărârilor judecătorești pronunțate de instanțe, indiferent de grad. În sistemul nostru de drept, practica judiciară nu este considerată izvor de drept.

Doctrina juridică cuprinde analizele, interpretările și teoriile pe care specialiștii le emit în cadrul studiului fenomenului

juridic. În dreptul nostru, doctrina nu este recunoscută ca izvor de drept.

Raporturile de drept administrativ

Raporturile de drept administrativ sunt acele raporturi juridice care iau naștere prin reglementarea de către normele dreptului administrativ a raporturilor sociale care intervin în rezolvarea sarcinilor administrației publice de către autoritățile acesteia. Orice raport juridic este constituit din următoarele elemente: subiect, conținut, obiect.

Având în vedere că activitatea administrativă este îndeplinită de autoritățile administrației publice, cel puțin unul dintre subiectele raportului juridic administrativ este investit cu putere publică. În funcție de subiectele participante, raporturile juridice administrative se pot clasifica în două categorii: 1) raporturile juridice administrative în care ambele subiecte sunt autorități ale administrației publice; 2) raporturile juridice administrative, în care un subiect aparține sistemului administrației publice, iar celălalt subiect este o persoană fizică sau juridică din afara sistemului.

Obiectul raportului juridic administrativ, ca și în cazul altor raporturi juridice, îl constituie conduita părților, adică acțiunea și inacțiunea subiecților. Conținutul raportului juridic administrativ îl formează drepturile și obligațiile părților, cu particularitatea conform căreia organul administrativ, în calitate de subiect al raportului juridic administrativ, nu are facultatea, ci obligația de a le exercita, aceasta fiind

asigurată, la nevoie, prin puterea publică a statului.

Știința dreptului administrativ

Spre deosebire de dreptul administrativ, obiectul științei administrației constă în a răspunde la întrebarea *de ce* raporturile juridice din administrație se desfășoară într-un anumit mod și nu altfel, recomandând *cum* trebuie să fie folosite posibilitățile pe care le stabilește dreptul, în vederea obținerii unor rezultate maxime, economice și sociale.

Dreptul administrativ este o disciplină autonomă, care nu poate să înglobeze sau să substituie știința administrației. Pe de altă parte, știința administrației este o disciplină autonomă, care nu poate să includă dreptul administrativ sau celelalte discipline care cercetează administrația fragmentar, din punct de vedere al specialității lor. Fiecare dintre aceste două discipline este distinctă, având un obiect și metode de cercetare proprii, colaborând.

Bibliografie:

1. C. Bordeianu, *Opere sociologice*, Editura Vasiliana '98, Iași, 2001;
2. J. Chevalier, *Science administrative*, Paris, P.U.F., 1986;
3. I. Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice. Tratat*, Editura Europa Nova, București, 1996, vol. II, p.24
4. T. Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*, Editura Lumina Lex, București, 1998;
5. L. Duguit, *Traité de droit constitutionnel*, vol. I, Paris, 1927;
6. E. Durkheim, *De la division du travail social*, P.U.F., Paris, 1960;
- A. Giddens, *Sociologie*, Editura ALL, București, 2001.
7. J.A. Hall, Ikenberry John, *Statul*, Editura Du Style, București, 1998;
8. E. A. Hoebel, *The Law of the Primitive Man*, Cambridge, 1954;
9. C. Ionescu, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Lumina Lex, București, 1997, vol. I.
10. R. Linton, *Fundamentul cultural al personalității*, Editura Științifică, București, 1968.
11. M.T. Oroveanu, *Tratat de știința administrației*, Editura Cerna, București, 1996;
12. J. Rivero, *Droit administratif*, Paris, Dalloz, 1990;
13. D. Sandu, *Sociologia tranziției. Valori și tipuri sociale în România*, Editura Staff, București, 1996.
14. M. Troper, *La separation des pouvoirs et l'histoire constitutionnelle française*, Paris, L.G.D.J., 1980;
15. B. Turner, *Statusul*, Editura DU Style, București, 1998.
16. E. Wade, A.W. Bradley, *Constitutional and administrative law*, Londra-New-York, 1985, 10th ed.;
17. V. Zanden, W. James, *The Social Experience. An Introduction to Sociology*, Randon House, New York, 1988.
18. *** *Theorie generale du droit*, Dalloz, Paris 1989.

Încercarea de a surprinde complexitatea conceptuală a justiției, poate beneficia de apelul la câteva dicționare de referință, care condensează experiența istorică, teoretică și practică, în materie. Astfel, explicațiile conceptuale date în cu privire la justiție, în Dicționarul enciclopedic de teorie și sociologie a dreptului, apărut sub redacția lui A. J. Arnaud¹, relevă caracterul multise-mantic al acesteia:

- Principiu care urmărește să atribuie fiecăruie ceea ce i se cuvine.
- Maniera în care o societate dată configurează, în conținut și formă acest principiu.
- Organizare judiciară și activitate care asigură realizarea justiției, ca serviciu public.

Dintr-o perspectivă mai amplă², filosofică și politică, se reține că, trăsătura definitorie originară a conceptului de justiție – a da fiecăruia ceea ce i se cuvine – este

---

* Disertație susținută cu ocazia acordării titlului de *doctor honoris causa*.

¹ A. J. Arnaud, *op. cit.*, L.G.D.J. Paris, 1993, pp. 327-331.

² M.R. Venittelli, *Lexicon, Filosofia del diritto e della politica*, Edizioni Simone, Napoli, 2001, pp. 60-62.

încărcată de multiple dimensiuni și semnificații, conturate în gândirea umană, precum cele care: exprimă o armonie universală transferată în legile umane, conformitatea cu ordinea și echilibrul (Platon); indică un instrument normativ util care garantează supraviețuirea comunității umane (sofiștii); solicită distincția dintre justiția în cetate, justiția în om, justiția ca activitate specifică de a da fiecăruia ce i se cuvine. Această ultimă ipostază impune distincția dintre justiția comutativă și distributivă (Aristotel); este legată de conceptul de autoritate și de realizare a unei ordini pacificatoare (concepția romană); întruchipează conformitatea cu Providența divină, cu voința lui Dumnezeu (perspectiva ebraică și creștină); relevă, în condițiile statului modern o triplă ipostază, de politică legală, valoare spirituală și ipostază teologică (epoca modernă); definește nașterea statului modern, apariția Constituțiilor apte să stopeze arbitrariul, să traseze demarcația clară între just și injust prin drept (Hobbes); diferențiază între justiția atributivă, expresia unui drept imperfect, a unui drept revendicativ și justiția recompensativă bazată pe un drept perfect, de atribuire a ceea ce merită fiecare subiect (Grotius) ș.a. Se operează, de asemenea, cu

distincția dintre justiție formală care coincide cu aplicarea normei juridice a unui timp istoric și a unei societăți, a cărei maximă expresie este principiul legalității care asigură certitudinea juridică și justiție substanțială, expresie specifică, în acord cu valorile unei societăți concrete și a unui timp istoric.

În spațiul juridic anglo-saxon, un dicționar de drept, editat de către Universitatea din Oxford³, reține lapidar ipostaza justiției de a fi un ideal moral în căutarea echilibrului în apărarea drepturilor și aplicarea pedepselor prin drept, fără ca justiția, să se confunde cu dreptul.

Black's Law Dictionary⁴ evidențiază calitatea justiției de „a administra dreptul corect și așa cum se cuvine.”

Așadar, între sacru și profan, semnând și alte reverberații, spiritul Justiției⁵...

➤ Vine din „cerul înstelat de deasupra noastră” (I. Kant), din transcendent, din trasăturile de ordine, proporție, echilibru, armonie ale Universului știut.

➤ Expresiile acestui spirit se regăsesc și în cetatea umană, în relațiile dintre oameni, în interioritatea omului ca virtute, într-o activitate specifică prin care, cu

ajutorul Dreptului se aspiră la „suum quique tribuere”.

➤ Depinde de starea societății a unui timp socio-istoric, de tipul de economie, de gradul de civilizație, de organizarea socială, de tradiție și cultură, de forma de comunitate umană.

➤ Este prin excelență în lumea culturală, în lumea valorii, ca valoare specifică, ireductibilă și totuși relațională, care implică și se întruchipează într-un mod specific din Adevăr, Libertate, Bine Public, fiind o expresie a demnității umane, ca respect al condiției umane în toate manifestările sale.

➤ Se configurează conceptual ca instituție, dar și ca activitate specifică, din filozofie, înțeleasă hegelian, ca „o chintesență spirituală a epocii”, din conștiința și moralitatea Legiuitorului, din voința cetățenilor și forța argumentativă a dezbaterilor din sfera publică, de a combate manipularea politică, de a impune dreptul legitimat prin procese democratice reale, din rigoarea și efectivitatea unui sistem juridic, din profesionalismul și moralitatea actorilor juridici. Ea culminează cu exigența ideală ca fiecare subiect uman să fie recunoscut de alții după valoarea sa și fiecăruia să i se atribuie ceea ce i se cuvine.

➤ Se întruchipează în funcție de puterea politică a societății unui timp istoric: cine o deține, cu ce legitimitate, cum o exercită, de tipul de stat, de efectivitatea statului de drept, de independența justiției, ca serviciu public, de forța imanentă acesteia de a face dreptate, chiar în contexte ostile, în numele unui principiu constitutiv,

---

³ E.A. Martin (edit.), *A Dictionary of Law*, Oxford, University Press, fifth edition, 2002, p. 275.

⁴ B.A. Garner (edit.), *Black's Law Dictionary*, Thomson West, 2006, p. 400.

⁵ În acest sens și în I. Craiovan, M. Istrate, *Ipostazele justiției*, Universul Juridic, 2012, pp. 278-279.

cu valențe utopice dar și directoare, fiat justiția pereal mundi.

➤ În mod poate paradoxal, se afirmă prin imanenta sa valoare și acolo unde sistemul juridic în vigoare, sau aspecte ale dreptului pozitiv contrastează puternic cu ideea de justiție, cu exigențele elementare ale acesteia, care renasc imperios din conștiințe (G. del Vecchio).

➤ Este o prezență inerentă, structurală în raport cu regula de drept definită ca o regulă generală și abstractă care se impune oamenilor care trăiesc în societate, a cărei respectare este asigurată prin constrângere socială și al cărui conținut interior este o ordonanță în sensul idealului de justiție, în funcție de situațiile care răspund nevoilor relațiilor umane, nevoi variabile după timp și loc. (P. Roubier). Caracterul ideal al justiției, explică și contrastul uneori existent, justiție/drept, existența dreptului pozitiv injust. Legile injuste rănesc sentimentul justiției și legitimează lupta contra legilor scrise în numele celor nescrise, ceea ce implică nu un simplu arbitrar pentru promovarea unor interese egoiste ci responsabilitate, subordonare conștientă la o ierarhie de valori (G. del Vecchio).

➤ În spiritualitatea actorilor vieții juridice – judecători, anchetatori, acuzatori, avocați, consilieri ș.a., ea implică orizont cultural, subordonare cu privire la principiile dreptului, ca imperative de Justiție, onestitate și moralitate (R. Dvorkin), concepte juridice riguroase, cunoașterea doctrinei exemplare și a jurisprudenței

esențiale, a dreptului pozitiv, a circumstanțelor unice ale fiecărui caz, fiind proba decisivă a conștiinței profesionale și morale, măsura umanului din Omul unui timp istoric, a luptei sale eterne pentru Dreptate.

➤ În societatea globală își reafirmă universalitatea sa prezentă în spațiul social local, regional sau internațional, fiind marcată de sisteme normative supranaționale, prevederile documentelor internaționale, de complexitatea și circularitatea relațiilor legiuitor național – judecător european – în cazul statelor din Uniunea Europeană – sau internațional, de o legitimitate imanentă căutării „dreptății prin Drept”, de exigența protejării drepturilor generațiilor prezente și viitoare, de o raționalitate globală aptă să evite colapsul economic și ecologic al Terrei.

Poate că nicăieri nu s-a surprins mai bine avatarurile și aspirația eternă a justiției profane spre sacru, spre divinitate, ca în unele texte, devenite clasice prin sublimul lor. Astfel, în termeni patetici, Giorgio del Vecchio scria „...Cine zice justiție zice subordonare la o ierarhie de valori și nimic nu e mai contrar unui asemenea principiu decât deplasarea arbitrară a limitelor, care separă licitul de ilicit, meritul de nemerit. Nimic nu turbură, astfel, mai mult – sentimentul nostru de justiție, decât apropierea mecanică a acestor termeni opuși: ca atunci când sunt tratați la fel cei harnici și cei leneși, cei valoroși și cei din urmă, martirii și dezertorii. Diversele energii individuale așteaptă tocmai de la justiție recunoașterea și tratamentul lor proporți-

onal: orice alt criteriu, întemeiat –aparent – pe o oportunitate trecătoare, este înșelător; orice neatenție este o culpă, orice milă nemeritată este o cruzime față de alții. Căci (cum observase cu agerime Sf. Augustin) există o *cruzime care iartă*, precum și o *mizericordie care pedepsește*. Numai justiția strălucește, călăuză sigură, pe deasupra tumultului pasiunilor: și puritatea splendorii sale e așa de mare, încât potrivit imaginii artistotelice, «atât de minunată nu este nici Hesperus, steaua serii, nici Lucifer, cea a dimineții». Fără ea nici viața n-ar fi posibilă, și chiar dacă ar fi, n-ar mai merita să fie trăită. Pentru ea, în toate timpurile, nu au stat la îndoială să moară spiritele cele mai alese, căroro istoria omenirii le datorează suprema sa noblețe.⁶ Eugeniu Speranția remarca transcendența divină a justiției, consubstanțialitatea sa cu iubirea de oameni, ca expresie afectivă supremă a alterității, faptul că „Justiția vine din afară, de sus; e de aceeași natură și proveniență ca și Verbul care a creat Lumea. Iubirea este forța elementară de Justiție. De aceea, în locul balanței de prăvălie, emblema cea mai vorbitoare a Justiției ar fi o inimă înaripată, în zbor pe cerul înstelat”⁷.

De pe poziții utilitariste, pozitivistice, pragmatice, postmoderniste ș.a., s-ar putea reproșa că, pe teren juridic, idealitatea care ține prin excelență de imaginarul artistic,

---

⁶ G. del. Vecchio,, *Justiția*, trad., Editura Cartea Românească, București, 1936, p. 33.

⁷ E. Speranția, *Introducere în filosofia dreptului*, Tipografia Cluj, 1946, p. 426.

este vetustă și nonnecesară, un balast descurajant al acțiunii, un proiect utopic, contrastant și inhibitor în raport cu condiția pragmatică a dreptului ș.a.

Se poate argumenta, în sens contrar, în primul rând, faptul că utopicul nu este un exercițiu secundar și nociv al condiției umane. S-a comentat⁸ faptul că H. Plessner (1975), de pe pozițiile antropologiei filozofice, scrie chiar despre legea antropologică (nu în sens de formulă ultimă ci de formulă structurală care deschide) a locului utopic. Această legitate dă satisfacție nevoii de sens, de coordonate orientative, de standarde mereu mai înalte, de configurare a unor finalități, declanșând energii, pasiuni benefice și sacrificiu, cultivarea și angrenarea unor valori morale, fără de care viața socială ar fi fără orizont, deusolantă și extrem de precară.

Aceste teze sunt întruchipate, în mod specific în lumea juridică, cel puțin atunci când sunt abordate problemele privind scopul, idealul, funcțiile sau finalitățile dreptului⁹. În mod ilustrativ, am putea releva:

➤ Problematika scopului – ca stare viitoare, anticipată și dorită, produs al acțiunii umane voluntare – cât și a idealului – ca reprezentare a perfecțiunii într-un

---

⁸ E. Schnadelbach, Martens, cord., *Filosofie*, trad. Editura științifică, București, 1999, pp. 363-364.

⁹ A se vedea, pe larg, Ion Craiovan, *Tratat de teoria generală a dreptului*, ed. a 3-a, Edit. Universul Juridic, București, 2015, pp. 161-187.

domeniu dat, model mereu râvnit dar niciodată atins în întregime - se împletesc pe teren juridic, nu pot fi rupte de un context teoretic proxim ce vizează definirea dreptului însuși, a locului și rolului său în lume, a rațiunii de a fi și a menirii sale, dar și de evoluția generală a filosofiei și doctrinei juridice

➤ Astfel după Aristotel, constituția cetății, adică dreptul, urmărește virtutea, binele și fericirea cetățenilor.

➤ La Kant, dreptul este o expresie rațională, un imperativ categoric și e scop în sine, ca legea morală însăși, ca absolutul și ca Dumnezeu, dreptul acesta există conceptualmente în cugetul fiecăruia dintre noi și pe el se bazează ordinea juridică pozitivă.

➤ Hegel zeifică statul pe care-l consideră ca deținătorul tuturor valorilor spirituale, iar dreptul este pentru el drumul sau „mersul” lui Dumnezeu între oameni, în lume.

➤ După I. Bentham, dreptul este întemeiat pe interesul general, scopul acestuia fiind utilitatea.

➤ R. von Ihering apreciază că dreptul este un produs intențional și urmărește scopuri, distanțându-se astfel de școala istorică (Savigny, Puchta) după care dreptul este o operă a naturii, un produs al timpului, o emanație a spiritului poporului, „care se face singur”, ca limba pe care o vorbim.

➤ Scopul este creatorul întregului drept iar dreptul - apreciază Ihering - este forma în care statul își organizează, prin constrângere, asigurarea condițiilor de viață

ale societății. Existența și asigurarea societății este deci ultimul scop al dreptului. Altruismul este egoismul societății. Scopul ultim al dreptului stă în egoismul societății sau în tendințele altruiste ale indivizilor umani.

➤ Așa cum remarcă Stammler, dreptul este un mijloc prin care se realizează un scop: scopul tuturor scopurilor.

➤ Ideea de justiție, apreciază R. Stammler, este în ultimă analiză excluderea contradicției dintre scopurile urmărite de societatea omenească - deci și dintre normele de acțiune. A realiza justiția înseamnă a înlătura scopurile (și normele) particulare care contrazic pe cele general acceptate.

➤ G. Radbruch enumeră între tipurile fundamentale de valori opoziția just-injust care caracterizează domeniul dreptului, tot așa cum opoziția „frumos-urât” caracterizează pe cel al esteticii. Tot ceea ce e valoare corespunde unui scop. Scopurile pot fi nedefinit de multe și variate. A căuta scopul dreptului înseamnă a căuta valoarea, sensul, justiția lui.

➤ Domeniul dreptului, apreciază Radbruch împreună cu W. Windelband, H. Rickert ș.a., aparține domeniului culturii. Ca atare, orice sistem de drept și orice instituție juridică nu pot fi evaluate decât în ansamblul culturii din care fac parte și în legătură cu întreaga concepție dominantă despre lume și existență, din care decurg. De asemenea, orice act sau fapt juridic nu poate fi înțeles, apreciat și calificat decât în mod comparativ, în lumina întregului ansamblu, de scopuri, valori, mijloace ce

caracterizează o cultură. Orice sistem de cultură și de valori implică un anumit sistem de morală, iar dreptul este mijlocul realizării idealului moral, de aceea puterea sa obligatorie depinde de măsura în care servește aceste idealuri.

➤ În viziunea lui E. Jorion, dreptul ca model cultural are o „cauză eficientă” (trebuințele indivizilor), un fond (sistemul social), o formă (prin intermediul căreia, cu ajutorul tehnicii juridice, necesitățile sociale se exprimă în termeni juridici) și o „cauză finală” (instaurarea justiției și moralității)¹⁰.

Importanța idealității dreptului a dimensiunii sale teologice poate fi remarcată și de pe pozițiile sociologiei juridice, apelând la conceptele de control și funcție. Astfel:

➤ În concepția lui Ch.A. Elwood, controlul social se bazează pe „idealul social” care „încarnează” latura spirituală a vieții sociale reprezentată prin „valorile, ideile, idealurile culturale cele mai înalte”. Acest ideal inspiră și orientează controlul social, exprimă afinitatea acestuia față de moralitatea socială, drept, religie, educație - ca forme ce sunt legate direct de realizarea idealurilor în viața societății.¹¹

➤ În concepția lui R. Pound, controlul social presupune interacțiunea a trei elemente fundamentale:

- un „element ideal” din domeniul valorilor;

- un element „de putere, de influență, de presiune” ca structură reală;

- un element „de organizare și planificare socială”¹².

- „Familia conceptuală teleologică” ilustrată, respectiv conceptele de „scop”, „ideal”, „funcție” își relevă valoarea lor explicativ-tradițională și pe teren juridic, solidaritatea lor, în care scopul apare ca o expresie parțială a idealului, acesta ca scop suprem, iar funcția ca acțiune, expresie a acestora la nivelul societății. În același timp, se constată unele „vulnerabilități” conceptuale când scopul, în absența unor principii directe poate cădea în oportunism, părăsind logica și sensul „spre ideal”, idealul poate rămâne ipostaziat, fără punți de legătură cu situația reală a fenomenului juridic, funcția în drept să revindică acut complementaritatea, relația cu individul și condiția umană.

În acest context, finalitățile dreptului, în postura de concept fundamental al filosofiei juridice din perimetrul reflecției despre locul și rolul dreptului în lume, desemnează un model dezirabil de evoluție a realităților juridice care să satisfacă nevoile și aspirațiile individului uman, cerințele progresului social în acord cu valorile unui timp istoric, model care să contribuie la promovarea specificității dreptului dar și la evitarea denaturării sale

---

¹⁰ E. Jorion, *De la Sociologie Juridique*, Bruxelles, 1967, p. 37.

¹¹ G.H. Mead, *The Genesis of Self and Social Control*, New York, 1925.

---

¹² R. Pound, *Social Control through Law*, New Haven, 1942, pp. 17-18.

ca mijloc al reglementării sociale, la maximizarea prestației sale în raport cu individul și societatea, la concertarea sa cu alte sisteme de norme sociale.¹³

Dacă am parafraza celebrele interogații filosofice kantiene. Ce putem ști? Ce putem face? Ce putem spera? Pe drumul ideal al justiției prin drept, am ajunge la a 4 întrebare kantiană care, după aprecierea filosofului invocat le cuprinde pe cele 3, „Ce este omul?”

Fără îndoială, conceptul de om, călăuzitor în drept, mereu în devenire și deschis, cu multiple necunoscute, nu poate fi abordat decât în exemplaritatea trăsăturilor sale definitorii, de o manieră specifică, care vizează, în primul rând, evitarea trunchierii fundamentale a înțelegerii omului, cu consecințe dintre cele mai nocive pentru drept, justiție și viața socială. În acest sens, gândirea umană a decantat, treptat, că omul¹⁴ este, în sens general, ființă dotată cu viață și conștiință, cu personalitate moral-intelectuală și cu existență istorico-politică. În sens filosofic restrâns, omul este ființa și conștiința unei relații orientate în dublu sens: relația de la sine la sine (autorelație) și de la sine la altul (heterorelație). Atât în perspectiva ontologică, dar și în perspectiva gnoseologico-

intențională, se vorbește despre un raport în care identitatea și alteritatea își schimbă rolurile. Alteritatea nu este numai constituită de către un alt subiect care există în raportul ființei (ontologică și istorico-existențială) și în relația de cunoaștere, altul este identitatea însăși a eului. Omul ființă bio-psiho-socio-culturală-cosmică... O spirală complexă, reversibilă, interferentă, deschisă, cu zone insondabile și puțin cunoscute... Între identitate și alteritate se configurează și juridicitatea ca spațiu socio-uman generat de norme imperative, susceptibile de constrângere publică.

În același timp, o simplă incursiune doar ilustrativă, în istoria filosofiei, instructivă și pe teren juridic, ar putea reține că¹⁵:

- după Protagoras, omul ar fi „măsura tuturor lucrurilor”, „a celor ce există, pentru că sunt, iar a celor ce nu există, pentru că nu sunt”. Această propoziție homo-mensura relevă că nu trebuie să căutăm o lume în spatele lumii oamenilor.

- Aristotel scrie despre om ca „animal dotat cu rațiune”, concepție rămasă în formula scolastico-medievală a omului ca animal rațional. Alături de altă formulă aristotelică, nu mai puțin importantă, prin care omul este definit ca „animal politic”.

- După Socrate, omul este propriul său psyche. În alți termeni, omul ar fi propria sa personalitate morală și intelectuală.

- După Toma d'Aquino, omul este unitate a materiei (corpului) și formei

---

¹³ I. Craiovan, *Finalitățile dreptului*, Edit. Continent XXI, București, 1995, p. 31.

¹⁴ *Enciclopedie de filosofie și științe umane*, Editura All Educațional, București, 2004, pp. 335-336, 768-770; H. Schnadelbach, E. Martens, *op. cit.*, pp. 343-370.

---

¹⁵ *Idem.*

(sufletului), acesta din urmă înțeles în mod creștin ca asemănare cu Dumnezeu.

Dimensiunea religioasă a omului și a dreptului, dimensiune intrinsecă în unele culturi și civilizații, deschide spre universul divin.

- G. Pico della Mirandola este de acord cu concepția arabă conform căreia „nu e nimic mai demn de admirat decât omul”, deși adaugă acestei concepții numeroase interpretări. Demnitatea omului nu constă într-o superioritate ontologică și nici în capacități specifice - ca rațiunea, de exemplu -, ci în libertatea sa, adică ceea ce face din sine însuși, având în vedere că omul dispune de puteri creatoare în ceea ce privește propria sa ființă.

- R. Descartes afirmă: „Eu nu sunt, cu adevărat vorbind, decât «un lucru care gândește», adică un spirit, un intelect, o rațiune.” Însă diverse antropologii filosofice dezvoltate începând cu epoca modernă, reprezintă diverse descrieri ale trăsăturilor esențiale ale individului, în care se insistă adesea asupra imposibilității reducerii omului la gândire.

- Renașterea va revaloriza antropologia prin tezele omului capabil să-și clădească propriul său destin în lume prin intermediul „virtuții”, adică, fără a-l considera, ca în concepțiile medievale, înscris într-o ordine cosmică necesară preconstituită, eternă și aflată sub voința lui Dumnezeu. Omul „microcosmos”, „elementul mijlocitor al Universului”, „faber ipsius fortunae” (creator al propriului

destin), este omul care crede în providența divină, dar și în fatalitatea păgână, care respectă lumea sensibilă, dar cunoaște și sensul transcendenței.

- Întoarcerea omului spre sine însuși și descoperirea dimensiunilor lăsate în umbră este tema principală a filosofiei lui M. de Montaigne, a cărui viziune, lipsită de pietate, asupra existenței umane va fi apoi reluată în epoca modernă de B. Pascal, unul dintre autorii ce problematizează mai ales condiția umană și dificultățile filosofiei de a trata tragicul vieții.

- Omul definit de filosofia modernă reunește principalele trăsături ale subiectului natural supus jocului pasiunilor schițat de B. Spinoza. Dar omul este și rațiune proprie de a fi, obiect al luptei pentru egalitatea drepturilor personale, care vor fi concepute de umanismul radical al iluminismului.

- Omul va face obiectul „filosofiei limitei”, în care Im. Kant îl vede chemat la a se supune față de legea etică absolută și la a poseda o libertate în „regatul scopurilor”.

- Conform viziunii kantiene, acțiunează cum vrei în lumea juridică, dar nu uita că omul este un scop în sine, dacă vrei să-ți protejezi propria ta persoană, pentru ca și alții să te considere un scop în sine, că libertatea ta se oprește la libertatea celuilalt, că ea trebuie să fie în acord cu un principiu universal al libertății, care nu-ți permite să te coordonezi cu celălalt, pentru a leza un terț sau lumea în care trăiești.

- În „idealismul” lui J.G. Fichte, omul este și subiectul care se autoeduce pentru a acționa și a lupta pentru a supune propriei energii transformatoare forța lucrurilor; este individul care, după G.W.F. Hegel, se integrează în istoria socială a „spiritului”, fiind prins în articulațiile obiective și în sistemele de cunoaștere ale epocii sale.

- Pe de altă parte, cu A. Schopenhauer, omul descoperă pe deplin propria sa alteritate, propria sa ființă ca nimic altceva decât un fenomen cauzal al Voinței metafizice oarbe care pătrunde toate lucrurile.

- K. Marx realizează o nouă schiță a unei antropologii, definită pozitiv prin înlăturarea oricărei distorsiuni iluzorii: omul este subiectul concret, individualizat, care trăiește pe deplin, acționează în istorie, este ființa supremă pentru omul însuși.

- Fr. Nietzsche adaugă denunțării minciunilor seculare despre presupusa esență a umanității portretul unui „supra-om”, a cărui ființă constă în „a spune da” vieții, și care posedă fericit, clipă de clipă, sensul întreg al propriei ființe.

- Descoperirea inconștientului de către S. Freud și apariția psihanalizei, ca o nouă știință a subiectului, au pus în evidență latura obscură și necunoscută a forțelor, motivațiilor și voinței care determină condiția rațională, afectivă și socială a omului. Psihanaliza este integrată în cadrul mai larg al cunoașterii științifice organizate, care în secolul XX consideră omul ca obiect

de cercetare, având ca fundal aplicarea unei metode științifice pozitivistice: așa numitele „științe umane” (psihologia, mai întâi psihanaliza, apoi sociologia, antropologia culturală, structuralismul, economia politică, teoria jocurilor, semiotica, teoria informației, cibernetica etc.).

- În mediul filosofic actual, interogațiile cu privire la problema omului, asupra sensului existenței sale istorice și asupra eventualului raport cu transcendența, au fost proprii mai ales spiritualismului european, pragmatismului american, fără a-i uita pe G. Vailati și M. de Unamuno, la care se adaugă fenomenologia lui E. Husserl și M. Scheler, existențialismul lui M. Heidegger, K. Jaspers, G. Marcel, J.-P. Sartre, M. Merleau-Ponty, hermeneutica lui H.-G. Gadamer, personalismul francez și italian.

Desigur, dreptul nu sondează în sine lumea interioară a individului, universul său spiritual, le ignoră chiar, atâta timp cât acțiunile lui sunt în spațiul legalității. În măsura însă în care acțiunea exterioară se declanșează, se consumă mai mult sau mai puțin, analiza solidarității acestuia cu procesele psihice, cu starea de conștiență, cu libertatea și volitivitatea este de mare relevanță juridică. A fi sau a nu fi... vinovat, aceasta este dilema anterioară pronunțării justiției prin drept.

Nenumăratele fațete de abordare a ființei umane nu pot fi ignorate în spațiul teoretic și practic al juridicității. Antropologia juridică, sociologia juridică, criminologia

ș.a. pot converti și valorifica demersul filosofic general despre om și societate.

În nicio altă epocă nu au fost concepțiile despre esența și originea omului mai nesigure, mai nedeterminate și mai variate decât într-a noastră... Ne aflăm în prima epocă dintr-o istorie de aproximativ zece mii de ani, în care omul a devenit o temă pe deplin problematică: el nu mai știe ce este, dar în același timp el știe că nu o știe (M. Scheler).

• Istoria reflecției umane relevă coordonate și legități ale umanului cu impact inerent și major asupra lumii juridice, o concepție despre om – identitatea și sensul omului într-o societate dată – fiind paradigma majoră a dreptului (C. Atias). În orice societate, procesul de umanizare presupune a oferi sens și formă celor 3 limite, cu privire la care dreptul are un rol important, făcând astfel ca membrii săi să acceadă la rațiune. (A. Supiot¹⁶) 1. Nașterea – a-i conferi sens, înseamnă să înțelegem că ne înscriem în lanțul generațiilor cu care suntem tributari vieții. 2. Sex – să înțelegem că nu reprezentăm decât jumătate din umanitate și că avem nevoie de celălalt. 3. Să admitem învățătura morții – că lumea ne va supraviețui – iar prin aceasta înțelegem însăși ideea de normă. Antropologia juridică studiază soluțiile juridice de principiu privind ambivalența celor 3 atribute ale umanității (A. Supiot): 1. Individualitatea – unic dar

asemănător tuturor celorlalți – unic/identificat prin protecția juridică a persoanei umane dar și prin consacrarea, în societățile democratice a egalității persoanelor în fața legii. 2. Ca subiect este suveran dar și tributar legii comune – suveran/ supus, dreptul consacrand” libertatea organizată” (N. Titulescu) 3. Ca persoană el este nu doar „spirit,” dar și „materie”, spirit/încarnat, dreptul protejând, în societățile democratice, atât demnitatea persoanei, valorile culturale cât și un standard minimal de civilizație. Legile antropologice derivate din structura de bază tipică a omului (H. Plessner), indică de asemenea, pe terenul juridicității constrângeri și direcții de acțiune: 1. Legea artificialității naturalului – climatul omului fiind o natură umanizată, o simbioză natură-cultură, o realitate (socială) construită, inclusiv realitatea juridică. 2. Legea nemijlocirii mediate – tot ceea ce este exterior omului este accesibil prin intermediul simbolurilor, dreptul fiind alături de artă, știință, religie, o mare configurație simbolică, ceea ce evocă, cel puțin, inerența interpretării. (V.) 3. Legea locului utopic- omul tinde mereu spre absolut, deși el are experiența că acesta nu poate fi atins niciodată, pe deplin.

Acceptarea idealității dreptului și justiției a expresiei exemplare de absolut juridic, nu înseamnă, izolarea acesteia, ignorarea complexității dreptului și a justiției. În câmpul reflecției asupra fenomenului juridic, utopia justiției și dreptului ca factor de sens, teleologic, trebuie conjugată cu diverse perspective, oferite de pluralismul juridic, niveluri, precum cele locale, regionale sau

---

¹⁶ A. Supiot, *Homo juridicus. Eșeu despre funcția antropologică a omului*, Editions du Seuil, 2005, trans. C. T. Burgă, D. Raț, pp. 47-72.

globale, treceri de la individual, la particular și la general și invers, context diferite. Ea are nevoie de toate contribuțiile teoretice în materie, împreună participând la o imanentă și implacabilă dialectică socială, ea însăși sub semnul diverselor explicații ale socialului și al aporiilor. În acest sens, invocăm, la modul ilustrativ:

- Referitor la multitudinea factorilor care configurează justiția, R. Saileilles scria: „Ceea ce nu se schimbă e faptul că există o justiție de realizat... Dar ce va fi această justiție nimeni nu o poate spune apriori. Această chestiune depinde de faptele sociale cu care dreptul intră în contact: aceste fapte se schimbă, evoluează, se transformă. Ea depinde și de concepțiunile ce ne facem despre justiție, despre ordine, despre autoritate, despre libertate, despre dreptul comunității și acela al individului, despre proporțiunea între raporturile de preponderență care trebuie stabilite în conflictul neîncetat ce se ridică între aceste forțe opuse și această proporțiune variază și alternează. După abuzurile cauzate de preponderența uneia în raport cu alta, factorii trebuie răsturnați. Noțiunea de ordine socială se află schimbată și concepția pe care ne-o facem despre justiție este influențată”¹⁷.

---

¹⁷ Apud. M. Djuvara, *Teoria generală a dreptului (Enciclopedie juridică)*, Editura librăriei SOCEC, 1930, vol. III, p. 198.

În contextul analizei dreptului după modernitate autorul S. Douglas-Scott¹⁸ conchide despre justiție:

- Justiția are mai multe ipostaze: formală, substantivală, comutativă, distributivă, corectivă, restaurativă, divină, socială, morală, juridică.

- Justița este valoarea originală a dreptului. În spatele justiției prin drept se află multiple dimensiuni și ipostaze ale justiției.

- Există o teoretizare a justiției ideale. Se propune evitarea acesteia, fiind descurajantă deoarece nu poate fi atinsă și pentru că trăim într-o lume injustă și violentă. Dar totuși utopicul, idealul, aspirația spre valori, nu trebuie ignorate. Într-adevăr sensul justiției, configurarea acesteia sunt în funcție de sensul pe care îl conferim injustiției la care contribuie argumentul și emoția.

- Justiția este un construct valoric al unui timp istoric, nu o simplă identificare și concretizare a unui ideal preexistent, neutru, autoprodus, în raport cu care se dictează soluția.

- Critica justiției legale trebuie făcută nu numai din perspectiva teoriilor idealiste,

- Trebuie promovată o înțelegere nonideală, nonperfecționistă a justiției, o teorie operațională prin mecanisme instituționale, în așa fel încât să evităm injustiția. Deci o abordare pragmatic

---

¹⁸ Sionaidh Douglas-Scott, *Law after modernity*, (Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2013), pp. 145-383.

funcțională, în funcție de context care să pună în valoare apetența justiției pentru stat de drept, egalitate de tratament, independență, probațiune, căi de atac ș.a.

- Imaginea in justiției poate fi mai provocatoare pentru motivație socială, atitudine și luptă pentru justiție. Eg. Justiția ca sete de sânge și violență, relevarea ipocriziei și mimetismul justiției simulate.

- Paradoxul contemporan: suntem înconjurați de in justiție, dar nu sesizăm unde justiția este furată, deși sunt instituții evidente care permit jaful politicianilor, bancherilor ș.a.

- Reacțiile sunt diverse la ruptura dintre idealul justiției și manifestări precum rasismul, xenofobismul, nihilismul. În plus uneori, pluralismul juridic seamănă confuzie și haos.

- Drepturile omului pot fi suport dar și obiect de manipulare, fapt ce accentuează rolul revitalizării concepțiilor etice.

- Se remarcă o cădere filosofică în care omul este dispersat ca ființă întregă.

- Justiția trebuie abordată ca discurs al absenței utopicului iar demascarea in justiției ca motivație a luptei pentru drept, prin rezistență și responsabilitate.

- Să prevenim injustul în viața reală prin schimbări mai mici sau mai mari. Decât agonizanta îndeplinire utopică a teoriei justiției ideale, pas cu pas, să eliminăm in justiția din viața reală.

- Spațiul juridic contemporan are multiple jurisdicții, crește rolul jurisdicțiilor

informale, flexibile, private, a organizațiilor nonstatale și a rețelelor. Se produc dileme, confuzii și riscuri. Teoria pluralismului juridic încearcă expresii de ordine de înțelegere a conlucrării dintre diferite ordini juridice. Problemele justificării și ale justiției apar în prim plan. Justiția este cheia dreptului în pluralismul juridic. Cum este posibilă? Un răspuns fertil ar fi dat de critica justiției legale, formale, care nu exprimă toată justiția. Diagnoza in justiției este crucială, uneori ceea ce este just este neclar și utopic.

Sunt doar câteva aprecieri pragmatice la care subscriem, dar care nu conduc, în mod imperativ la excluderea justiției ideale, dimpotrivă, la cooptarea acestuia, în configurarea reflecției contemporane asupra justiției.

Din perspectiva cercetării în domeniul juridic¹⁹ sunt evidențiate importanța înțelegerii socialului a schemelor de inteligibilitate a acestuia (J.M. Berthelot): causal; funcțional; structural; hermeneutic; acțional; dialectic.

- Perspectivele ideatice (ideologice) inclusiv în lumea juridică sunt marcate profund de poziția față de aporiile socialului, de dilemele acestuia:

- Individual/comunitar-individ/societate
- Național/internațional

---

¹⁹ Mark van Hoecke, coord., *Methodologies of legal research. Wich of method for what kind of discipline?* (Oxford and Portland, Oregon, 2013), pp. V-XX.

- Pozitivism/nonpozitivism-morală, politică, filosofie
- Monism/pluralism
- Natură/cultură

- Depășirea acestora, posibilă la alt nivel, superior, scoate în evidență rolul dialecticii, transdisciplinarității, a viziunii unitare asupra lumii, a centralității omului, a sensului vieții umane, a deschiderii spre transcendental.

În contextul social actual, al supra-solicitărilor multiple reacția dreptului, ca sistem normativ specific, a devenit ad-hoc, inadecvată, mereu depășită de realități. S-a apreciat că dreptul este în criză, că teoria dreptului trebuie să renunțe la dogmatism, să promoveze dreptul deschis, flexibil, anticipativ, multiplicitatea nivelurilor juridice, pluralismul ordinilor juridice, multiculturalismul, transgresiunea și integrarea.²⁰ Este puternic solicitată dimensiunea și gestionarea juridică a schimbării, crizei, conflictului, a problemelor globale. În termenii modernismului și postmodernismului s-a relevat că Dreptul trebuie să părăsească o imagine reductivă, iluziile modernității, accesul clar și distinct la temeuri, la autolegitimare, la progres neîntrerupt și programat, la ipostaza de sistem închis și autonom. Condiția postmodernă solicită constatarea multitudinii de alternative incommensurabile, a imposibilității de a întemeia noncontingent categorii

precum morala, adevărul sau dreptatea, luarea în calcul a unor criterii a căror aplicativitate este adecvată doar la nivel local și contingent. Se produce astfel un impact major asupra identității indivizilor și asupra limitelor conduitei umane. Cunoașterea postmodernă rafinează sensibilitatea noastră la diferențe și ne întărește capacitatea noastră de a sporta incomensurabilul²¹. Acest tip de cunoaștere, ridică, între altele, problema condiției de coexistență pozitivă a unor mulțimi legitimate diferit, a existenței, a pluralității de grupuri cu puteri specifice care se opun tendințelor hegemonice, a rolului unor structuri sociale intermediare, precum familia, biserica, asociațiile – contra etatismului și a pericolului individualismului exacerbant. Valorificarea contribuției postmoderniste în abordarea dreptului nu trebuie minimalizată dar nici exagerată. Ea nu înseamnă acceptul cu privire la un drept delegitimizat, inapt să se configureze în jurul unui proiect, relativizat până la nebulos și patologic. Refuzul unui proiect general uman conceput mecanicist, linear, nu înseamnă obligativitatea absenței oricărui proiect general uman. Un asemenea proiect contemporan dinamic, flexibil, configurat și reconfigurat relativ, dar nu mai puțin precis și operațional – așa cum susține, de pildă Habermas, este de dorit. El ar trebui să includă, în mod imperativ, ceea

---

²⁰ W. Twining, *General Jurisprudence, Law and Justice in a Global Society*, (Universidad de Granada, Mayo 2005), pp. 609- 644.

---

²¹ J.F. Lyotard, *Condiția postmodernă. Raport asupra cunoașterii/Postmodern condition. Report on knowledge* (Babel-trans., Babel, București, 1993) pp. 15-17.

ce contează pentru umanitate, să respecte condiția negativă a neafectării vieții generațiilor de azi și de mâine, să ofere soluții pentru rezolvarea problemelor globale. În alți termeni, el trebuie să se polarizeze în jurul valorilor comune-cum ar fi de pildă drepturile omului, să respecte identitățile, să vizeze coexistența și armonia valorilor. Un drept care are diverse ipostaze, la nivel național, regional sau global. Un drept care, nu de puține ori trebuie să conexeze și să integreze, naționalul, regionalul, globalul, să inoveze.²²

Centralitatea imaginii Omului în drept mult estompată de abordarea pozitivistă supradimensionată a normei, fără a ignora aspectele tehnic-normative strict necesare în drept, devine din ce în ce mai semnificativă, controlând decisiv modul de soluționare a problemelor juridice. În condițiile pluralismului cultural al societății contemporane se remarcă tot mai mult necesitatea reconsiderării principiului demnității umane a demnității omului – omul înțeles ca sistem unitar – probleme care nu numai că preced aprecierile științifice, ci acționează subteran sau deschid în miezul problematicii științei²³. „Ineditul culturii

---

²² A. Garapon, *Judges, at the crossroads between worldwide and univesal dimension*, in Papers Plenary sessions, IVR 24 th World Congress, (September 15-20, 2009, Beijing, China) pp. 71-91.

²³ E. Morin, M. Piattellii-Palmarini, *Unitatea omului ca fundament și abordare interdisciplinară în volumul Interdisciplinaritatea și științele umane*, Ed. Politică, București, 1986, p. 273.

secolului al XX-lea constă în deschiderea spre omul global, a totalității aspectelor vieții și istoriei sale, cum n-a făcut-o nici un alt stadiu anterior al ei, care a privilegiat de regulă unele din reprezentările lui.”²⁴ Imaginea omului în drpt este greu încercată în condițiile societății globale, ale promovării drepturilor omului, cauză nobilă a omenirii, dar care nu este scutită de numeroase manipulări.

În acest sens, considerăm că este extrem de relevantă viziunea autorului A. Supiot²⁵ care invocă și sintetizează o bogată literatură de specialitate în privința filosofiei drepturilor omului, a relației individ și societate în contemporaneitate, a finalităților dreptului desprinzând argumentat, o serie de repere cardinale:

- Dreptul structurează societatea, funcția sa definitorie fiind de referent al stabilității al supraviețuirii omului, a susținerii perenității condiției umane, nu doar utilitate economică.
- Dreptul, ca și omul, trebuie să lege o semnificație de sine însuși, pentru a nu cădea în nonsens, arbitrar și tortură.
- Dreptul reunește infinitudinea universului nostru mental cu finitudinea experienței noastre fizice și de aceea, îndeplinește o funcție antropologică de instituire a rațiunii. Dreptul și justiția să nu

---

²⁴ R. Florian, *Metamorfoza culturii în secolul al XX-lea*, Ed. Cartea Românească, București, 1988, p. 179.

²⁵ A. Supiot, *Homo juridicus... op. cit.*, pp. 327-88, 279-323.

permite reificarea ființei umane, ca subiect de cont, animal sau himeră.

- Trebuie să gândim și să trăim egalitatea fără a nega diferențele.

- Ordinea juridică sprijinită pe sacralitatea omului se impune absolut și atemporal.

- Dreptul îndeplinește un rol de interdicție- este un Cuvânt care se impune tuturor și se interpune între fiecare om și reprezentarea sa asupra lumii. Are o funcție antropologică care conferă un sens comun vieții umane și care stopează riscul de a ne pierde în delirul individual. Nu poți gândi drepturile individuale în afara corelării cu libertatea colectivă. Prin Drept se instituie un sens comun care depășește și se impune omului ca verigă în lanț uman!

- Omul se naște Creditor al unui sens al acestei vieți.

- Sentimentul de atotputere al omului poate deveni o amenințare la adresa omului iar dreptul are funcția de a ne proteja de această amenințare!

- Umanitatea trebuie să se înțeleagă asupra unor valori care o unesc!

- Dreptul obiectiv și dreptul subiectiv sunt două fațete ale aceleiași medalii.

- Drepturile individuale sunt totuși drepturi minore în raport cu un drept major - cadru comun și recunoscut de toți- în acest cadru figura de referință ar fi omul - identitatea și sensul omului într-o societate dată. Altfel drepturile omului exacerbate ar fi un război paradoxal, al indivizilor contra societății, care le-a dat naștere și le permite

la modul inerent- existența individuală. Uneori, întreaga umanitate este privită, prin intermediul analizei economice - desigur atât de necesară, dar nu ca o formulă supraordonatoare a umanității - ca o colecție de indivizi dispunând de aceleași drepturi, care intră în competiție sub protecția unei legi unice - legea pieței, presupus universală - adică legea luptei contra tuturor.

- Dar dreptul are o funcție antropologică care conferă un sens comun vieții umane și care stopează riscul de a ne pierde în delirul individual. Nu poți gândi drepturile individuale în afara corelării cu libertatea colectivă.

- A nu desconsidera omul până la starea de lucru, nebunia colectivă se însoțește cu negarea sensului existenței umane.

- Din punct de vedere juridic (perspectiva subiectivă), considerăm omul ca un subiect înzestrat cu rațiune și titular de drepturi inalienabile și pe deplin consacrate. Științific (perspectiva obiectivă) îl considerăm obiect al cunoașterii pentru a-l cerceta. Trebuie postulat că omul este un subiect înzestrat cu rațiune pentru ca știința să fie posibilă. Trebuie întâi să ne raportăm la spirit pentru a ne considera corpul ca un lucru.

- Principiul egalității a creat o tensiune între ipostazele fundamentale ale oamenilor - asemănători și unici. Dacă toți suntem titulari de drepturi inalienabile și sacre, atunci oamenii sunt substituibili și cuantificabili. Această cuantificare a prevalat, ca de pildă în concepția pur aritmetică

a principiului majoritar. S-a creat, o nouă și primejdioasă imagine a normei – arbitrarului presupus a normelor juridice care pretind a se fonda pe o apreciere calitativă a persoanelor și lucrurilor se tinde să se opună certitudinea normelor tehnice fondate pe cuantificarea acestora.

- Rezultă o concepție ucigătoare a umanității- a înlocui cu dogmele unei științe fetișizate toate convingerile fondatoare ale ființei umane. Credința în demnitatea umană este azvârlită în sfera privată din vecinătatea religiilor pentru a lăsa în sfera publică doar realismul luptei pentru viață. Iar pe baza lui ne angajăm să fondăm ordinea economică, socială, juridică. Pierderea încrederii în categoriile fondatoare ale umanității implică faptul că, cunoașterea omului este numai problema științei și Dreptul trebuie să i se supună!

- Critica paradigmei „economismului” – lupta împotriva tuturor, motor al istoriei – sub forma competiției democratice generalizată în toate domeniile, a biologicismului – ca cel din urmă locul cunoașterii omului, a societății concepută ca un morman de indivizi care urmăresc un interes personal, a libertății ca un drept inalienabil la nebunie a tezei că, toți care nu vor reuși vor fi considerați singurii vinovați de nereușita lor și vor forma o subumanitate lipsită de capacitatea de a se bucura de binefacerile libertății fără limite, joacă astăzi un rol fundamental în raport cu responsabilitatea individului în fața generațiilor fundamentale, în fața istoriei. Iar în această luptă

dreptul nu este un instrument lipsit de sens, supus adevărilor științei și progresului invincibil al tehnicii, el are funcția de umanizare a tehnicii. De protejare a omului în fața fanteziilor sale maladive, de auto-putere și crimă.

- Azi globalizarea și localizarea sunt cele două fețe inseparabile ale strategiei economice mondiale iar dreptul internațional al concurenței – prezumat ca interesul comun al diferitelor națiuni se impune statelor – și devine un drept constituțional planetar, iar instituțiile comerciale internaționale au rolul pentru state de Terț care garantează schimburile. Dar dreptul concurenței nu este suficient în fondarea ordinii juridice pentru că nu cunoaște decât circulația oamenilor și ignoră soarta oamenilor!

- Reflecția asupra valorilor comune ale umanității, asupra drepturilor omului trebuie să evite fundamentalismele, închiderea gândirii în litera unui text. Drepturile omului trebuie să permită o religie a umanității, abordarea diferită a valorilor într-o lume globalizată. Pentru a ieși din dilema absolutismului, trebuie să avem în vedere relativismul valorilor, o hermeneutică deschisă tuturor civilizațiilor, o resursă comună a umanității.

Așa cum releva pregnant autorul V. Stănescu, criza morală a societății globale care a creat o prăpastie între materie și spirit, civilizație și cultură, știință și conștiință, gândire și acțiune, om și univers, impune „...regândirea lumii în care trăim; să-i asigurăm omului oriunde s-ar afla un trai

decent; să-i redăm conștiința, demnitatea și valorile, rațiunea și afectul, iubirea și compasiunea, generozitatea și emoția, dialogul cu sine, capacitatea de a iubi și de a visa.”²⁶ Trebuie să restituim Omul omului, prin redarea conștiinței de sine, a demnității sale, prin respectul Naturii, a Divinului Sursă, a Divinității din Noi care trebuie să fie Demiurgul istoriei noastre.²⁷ În această Operă de anvergură Dreptul este – fără îndoială – implicat profund.

În loc de concluzii la aceste considerații, în termenii filosofului C. Noica²⁸, am putea afirma că formula „drept și justiție întru umanitate” este nucleul devenirii ființei generice a juridicității, în afara căreia, ea decade din lumea conștiinței de sine și eșuează instrumental în derută, arbitrar, tiranie și nu poate evita incidența avertismentului clasic, dar peren, exprimat prin cuvintele lui Mefistofel (Goethe), invocate și în demersul hegelian, atunci când se abordează tema rațiunii²⁹:

*„Dacă disprețuiești înțelegerea și știința,
Ale omului cele mai înalte daruri,*

---

²⁶ V. Stănescu, *Globalizarea spre o nouă treaptă de civilizație*, Ed. Eikon, Cluj Napoca, 2009, p. 497.

²⁷ *Ibidem*, pp. 475-482.

²⁸ C. Noica, *Devenirea întru ființă*, vol. I: *Inercarea asupra filozofiei traditionale*; vol. II: *Tratat de ontologie* (1981); *Trei introduceri la devenirea întru ființă* (1984).

²⁹ G.W.F. Hegel, *Principiile filosofiei dreptului*, Ed. IRI, București, 1996, p. 16.

*Atunci te-ai dat diavolului
Și trebuie să te prăbușești”.*

EVOLUȚIA STATULUI REPUBLICA MOLDOVA PRIN PRISMA VECTORULUI
INTEGRAȚIONIST EUROPEAN / THE EVOLUTION OF THE REPUBLIC OF
MOLDOVA STATE IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN INTEGRATION
VECTOR / ЭВОЛЮЦИЯ ГОСУДАРСТВА РЕСПУБЛИКА МОЛДОВА
СКВОЗЬ ПРИЗМУ ЕВРОПЕЙСКОГО ИНТЕГРАЦИОННОГО ВЕКТОРА

Prof. univ. Pantelimon VARZARI,
dr. hab. în științe politice, cercetător,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
pvarzari@yahoo.com; pamonv_ri@mail.ru

***Summary:** The article examines the process of development of the Republic Moldova in the context of European integration process advancement. The author highlights four stages in the evolution of the state in terms of choice and application of European integration vector of the ruling political elite, based on the analysis of parliamentary elections. It concludes that European integration has now become a state policy priority both internally and externally, a policy which requires a well-founded strategic concept for modernization through the democratization of society in all its fundamental aspects.*

***Key words:** political system, the Republic of Moldova state, policy formulation, parliamentary elections, the vector of development of the society, national idea, European integration, social-political cleavage, aporetic difficulty.*

***Cuvinte-cheie:** sistem politic, statul Republica Moldova, formulă politică, alegeri parlamentare, vectorul dezvoltării societății, idee națională, integrare europeană, clivaj social-politic, dificultate aporetică.*

***Ключевые слова:** политическая система, государство Республика Молдова, политическая формула, парламентские выборы, вектор развития общества, национальная идея, европейская интеграция, социально-политический раскол, апоретическая трудность.*

Statul reprezintă instituția fundamentală a sistemului politic, deoarece prin intermediul său se realizează elementele esențiale ale organizării și conducerii politice a societății. Odată cu prăbușirea totalitarismului în Europa Centrală și de Sud-Est la sfârșitul anilor '80 ai secolului al XX-lea au apărut probleme

specifice ale tranziției postcomuniste de la un regim politic la altul, de la unul totalitar, închis, la democratic, deschis. În această perioadă de tranziție democratică și modernizare politică (cazul Republicii Moldova și al altor state din spațiul postsovietic) evoluția statului este în mod organic corelată cu alegerea vectorului de dezvoltare a țării.

Îndeplinindu-și funcțiile reformatoare, statul este chemat să creeze condiții favorabile pentru realizarea efectivă a necesităților vitale ale societății în conformitate cu programele de guvernare adoptate de elita politică în baza anumitor „formule politice”. Termenul de „formulă politică” îi aparține elitistului clasic G. Mosca, care îl folosește cu referință la un principiu abstract de legitimare a puterii, prin care clasa politică își justifică puterea prin crearea, în fapt, a unei baze morale și juridice pentru acțiunile sale [1, pp. 123-126, 172, 635]. Conform opiniei lui Mosca, folosind „formulele politice”, clasa politică încearcă întotdeauna să-și justifice conducerea atât față de sine, cât și pentru a menține masele într-o condiție de acceptare. În acest sens, el evidențiază relația între „schimbările formulei” și „schimbările în componența clasei conducătoare”, între formula politică și reprezentarea intereselor societății, iar atunci când masele nu mai cred în principiile care stau la baza formulei politice, clasa politică urmează să-și piardă puterea [2, pp. 69-72].

Prin „formula politică” se mai înțeleg și anumite scheme de organizare și acțiune a elitei care corespund parțial ideii contemporane a legitimității sau alte moduri de autojustificare [3, p. 207]. Or, clasele conducătoare „nu-și justifică puterea numai prin deținerea ei *de facto*, ci încearcă să găsească o bază morală și legală pentru ea” [4, p. 141], inclusiv pentru „republicile comuniste sau populare”. De altfel, G. Mosca la vremea sa a anticipat că statele comuniste

vor fi guvernate de conducători ce vor controla, deopotrivă, viața politică și cea economică „într-un mod mai tiranic ca niciodată”.

Orice societate, în special cea tranzitivă orientată spre modernizarea social-politică și economică, spre dezvoltarea durabilă și consolidarea democratică are nevoie de o formulă politică funcțională de guvernare, asta pentru că atât calitatea guvernării, cât și, implicit, eficacitatea activității elitei politice și funcționalitatea aparatului de stat, inclusiv a birocrăției, se află în strânsă dependență de un anumit vector de dezvoltare strategică a societății. Elitele politice din Republica Moldova de la apariția lor în câmpul politic autohton și până în prezent au încercat pe diverse planuri să găsească acel numitor comun care ar putea coagula interesele și unifica eforturile întregii societăți întru aplicarea unui sau altui model de dezvoltare.

Pe fundalul mișcării de restructurare a sistemului politic totalitar și a mișcării de renaștere națională de la sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut, noii actori politici exploatau la maximum ideea independenței și suveranității naționale, găsind în ea principala formulă de legitimare a sa în noul sistem al relațiilor de putere. Înlocuind treptat elitele vechi de tip sovietic, elitele și alți actori politici noi se aflau în căutarea unei formule politice acceptabile de guvernare. Însă în condițiile vieții social-politice create în ultimul deceniu al secolului trecut, nerespectarea regulilor jocului politic, rivalitatea dintre actorii

politici au condiționat apariția tensiunilor politice între facțiunile rivale ale elitelor puterii și așa-numitului fenomen al „bonapartismului”, astfel încât găsirea unei formule politice de compromis în actul guvernării și care, totodată, ar ghida acțiunea comună a societății a devenit practic imposibilă. La toate acestea se poate adăuga că din cauza scindării elitei politice naționale (în elite centrale și cele regionale cu interese diametral opuse asupra direcției dezvoltării strategice a țării), clivajele social-politice profunde și blocajele survenite în urma lor (politice, instituționale, decizionale) au condus implicit la dezbinarea subiecților politici în determinarea priorităților și activităților strategice de dezvoltare a societății și deci a strategiei coerente de transformări democratice în anii de independență a Republicii Moldova.

Necesitatea alegerii și adoptării unui nou model de dezvoltare a țării, a unui vector mobilizator de dezvoltare strategică a societății – legată de rezolvarea ecuației cu mai multe necunoscute a relațiilor dintre actorii politici, reforma politică și cea economică, generatoare de multe și continue tensiuni – a devenit imperioasă pentru modernizarea sistemului politic al statului și dezvoltarea democratică a țării. De aici și însemnătatea deosebită a preocupărilor clasei politice autohtone, inclusiv a tranzacțiilor între elite și a convergenței acestora, pentru clarificarea „din mers” a drumului de urmat, pornind de la identificarea priorităților și intereselor naționale.

Termenul de formulă politică apare în contextul aplicării de către elita politică a unei scheme de guvernare întruchipată într-o idee națională integratoare pentru cetățenii unei societăți. Sub aspect teoretic, ideea națională include acele priorități, principii și valori care ar orienta și mobiliza societatea într-o perioadă incertă de dezvoltare. O astfel de idee orientativă și mobilizatoare, catalizatoare a coeziunii interne și a dezvoltării pentru un popor este necesară mai ales în perioadele de tranziție de la un sistem politic la altul, de crize multiaspectuale și profunde ale societății, idee care i-ar permite să depășească starea incertă de instabilitate politică, economică și socială. Prin urmare, sintagma „formulă politică de guvernare” este folosită în cazul nostru în sensul unei bune guvernări, a unei guvernări funcționale, de succes, în baza elaborării, adoptării și aplicării unui model adecvat de transformări democratice durabile, a cărui evoluție pozitivă ar contribui la configurarea și consolidarea unui tip nou de organizare politică a Republicii Moldova, la remodelarea economiei naționale în stare să corespundă cât mai adecvat intereselor urmărite.

Acest imperativ – alegerea și aplicarea unei formule politice de guvernare (asociată, de regulă, cu alți termeni consacrați în științele politice: prioritate națională, interes național, idee națională etc.), care reflectă realitățile existente și reiese inevitabil din esența transformărilor modernizatoare în contextul procesului de

integrare europeană a Republicii Moldova – a fost identificat nu numai de cercetătorii, comentatorii și analiștii politici, de publiciști, de unii politicieni și lideri de opinie, dar constatat și de șefii de stat, prin interviuri, discursuri și alte modalități de luări de poziții. Astfel, dacă primul președinte al țării M. Snegur subliniază că „alegerea europeană a fost făcută de către Republica Moldova imediat după declararea independenței” [5], cel de-al doilea președinte, P. Lucinschi, menționa, la începutul anului 2000, că integrarea Republicii Moldova în UE trebuie să devină „o idee națională, de consolidare a societății” [6], iar cel de-al treilea președinte al țării, Vl. Voronin, la cea de-a XV-a aniversare de la independența Republicii Moldova a declarat că nu există îndoieli că „integrarea europeană este ideea noastră națională” [7; 8, p. 7]. La rândul său, următorul președinte al statului, N. Timofti, insistând pe obiectivul de integrare europeană ca unică alternativă de viitor a Republicii Moldova, subliniază că „trebuie să avem o idee națională, care astăzi este integrarea europeană” [9].

Vom mai specifica și faptul că prim-ministrul P. Filip a lansat la începutul lunii august 2016 un *Apel la consolidarea întregii societăți în sprijinul proiectului de integrare a Republicii Moldova în UE*, subliniind că noi „avem nevoie de o idee națională, care să ne unească pe toți, să ne asigure perspectiva de a depăși divergențele, să ne arate clar ce avem de făcut în următorii ani pentru a construi o Moldovă prosperă și stabilă. O țară care să depășească handicapurile de

dezvoltare, să modernizăm instituțiile statului și serviciile publice și să asigurăm un trai la standarde civilizate pentru fiecare om și fiecare familie. Acest proiect de țară poate fi doar unul – integrarea în Uniunea Europeană a Republicii Moldova!” [10].

Noul președinte ales al Republicii Moldova, I. Dodon, vizavi de liderii politici naționali amintiți mai sus, încearcă se reazeze lucrurile în ceea ce privește prioritățile și interesele naționale ale statului. Astfel, declarându-se președinte al tuturor cetățenilor, pentru că societatea are nevoie de unitate, el subliniază faptul că „prioritare trebuie să fie interesele naționale ale Republicii Moldova. Noi nu putem acum să renunțăm la parteneriatul cu Uniunea Europeană. Dar eu cred că vom putea obține relații strategice bune cu Federația Rusă” [11]. Actualul președinte al țării vrea să păstreze UE la nivel de partener, însă doar ca sursă de asistență oferită pentru necesitățile Republicii Moldova, scrie politologul D. Cenușă. El vrea reforme, dar nu le privește ca parte a integrării europene, comparând aderarea la UE cu desființarea Moldovei ca stat. Posibilitățile și unghiul devierii proiectului european din țara noastră după alegerile prezidențiale de la sfârșitul anului 2016 va depinde de câteva circumstanțe esențiale: 1) readucerea Rusiei în prim plan; 2) eficiența agendei europene a guvernării; 3) ponderea populiiștilor anti-europeni în interiorul UE și 4) rezultatele alegerilor parlamentare ordinare din 2018 din Republica Moldova. Politologul crede că „ținta finală, pe care o

urmărește Igor Dodon, este convertirea țării într-un aliat apropiat al Rusiei, iar pe termen lung - într-un stat membru al Uniunii Economice Euroasiatice" [12]. Este clar că el, spre deosebire de predecesorii săi, nu poate pune accent pe o idee (națională) axată pe vectorul extern al țării. Șeful statului, semnaleză analistul politic I. Volnițchi, „nu se poate „converti” la europenism, atrăgându-și și electoratul după sine (cum a încercat în 2003-2005 Vl. Voronin), dar la fel de clar este că, dacă va încerca să facă din integrarea eurasiatică o idee națională, va suferi eșec, deoarece-și va pune în cap nu doar aproape jumătate din populația țării, ci și actuala echipă de guvernare, care e una declarată pro-europeană” [13].

În continuare, propunem o examinare succintă a evoluției statului Republica Moldova din perspectiva alegerii și aplicării vectorului integraționist european de către elita politică guvernantă, având drept criteriu de analiză scrutinele parlamentare.

În opinia noastră, procesul constituirii și dezvoltării statului Republica Moldova poate fi definit schematic în patru etape, care se regăsesc în ciclurile electorale și în orientarea elitelor puterii asupra vectorului dezvoltării societății în baza valorilor, normelor și principiilor exprimate [14, pp. 128-143]. În literatura științifică autohtonă și din străinătate atestăm și alte opinii privind etapizarea procesului constituirii, evoluției și consolidării sistemului politic, inclusiv a statului, a elitei politice și a sistemului pluripartidist din perspectiva altor abordări

teoretico-metodologice [15, p. 6-13; 16, p. 130-144; 17, p. 232-239; 18, p. 213-227; 19, p. 109-112; 20, p. 171-222].

Prima etapă a procesului formării statului Republica Moldova începe *de facto* de la primele alegeri parlamentare libere organizate la 25 februarie și 10 martie 1990 în două tururi succesive (în bază de competiție politică și pluralism politic) pentru Sovietul Suprem al R.S.S. Moldova (de legislatura a XII-a), însă *de jure* - de la proclamarea independenței statului, din 27 august 1991, și se încheie cu primele alegeri parlamentare democratice (în baza sistemului pluripartidist) și libere, din 27 februarie 1994, și cu adoptarea Constituției țării la 29 iulie 1994. Această perioadă, numită de mai mulți cercetători și analiști politici etapa primară, perioada instituționalizării statului Republica Moldova (după alți autori - etapa „romantică”, a „speranțelor” [21]), se caracterizează prin formarea și consolidarea bazelor statalității, adoptându-se un șir de acte și norme legislative de mare anvergură. Are loc separarea puterilor în stat, formarea și funcționarea Parlamentului în calitate de instituție lucrativă, profesionistă *versus* instituția sovietică decorativă, formal supremă. În același timp, se formează și funcționează alte instituții indispensabile ale statului: poliția, procuratura, armata națională, serviciul diplomatic etc. De asemenea, autoritățile publice au reușit să pună în aplicare unele reforme modernizatoare și democratice și să stabilească relații internaționale caracteristice unui stat

independent, cu statut de subiect de drept internațional.

În această etapă, față de statele Baltice (Estonia, Letonia și Lituania), care erau orientate de la bun început spre integrarea în structurile euroatlantice și europene (respectiv, NATO și UE), Republica Moldova prin clasa sa politică nu avea o opțiune clară asupra vectorului dezvoltării țării. Deși Republica Moldova este *de facto* stat membru al *Comunității Statelor Independente* (CSI) din 21 decembrie 1991, când a fost semnat *Acordul cu privire la crearea CSI* (8 decembrie 1991), aderarea *de jure* la această structură a fost posibilă doar după ratificarea cu anumite rezerve a *Acordului cu privire la crearea CSI* și a *Declarației de la Alma-Ata* (21 decembrie 1991) de către Parlamentul țării noastre la 8 aprilie 1994. *Statutul CSI* (22 ianuarie 1993) a fost ratificat, la fel, cu unele rezerve, la 26 aprilie 1994.

În pofida faptului că autoritățile politice ale statului au manifestat interes pentru integrarea europeană a țării imediat după dezintegrarea Uniunii Sovietice, acestea considerau relațiile cu UE în primii ani de independență drept o prioritate minoră și de aceea o politică (funcțională) comprehensivă de apropiere de *Comunitatea Europeană* (actualmente *Uniunea Europeană*) nu a fost dezvoltată pe un termen lung. Dacă pentru țările CSI la începutul anilor '90 a fost propus Programul *TACIS* (*Technical Assistance for the Commonwealth of the Independent States*) al UE, având ca scop susținerea proceselor de tranziție la eco-

nomia de piață și la o societate democratică, iar drept obiectiv principal susținerea ONG-urilor, administrațiilor locale și regionale, precum și al organizațiilor patronale în procesele de participare și de luare a deciziilor în societățile din care fac parte, atunci Programul *PHARE* de asistență multilaterală (lansat în 1989), fiind inițial destinat Poloniei și Ungariei, iar mai târziu extins asupra celorlalte țări candidate la aderare, inclusiv asupra țărilor Baltice, a avut ca obiectiv major sprijinirea țărilor Europei Centrale și de Est în tranziția acestora spre economia de piață [22].

Începutul anului 1994 este marcat de o activizare a relațiilor Moldovei cu UE, care culminează cu semnarea la 28 noiembrie 1994 a *Acordului de Parteneriat și Cooperare* (APC; denumirea deplină: *Acordul de Parteneriat și Cooperare între Comunitățile Europene și statele lor membre, de o parte, și Republica Moldova, de altă parte*), pus în aplicare din 1 iulie 1998, pentru o perioadă inițială de 10 ani cu posibilitatea prelungirii tacite [23]. Însă procesul de integrare europeană a prins contur doar în anii 2002–2007, acesta devenind o realitate tocmai din a doua jumătate a anului 2009, odată cu schimbarea paradigmei de guvernare de către coaliția de guvernământ – *Alianța pentru Integrarea Europeană*.

A doua etapă a procesului de afirmare și dezvoltare a statului cuprinde anii 1994–2000, de la adoptarea Constituției Republicii Moldova și până la modificarea, la 5/18 iulie 2000, cu votul unei majorități absolute de deputați, a Constituției pentru trecerea la

sistemul parlamentar de guvernare și alegerea șefului statului de către Legislativ. Dar, deoarece nu s-a reușit alegerea președintelui țării, Parlamentul de legislatura a XIV-a a fost dizolvat și a fost anunțat un nou scrutin parlamentar pentru data de 25 februarie 2001. Ulterior însă modificările operate în art. 78 și 89 din Legea Fundamentală au fost declarate neconstituționale prin decizia Curții Constituționale, din 4 martie 2016 [24]. Această perioadă din istoria politică recentă a Republicii Moldova ar putea fi numită etapa stabilizării sistemului politic și se definește prin aprofundarea și realizarea principiilor democratice, funcționarea instituțiilor statale, formarea cadrului legislativ și normativ al țării în conformitate cu voința politică a elitei guvernante. În concordanță cu Constituția, au fost create Curtea Constituțională și alte instituții judiciare, au fost adoptate *Concepția politicii externe* și *Concepția securității statului*, a fost efectuată reforma administrativ-teritorială, transformarea masivă a proprietății publice în proprietate privată etc. Continuă dezvoltarea sistemului de partide, care a fost influențată de sistemul electoral proporțional, utilizat în mod constant în toate ciclurile electorale, începând cu 1994, reformarea legislației naționale, stabilizarea instituțiilor politice ale statului și a vieții social-politice obținute în perioada precedentă.

La mijlocul anilor '90 pot fi identificate trei grupări politice mai reprezentative (parlamentare și extraparlamentare)

referitoare la vectorul dezvoltării țării noastre: 1) dezvoltarea și consolidarea statului Republicii Moldova; 2) unirea (imediată sau graduală) cu România și 3) restabilirea și/sau aderarea la Rusia/Uniunea Rusia-Belarus. Vehicularea acestor trei mesaje în perioada indicată, fortificarea independenței țării, aderarea ei la România sau revenirea Moldovei pe orbita rusească, reflecta, de fapt, atitudinea formațiunilor politice față de destinul societății noastre, numite ironic de unii autori „partide geopolitice” [25, p. 23]. Conturarea pe scena politică a țării a acestor trei orientări clare asupra vectorului dezvoltării statului (ele, în fond, coincid cu divizarea eșichierului politic) reflectau polarizarea masivă a populației după criteriul politic și cel economic, absența liderilor politici și de opinie reprezentativi, astfel încât unii lideri de partid se vedeau atunci conducători de cel mai înalt nivel, „salvatori ai națiunii”, fenomen numit în literatura politologică fenomenul „bonapartismului”.

Consolidarea statului Republica Moldova s-a manifestat și prin faptul că integrarea europeană, după victoria relativă a forțelor pro-europene în alegerile parlamentare din 1998, începe să devină o temă dominantă a discursului politic autohton și o politică de stat atât pe plan intern, cât și pe plan extern. Astfel, după criza financiară din Rusia (august 1998), *Alianța pentru Democrație și Reforme* (constituită la 21 aprilie 1998), majoritară în Parlament, votează o hotărâre care stipula că orientarea spre integrarea europeană

devine un „obiectiv strategic major al țării”. În paralel, aderarea la UE este declarată obiectivul strategic al Republicii Moldova și în *Concepția politicii externe pentru anii 1998–2002* adoptată de către Guvernul investit. Odată cu intrarea în vigoare a APC-ului (iulie 1998) are loc o activizare vădită a autorităților politice pe vectorul european, în special, în vederea aderării țării noastre la unele organisme regionale, cum ar fi, de exemplu, *Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est*, eforturi încheiate cu succes în iunie 2001, când țara noastră aderă la această inițiativă (participarea la PSESE era văzută de clasa politică la acea vreme drept o posibilitate de a include Republica Moldova în *Procesul de Stabilizare și Asociere al UE pentru Balcanii de Vest* și, ulterior, în procesul de aderare a țării la UE). De asemenea, programul guvernamental pentru anii 1999–2002 *Supremația legii, revitalizare economică și integrare europeană* a articulat vădit dezvoltarea cursului european al țării. Însă demiterea cabinetului Sturza (martie 1999 – decembrie 1999), care s-a dovedit a fi pro-european, și venirea guvernului Braghiș (decembrie 1999 – martie 2001) a schimbat orientarea politicii externe a statului. Acest nou guvern, spre deosebire de predecesorul său, reorientează spre CSI interesul național al Republicii Moldova. Precum se observă, această perioadă în evoluția statului s-a caracterizat prin anumite oscilații vizând vectorul politicii externe a Republicii Moldova.

Cea de-a treia etapă a evoluției statului Republica Moldova, 2001 – prima

jumătate a anului 2009, numită de unii autori etapa „pseudodemocratică” (pseudodemocrația este considerată de cercetătorii occidentali M. Burton, R. Gunther și J. Higley categorie oarecum reziduală a regimurilor democratice și rezultă din elitele unificate ideologic [26, p. 31-33]), reflectă, în fond, „sindromul puterii dominante” și paradoxurile sistemului electoral democratic [27, p. 133]. Această etapă demarează după amendamentele constituționale sus-menționate din 2000 și alegerile parlamentare anticipate din 25 februarie 2001, câștigate detașat de către Partidul Comuniștilor din Republica Moldova. Dată fiind reorientarea vectorului dezvoltării țării de la modelul etatist, estic, la cel liberal, european, prin mai multe acțiuni politice desfășurate de către partidul de guvernământ, unii autori numesc această perioadă etapa „consensului național”, trasând însă nejustificat limitele ei de manifestare pentru anii 2005–2009 [21]. De fapt, considerăm că „parteneriatul politic” încheiat între guvernanți (PCRM, partidul de guvernământ, și Partidul Popular Creștin Democrat, Partidul Democrat din Moldova și Partidul Social-Liberal, opoziția parlamentară) este, practic, consumat spre sfârșitul anului 2007, după alegerile locale generale din iunie 2007, când PCRM pierde scrutinul electoral și se declară ieșit din cadrul „parteneriatului politic”.

Totodată, această perioadă s-a manifestat și prin unele încercări de reformare a structurii puterii de stat în vederea instituționalizării procesului

integraționist, proces inițiat de autoritățile politice ale statului [28, pp. 86-90]. Pentru atingerea obiectivului strategic fundamental de integrare europeană a țării, elita guvernantă purcede, la sfârșitul anului 2002 și ulterior, la crearea cadrului instituțional intern: *Comisia Națională pentru Integrarea Europeană (CNIE)*, *Comisia Parlamentară pentru Integrare Europeană*, *Departamentul de Integrare Europeană* din componența Ministerului Afacerilor Externe, căruia i se atribuie rolul de coordonator principal. Prin decret prezidențial, Ministerul Afacerilor Externe este transformat în *Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene*, iar funcția ministrului de Externe este promovată la rangul de viceprim-ministru. Crearea așa-numitului „concept strategic” referitor la promovarea procesului de integrare în UE conduce la realizarea altor măsuri de rigoare. Astfel, în septembrie 2003, când țara noastră fusese deja invitată să participe la *Politica Europeană de Vecinătate (PEV)*, CNIE elaborează și transmite *Comisiei Europene o Concepție de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană*. Ulterior, către sfârșitul anului 2005, la Chișinău a fost inaugurat *Oficiul Delegației Comisiei Europene* în Republica Moldova, iar la Odesa are loc inaugurarea oficială a sediului central al *Misiunii Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Republica Moldova și Ucraina (EUBAM)*.

Prioritățile politicii de integrare europeană a țării noastre se bazează pe doi piloni care se completează reciproc. Primul este implementarea *Planului Individual de*

Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova (PAUERM), care a apărut în cadrul *Politicii Europene de Vecinătate a UE* [29, p. 7]. Cel de-al doilea pilon rezidă în implicarea activă a Republicii Moldova în diverse procese regionale din Europa Centrală și de Sud-Est, ceea ce avea o mare importanță pentru avansarea țării noastre pe calea integrării europene, în special, prin implementarea programelor UE de ajustare la standardele și valorile europene, prin îndeplinirea proiectelor și strategiilor politice și celor sectoriale.

Vom aminti, de asemenea, inițiativa Președintelui Vl. Voronin referitoare la reformarea CSI în baza unui cadru legal ajustat la cel al UE. Ideea creării unei structuri speciale pentru integrarea în UE, lansată de autoritățile Republicii Moldova în ajunul *summit-ului* CSI desfășurat la Chișinău în perioada 6-7 octombrie 2002, nu prea a avut sorți de izbândă. Din acestea și alte motive puterea oficială declară schimbarea vectorului dezvoltării Republicii Moldova de la Est spre Vest. Această reorientare a vectorului dezvoltării societății noastre prevede un proces de durată al integrării europene, precum și de apropiere graduală a Republicii Moldova de instituțiile NATO din perspectiva cooperării mai intense a țării cu această structură Nord-Atlantică în ceea ce privește securitatea națională. Conștientizarea de către elita politică a adevăratei traiectorii atât a procesului de integrare comunitară, cât și a colaborării și cooperării Republicii Moldova cu NATO în contextul opțiunii europene a

țării a condus la semnarea, la 19 mai 2006, la Bruxelles, a *Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova–NATO* (IPAP), iar la 5 iulie al aceluiași an Guvernul aprobă Planul în cauză. Vom sublinia și faptul că Parlamentul țării a adoptat la 22 mai 2008 *Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova* [30], ce stabilește statutul de neutralitate constituțională a țării, de neaderare la blocurile militare, precum și cursul european al Republicii Moldova.

Prioritățile naționale enunțate și susținute de elita politică în etapa de referință (integrarea europeană, democratizarea societății și reintegrarea țării) pot fi considerate drept direcții fundamentale în funcționalitatea acesteia care constituie, de fapt, baza formulei politice pentru legitimitatea consensului actorilor din câmpul politic autohton, consens politic formalizat deja după a doua accedere la guvernare a PCRM în rezultatul alegerilor parlamentare din 6 martie 2005. Astfel, *Declarația Parlamentului Republicii Moldova cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene*, adoptată unanim de către legislativ la 24 martie, stipulează consensul tuturor fracțiunilor parlamentare în ceea ce privește promovarea treptată și ireversibilă a cursului strategic de integrare europeană a țării noastre. Dacă politicile guvernamentale aplicate pentru realizarea programului *Renașterea economiei – renașterea țării* pe anii 2001–2005 erau orientate spre redirecționarea vectorului dezvoltării Republicii Moldova, atunci Programul de

activitate a Guvernului pe anii 2005–2009 *Modernizarea țării – bunăstarea poporului* proclamă integrarea europeană și realizarea *PAUERM* drept sarcini prioritare ale activității Executivului, de rând cu dezvoltarea economică durabilă social orientată și reintegrarea țării, precum și cu implementarea cu strictețe a prevederilor *APC*. Ca urmare a acestui program guvernamental, factorii decizionali au realizat mai multe activități necesare în vederea realizării opțiunii europene a țării, precum și unele măsuri legislative importante pentru dezvoltarea democrației și afirmarea statului de drept, acestea fiind elaborate cu participarea societății civile și a opoziției politice (parlamentare și extraparlamentare).

Așadar, fluctuațiile elitei politice din etapele anterioare asupra vectorului dezvoltării Republicii Moldova iau sfârșit după alegerile parlamentare anticipate din februarie 2001. Partidele aflate la guvernare în frunte cu PCRM se îndepărtează gradual de la retorica prorusă și înregistrează câteva progrese în cadrul relațiilor dintre Republica Moldova și UE, precum și în procesul de consolidare a stabilității și eficienței instituțiilor de stat, fiind atestat în acest sens un nivel adecvat de cooperare dintre Parlament, Guvern și Președinție privind promovarea reformelor de modernizare și europenizare a țării. Cercetătorul Al. Roșca remarcă reasezarea relațiilor și normelor nu numai din cadrul fiecărei ramuri ale puterii de stat, dar și între aceste ramuri [15, p. 9], existând astfel o coabitare instituțională.

Prin urmare, politica internă a statului este „conectată” tot mai strâns cu politica externă, existând un consens politic între actorii politici cu privire la realizarea a trei obiective prioritare ale statului: integrarea europeană, democratizarea societății și reintegrarea țării. Acest consens a fost dictat și de cererea socială din partea societății civile.

Ultima etapă în evoluția statului Republica Moldova, a doua jumătate a anului 2009 – până în prezent, poate fi numită etapa pragmatică, perioada „realiștilor”, dar și a „idealiștilor”. Este perioada „realiștilor”, deoarece toate coalițiile de guvernământ numite democratice și pro-europene (*Alianța pentru Integrarea Europeană – trei coaliții la număr, Coaliția Pro-Europeană de Guvernare, Alianța pentru Moldova Europeană și actuala majoritate parlamentară*) au încercat într-un fel sau altul să aducă la normalitate funcționalitatea instituțiilor de stat, să realizeze unele reforme democratice și să modernizeze instituțiile puterii de stat trasate în programele de guvernare. Este perioada „idealiștilor”, pentru că a eșuat așa-numita „istorie de succes” a Republicii Moldova în procesul de integrare europeană (sintagma „Moldova, istorie de succes a UE” a fost proclamată în cadrul forumului „Să regândim Moldova”, care a avut loc în martie 2010 la Bruxelles) [31, p. 22], iar, în final, insuccesele guvernărilor au afectat grav securitatea națională care nu este numai securitatea statului, ci și securitatea societății și a cetățenilor Republicii Moldova.

Involuția țării noastre de la „istorie de succes” la „stat capturat”, care riscă să devină „următoarea criză de securitate a Europei, cu potențiale consecințe dincolo de frontierele ei”, a fost descrisă de Secretarul General al Consiliului Europei Th. Jagland în articolul său din 10 august 2015, „Întoarceți Moldova de la marginea prăpastiei”, publicat în cotidianul „The New York Times” [32]. În aceeași albă de idei, a așa-numitei „poveste de succes a UE”, este și comentariul cotidianului „Deutsche Welle-Chișinău”, care semnalează că „la Chișinău există anumite „centre de putere” interesate în torpilarea recuperării miliardului de dolari furat, la sfârșitul anului 2014, din trei bănci moldovenești” [33].

Aprobarea și aplicarea, mai mult sau mai puțin reușită, a unor reforme modernizatoare de către „pragmatici” din a doua jumătate a anului 2009, care constituia esența formulei politice funcționale pentru clasă politică guvernantă și societate, a condus la apariția paradigmei noi asupra guvernării. Confruntându-se cu un set de probleme și dificultăți de ordin obiectiv și subiectiv, dar fiind susținută de oficialitățile europene, guvernările „proeuropene” au căutat să facă față problemelor moștenite de la guvernarea comunistă, precum și celor noi. Republica Moldova, fiind însă măcinată de probleme noi apărute (atacuri *raider*, acte de corupție, delapidări de fonduri, reglări de conturi, crime tănuite, contrabandă de tot soiul, „furtul secolului”, lipsa transparenței în actul guvernamental și a

comunicării dintre putere și societate* și multe alte), se împotmolește în promovarea reformelor consistente după formă și conținut conform angajamentelor asumate față de UE: reforma justiției, reforma poliției, reforma anticorupție, reforma administrației publice centrale, reforma electorală care sunt principalele provocări pentru dezvoltarea Republicii Moldova. Este și firesc, acestea și alte probleme, generate chiar de înșiși guvernanți care ar trebui să le rezolve, afectează imaginea țării pe plan extern și șansele ei reale de aderare într-un viitor previzibil la spațiul unic european.

Pe de o parte, există mai multe probleme care au însoțit și vor continua să influențeze procesul de asociere a Republicii Moldova la spațiul comunitar, probleme legate de actul guvernării în contextul modernizării prin democratizarea societății în conformitate cu standardele europene. În acest sens, cea mai presantă întrebare este dacă a fost justificată semnarea *Acordului de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană* (denumirea deplină: *Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Euro-*

---

* De altfel, gânditorul renascentist Francesco Guicciardini încă la începutul secolului XVI exclama cu indignare că „deosebirea dintre guvernanți și guvernați este atât de mare, încât nu trebuie să ne uimească faptul că nu știm nimic despre ceea ce se întâmplă în procesul de guvernare” (Cf.: Varzari P. *Istoria gândirii politice (Note de curs)*. Chișinău: Pontos, 2011, p. 85-87).

*peană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte), în condițiile în care principalele forțe politice din țară împărtășesc opinii opuse pe marginea acestui subiect, ducând astfel la aprofundarea polarizării societății. Actualmente, criteriul divizării societății este cel integraționist, segmente sociale aproximativ egale pledând pentru integrarea europeană sau pentru cea eurasiatică. Controversele publice ce țin de necesitatea desfășurării unui referendum privind vectorul politicii externe au fost estompate de asumarea responsabilității politice de către reprezentanții majorității guvernamentale (*Coaliția Pro-Europeană de Guvernare*, 30 mai 2013 – 9 decembrie 2014), care au semnat *Acordul de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană* la 27 iunie 2014 [34, p. 7] și intrat în vigoare la 1 iulie 2016, Acord ce prevede asocierea politică și integrarea economică cu UE. În această situație, alegerile parlamentare ordinare din 30 noiembrie 2014 au avut și semnificația unui plebiscit pe marginea problemei în cauză. Așadar, forțele politice democratice, numite și proeuropene care au câștigat alegerile, au obținut și mandatul de implementare a unuia dintre proiectele integraționiste, întrucât principalul subiect al campaniei parlamentare a fost cel legat de vectorul integraționist al țării.*

Pe de altă parte, au apărut anumite discordanțe în activitatea instituțiilor puterii de stat și a actorilor de pe arena politică a țării, care, în opinia unor autori, au condus la „paradoxul statului”, iar cele legate de activitatea elitelor politice sunt numite de

cercetătorul V. Capcea „paradoxul elitelor” [25, pp. 127-133], paradoxuri care au distorsionat relațiile instituționale de bună funcționalitate între instituțiile statului. Dacă paradoxul elitelor constă în faptul că există o necesitate stringentă a unei noi elite care să fie în stare să asigure transformarea socială, să materializeze obiectivele tranziției ca să putem edifica o societate democratică prosperă, însă este greu să găsești o astfel de elită dacă ea nu există, atunci paradoxul statului constă în aceea că în condițiile tranziției s-a produs colapsul statului, tocmai în condițiile când era mai mare nevoie de el, deoarece imperfecțiunea noilor instituții politice, mult mai democratice în intenția și obiectivele lor, n-a reușit să asigure rolul statului în efectuarea schimbărilor și transformărilor sociale. Slăbiciunea instituțiilor puterii de stat și a întregului sistem politic a afectat exercitarea funcțiilor democratice ale statului, care, de multe ori, a acționat mai degrabă în favoarea unor interese particulare, de grup, partinice, decât în interesul public.

Nu întâmplător, paradoxurile enunțate mai sus, dar și multe alte probleme greu de rezolvat, numite de noi „dificultăți aporetice” [35, pp. 35-38], cu care se confruntă statul Republica Moldova astăzi mărturisesc o scădere dramatică a opțiunii europene a populației în comparație cu cea eurasiatică, având drept punct de analiză a doua jumătate a anului 2009 până în prezent, fapt semnalat de mai mulți politologi și analiști politici [36].

Pe plan intern, rezultatele diferitor cercetări sociologice demonstrează că lipsa încrederii în sectorul public și în instituțiile democratice ale statului prezintă o provocare majoră pentru guvernarea din Republica Moldova, sfidare determinată de inconsistența în promovarea reformelor modernizatoare, de impactul crizelor sistemice, care, înglobând o multitudine de probleme, blochează dezvoltarea și realizarea potențialului uman. Pe plan extern, investigațiile sociologice identifică lipsa unei înțelegeri profunde din partea unui segment larg al societății privind procesul de integrare europeană, statutul și scopurile urmărite: deseori cetățenii nu înțeleg care sunt prevederile și eventualele consecințe ale asocierii Republicii Moldova cu UE, sau chiar sunt total „deconectați” de la procesele integraționiste aflate în plină desfășurare (în special, populația din Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia și din raioanele de est ale țării), problema asigurării unei informări corecte a publicului despre acțiunile guvernanților fiind primordială în sensul reliefat de idei.

În pofida deschiderii totale a UE față de Republica Moldova prin implementarea Acordului de Asociere, țara noastră fiind cel mai mare beneficiar de asistență europeană din lume pe cap de locuitor, a sporirii acțiunilor modernizatoare de către decidenții politici, se observă o continuă scădere a cererii sociale referitoare la atașamentul populației vizavi de potențialul integrării europene. De mai mulți ani orientarea spre *Uniunea Economică Eurasiatică* (UEE) este

susținută de un mai mare segment de electorat decât orientarea europeană, iar acest lucru s-a manifestat și în rezultatele alegerilor prezidențiale de la sfârșitul anului 2016. Datele sociologice semnaleză faptul că, începând cu anul 2009 și până în prezent, se atestă un euroscepticism sporit din partea populației comparativ cu anii precedenți. Conform datelor *Barometrului de Opinie Publică* (sondaj de opinie organizat de Institutul de Politici Publice de la Chișinău, studiul fiind realizat de Centrul de Investigații Sociologice și Marketing „CBS-AXA”), marea majoritate a celor chestionați este de părerea că direcția în care merg lucrurile în Republica Moldova este una greșită – de la circa 59% în martie 2009 (ponderea persoanelor cu această părere a crescut cu 8% față de studiul din octombrie 2008) până la 84% în octombrie 2016. Cu toate acestea, cercetarea atestă o descreștere nesemnificativă a ponderii persoanelor care au o asemenea părere comparativ cu cercetarea efectuată în primăvara anului 2016 (86%) și maxima înregistrată în toamna anului 2015 (88%) [37; 38]. În ciuda faptului că populația rămâne preponderent nesatisfăcută de ceea ce face conducerea țării în mai multe domenii, cercetarea denotă o ușoară schimbare (pozitivă) a viziunii respondenților privind situația economică a Republicii Moldova în viitorul apropiat.

Același sondaj de opinie demonstrează o oarecare dinamică față de rezultatele altor sondaje efectuate în anii precedenți. Dacă duminica viitoare ar avea loc referendumul

cu privire la aderarea Republicii Moldova la UE, 38% ar vota pro și 37,3% – contra. Patru din zece respondenți (43,4%) sunt de părerea că Republica Moldova va avea mai multe avantaje în cazul aderării la UE, iar 39,7% respondenți deopotrivă susțin că țara noastră va avea doar dezavantaje sau mai multe dezavantaje. Dacă s-ar cere votul cu privire la aderarea Republicii Moldova la Uniunea Vamală Rusia-Belarus-Kazahstan, 52,8% au exprimat intenții de vot pro, iar 23,7% ar vota contra aderării. Alții 16,3% nu au putut să se decidă. Mai mult de jumătate din respondenți 55% au menționat că Republica Moldova va avea mai multe avantaje / doar avantaje, dacă va deveni membru al Uniunii Vamale, iar 25,9% din respondenți dimpotrivă susțin că Republica Moldova va avea doar dezavantaje sau mai multe dezavantaje, dacă va deveni membru al Uniunii Vamale. Fiind puși în fața alegerii între aderarea la UE și Uniunea Vamală, prima a fost aleasă de către 30,9%, iar a doua – de către 44%. Alții 17,5% nu au oferit un răspuns.

Precum se observă, cel mai mare impediment în afirmarea și dezvoltarea statului Republica Moldova pe calea dezvoltării strategice și modernizării prin democratizarea societății este lipsa consensului național, a viziunii acceptate de majoritatea cetățenilor asupra viitorului țării. Respondenții manifestă o atitudine ambiguă față de vectorul dezvoltării Republicii Moldova: pe de o parte, strategia de schimbare a societății este acceptată de către populație, iar pe de alta,

se atestă o anumită ezitare ce ține de modul în care sunt realizate reformele democratice (politice, economice, sociale). Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT”, Centrul Analitic „Expert-Grup” și Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM) au elaborat spre sfârșitul anului 2016 raportul final de monitorizare a *Foii de parcurs privind agenda de reforme prioritare*. Experții au constatat că doar jumătate (55%) din acțiunile asumate au fost realizate fără deficiențe, 28% au fost realizate cu deficiențe și aproximativ 17% nu au fost realizate. Cele mai importante restante rămân reforma Centrul Național Anticorupție, adoptarea unui nou Cod al Audiovizualului, derularea lentă a anchetei privind fraudele depistate în sistemul bancar în 2014, procesul lent de reformă a Băncii Naționale a Moldovei și eșecul la negocierea celui mai avantajos preț de furnizare a energiei electrice [39]. De fapt, populația contestă nu valorile democrației pluraliste (statul de drept, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, independența justiției, combaterea corupției, respectarea libertăților mass-mediei, consolidarea sectorului ONG-ist), ci democrația formală, imitativă, modul de realizare concretă a valorilor inerente unei democrații substanțiale, în care politica (și politicul) ar fi un factor mobilizator în agregarea și rezolvarea intereselor sociale, iar economia funcțională ar crea un trai decent pentru cetățeni.

În situația actuală, când UE se confruntă cu un șir de dificultăți de ordin

economic și politic (ieșirea Marii Britanii din componența UE, exodul migranților și refugiaților, atacurile teroriste care zguduie periodic Europa, euroscepticismul care devine tot mai puternic din cauza crizei economice, a datoriilor din cadrul comunitar etc.), mesajul integraționist al autorităților politice din Republica Moldova și-a pierdut într-o oarecare măsură atractivitatea. În plus, o parte din populație devine reticentă la exigențele impuse de UE în procesul de integrare, care necesită eforturi de substanță. Pe acest fundal, se consolidează curentul de opinie, care își propune aderarea la *Uniunea Vamală Rusia-Belarus-Kazahstan* și, în perspectivă, la UEE, mesaj susținut puternic de partidele de stânga, care se reduce la următoarele: pentru integrarea în UE trebuie să facem mai multe eforturi sustenabile și reforme costisitoare, însă în UEE putem să ne integrăm în starea în care ne aflăm. În contextul alegerilor prezidențiale de la sfârșitul anului 2016 se observă o tendință în perpetuarea unor clivaje politice mai vechi (unionism – moldovenism, unitarism – federalism, vectorul european – proiectul estic), care pot fi numite și provocări la adresa existenței și funcționalității statului Republica Moldova.

Actualmente, societatea din Republica Moldova este fracturată, polarizată pe diverse criterii (geopolitice, valorice, identitare etc.) și se află între două opțiuni de dezvoltare a țării – cea europeană și cea estică – redenumite de unii autori modele

politice hegemonice [40], datorită celor doi actori principali implicați, respectiv, Federația Rusă și UE. Orientarea europeană, ca vector de dezvoltare a Republicii Moldova, este susținută în programul de guvernare al actualei majorități parlamentare (constituită din patru componente fără a încheia vreun pact de coabitare instituțională: PDM, PL, 7 deputați PLDM și 14 deputați retrași din fracțiunea parlamentară a PCRM la sfârșitul lunii decembrie 2015, iar la începutul lui martie 2017 au aderat la fracțiunea PDM [41]), în care integrarea europeană este declarată drept o prioritate fundamentală a politicii interne și externe a țării, iar în vederea facilitării implementării *Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană* părțile au elaborat o Agendă de Asociere, un instrument care va permite planificarea eficientă a realizării priorităților Acordului, inclusiv prin indicarea termenelor de realizare și sursele de finanțare.

Totodată, guvernarea actuală, având un program de guvernare axat pe procesul de implementare a prevederilor Acordului de Asociere, trebuie să demonstreze prin acțiuni coerente și de substanță că vectorul european este concurențial cu proiectul estic (susținut de forțele politice de stânga în frunte cu Partidul Socialiștilor din Republica Moldova, de unii lideri de opinie [42; 43], dar și de unele organizații ale societății civile [44]). La aplicarea reformelor modernizatoare de substanță după formă și conținut trebuie să contribuie mai mulți factori, inclusiv capacitatea de reînnoire a elitelor politice tradiționale în elite politice

modernizatoare manifestată prin alternanța la putere a persoanelor și a liderilor politici dată de competiția dintre partide, prin schimbarea verticalei puterii politice care ar fi capabilă să modernizeze Republica Moldova în baza unei noi paradigme de guvernare.

În concluzie, ținem să subliniem trei aserțiuni. În primul rând, integrarea europeană a devenit actualmente o politică de stat prioritară pentru Republica Moldova atât pe plan intern, cât și pe plan extern. Extinderea procesului integraționist european este nu doar un deziderat fundamental al politicii interne și externe a statului Republica Moldova, ci și o forță majoră de coeziune politică și socială. Acest proces a fost formalizat inițial prin semnarea, la 28 noiembrie 1994, a APC. Următorul pas în aprofundarea dialogului politic și apropierea dintre Republica Moldova și UE pe plan economic a fost reprezentat de PAUERM, adoptat la 22 februarie 2005. În fine, *Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană*, semnat la 27 iunie 2014 la Bruxelles și intrat în vigoare la 1 iulie 2016, stabilește un nou cadru juridic pentru avansarea relațiilor dintre părți spre o treaptă calitativ superioară – cea a asocierii politice și integrării economice cu UE.

În al doilea rând, în pofida faptului că Republica Moldova a înregistrat unele progrese în modernizarea instituțiilor democratice ale statului în conformitate cu standardele europene, totuși reînnoirea clasei politice și modernizarea societății în

ansamblu nu a putut să fie sincronizată adecvat cu accelerarea reformei instituționale generată de procesul integraționist european. Cauza insuccesului este că instituțiile publice și instituțiile societății civile n-au fost adaptate adecvat la standardele europene, cu o cultură politică democratică. În prezent însă societatea din Republica Moldova demonstrează preponderent o cultură politică tradițională și nu una participativă, opunând modernizării o rezistență mare, procese la care se mai adaugă prezența unor probleme nerezolvate de mai mult timp – multiplele crize sistemice cu multe elemente vicioase de reproducere care alimentează criza democrației în societate.

În al treilea rând, contradicțiile obiectiv-subiective care caracterizează realitatea sociopolitică și economică și vizează pierderea încrederii unei părți a populației în transformările democratice sustenabile, deficiențele actului de guvernare și prezența

numeroaselor dificultăți aporetice inerente promovării reformelor modernizatoare (clivajele social-politice și economice, deficitul democratic cu toate manifestările sale – apatie politică, absenteism, erodarea încrederii în clasa politică, individualism exacerbant, intoleranță față de altă opinie, rată scăzută a participării civice și excluziunea de la viața politică și socială, provocările la adresa statului, blocajele politice și decizionale, birocrăția extinsă și disfuncțională etc.), devenite, se pare, cronice pentru Republica Moldova și după 25 de ani de independență, confirmă lipsa unei formule politice funcționale de guvernare, a unei concepții strategice bine fundamentate de modernizare prin democratizarea societății pe toate coordonatele ei fundamentale (politic, economic și social), iar lipsa consensului național asupra vectorului dezvoltării strategice a țării devine cea mai mare piedică în dezvoltarea durabilă a statului Republica Moldova.

Bibliografie:

1. Mosca G. Elementi di scienza politica. Torino: F.lli Bocca, 1923. 809 p. [on-line] http://www.liberliber.it/mediateca/libri/m/mosca/elementi_di_scienza_politica/pdf/mosca_elementi_di_scienza_politica.pdf (vizitat 13.05.2013).
2. Coenen-Huther J. Sociologia elitelor. Iași: Ed. Polirom, 2007. 221 p.
3. Măgureanu V. Studii de sociologie politică. București: Ed. Albatros, 2007. 416 p.
4. Dunleavy P., O'Leary B. Teoriile statului. Politica democrației liberale. Chișinău: Ed. „Epigraf” SRL, 2002. 343 p.
5. Snegur: În Moldova sunt mulți politicieni inteligenți, ei doar trebuie găsiți. [on-line] <http://m.noi.md/md/news/45053> (vizitat 04.08.2014).
6. Lucinschi P. Integrarea în UE trebuie să devină o idee națională a Moldovei. În: Moldova Suverană, 8 februarie 2000.

7. Alocuțiunea Președintelui Republicii Moldova, Vladimir Voronin, în cadrul adunării festive consacrate celei de-a 15-a aniversări a independenței Republicii Moldova. În: Moldova Suverană, 29 august 2006.
8. Voronin V. Ideea noastră națională este integrarea europeană. În: Administrarea Publică. Revistă metodică-științifică trimestrială, 2006, nr. 3 (51), p. 7-13.
9. Nicolae Timofti: „Pledez cauza aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană”. [on-line] <http://www.presedinte.md/rom/interviuri/interviu-acordat-de-presedintele-nicolae-timofti-publicatiei-romnesti-pulsul-geostrategic> (vizitat 05.12.2012).
10. Apel la consolidarea întregii societăți în sprijinul proiectului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană. [on-line] <http://www.gov.md/ro/content/apel-la-consolidarea-intregii-societati-sprijinul-proiectului-de-integrare-republicii> (vizitat 04.08.2016).
11. Dodon: Dacă Bucureștiul ne respectă – să semneze acordul de frontieră (VIDEO). [on-line] http://www.noi.md/md/news_id/94729 (vizitat 23.11.2016).
12. Cenușă D. Președintele pro-rus și politica externă a Moldovei în zigzag, OP-ED. [on-line] <http://ipn.md/ro/integrare-europeana/80579> (vizitat 28.11.2016).
13. Volnițchi I. Provocarea lui Igor Dodon. [on-line] <http://tribuna.md/2016/11/15/provocarea-lui-igor-dodon/> (vizitat 15.11.2016).
14. Varzari P. Elita politică și birocrăția în contextul reformelor democratice (cazul Republicii Moldova). *Monografie*. Chișinău: Pontos, 2013. 366 p.
15. Roșca A. Algoritmi ai tranziției: aspecte social-filozofice. Chișinău: Tipogr. A.Ș.M., 2007. 300 p.
16. Juc V., Josanu Yu., Rusandu I. Sisteme politice tranzitorii din Europa de Sud-Est (studiu comparat). Chișinău: Tipogr. A.Ș.M., 2008. 202 p.
17. Saca V. Interese politice și relații politice: dimensiuni tranzitorii. Ch.: CE USM, 2001. 473 p.
18. Solomon C. Aspecte ale vieții politice în Republica Moldova (1989-2002). *Monografie*. Chișinău: CE USM, 2002. 266 p.
19. Prisac I. Problema funcționării sistemului politic al Republicii Moldova. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2007, nr. 1, p. 109-112.
20. Zdaniuk B. Konsolidacja państwa w Republice Mołdawii. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, 2016. 284 p. [on-line] http://www.wydawnictwo.wdinp.uw.edu.pl/zasoby/pliki/ebook1/Mo%C5%82dawia_ebook.pdf (vizitat 27.11.2016).
21. Boțan I. Partidele și democratizarea Republicii Moldova. [on-line] <http://www.e-democracy.md/comments/political/20081203/#fn3> (vizitat 12.01.2009).
22. Programul de finanțare PHARE. [on-line] <https://cieuropeana.wordpress.com/2011/10/03/programul-de-finantare-phare/> (vizitat 03.10.2011).
23. Acord de Parteneriat și Cooperare între Comunitățile Europene și Statele lor membre, de o parte, și Republica Moldova, de altă parte. [on-line] http://www.mf.gov.md/common/programstrategy/APC_ro.pdf (vizitat 12.01.2009).
24. Curtea Constituțională a restabilit dreptul cetățenilor de a-și alege Președintele. [on-line] <http://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=759&t=/Media/Noutati/Curtea>

- Constitutionala-a-restabilit-dreptul-cetatenilor-de-a-si-alege-Presedintele/ (vizitat 04.03.2016).
25. Capcea V. Tranziția moldovenească: fazele, elementele structurale, dimensiunile, paradoxurile, eșecurile și avaturile. Chișinău: Ed. Arc, 2012. 190 p. [on-line] http://tinread.usarb.md:8888/tinread/fulltext/capcea/tranzitie_mold.pdf (vizitat 13.12.2012).
26. Burton M., Gunther R., Higley J. Introduction: Elite Transformations and Democratic Regimes. În: Higley J., Gunther R. (eds.). Elites and Democratic Consolidation in Latin America and Southern Europe. Cambridge: Cambridge University Press, 1992, p. 1-37. [on-line] [https://books.google.md/books?id=mkfEamELMFAC&pg=PA35&lpg=PA35&dq=Higley+J.,+Gunther+R.+\(eds.\),+Elites+and+Democratic+Consolidation+in+Latin+America+and+Southern+Europe.+Cambridge&source=](https://books.google.md/books?id=mkfEamELMFAC&pg=PA35&lpg=PA35&dq=Higley+J.,+Gunther+R.+(eds.),+Elites+and+Democratic+Consolidation+in+Latin+America+and+Southern+Europe.+Cambridge&source=) (vizitat 13.12.2016).
27. Saca V. Relația democrație-democratizare în condițiile Republicii Moldova: general și particular. În: Political Science, International Relations and Security Studies / International Conference Proceedings the Viith Edition, Sibiu, 24-26 may 2013. Sibiu: Universitatea „Lucian Blaga”, 2013, p. 129-135.
28. Varzari P. Elita politică din Republica Moldova: realități și perspective. Chișinău: CEP USM, 2008. 135 p.
29. Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova: Ghid. Chișinău: Gunivas, 2006. 80 pag. [on-line] <http://www.e-democracy.md/files/ghid-ue-rm-ro.pdf> (vizitat 13.05.2008).
30. Lege nr. 112 din 22.05.2008 pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova. [on-line] <http://lex.justice.md/md/328010/> (vizitat 13.09.2008).
31. Boțan I. Reforma anticorupție – să întoarcem Moldova de la marginea prăpastiei. În: Guvernare și Democrație. Revistă de analiză și sinteză, 2015, nr. 2 (16), p. 16-31. [on-line] <http://www.e-democracy.md/files/guvernare-democratie-16-ro.pdf> (vizitat 13.01.2016).
32. Jagland Th. Bring Moldova Back From the Brink. În: The New York Times, August 10, 2015. [on-line] <http://www.nytimes.com/2015/08/11/opinion/bring-moldova-back-from-the-brink.html> (vizitat 13.01.2016).
33. Călugăreanu V. De la „povestea de succes a UE”, la stat capturat, fără bani, ajuns pe marginea prăpastiei. [on-line] <http://www.dw.com/ro/de-la-povestea-de-succes-a-ue-la-stat-capturat-f%C4%83r%C4%83-bani-ajuns-pe-marginea-pr%C4%83pastiei/a-18741438> (vizitat 25.09.2015).
34. Boțan I. Prevederile Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană: Ghid. Chișinău: Arc, 2014. 96 p. [on-line] <http://www.e-democracy.md/files/ghid-acord-asociere-igor-botan.pdf> (vizitat 25.03.2016).
35. Varzari P. Elita politică și birocrăția în contextul realizării reformelor democratice (cazul Republicii Moldova) / Referatul științific al tezei de doctor habilitat în politologie (în baza lucrărilor publicate). Chișinău, 2014. 67 p. [on-line] http://www.cnaa.md/files/theses/2014/26311/pantelimon_varzari_abstract.pdf (vizitat 20.07.2014).

36. Cenușă D. Moldova între Uniunea Europeană și Uniunea Euroasiatică: sondaje și tendințe. [on-line] <http://ipn.md/ro/integrare-europeana/76403> (vizitat 06.05.2016).
37. Barometrul de Opinie Publică - martie 2009. [on-line] <http://www.ipp.md/libview.php?l=ro&idc=156&id=454> (vizitat 20.10.2016).
38. Barometrul Opiniei Publice, octombrie 2016. [on-line] http://www.ipp.md/public/files/Barometru/BOP_10.2016.pdf (vizitat 20.10.2016).
39. Reformele asumate de Guvern conform Foii de parcurs privind agenda de reforme prioritare implementate doar pe jumătate. [on-line] <http://www.expert-grup.org/ro/activitate/comunicate-de-presa/item/1325-reformele-asumate-de-guvern-conform-foii-de-parcurs-privind-agenda-de-reforme-prioritare-implementate-doar-pe-jum%C4%83tate&category=188> (vizitat 17.11.2016).
40. Modele și contra-modele hegemonice: între proiectul Uniunii Europene și Uniunea Vamală a Rusiei. [on-line] <https://gsari.wordpress.com/2014/03/30/modele-si-contramodele-hegemonice-intre-proiectul-uniunii-europene-si-uniunea-vamala-a-rusiei/> (vizitat 30.03.2014).
41. Cei 14 foști comuniști aderă la PDM. [on-line]. <http://moldovenii.md/md/news/view/section/542/id/27614/from/noi> (vizitat 10.03.2017).
42. Roșca Iu. Gândirea conservatoare ca temelie a celei de-a Patra teorii politice sau Neoeurasianismul ca apel la Tradiție în condițiile postmodernității. În: Flux, 17 ianuarie 2014. [on-line] <http://archiva.flux.md/articole/15666/> (vizitat 03.04.2015).
43. Roșca Iu. A patra teorie politică la Chișinău. [on-line] <http://www.4pt.su/ro/content/patra-teorie-politica-la-chisinau> (vizitat 03.04.2015).
44. Интеграционный Центр Про-Евразия. Официальный сайт общественного объединения. [on-line] <https://proeurasia.wordpress.com/> (vizitat 13.05.2016).

POLITICA PENALĂ - ABORDARE EVOLUTIVĂ A NOȚIUNII ȘI DEFINIȚIEI

Conf. univ. Raisa GRECU,
dr. hab., Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene „Constantin Stere”,

Adnotare: În prezentul articol sunt studiate aspectele debutului istoric ale apariției și evoluțiile ulterioare ale noțiunii și definiției politicii penale. Se invocă lucrările savanților clasici care au definit la începuturi politica penală și au tratat despre noțiunea acesteia. În context sunt analizate și unele abordări științifice contemporane – criminologice, politologice ale fenomenului criminalității. În publicație se argumentează ideea despre necesitatea investigației științifice profunde a tuturor caracteristicilor politicii penale ca instrument de combatere și preîntâmpinare a infraționalității.

Cuvinte-cheie: politică penală, doctrină, noțiune, definiție, științe penale, infraționalitate.

Summary: in this article aspects of the historical debut of the appearance and subsequent evolution of the notion and definition of the penal politics is studied. Works of classical scholars are invoked, which defined at the at the beginning the penal politics and analyzed this notion. In this context some modern scientific definitions are analyzed – especially criminological, politological aspects of crime. This publication argues the idea that deep scientific investigation of all political crime characteristics as an instrument of fighting and prevention of of law infringements is required.

Keywords: penal politics, doctrine, notiun, definition, penal science, law infringement.

Fenomenul comportamentului infrațional a preocupat omenirea din cele mai vechi timpuri și a constituit subiectul abordărilor sub diverse aspecte – moral, religios, filozofic, științific. Tratată în științele sociale în general și cele juridico-penale în special, problema cauzelor și condițiilor apariției, evoluției și manifestărilor criminalității, precum și cea de prevenire a comportamentului infrațional nu este scutită de o anumită tentă politică, interacți-

unea dreptului cu politica realizându-se sub mai multe aspecte.

Tratând despre corelația existentă între politică și drept, savanții menționează influența reciprocă și adesea contradictorie a acestor două fenomene sociale. Se remarcă faptul că, politica însoțește dreptul pe tot parcursul evoluției lui, posibil, precedându-l. În ceea ce privește dreptul penal nemijlocit, politica este unul din factorii cei mai importanți de programare a acestuia, ea fiind interesată de mecanismul integru de

reglementare și apărare al dreptului penal. La rândul său, legea penală poate limita, dar și conferi legitimitate politicii [1].

Politica promovată în societate la o anumită etapă a evoluției acesteia determină în mare măsură însuși instrumentarul operațional utilizat pentru determinarea unor noțiuni, elaborarea conceptelor și definirea fenomenelor ce țin de fenomenul infracționalității și posibilitățile contracarării acestuia. Astfel, societatea totalitară a tratat mult timp extrem de ideologizat și politizat fenomenul dat, pornind de la conceptul că, paradigma corelației dintre societate și infracționalitate este cât se poate de simplă. Este vorba de binomul societate-infracționalitate, în care societatea acționează asupra infracționalității în scopul eradicării celei din urmă. Criminalitatea era tratată ca un fenomen străin din punct de vedere politic, ideologic, economic și moral societății. Respectiv ea urma a fi eliminată prin metode represive – pedepse penale privative de libertate, de corectare prin muncă, pecuniare aplicate în scopul reeducării infractorilor și apărării societății. În perspectivă se presupunea edificarea societății comuniste libere de criminalitate.

Odată cu revenirea la începutul anilor șaizeci ai secolului trecut la știința criminologiei, care mult timp a fost desconsiderată ca știință și privită doar ca o ramură a sociologiei, unele accente s-au schimbat. Știința criminologică și-a propus să studieze din punct de vedere științific legitățile ce țineau de: a) criminalitate în toate ipostazele

manifestării ei; b) complexului determinantelor infracționalității cu evidențierea cauzelor acesteia; c) reacției criminalității la diverse acțiuni de contracarare a ei. În sarcina criminologiei era pusă elaborarea metodologiei și metodicelor cercetărilor criminologice și al sistemului de acțiuni direcționate spre luptă cu criminalitatea.

Important este că, știința criminologică a început să trateze criminalitatea ca fenomen de masă, să studieze personalitatea infractorilor și să abordeze infracționalitatea în contextul relațiilor sociale, a mediului, în care se nasc, trăiesc și activează oamenii. Criminologul cerceta infracționalitatea în parametri concreți de timp și spațiu. Se investigau: infracțiunea și comportamentul individual infracțional; categorii aparte de infracțiuni, evidențiate pe diverse criterii (criminalitatea general penală, economică, politică; criminalitatea minorilor, cea a femeilor; criminalitatea în domeniul transporturilor etc.); criminalitatea în anumite regiuni ale statului; în stat în general; criminalitatea în societate la diferite etape ale evoluției acesteia. În urma cercetărilor criminologice s-a ajuns la concluzia că, infracționalitatea este un fenomen real, social periculos, ce posedă un șir de caracteristici calitative definitorii. Ea nu este doar un produs al societății, ci și un element activ al acesteia, capabil să exercite influență activă și direcționată asupra societății în întregime [2].

Așa dar, criminologia, bazându-se pe metodologie, metode și metodici științifice de cercetare a problemei criminalității, s-a

ridicat la o abordare conceptuală calitativ nouă a corelației existente între societate și infracționalitate. Este vorba de abordarea deja trihotomică a fenomenului, conform formulei societate-criminalitate-societate. În accepțiunea dată infracționalitate se prezintă în calitate de element activ al sistemului social, capabil să exercite influență în interese proprii nu doar asupra evoluțiilor din interiorul unui sistem social, ci, după cum a arătat timpul, și asupra raporturilor externe ale acestuia cu alte sisteme sociale.

Necesitatea depășirii tiparelor vechi, ideologizate și politizate, în lupta contra criminalității a devenit și mai evidentă odată cu încercarea societății noastre de a trece la un regim democratic constituțional. Schimbarea proclamată a însuși sistemului valoric în societate, cu plasarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului pe treapta cea mai înaltă în ierarhia valorilor sociale, tendința spre umanizarea legii penale, revizuirea conceptului și sistemului mai multor categorii de infracțiuni și a pedepselor penale pentru comiterea acestora au solicitat o reconsiderare profundă a conceptului, principiilor, metodelor de combatere și profilaxie a criminalității. Surprinzător, dar începând cu perioada respectivă, tocmai criminologia – știința care este în măsură să răspundă în modul cel mai eficient noilor provocări în domeniul combaterii și profilaxiei criminalității, tot mai des este surclasată de politica penală. Ultima este tratată și ca știință, și ca o parte a politicii statului, și ca politică de drept penal, și ca un sistem de activități –

investigații teoretice și acțiuni practice direcționate spre combaterea și preîntâmpinarea criminalității. Dar în oricare din aceste accepțiuni, astăzi tot mai frecvent se consideră că, anume politica penală urmează a fi contrapusă sistemului infracționalității în scopul contracarării manifestărilor lui social nocive.

Între timp, savanții și practicienii deocamdată nu au ajuns la un numitor comun nici în privința noțiunii, nici a definiției politicii penale. În sensul dat este elocvent titlul articolului științific aparținând Mădălinei-Cristina Mihai – Abordări metodologice asupra problemei definirii politicii penale [3], care are drept subiect de studiu abordarea problemei definirii politicii penale de pe diverse poziții metodologice: prin gen proxim și diferență specifică, prin esența sa, în funcție de modul perceperii realității sociale ș.a.

De altfel, în doctrina internațională nu există o unitate de opinii nici în ceea ce ține de numele savantului, care pentru prima dată a lansat expresia „politică penală” și a definit noțiunea de politică penală. Astfel, conform uneia din ipotezele înaintate de mai mulți savanți din Federația Rusă, se consideră, că noțiunea de „politică penală” a apărut pentru prima dată în anul 1804 în lucrarea „Verzuch einer Criminal jurisprudenzen dez Koran) (Studiul jurisprudenței criminale în Koran) aparținând renumitului savant penalist Anselm Feuerbach (1775 – 1883, tatăl filozofului Ludvig Feuerbach), definiția noțiunii de politică penală nefiind formulată de acesta. În opinia lui Anselm

Feuerbach, conținutul noțiunii „politică penală” este unul mai larg, incluzând în sine și noțiunea „drept penal” [4].

În același timp Mădălina-Cristina Mihai în publicația anterior menționată susține că, politica penală a fost inițial definită de către Ludwig Feuerbach (1804 - 1872), căruia îi este atribuită și expresia de „politică penală”, ca „ansamblul procedurilor represive prin care statul reacționează contra crimei”. Este o concepție tributară epocii în care a fost formulată, în sensul că specific acestei perioade este gândirea unor măsuri împotriva crimei, având un caracter preponderent represiv.

În continuare, cu referințele de rigoare la lucrările savanților notorii francezi, se relevă opinii, conform cărora potrivit definiției lui Feuerbach, politica penală este sinonimă cu teoria și practica sistemului penal, iar Feuerbach pune accentul pe necesitatea atribuirii responsabilității nu doar judecătorului și procurorului, insistând asupra abordării globale asupra problemei. Faptul infracțional este văzut ca un adevărat fenomen social, la care răspunsul trebuie să fie pe măsură, adică să dea naștere unei colaborări între reprezentanții tuturor sferelor sociale, în încercarea de control a acestui fenomen [5].

Un loc aparte în consacrarea noțiunii și definiției politicii penale revine savanțului german Franz von Liszt (1851-1919), fondator al Uniunii Internaționale de Drept penal, care a publicat mai multe lucrări pe parcursul anilor 1888-1894 în cele două reviste editate de el - Revista de Drept

penal general și Buletinul Uniunii Internaționale de Drept penal. Ne referim, în primul rând, la studiul Sarcinile politicii penale, care formulează, de fapt, în primele rânduri noțiunea politicii penale: „Politica penală în calitate de ramură independentă a dreptului penal poate fi contrapusă dreptului penal în sens restrâns, pe de o parte, și biologiei penale, precum și sociologiei penale - pe de altă parte. În sensul dat politica penală semnifică sistemul prescripțiilor (temeiurilor) de bază, de care trebuie să se ghideze statul în lupta împotriva infracțiunii prin intermediul pedepsei și măsurilor aferente acesteia” [6].

Franz von Liszt definește politica penală după cum urmează: „O totalitate sistemică de prescripții (temeiuri), ce se bazează pe studiul științific al cauzelor infracționalității și impactului produs de pedeapsă - temeuri, conducându-se de care statul, cu ajutorul pedepsei și instituțiilor înrudite acesteia, trebuie să lupte cu criminalitatea” [7].

După cum vedem, și în această definiție a politicii penale accentul se pune pe pedeapsa penală și instituțiile înrudite cu aceasta. Dar vom fi atenți și la ideea, că prescripțiile (temeiurile) politicii penale trebuie să se bazeze pe studiul științific al cauzelor criminalității și al impactului produs de pedeapsă. Definiția în cauză este precedată de afirmația că, cele mai importante cunoștințe pentru cei preocupați de politica penală sunt cele ce țin de antropologie în sens larg și de istoria popoarelor - o abordare conformă evoluției

științei în epoca respectivă. Relevantă este, însă, convingerea savantului că: „Nu mai puțin importantă este investigarea cauzelor infracțiunii, care adesea țin mai puțin de degradarea morală a infractorului și mai mult – de neajunsurile organizării instituțiilor societății civile, membru al căreia este acesta” [8].

Profesorul Franz von Liszt a fost printre savanții penaliști care au întâmpinat cu mult entuziasm lucrarea lui Gustav Aşaffenburg (1866 – 1944) „Das verbrecher und seine Bekämpfung” (Infracțiunea și lupta împotriva ei), apărută în 1902 și care avea la bază o profundă investigație științifică a psihologiei infracțiunii și infractorului. Anume așa – Psihologia infracțiunii și a infractorului – era intitulat cursul prelegerilor ținute la Universitatea din Heidelberg de către autorul publicației nominalizate.

În recenzie la lucrarea dată profesorul Franz von Liszt scria: „Aşaffenburg este primul scriitor german, care s-a hotărât la un pas curajos. El ne propune un sistem al politicii penale bazat pe investigație științifică... Această lucrare deschide noi căi... El a fost primul în Germania care a supus unei analize științifice un domeniu, care până în acest moment a fost un teren al încercărilor diletante. El a elaborat planul, în baza căruia poate fi ridicat edificiul unei noi științe și a construit, în baza planului propus, carcasa acestuia „ [9].

În baza unui vast material empiric, supus unei sistematizări și analize științifice profunde Gustav Aşaffenburg vine cu un șir de idei progresive pentru începutul sec. al

XX-lea despre fenomenul infracționalității, cauzele acestuia, combaterea și preîntâmpinarea lui, unele din ele menținând-și actualitatea până astăzi. Astfel, savantul relevă că, nu cunoaște o misiune mai înaltă pentru sociologi și criminaliști decât preîntâmpinarea infracțiunilor. Fiecare acțiune care duce la însănătoșirea fizică, morală și economică a poporului este o armă în lupta contra criminalității. Aceste acțiuni nu substituie pedepsele, dar preîntâmpină necesitatea aplicării lor. Sarcinile de bază ale igienei sociale constau, în opinia profesorului, în lupta contra alcoolismului și nevoilor economice, acestea constituind principalele surse ale infracționalității. De altfel, anume profesorul Aşaffenburg a fost printre primii savanți, care au început să examineze, de rând cu alcoolismul, și problema narcomaniei în calitate de sursă a infracționalității.

Profesorul s-a arătat preocupat, printre altele, și de necesitatea preîntâmpinării recidivei comise de persoanele eliberate din penitenciare. În sensul dat el insista asupra oportunității instituirii unor servicii de tutelare (patronat) asupra persoanelor în cauză în scopul contribuției la angajarea lor în câmpul muncii, asigurării cu locuință și cu surse pentru existență. „Nu este nimic mai periculos decât cele câteva zile zadarnice, după eliberare, petrecute în căutarea adăpostului și locului de muncă, care duc la trândăvie, frecventarea berăriilor și inițierea unor relații suspicioase, aducând persoanele eliberate din închisoare la așa o stare de înrăire, încât ele devin inaccesibile pentru orice încercări de influență benefică” –

atenționează profesorul, subliniind necesitatea preîntâmpinării unor asemenea situații [10].

În lucrarea invocată se analizează un șir întreg de factori cu un potențial impact pozitiv, în opinia autorului, asupra stării infracționalității. Din rândul lor vom evidenția, de exemplu, necesitatea perfecționării activității poliției, care trebuie să urmărească energic delincvenții ori, după cum se exprimă savantul, „...nu există nimic mai periculos ca amenințările cu pedeapsa, care rămân doar pe hârtie”. „Omul nehotărât, dar care știe că, fapta lui se va solda inevitabil cu pedeapsă, se va abține de la comiterea acesteia mai curând, decât în cazul, în care el, judecând după experiența altor persoane, va spera să evite pedeapsa” – susține autorul [11].

Un rol aparte în preîntâmpinarea infracționalității revine, în convingerea profesorului Așaffenburg, conștiinței persoanei, care urmează a fi cultivată, după caz, de familie și școală, biserică și presă. Este remarcabilă convingerea savantului că, misiunea presei constă în a indica societății la partea de vină, pe care societatea o poartă pentru fiecare infracțiune comisă, urmărind scopul de a trezi în fiecare om conștiința și de a-l chema la asumarea îndatoririlor față de societate.

„Presa este un instrument serios pentru consolidarea conștiinței tocmai din motivul că, ea exercită o influență permanentă, îndelungată, dar care nu plictisește prin monotonie. Școala, spre regret, trebuie să-și finalizeze prea devreme influența; iar

cât privește religia, de aceasta fug tocmai persoanele, care au cea mai mare nevoie de ea. Și totuși, indiferent de toate acestea, este necesar să se acționeze cu forțe conjugate pentru o cauză comună” – concluzionează autorul lucrării „Infracțiunea și lupta împotriva ei” [12].

Ideile invocate nu sunt o ilustrare completă a procesului apariției și dezvoltării în timp a noțiunii și definiției politicii penale. Și totuși procesul evoluției lor dovedește cu certitudine că, noțiunea și definiția politicii penale s-au dezvoltat de la o abordare îngustă, axată măsurilor de pedeapsă penală și pusă ca misiune socială în sarcina instituțiilor justiției și celor specializate în combaterea infracționalității spre o accepțiune mult mai profundă. Cea de a doua tratează politica penală drept o sarcină a societății în întregime, la baza realizării căreia urmează a fi pusă investigarea științifică a unui șir întreg de fenomene, procese, legități cu caracter socioeconomic, politic și de drept.

Născută din drept penal, conjugată cu sociologia, indispensabil legată de criminologie, constituind astăzi subiect de studiu pentru politologia penală, politica penală s-a afirmat în timp ca instrument eficient de combatere și preîntâmpinare a infracționalității. Însă rezultate sesizabile în domeniul respectiv se obțin acolo și atunci, unde și când politica penală este clar definită, bazată pe un concept integru, se desfășoară în baza unor principii neclintite în scopul realizării unor sarcini formulate în cunoștință de cauză prin aplicarea unor

strategii, tactici și metode elaborate în baza rezultatelor consacrate ale investigațiilor științifice. Utilizarea eficientă a acestui instrument în scopul binelui social comun presupune pentru început un studiu profund științific al tuturor caracteristicilor enumerate, precum și al altor trăsături imi-

nente politicii penale ca sistem de combatere și preîntâmpinare a infracționalității într-o societate concretă la o anumită etapă de dezvoltare a acesteia. În societatea noastră la ziua de azi un asemenea studiu mai rămâne a fi un deziderat.

Bibliografie:

1. Жалинский А.Э. Избранные труды. Уголовная политология. Сравнительное и международное уголовное право. Том 3: Издательский дом высшей школы экономики, Москва, 2015, р.9-11
2. Долгова А.И. Нужна ли криминология и криминологический взгляд на преступность// Библиотека криминалиста. 2015., № 6, р.9-19, р.10
3. Mihai Mădălina-Cristina Abordări metodologice asupra problemei definirii politicii penale // <http://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2009/RSJ4/A10MadalinaPutinei.pdf> (accesat la 24.03.2017).
4. Чубинский М.П. Очерки уголовной политики: понятие, история и основные проблемы уголовной политики как составного элемента науки уголовного права / сост. и вступ. статья В.С. Овчинского, А.В. Федорова. М., 2008. С. 55–56; Лопашенко Н.А. Уголовная политика. М., 2009. С. 3; Криминология: учебник / под общ. ред. А.И. Долговой. М., 2010. С. 426. // Se citează după Рошнова Н.В. Криминализация (декриминализация) в уголовном праве России. Диссерт. на соиск. ученой ст. канд. юр. наук. С-Петербург, 2015, p.20 // <http://test.ssla.ru/dissertation/dissert/10-11-2015-1d.pdf> (accesat la 24.03.2017)
5. Mireille Delmas-Marty, *Les grands systèmes de politique criminelle*, Ed. Puf, Paris, 1992, p. 13; Yves Charpenel, *Les rendez-vous de la politique pénale. Concilier devoir de justice et exigence de sécurité*, Ed. Armand Colin, Paris, 2006, p. 21// Se citează după Mihai Mădălina-Cristina, *Op. cit.*
6. Франц фон Лист. Задачи уголовной политики. М., ИНФРА-М, 2004, p.7
7. Ibidem
8. Ibidem
9. Ашаффенбург Г. Преступление и борьба с ним: Уголовная психология для врачей, юристов и социологов. Москва: ИНФРА-М, 2013, p.3
10. Ibidem, p.186
11. Ibidem, p.187
12. Ibidem, p.189

IMPORTANȚA ȘI DIAPAZONUL COMPETENȚELOR EXECUTORULUI JUDECĂTORESC ÎN CADRUL REALIZĂRII ACTIVITĂȚII SALE

Prof. univ. Eugenia COJOCARI,
doctor habilitat în drept,
Drd. Vladimir BEZEDE,
executor judecătoresc

Unul din cele mai importante aspecte ale statutului juridic al executorului judecătoresc este **competența, prevăzută de acte normative.** Prin competență în general se desemnează capacitatea unei autorități publice sau a unei persoane fizice sau juridice de a rezolva o anumită problemă. Conceptul de competență este de amplă utilizare în limbajul juridic.¹ [1, p.212] În viziunea noastră, prin competența executorului judecătoresc se înțelege totalitatea drepturilor și obligațiilor executorului judecătoresc acordate prin acte normative de a întreprinde acțiuni de executare silită.

Subiectul ce vizează competența executorilor judecătorești urmează a fi analizat sub următoarele aspecte: competența teritorială a executorilor judecătorești, competența materială și competențele speciale atribuite executorului judecătoresc.

În materia executării silite, dispozițiile legale privind competența executorilor

judecătorești sînt stabilite în primul rînd în Legea nr. 113 din 17.06.2010 privind executorii judecătorești.

Competența teritorială reprezintă teritoriul în interiorul căruia executorul judecătoresc poate întreprinde acțiuni de executare silită.

Executarea silită, ca parte integrantă a procesului civil, în care se tranșează problema realizării și protejării unor interese private, se desfășoară sub asuspiciile atributului disponibilității părților raportului procesual execuțional.² [2, p. 300] Principiul disponibilității păstrează și în faza executării silite valoarea unui principiu fundamental, căpătând valențe speciale, dat fiind atît specificul procedurii de punere în executare a titlurilor executorii, precum și scopul acestei activități, îndreptată spre

---

² Vasile Bozeșan, *Disponibilitatea părților în procedura de executare*, Culegerea de lucrări a Conferinței Internaționale „Procesul civil și executarea silită. Teorie și practică.”, România, 2015, p. 300.

---

¹ I. Leș, *Tratat de drept procesual civil*, București, 2008, p. 212.

aducerea la îndeplinire pe cale silită a obligațiilor debitorului.

În acest mod, art. 30 al Codului de executare instituie regula generală, potrivit căreia executorul judecătoresc poate întreprinde acțiuni de executare silită doar în circumscripția camerei teritoriale a executorilor judecătorești în care biroul său își are sediul. Însă prin derogare de la norma precitată, competența teritorială a executorului judecătoresc se extinde pe întreg teritoriul țării în cazul executării măsurilor de asigurare a acțiunii sau al executării prin urmărirea mijloacelor de transport, a mijloacelor bănești de pe conturile debitorului, a valorilor mobiliare sau a participațiunii debitorului la capitalul social.

În același timp, în cazul executării documentelor executorii prin urmărirea salariului sau unui alt venit al debitorului, competent în executare este executorul judecătoresc în a cărui circumscripție teritorială, stabilită de camera teritorială a executorilor judecătorești, se află sediul instituției (organizației) de la care debitorul primește venituri.³ [3]

Circumscrierea exactă a limitelor de competență teritorială a executorului judecătoresc, în privința categoriilor de documente executorii pentru a căror punere în executare există reglementări legale imperative referitor la teritorialitate, revine Camerei teritoriale a executorilor judecăto-

---

³ *Legea privind executorii judecătorești, nr. 113 din 17.06.2010, publicată în Monitorul Oficial nr. 126-128 din 23.07.2010, art. 30.*

rești.⁴ [4] Legislația specifică categoriile de documente executorii pentru a căror punere în executare există reglementări legale imperative referitor la teritorialitate, acestea fiind prezentate spre executare din oficiu de către instanța de judecată și vizează următoarele pricini:

- confiscarea bunurilor;
- urmărirea sumelor ce urmează a fi făcute venit la stat;
- urmărirea pensiei de întreținere;
- încasarea sumelor pentru repararea prejudiciilor cauzate prin vătămarea integrității corporale, prin o altă vătămare a sănătății sau prin deces, dacă repararea s-a efectuat sub formă de prestații bănești periodice;
- de repararea prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești;
- de repararea prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești;
- de restabilirea la locul de muncă și de încasarea salariului mediu pentru întreaga perioadă de absență forțată de la muncă;
- încasarea indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și altor prestații de asigurări sociale prevăzute de lege.

Excepție de la regula generală constituie documentele executorii în pricinile ce

---

⁴ *Ibidem, art. 48.*

țin de urmărirea sumelor încasate din contul statului, din contul întreprinderilor de stat și al celor municipale, al societăților comerciale cu capital majoritar de stat. Acestea potrivit art. 15 alin. (2) lit. c) al Codului de executare, se remit spre executare din oficiu de către instanța de judecată, executorului judecătoresc indicat de creditor în cererea de eliberare a titlului executoriu.⁵[5]

Un aspect important îl constituie documentele executorii privind dezafectarea incontestabilă a mijloacelor bănești din contul bugetului de stat, bugetului asigurărilor sociale de stat, fondurilor asigurărilor obligatorii de asistență medicală, bugetelor unităților administrativ-teritoriale, precum și din contul autorităților/instituțiilor publice, care se prezintă obligatoriu de către creditor executorilor de buget respectivi. Ulterior, în cazul în care documentul executoriu prezentat executorilor de buget respectivi nu este executat în termen de 6 luni de la data rămânerii irevocabile a hotărârii judecătorești în baza căreia a fost emis, creditorul poate solicita executorului judecătoresc inițierea executării silite conform procedurii stabilite de Codul de executare.⁶ [6]

---

⁵ Codul de executare, nr. 443 din 24.12.2004, Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010.

⁶ Legea nr. 847 din 24.05.1996 privind sistemul și procesul bugetar, republicată în Monitorul Oficial din 25.03.2005, ediție specială, art. 361.

În același timp, legislația națională prevede și posibilitatea executării documente executorii privind dezafectarea incontestabilă a mijloacelor bănești din contul bugetului de stat, de către executorul judecătoresc, fără remiterea documentului executoriu către executorul de buget, sub rezerva faptului că debitorul va fi scutit de plata onorariului și a cheltuielilor de executare.

Ținem să menționăm faptul că executarea silită nu este obligatorie, însă ea este întotdeauna posibilă atunci când debitorul nu își execută de bunăvoie obligația stabilită în titlul executoriu. Or, scopul activității judiciare nu se poate limita doar la obținerea unei hotărâri judecătorești favorabile. Simpla recunoaștere a dreptului sau obligarea debitorului de a restabili dreptul încălcat ori contestat, nu este, deseori suficientă.⁷ [7, p.234]

În ceea ce privește **competența materială**, Codul de executare stabilește competența executorului judecătoresc în vederea ducerii la îndeplinire a executării silite în temeiul următoarelor documente executorii:

- titlurile executorii eliberate de instanța de judecată în condițiile legii;
- hotărârile date de instanțele de judecată în pricinile de contencios administrativ, încheierile, ordonanțele și deciziile instanțelor de judecată, eliberate în cauze civile;

---

⁷ I. Leș, *Tratat de drept procesual civil*, ed. a 5-a, București, 2010, p. 234.

- deciziile (hotărârile) contravenționale, inclusiv cele emise de agenții constata-tori în limitele competenței atribuite lor prin lege, și sentințele pe cauzele penale în partea încasării amenzii, confiscării speciale, precum și în partea acțiunii civile;

- ordonanțele privind liberarea de răspundere penală cu tragerea la răspundere contravențională sub formă de amendă;

- titlurile executorii eliberate în temeiul hotărârilor arbitrale;

- titlurile executorii emise în baza hotărârilor instanțelor de judecată străine și ale arbitrajelor internaționale, recunoscute și încuviințate spre executare pe teritoriul Republicii Moldova;

- deciziile Curții Constituționale cu privire la aplicare de amenzi;

- încheierile executorului judecătoresc;

- deciziile Colegiului disciplinar al Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești și ale Colegiului disciplinar al Uniunii Avocaților cu privire la aplicarea sancțiunilor disciplinare cu caracter pecuniar;

- hotărârile (deciziile) cu privire la aplicarea de sancțiuni eliberate de autoritățile publice și/sau de alte instituții abilitate prin lege cu funcții de reglementare și de control;

- actele notariale investite cu formulă executorie;

- hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la suma de reparare echitabilă a prejudiciului și de compensare a celorlalte cheltuieli, precum și acordul de soluționare pe cale amiabilă a cauzei, semnat de părți;

- deciziile de regularizare întocmite de Serviciul Vamal;

- contractele de gaj a bunurilor mobile, cu condiția că avizul de executare a gajului a fost înscris în Registrul garanțiilor reale mobile în ordinea prevăzută de lege.

Cu referință la **competențele speciale** ale executorului judecătoresc, nelegate în mod direct de realizarea acțiunilor de executare silită, identificăm următoarele:

1. executarea măsurilor de asigurare a acțiunii și a măsurilor de asigurare a probelor dispuse de instanța de judecată;
2. constatarea faptelor și a stărilor de fapt;
3. comunicarea actelor de procedură și a altor documente;
4. primirea cauțiunii;
5. evaluarea bunurilor.

1. În scopul evitării dificultăților judecătorești și îndeplinirii sarcinilor executării silită, este prevăzută competența executorului judecătoresc în ceea ce privește aplicarea **măsurilor de asigurare a acțiunii și măsurilor de asigurare a executării**. Legislația procesual civilă a Republicii Moldova reglementează posibilitatea asigurării acțiunii în orice fază a procesului. Potrivit prevederilor art. 174 al Codului de procedură civilă, temei pentru asigurarea acțiunii pot servi situațiile în care neaplicarea măsurilor de asigurare a acțiunii ar crea dificultăți judecătorești sau ar face imposibilă executarea hotărârii judecătorești.⁸ [8, p. 102]

---

⁸ I. Coban, *Măsurile de asigurare în procedura de executare în contextul legislației*

Măsurile de asigurare a acțiunii sunt aplicate de către executorul judecătoresc în temeiul documentului executoriu emis de către instanța de judecată și își păstrează efectul până la executarea hotărârii judecătorești asigurate sau până la anularea încheierii în al cărei temei acestea au fost aplicate.⁹[9]

La faza executării silite, în scopul asigurării executării documentului executoriu, odată cu intentarea procedurii de executare, executorul judecătoresc este în drept:

- să aplice sechestru pe mijloacele bănești sau pe bunurile debitorului;

- să interzică debitorului de a săvârși anumite acte;

- să interzică altor persoane de a transmite debitorului bunuri sau de a îndeplini față de el alte obligații.¹⁰ [10]

Măsurile de asigurare se mențin până la executarea documentului executoriu, anularea acestora se dispune prin încheierea executorului judecătoresc, din oficiu, în cazul în care debitorul a restituit și cheltuielile de executare.

2. Referitor la **constatarea faptelor și a stărilor de fapt**, potrivit prevederilor art. 25 al Codului de executare, la solicitarea

---

Republicii Moldova, Culegerea de lucrări ale Conferinței Internaționale „Executarea silită în reglementarea Noului Cod de procedură civilă”, România, 2012, p. 102.

⁹ *Codul de executare, art. 27*, Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010.

¹⁰ *Ibidem*, art. 63.

persoanei interesate, executorul judecătoresc poate constata orice fapt sau stare de fapt, inclusiv în vederea executării încheierii de asigurare a probelor. Dat fiind faptul, că procedura judiciară este axată pe administrarea materialului probator și serviciul respectiv este prestat de către executorul judecătoresc la solicitarea persoanei interesate, nu este necesară existența unei hotărâri judecătorești emise în acest sens.

Deși, aparent reglementarea precitată ar investi executorul judecătoresc cu o competență absolută în constatarea faptelor și a stărilor de fapt, aceasta este totuși limitată, cel puțin de principiul legalității, nefiind admisă desfășurarea de către executorul judecătoresc a unei activități îndreptate spre constatarea faptelor și a stărilor de fapt, ce ar aduce atingere vieții personale sau protecției datelor cu caracter personal. În caz contrar, probele obținute cu încălcarea prevederilor legii, vor fi lovite de nulitate absolută, prin prisma art. 122 alin. (3) al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.

La constatarea faptelor sau a stărilor de fapt executorul judecătoresc reflectă doar stările și faptele prezente obiectiv, întocmind în acest sens un proces verbal, fără a formula propriile concluzii și aprecieri.

Prevederile legislative stipulează că actul prin care executorul judecătoresc constată faptele și stările de fapt are forță probantă. Faptele constatate prin actul întocmit de executorul judecătoresc pot fi utilizate ca probe în procesul de judecată, valoarea probantă a acestora urmând regi-

mul juridic general al probațiunii judiciare. În această privință, legiuitorul stipulează că constatările faptelor și a stărilor de fapt, efectuată de executorii judecătorești, nu necesită a fi probate suplimentar, fiind valabile până la proba contrară.¹¹ [11] În acest mod, este instituită o prezumție a veritabilității acestor elemente de fapt ca mijloace de probă în procesul civil.¹² [12, p. 90]

Cu abilitați în vederea constatării faptelor și a stărilor de fapt, la solicitarea persoanelor interesate sunt împuterniciți și executorii judecătorești din România, Belgia, Bulgaria, Franța, Letonia, Lituania. Însă există și state unde activitățile de constatare nu sunt în competența executorilor judecătorești, cum ar fi: Italia, Spania, Grecia, Rusia, Suedia, Ungaria, Africa de Sud, Kazahstan.¹³ [13]

3. Legislația procesual civilă reglementează modul de **comunicare a actelor de procedură și a altor documente**, stipulând că acestea se comunică: contra semnătură, prin intermediul persoanei împuternicite; prin poștă, cu scrisoare recomandată și cu aviz de primire; prin intermediul biroului executorului judecătoresc sau prin alte mijloace care să asigure

---

¹¹ *Codul de executare, art. 25, Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010.*

¹² Igor Coban, *Competențe speciale ale executorului judecătoresc, potrivit legislației Republicii Moldova*, Revista Națională de executare silită din Republica Moldova, nr. 1/2015, p. 90.

¹³ http://uihj.com/fr/europe_1012039.html, accesat, 03.08.2016.

transmiterea textului cuprins în act și confirmarea primirii lui, precum și prin delegație judiciară.¹⁴[14] Deci, una dintre posibilitățile comunicării actelor de procedură este prin intermediul biroului executorului judecătoresc. Cererea de chemare în judecată, actele de procedură emise de către instanța de judecată sau de executorul judecătoresc și alte documente pot fi comunicate participanților la proces și persoanelor interesate, prin intermediul biroului executorului judecătoresc, la solicitarea părții interesate.¹⁵ [15]

Executorul judecătoresc are obligația, ca în cel mult 3 zile lucrătoare de la depunerea cererii și achitarea taxelor pentru serviciile sale, să organizeze comunicarea actelor de procedură, întocmind în acest sens un proces verbal privind înmînarea actului corespunzător, care ulterior va fi transmis părții care a solicitat prestarea acestui serviciu.

4. **Cauțiunea** reprezintă o garanție exprimată într-o sumă bănească care se depune pentru garantarea unei obligații de către debitor. Cazurile care prevăd necesitatea depunerii cauțiunii sunt expres stabilite de legislația procesual civilă și civilă. Executorul judecătoresc este unul din subiecții prin intermediul căruia se reali-

---

¹⁴ *Codul de procedură civilă, art. 100, Monitorul Oficial nr. 111-115 din 12.06.2003.*

¹⁵ *Codul de executare, art. 28, Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010.*

zează această garanție.¹⁶ [16] Cauțiunea se depune la contul curent special al executorului judecătoresc unde se află documentul executoriu spre executare, iar în cazul în care documentul executoriu nu este înaintat spre executare, cauțiunea se depune la contul executorului judecătoresc, în a cărui competență teritorială, stabilită de camera teritorială a executorilor judecătoresc, se află domiciliul sau sediul debitorului. În temeiul documentului de plată, executorul judecătoresc este obligat să elibereze debitorului confirmarea depunerii cauțiunii (în mărime de 120%), informând despre acest fapt creditorul. Înscrișul eliberat de către executorul judecătoresc constituie pentru instanța de judecată dovadă a îndeplinirii garanției de către pârât, care condiționează realizarea altei acțiuni procesuale – dispunerea suspendării executării hotărârii judecătorești.

5. Deși **evaluarea bunurilor** este o activitate care necesită cunoștințe speciale din diverse domenii ale vieții sociale, dat fiind, complexitatea executării silite și reieșind din faptul că măsura frecvent întreprinsă de către executorii judecătorești constă în urmărirea bunurilor debitorului și sechestrarea acestora, evaluarea fiind o cerință obligatorie în situația dată, legiuitorul a stabilit competența executorului judecătoresc de a evalua bunurile supuse sechestrului.¹⁷ [17]

---

¹⁶ *Codul de executare, art. 80, Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010.*

¹⁷ *Ibidem, art. 117.*

Astfel, executorului judecătoresc îi revine obligația de a informa părțile procedurii de executare despre determinarea valorii bunurilor, despre dreptul acestora de a apela la un evaluator în cazul în care contestă valoarea determinată de către executorul judecătoresc. La fel, va fi antrenat în evaluare un evaluator în domeniu, în cazul în care evaluarea bunurilor este dificilă pentru executorul judecătoresc.

O atribuție de o importanță majoră a executorului judecătoresc din Republica Moldova, constituie și dreptul acestuia de a concilia părțile în faza prejudiciară și în procedura de executare. Astfel, părțile sunt obligate să se prezinte în fața executorului judecătoresc pentru a li se comunica drepturile și obligațiile, inclusiv posibilitate de conciliere, sau după caz, de determinare a modalității de executare și/sau a consecutivității de urmărire a bunurilor debitorului.¹⁸ [18] Concilierea sau tranzacția încheiată între creditor și debitor, finalizează prin întocmirea procesului – verbal corespunzător. Esențial este faptul că procedura de conciliere poate fi reluată la orice etapă a procedurii de executare, la cererea unei părți. De posibilitatea concilierii părților dispun și executorii judecătorești din următoarele țări: Spania, Algeria, Belgia, Spania, Franța, însă prevalează țările în care concilierea părților excede competența executorilor judecătorești, după cum urmează: Kazahstan, Africa de Sud, România, Ungaria, Armenia, Bulgaria,

---

¹⁸ *Ibidem, art. 62.*

Franța, Grecia, Italia, Letonia, Lituania, Rusia.¹⁹[19]

În perioada reformării sistemului de executare s-a optat pentru asigurarea accesului operativ al executorilor judecătorești la informațiile privind patrimoniul debitorului, fiind negociate și obținute posibilități de verificare on-line a informațiilor deținute de organul cadastral, Compania națională de asigurări în medicină și fondul social. Modificările legislative operate permit executorilor judecătorești (la cererea creditorului) să solicite instanței de judecată aplicarea în privința debitorilor a interdicției de a părăsi țara pentru o perioadă de 6 luni.²⁰[20]

Astfel, reieșind din complexitatea procedurii de executare, în realizarea sarcinilor sale, executorul judecătoresc este investit prin lege cu atribuții corespunzătoare, care permit aducerea la îndeplinire a executării silită a hotărârii judecătorești. Or, hotărârea judecătorească, chiar înzestrată cu autoritate de lucru judecat, „riscă să rămână o lovitură de sabie în apă și să nu servească cu nimic părții victorioase, în special reclamantului, dacă el nu ar putea recurge la constrângerea

---

¹⁹http://uihj.com/fr/europe_1012039.html, accesat, la 09.10.2016.

²⁰ Roman Talmaci, Oxana Novicov, *Organizarea activității de executare silită în Republica Moldova – Actualitate și Perspective*, Culegerea de lucrări ale Conferinței internaționale „Executarea silită în Noul Cod de Procedură Civilă”, București, 2010. p. 168.

pentru a o executa”²¹ [21]. Reieșind din cele relatate, concluzionăm, că legislația Republicii Moldova prevede reglementări necesare privind **competențele executorului judecătoresc în cadrul realizării activității sale.**

---

²¹ W.J. Habscheid, *Droit judiciaire privé Suisse, Deuxieme edition entierement revue et corrigee*, Librairie de l' Universite, Geneve, 1981, p. 79.

Bibliografie:

1. I. Leș, *Tratat de drept procesual civil*, București, 2008, p. 212
2. Vasile Bozeșan, *Disponibilitatea părților în procedura de executare*, Culegerea de lucrări a Conferinței Internaționale „Procesul civil și executarea silită. Teorie și practică.”, România, 2015, p. 300
3. *Legea privind executorii judecătorești, nr. 113 din 17.06.2010*, publicată în Monitorul Oficial nr. 126-128 din 23.07.2010, art. 30
4. *Ibidem*, art.48
5. *Codul de executare, nr. 443 din 24.12.2004*, Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010
6. *Legea nr. 847 din 24.05.1996 privind sistemul și procesul bugetar, republicată în Monitorul Oficial din 25.03.2005*, ediție specială, art. 36
7. I. Leș, *Tratat de drept procesual civil*, ed. A 5-a, București, 2010, p.234
8. I. Coban, *Măsurile de asigurare în procedura de executare în contextul legislației Republicii Moldova*, Culegerea de lucrări ale Conferinței Internaționale „Executarea silită în reglementarea Noului Cod de procedură civilă”, România, 2012, p.102
9. *Codul de executare, art. 27*, Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010
10. *Ibidem*, art. 63
11. *Codul de executare, art. 25*, Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010
12. Igor Coban, *Competențe speciale ale executorului judecătoresc, potrivit legislației Republicii Moldova*, Revista Națională de executare silită din Republica Moldova, nr. 1/2015, p. 90
13. http://uihj.com/fr/europe_1012039.html, accesat, 03.08.2016
14. *Codul de procedură civilă, art. 100*, Monitorul Oficial nr. 111-115 din 12.06.2003
15. *Codul de executare, art.28*, Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010
16. *Codul de executare, art.80*, Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010
17. *Ibidem*, art.117
18. *Ibidem*, art. 62
19. http://uihj.com/fr/europe_1012039.html, accesat, la 09.10.2016
20. Roman Talmaci, Oxana Novicov. *Organizarea activității de executare silită în Republica Moldova- Actualitate și Perspective*. Culegerea de lucrări ale Conferinței internaționale „Executarea silită în Noul Cod de Procedură Civilă”, București, 2010. p. 168.
21. W.J. Habscheid, *droit judiciaire privé Suisse*, Deuxieme edition entierement revue et corrigege, Libraire de l' Universite, Geneve, 1981, p. 79

CORAPORTUL DINTRE VALORILE JURIDICE, MORALE ȘI RELIGIOASE ÎN OPERA LUI PETRE ANDREI

Prof. univ Dumitru BALTAG,
dr. hab.

Rezumat: *Societatea contemporană tinde tot mai mult spre uniformizare și globalizare. Aceasta cere din partea dreptului o armonizare a interesului individual cu cel general. În preocupările noastre de a căuta răspunsuri la aceste probleme de cercetare, una dintre temele de investigație este și cea referitoare la rolul valorilor morale și religioase în acest proces. Acțiunile noastre în raport cu valorile juridice, morale și religioase, este unul dintre pașii fundamentali în această armonizare și dezvoltare a persoanei. Este foarte important să-ți cunoști și explorezi valorile dacă ai de când să crești și să te dezvolti.*

Cuvinte-cheie: *drept, valori juridice, valori morale, valori religioase, personalitate, proces de valorificare.*

Abstract: *Contemporary society increasingly tends towards standardization and globalization. It demands a perfect harmonization between the individual and the general interests. Searching for answers to these research questions, one of our investigation issues refers to the role of moral and religious values in this standardization and globalization process. The key-element in the mentioned harmonization consists of our actions and their relation to legal, moral and religious values. It is very important to know your values and explore them in the right way. This is vital for your own growing up and personal development.*

Keywords: *law, legal values, moral values, religious values, personality, process reevaluation.*

După cum cunoaștem, dreptul reprezintă totalitatea normelor de conduită impuse indivizilor și colectivităților în cadrul vieții sociale, în anumite cazuri chiar prin forța de constrângere a statului. În societatea contemporană, care tinde tot mai mult spre uniformizare și globalizare, dreptul tinde să armonizeze interesul individual cu cel general. În preocupările noastre permanente de a căuta răspunsuri al anumite probleme

de cercetare, unele dintre temele de abordare este și cea referitoare la rolul valorilor morale și religioase în dreptul contemporan.

Fiecare dintre noi se conduce în viață după anumite principii și are niște idei mai mult sau mai puțin fixe, la care ține foarte mult. Valorile, prin definiția lor, sunt anume acele idei și principii la care noi ținem și pe care noi le luăm ca repere de-a lungul vieții. Acțiunile noastre în raport cu

valorile este unul dintre pașii fundamentali în dezvoltarea personală. Este foarte important să-ți cunoști și explorezi valorile dacă ai de gând să crești și să te dezvolți. Anume valorile juridice, morale și religioase sunt factorii care ne propulsează într-o direcție sau alta, ne fac să luăm tot felul de decizii, uneori bune, alteori poate nu prea bune și să avem diferite atitudini și comportamente. Dacă lucrurile merg nu prea bine, și mai ales dacă ești nemulțumit, este posibil să găsești mici probleme sau chiar conflicte la nivelul valorilor personale. De aceea e bine să mai facem ordine și prin zona aceasta, poate chiar să ne debarasăm de unele din ele și să instalăm altele noi și mult mai eficiente.

Valorile pot fi conștientizate sau nu? În mod sigur, avem multe despre care nici nu știm că le avem, în orice caz este imposibil să nu ai valori.

Despre importanța valorilor juridice, morale și religioase ne vorbește și V. S. Bădescu. Suntem absolut de acord cu opinia sa că, dreptul, morala și religia sunt cheile viitorului¹. Într-adevăr, ele sunt cheile viitorului, dar cheia poate fi rotită în două direcții. Rotiți-o într-un sens și veți bloca viitoarele resurse, pornind de la cele din prezent, rotiți-o în celălalt sens și veți debloca resursele, iar oamenii se vor regăsi pe ei însuși. Pentru a ne realiza adevăratul

---

¹ V. S. Bădescu, *Unele considerații despre morală și dreptate în dreptul contemporan al afacerilor*. În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, nr. 12, 2015. p. 32.

potențial, trebuie să învățăm să fim creativi, dar și să nu uităm să respectăm legea și morala.

Valorile juridice, morale, religioase sunt credințele noastre despre ceea ce este important, ceea ce deosebește licitul de ilicit, binele de rău, virtutea de păcat și ce principii trebuie să ne guverneze viața. Valoarea este ceea ce, prețuiește individul și prin urmare constituie un vector care-l susține energetic și-i orientează conduita și sentimentele: familia, cultura, convingerile juridice, politice, morale, religioase și mai ales în ziua de astăzi - banii, căci și acestea pot fi o valoare a cuiva. Când li sunt atacate valorile oamenii reacționează dur, pentru că se simt contestați personal, le este în direct bazată stima față de sine. De asemenea oamenii fac foarte greu compromise, atunci când în joc sunt puse valorile lor, într-un cânt simt că se compromit pe ei însuși și propria lor integritate.

Domeniul valorilor se caracterizează printr-o pluritate de valori și de raporturi reciproce care formează o totalitate organică, un sistem. Registrul valorilor cuprinde practic întreaga existență umană, distribuite pe domenii și organizate ierarhic, ce constituie reperele de bază ale vieții spirituale și ale comportamentului și activității umane².

Renumitul savant Petre Andrei în opera sa „Filosofia valorii” ne vorbește despre multitudinea de valori și clasificarea

---

² P. Andrei. *Filosofia valorii*. București: Fundația Regele Mihai I, 1945. p. 46.

lor, după care „o clasificare nu este nu numai o ordonare, o grupare de idei pentru a înlesni travaliul științific, ea trebuie să servească unei teorii, să conștă din judecăți adevărate pentru că prin gruparea și subordonarea lucrurilor să se poată alcătui o teorie a lor”³.

Autorul acestei lucrări, cercetând valorile sociale ne propune mai multe criterii de clasificare a lor: 1) valabilitatea valorilor; 2) calitatea lor; 3) subiectul lor; 4) motivele ce au determinat valorile; 5) obiectul sau domeniul lor; 6) facultatea psihică din care izvorăsc valorile; 7) sfera lor de aplicare.

După această clasificare, autorul trece la explicarea și elucidarea acestor criterii:

a) *criteriul valabilității valorilor*, susținut de Somlo, Kriiger, Münsterberg, Meinong, Maier, deosebesc valori relative și absolute, valori subiective și obiective;

b) *criteriul calității lor*, adoptat de Ehrenfels, Kreibig; Cohn, deosebește valori pozitive și valori negative, valori proprii și efecte;

c) *criteriul subiectului valorilor*, este adoptat de Kreibig, care admite valori autopatice, heteropatice și ergopatice, după cum subiectul este individul, o altă persoană străină sau, în sfârșit, ceva nepersonal;

d) *criteriul motivelor valorilor*. După acest criteriu H. Schwatz deosebește valori accidentale - tranzitorii și valori ale persoanei proprii;

e) *criteriul obiectului sau domeniul valorilor*, un criteriu general după care avem atâtea grupe câte valori sunt în domeniul cunoașterii și al acțiunii, deci, valori economice, etice, religioase, juridice, politice, etc.;

f) *criteriul facultății psihice*, în care se crede că valorile își au izvorul lor în calitățile psihice ale persoanei, de exemplu, G. Fonsegrive deosebește trei tipuri de valori: valori sensibile, valori sentimentale și valori cognitive, după cum sunt rezultate din senzații, sentimente sau inteligență;

g) și ultimul criteriu, *după sfera lor de întindere*, valori individuale, sociale și cosmice sau în valori alimentare și ideale⁴.

În continuare, vom încerca să facem o analiză grupului de valori stabilit conform *criteriului obiectivului sau domeniul valorilor*, și, în primul rând, coraportul dintre valorile juridice, morale și religioase, făcând referință la filosoful Petre Andrei.

Încă de la început, trebuie să subliniem faptul că, nu doar dreptul stabilește reguli de conduită socială. Din analiza procesului de apariție a dreptului, observăm faptul că acesta s-a format și a dobândit personalitate prin desprinderea treptată din normele de morală și religioase. Putem spune astfel că valorile morale și cele religioase preced dreptul și că toate au evaluat într-o strânsă interdependență⁵.

---

⁴ *Ibidem*.

⁵ M. Viziteu. *Raportul dintre morală și drept*.
[//http://cărțidedrept.eu/articole-](http://cărțidedrept.eu/articole-)

---

³ *Ibidem*. p. 47.

Pentru a înțelege mai bine *rolul valorilor morale* în societate și coraportul lor cu valorile juridice, Petre Andrei ne propune în cercetarea acestei probleme a arăta: a) *natura valorii etice*; și b) *criteriile de manifestare a acestei valori*, raporturile ei cu celelalte valori sociale, în general, și valorile juridice, în special.

Asupra problemei naturii valorii, autorul grupează răspunsurile în patru grupe principale, și anume:

- valoarea etică este de natură psihologică;
- valoarea etică este de natură logică;
- valoarea etică este de natură biologică;
- valoarea etică este de natură socială.

Așa deci, prima teorie, cea *psihologică*, susținători: H. Maier, Wundt, afirmă că valoarea morală are o bază psihică, e rezultatul constituirii noastre sufletești și depinde de aceasta. După elementul psihologic afirmat ca fundament al moralului, teoriile psihologice asupra naturii valorii se împart în trei categorii: teoriei intelectualistă, teoria afectivă și teoria voluntaristă⁶.

Teoria intelectualistă a valorii deduce valoarea morală din raționament, din reprezentarea unei idei sau unei legi. A doua *teoria, afectivă*, bazează valoarea pe sentiment. Sentimentele morale sunt determinate în ultima instanță de „o

---

drept/raportul-drept-șimorală. (vizitat la 09.02.2017)

⁶ P. Andrei. *op. cit.*, p. 162.

dorință, de o tendință a sufletului către binele general”. A treia *teorie, voluntaristă*, afirmă ca element fundamental voința, care determină valoarea morală și după părerea filosofului, „*e cea mai justă*”⁷.

Al doilea curent, susținători: Kant, Samlo, în explicarea naturii valorii etice indică la curentul logic, adică valoarea etică este de natură logică. Em. Kant este cel mai de seamă reprezentant al acestei teorii etice. Em. Kant, în opinia lui Petre Andrei a vrut să găsească o valoare etică general valabilă, dar trecând peste orice considerare a realității psihologice. Alți filosofi, imitându-l pe Kant, de asemenea a vrut să deducă valoarea etică în mod direct dintr-o valoare intelectuală logică, negând orice caracter și orice fundament psihologic pentru acest tip de valori.

Petre Andrei, făcând trimitere la Kant și alți filosofi, care accentuau natura raționalist-logică a valorii etice, ajunge la concluzia că aceste păreri sunt neadevărate, din cauză că nu au dat destulă atenție fenomenului psihic al valorilor. „De îndată ce valoarea etică se referă la acțiune, voind să fie o normă în reglementarea acțiunilor, se impune de la sine introducerea temeiurilor psihologice în alcătuirea valorii etice”⁸.

Ca o reacție oarecum contra raționalismului și logicismului etic se ridică un alt curent reprezentat de Spenser, Neitzsche, care în opinia filosofului cad în

---

⁷ *Ibidem.* p. 163.

⁸ *Ibidem.* p. 166.

cealaltă extremă, *curentul biolog* în etică. Acest curent consideră viața ca suma tuturor valorilor morale, ca valoare supremă. Prin urmare, valoarea etică are ca principiu de bază viața. Făcând o analiză a opiniilor tuturor celor care susțin această teorie, Petre Andrei consideră că, „nu poate fi admisă morala biologică, care face din viață un scop, o valoare morală, biologismul distruge adevăratul sens al valorii morale”⁹. Valoarea morală își are izvoarele în experiență, în viața psihică și nu se reduce la viață în sens biologic.

În afară de aceste curente menționate, există și o ultimă teorie, care vrea să dea valorii morale un alt temei. Astăzi se caută a da eticii un fundament social. Etica este concepută acum ca știința normelor de realizare a unei stări social-culturale de valoare. În acest sens Petre Andrei afirmă „etica ca și dreptul vrea să influențeze voința oamenilor, stabilind valorile ce trebuie realizate, iar politica arată căile pe care voința devine fapt”¹⁰. Cu toate acestea, autorul precizează că, domeniul moralei este mai vast decât cel al dreptului. Dreptul reglementează conduita oamenilor în măsura în care aceștia trăiesc în societate, în timp ce morala își extinde sfera până la gândurile noastre¹¹.

Făcând o analiză a ideilor expuse în opera lui Petre Andrei concluzionăm că, fiind valori ce influențează voința oame-

nilor, dreptul modern contemporan are obligația de a include în conținutul normelor juridice acele prevederi ale moralei care sunt dominante într-o comunitate umană, punându-le de acord cu interesele statului. Susținem opinia autorului M. Viziteu că, dreptul cu toate acestea nu poate fi conceput ca morală legiferată, etatizată din următoarele considerente:

- normele morale privesc intimitatea individului, pe când normele juridice privesc exterioritatea individului;

- normele juridice sunt elaborate de organe speciale, abilitate, pe când normele morale apar și se manifestă într-o comunitate;

- normele morale cuprind ideea „ceea ce este bine și ceea ce este rău”, în timp ce normele juridice reglementează ceea ce este licit și ceea ce este ilicit;

- garantul realizării celor două categorii de norme diferă;

- normele juridice acționează în scopul restabilirii situației anterioare încălcării lor, în timp ce nesocotirea normelor morale atrage reacția comunității față de individul în cauză;

- normele juridice au un caracter unitar și presupus neechivoc, iar normele și valorile morale sunt foarte dificil de interpretat unitar, având în vedere particularitățile grupurilor, categoriilor socio-profesionale, politice și economice¹².

---

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*. p. 168.

¹¹ *Ibidem*.

---

¹² M. Viziteu. *op. cit.*, p. 10.

După ce am trecut în revistă cele mai importante teorii asupra naturii valorii etice, să vedem care este *criteriul valorii morale*. Criteriul, după care judecăm o faptă drept morală sau imorală, în opinia lui Petre Andrei, este conformitatea cu o poruncă, cu o lege, care permite sau oprește săvârșirea unei acțiuni. Acțiunile indivizilor, însă, pot fi diferite, după cum sunt diferite și motivele lor, de aceea este necesară de a găsi *forma fundamentală a valorii*¹³.

Prin valoare morală Petre Andrei înțelege patru lucruri diferite:

1) găsirea unui principiu, care să determine conținutul moral al acțiunilor, aceasta ar fi stabilirea unei deosebiri dintre bine și rău;

2) valoarea morală ne arată izvoarele cunoașterii „legii” morale;

3) în al treilea sens, înțelegerea sancțiunii morale, căci dacă legea morală este o poruncă cu ce drept se impune această poruncă;

4) valoarea morală este considerată ca motiv al acțiunii¹⁴.

Asupra criteriului valorii morale în filozofie au existat numeroase discuții. Unii au considerat, plăcerea drept criteriu al valorii umane, alții, utilul, alții, *perfectiunea*. Însă toate au ceva comun, au dedus valoarea morală dintr-un sentiment. O altă parte din filosofi au pus valoarea morală în dependență de voință, alții au afirmat datoria, alții cultura și personalitatea.

Totuși, care este adevăratul principiu? După ce cercetează aceste opinii, expuse anterior de diferiți filosofi, Petre Andrei ne explică că, pentru a afla care este adevăratul criteriu trebuie explicat ce este *procesul de cunoaștere și valorificare a valorii* și care este elementul social al acestei valori.

Procesul de cunoaștere a valorii morale nu este altceva decât cercetarea principiului etic suprem, cu însușirile și caracteristicile sale deosebite. *Valoarea etică supremă* admisă de societatea culturală modernă este *cea cultural-socială*. Această valoare este necondiționată, ea însă condiționează toate celelalte valori. Creatorul valorii cultural-sociale este personalitatea. Aceste valori culturale alcătuiesc idealul umanității, stabilesc o unitate a voinței care cuprinde toată activitatea spiritului omenesc. Orice acțiune imorală neagă valoarea vieții proprii, sau altcuiva și atacă idealul umanității, idealul cultural, care este *valoarea etică supremă*¹⁵.

Acțiunile unui individ, pentru a fi morale sau imorale, trebuie cercetate din punct de vedere al scopurilor și intențiilor. Valoarea morală rezultă tocmai din ordinea și calitatea scopurilor și din intenție; ordinea scopurilor și intenția morală sunt determinate de personalitate, de aceea personalitatea este o adevărată valoare morală, „valoarea morală e *valoarea personalității*”¹⁶.

Procesul de valorificare, consideră Petre Andrei, constă tocmai în aplicarea valorii

---

¹³ Petre Andrei. *op. cit.*, p. 168.

¹⁴ *Ibidem*.

---

¹⁵ *Ibidem*. p. 181.

¹⁶ *Ibidem*.

etice găsite în diferite acte individuale. Principiul sau valoarea supremă va fi întrebuințat, deci, ca un criteriu de măsură, de apreciere a faptelor morale: după această valoare supremă vom da calificativele de moral sau imoral¹⁷.

Valorile etice sunt valori sociale, care se nasc din contactul indivizilor între ei și care își găsesc rădăcinile în natura socială a omului, prin urmare socialul este un caracter constitutiv, fundamental pentru valorile morale.

Spre deosebire de toate valorile existente, există o grupă de valori cu un caracter specific, *valorile religioase*. Valorile religioase, spre deosebire de celelalte valori, care se raportează la o realitate empirică, se raportează la o realitate suprasensibilă¹⁸.

Valorile juridice, politice, economice și altele sunt de natură intelectuală, volitivă, pe când valorile religioase sunt mai mult efective, au un caracter contemplativ. Acest caracter, în opinia filosofului P. Andrei, se explică prin faptul că valoarea religioasă înlătură dorințele impulsive omenești, depărtează tot ceea ce abate pe om de la idealul suprem¹⁹.

Petre Andrei consideră, că valoarea religioasă poate fi studiată din două puncte de vedere: 1) din punct de vedere *empiric-psihologic* și 2) din punct de vedere *rațional-logic*. Primul punct de vedere, caută să arate întemeierea valorii pe temeuri psihice și

este adoptat de antropologi și psihologi, care, prin psihologia experimentală vor să arate esența valorii religioase. Această direcție, însă, explică numai evoluția valorii, fără a exprima ce face valabilitatea generală a raportului religios. Concepția psihologică întemeiază religia pe conștiința religioasă subiectivă, rezultată din personificarea propriilor interese și din admirația forțelor naturii.

Dacă *concepția psihologică* dă un temei subiectiv-individual valorii religioase, *concepția logică* caută elementele obiectiv-intelectuale ale religiei. Ea încearcă să ajungă prin raționalism la transcendent, la aprioricul rațiunii și al oricărei cunoștințe²⁰.

Psihologia raportului de valoare religioasă cercetează rădăcinile psihologice ale acestui raport și găsește două rădăcini de această natură: *teamă și iubirea*. Religiile vechi, politeiste, se bazuau pe *teamă*. Primitivii adorau pe zei, pentru că le era teamă de dânșii sau pentru a dobândi de la ei ceea ce le trebuia. Apoi în religia mozaică, Iehova e reprezentat ca un zeu aspru de care trebuie să se teamă toți.

Raportul religios, de asemenea, e determinat, după cum am menționat, și de alt element psihologic, anume de *iubirea* pentru realitatea supraempirică.

Religia creștina, menționează filosoful Petre Andrei, spre deosebire de celelalte forme religioase mai vechi, a recunoscut rolul iubirii - din această cauză raportul religios este întemeiat pe iubire. Nu putem

---

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ *Ibidem.* p. 223.

¹⁹ *Ibidem.*

---

²⁰ *Ibidem.* p.225.

să nu fim de acord cu autorul, când acesta susține că, „Dumnezeul creștinilor e bun, blând și iertător: orice faptă omenească trebuie să izvorască din iubire. Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși, recomandă religia creștină”. Tocmai aici, consideră Petre Andrei, stă superioritatea religiei creștine asupra celorlalte religii, întru-cât a văzut tendința firească a sufletului omenească de a iubi și de a fi iubit și protejat de o forță suprafirească. Iubirea este adevăratul element al valorii religioase, conchide filosoful²¹.

Însă raportul religios nu se poate reduce numai la elementele psihologice, dacă valoarea religioasă ar fi numai de natură psihologică, atunci ea ar fi pur subiectivă și ar putea să nu fie generală, ar putea să nu existe pentru unii indivizi. De aceea, autorul constată că această valoare este general omenească²².

Ce face generalizarea acestei valori, se întreabă filosoful. Răspunsul este în *elementul logic*, care intervine și generalizează raportul religios subiectiv. Acest element logic este *principiul de cauzalitate*, în baza cauzalității, subliniază Petre Andrei, noi căutăm cauza lucrurilor, cercetând originea lor. Îndemnați de acest principiu noi depășim lumea sensibilă, lumea accesibilă experienței și cunoașterii noastre, extinzând legăturile cauzale stabilite de noi dincolo de immanent, intrascendent. Religia, ca fenomen psihic,

conchide filosoful, nu e numai sentiment și reprezentare, dar este și o conștiință a valorii.

După ce am analizat pe scurt în ce constau valorile religioase, rămâne să spunem ceva despre *caracterul social* al acestor valori. La acest compartiment filosoful menționează că, religia, valorile religioase este anterioară organizării sociale, pentru că societatea însăși s-a dezvoltat sub influența religiei. Ceea ce are social religia, în opinia filosofului este *cultul - forma*²³.

Ce rost are *cultul* într-o societate religioasă? Răspunsul este că, prin cult omul vrea să se pună în contact cu divinitatea pentru a influența asupra ei și pentru ași satisface cerințele sale sufletești. de aceea omul se roagă. Prin rugăciune el comunică cu divinitatea, din grația căreia se revarsă ceva și asupra lui. Așa numai se poate explica faptul că, în urma rugăciunii unii oameni se simt mai bine, mai puternic și mai întăriți în viață. Momentul social în rugăciune este tendința de a împărtăși sentimentul religios la cât mai multe persoane. Rugăciunea, deci prin sine are ceva social, conchide filosoful. Cultul în întregime sa e un rezultat al vieții social-istorice, de aceea cultul variază de la un popor la altul. Forma de manifestare a sentimentului religios este determinată de starea cultural-istorică a popoarelor, deci e foarte variată, pe când fondul, concluzionează Petre Andrei esența sentimentului

---

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*. p. 226.

---

²³ *Ibidem*. p. 232.

religios determinat de valoarea supremă, este totdeauna aceeași²⁴.

Care este totuși impactul valorilor religioase asupra celorlalte valori, și în primul rând, al valorilor juridice? Cercetând ideile expuse de celebrul savant Petre Andrei cu privire la impactul valorilor religioase asupra dreptului, valorilor juridice, am ajuns la concluzia că aceasta se datorează și faptului că, de-a lungul secolelor Biserica a coexistat cu diferite tipuri de state în diferite orânduirii sociale. Or, coexistența Bisericii cu acesta a făcut că, pe cale de educație, prin intermediul valorilor cultural-religioase, prin infiltrarea lentă sau prin mijloace politice chiar, să se strecoare pe încetul sau să se introducă de-a dreptul o serie de principii de proveniență și conținut creștin în legislația de stat, în dreptul secolelor s-a ajuns astfel că, dreptul roman, dreptul diverselor state și popoare să sufere o puternică influență din partea normelor etice și religioase-creștine, așa încât atât, în primul sens, al influenței suferite de Biserică și de normele ei din partea statului și a legilor de drept al acestuia, cât și în al doilea sens, în sensul invers, influența dintre stat și Biserică, dintre drept și creștinism, sau dintre valorile juridice și cele religioase, în genere s-a produs un chip inevitabil. Asupra acestei influențe stă mărturie întreaga legislație de stat și cea bisericească din toate epocile erei noastre,

---

²⁴ *Ibidem*.

până la vremea când s-a stabilit regimul separației dintre Biserică și stat²⁵.

De impactul valorilor religioase asupra valorilor juridice și politice este știut și faptul că, în deosebi, în Franța „stânga afirmă că Europa Modernă este înaintea de toată opera Luminilor și a Revoluției franceze. Dar nimeni nu s-a putut îndoi că în această Europă există o moștenire ambiguă, care are partea sa de responsabilități în utopiile secolului XIX. De fapt, creștinismul occidental este cel ce a permis Europei să se doteze cu guverne laice, dar și cu o gândire desprinsă din gândirea religioasă”²⁶.

Deci, după cum vedem problemele coraportului valorile juridice, valorile etice și valorile religioase sunt probleme importante, care nu trebuie tratate superficial. Opera lui Petre Andrei este o veritabilă teorie în filosofia valorii.

---

²⁵ L. Stan. *Biserica și dreptul*. În: Mitropolia Olteniei 8, nr. 8-9, 1956. p. 489.

²⁶ W. Pfaff. En marge du projet de Constitution européenne: la laïcité enfant du christianisme. În: *Commentaire*. Vol. 26, nr. 101, printemps, 2003. p. 183.

MECANISME JURIDICE SPECIFICE DE DEZVOLTARE A SECTORULUI ÎNTREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII

Prof. univ. Eugenia COJOCARI,

dr. hab. în drept,

Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,

Drd. Mihai Claudiu SUSANU,

Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

Având în vedere importanța deosebită a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii ce constituie fundamentul principal în dezvoltarea micului business, în asigurarea creșterii economice durabile a Republicii Moldova, necesitatea susținerii acestui sector prin crearea de condiții juridice și economice stabile, propice dezvoltării activității de întreprinzător, importanța acestora reiese în temeiul art.72 alin.(3), lit.r) din Constituția Republicii Moldova¹[1].

Un suport legal recent pentru aceste întreprinderi a fost adoptarea Legii, Nr. 179 din 21.07.2016 **cu privire la întreprinderile mici și mijlocii**²[2]. Prezenta lege stabilește cadrul legal de activitate al întreprinderilor

micro, mici și mijlocii, precum și măsurile de suport din partea statului pentru crearea și dezvoltarea lor. Scopul prezentei legi constă în promovarea dezvoltării durabile a întreprinderilor micro, mici și mijlocii prin intermediul îmbunătățirii cadrului juridic și a mediului economic în care sunt create și funcționează.

Legea are ca obiective asigurarea și creșterea competitivității și performanțelor întreprinderilor micro, mici și mijlocii, precum și facilitarea ajustării prompte la schimbările economice și tehnologice. Această lege a abrogat **Legea** Republicii Moldova nr.206/07.07.2006 privind susținerea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii.

În conformitate cu prevederile art. 2 al legii nr.179 sub incidența acesteia cad întreprinderile micro, mici și mijlocii, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, care, în totalitatea lor, constituie sectorul întreprinderilor mici și mijlocii (*întreprinderi mici și mijlocii sau*

---

¹ Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, cu modificări //http://xiv.parlament.md/legalfoundation/constitution/

² Publicat: 16.09.2016 în Monitorul Oficial Nr. 306-313 art Nr: 651. Data intrării în vigoare: 16.12.2016

IMM) și care corespund criteriilor stipulate la art. 4, cu excepția persoanelor fizice care activează în baza patentei de întreprinzător și a persoanelor juridice de drept public. Termenul „întreprinderi mici și mijlocii” și acronimul „IMM” vor fi utilizate în toate reglementările, statisticile și în alte documente oficiale emise de autorități și de instituții publice. Articolul 4 al legii, definește ca fiind întreprinderi mici și mijlocii, întreprinderile care îndeplinesc cumulativ următoarele condiții:

a) au un număr mediu anual de salariați (numărul mediu scriptic al personalului în perioada de gestiune) de până la 250;

b) realizează o cifră anuală de afaceri (venituri din vânzări) de până la 50 de milioane de lei sau dețin active totale (active imobilizate și active circulante) de până la 50 de milioane de lei, conform ultimei situații financiare aprobate.

Plafonul cifrei de afaceri și al activelor totale prevăzut la alin. (1) lit. b) poate fi modificat, în funcție de evoluția indicatorilor macroeconomici, prin hotărâre de Guvern. Articolul 5 al legii clasifică întreprinderile mici și mijlocii după diferite criterii. Astfel, în funcție de numărul mediu anual de salariați, de cifra anuală de afaceri sau de totalul activelor pe care le dețin, întreprinderile mici și mijlocii se clasifică în următoarele categorii:

a) întreprindere micro - întreprindere care are cel mult 9 salariați, realizează o cifră anuală de afaceri de până la 9 milioane

de lei sau deține active totale de până la 9 milioane de lei;

b) întreprindere mică - întreprindere care are de la 10 până la 49 de salariați, realizează o cifră anuală de afaceri de până la 25 de milioane de lei sau deține active totale de până la 25 de milioane de lei;

c) întreprindere mijlocie - întreprindere care are de la 50 până la 249 de salariați, realizează o cifră anuală de afaceri de până la 50 de milioane de lei sau deține active totale de până la 50 de milioane de lei.

Criteriul definitoriu constant folosit la clasificarea întreprinderilor mici și mijlocii în scopuri statistice este numărul mediu anual de salariați³[3].

Fundamental pentru dezvoltarea unui stat de drept și sprijinirea dezvoltării unei economii de piață concurențiale îl constituie echilibrul între gradul de implicare al statului în economia de piață prin gestionarea cadrului legislativ pe de o parte și libertatea acordată agenților economici pe de altă parte. Sectorul economic privat este singurul la nivelul oricărui stat care crează plus valoare și care are capacitatea de a crea noi locuri de muncă. Mai mult, la nivelul Uniunii Europene, peste 85% din sectorul privat și din locurile de muncă create de acestea este reprezentat de sectorul

---

³ Legea Republicii Moldova nr. 179 din 21.07.2016 cu privire la întreprinderile mici și mijlocii. Publicat: 16.09.2016 în Monitorul Oficial Nr. 306-313 art Nr: 651. Data intrării în vigoare: 16.12.2016

întreprinderilor mici și mijlocii. Putem astfel afirma, fără a greși, că întreprinderile mici și mijlocii reprezintă motorul de bază al dezvoltării economice al oricărui stat.

În Republica Moldova, anul 2010, în cadrul IMM-urilor au activat 309,4 mii persoane, deținând 58,8% din numărul total de angajați din economia națională. 25,2% din angajații sectorului IMM-urilor activau în comerțul cu ridicata și cu amănuntul, 16% în agricultură, economia vânatului și silvicultură, iar 17% în industria prelucrătoare. Analiza regională, relevă faptul că forța de muncă ocupată în IMM-uri în anul 2010 s-a concentrat în regiunea municipiului Chișinău cu 164,4 mii persoane, urmată de regiunea de Nord cu 58,5 mii persoane, regiunea Centru cu 49,9 mii persoane și regiunea de SUD și UTA Găgăuzia cu 40 mii persoane.⁴[4]

Biroul Național de Statistică informează că, în anul 2015 numărul întreprinderilor mici și mijlocii (în continuare IMM) a constituit 49,8 mii întreprinderi, sau cu 0,5 mii întreprinderi (cu 1%) mai puțin față de anul 2014. Sectorul IMM reprezintă circa 97,2% din numărul total de întreprinderi. Numărul salariaților care au activat în întreprinderile mici și mijlocii în perioada de referință a constituit 281,4 mii persoane, deținând 55,1% din numărul total de salariați ai

întreprinderilor. Veniturile din vânzări ale întreprinderilor mici și mijlocii în această perioadă au însumat 86824,6 mil. lei sau 30,8% din venituri din vânzări în total pe economie.

Ponderea întreprinderilor mici și mijlocii în totalul întreprinderilor în anul 2015 pe principalii indicatori se prezintă astfel:

Analiza evoluției IMM ne indică creșterea veniturilor din vânzări în medie pe o întreprindere în anul 2015, care au constituit 1744,5 mii lei sau cu 82,9 mii lei (cu 5%) mai mult față de anul 2014. Totodată, veniturile din vânzări ale IMM în medie la un salariat au scăzut comparativ cu anul 2014 cu 29,2 mii lei sau cu 8,6%, și au constituit 308,5 mii lei în mediu pe un salariat. Numărul de salariați în medie pe o întreprindere în anul 2015 a constituit 6 persoane, comparativ cu 5 persoane în anul 2014⁵[5], deci, situația se îmbunătățește. Partea preponderentă a IMM își desfășoară activitatea în domeniul comerțului, constituind în anul 2015 circa 19,8 mii întreprinderi, sau 39,8% din totalul întreprinderilor mici și mijlocii. În industria prelucrătoare au activat 4,2 mii de IMM sau 8,5% din totalul IMM.

Problema fundamentală la momentul actual, la nivelul republicii sub aspect legislativ o reprezintă nivelul incipient de existență unei legislații comerciale coerente și stabile care să permită dezvoltarea

---

⁴ Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020 // *Monitorul Oficial* 198-204/740, 21.09.2012

---

⁵ <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=368>

mediului economic atât prin stimularea investitorilor locali cât și prin atragerea de investiții străine, precum și corelarea dintre cadrul legislativ în vigoare și necesitățile reale ale mediului de afaceri.

Optimizarea reglementării și micșorarea presiunii administrative este un element important pentru dezvoltarea IMM-urilor, birocrăția fiind, în mod proporțional, o povară mult mai mare pentru IMM-uri decât pentru firmele mai mari. Recentele crize economice la nivel mondial au dezvoltat toate carențele existente în domeniul reglementării afacerilor și a constituit un prilej deosebit pentru o simplificare masivă în domeniu.

Începând cu anul 2004, cu suportul partenerilor de dezvoltare internaționali, Republica Moldova a început să realizeze un vast proces al reformei regulatorii. În 2006 au fost finalizate lucrările de revizuire a actelor normative ale Guvernului și ale autorităților administrației publice centrale, conform prevederilor Legii nr.424-XV din 16 decembrie 2004 privind revizuirea și optimizarea cadrului normativ de reglementare a activității de întreprinzător, numită „Ghilotina I” și s-a început reevaluarea masivă a legilor, conform prevederilor Legii nr.235-XVI din 20 iulie 2006 cu privire la principiile de bază de reglementare a activității de întreprinzător, numită „Ghilotina II”. Ulterior, prin Hotărârea Guvernului nr.104 din 1 februarie 2007 a fost aprobată Strategia de reformă a cadrului de reglementare de stat a activității de întreprinzător și Planul de implementare

a Strategiei respective în perioada de până în anul 2010.

Astfel, Din cele 818 acte normative revizuite, 184 au fost abrogate, iar opt acte au fost propuse spre abrogare. Totodată, a fost examinată legalitatea eliberării actelor administrative care permit desfășurarea anumitor activități. Din cele 200 de acte de autorizare, doar 125 au fost calificate drept legale. S-a anulat taxa pentru 24 de tipuri de autorizații, anterior eliberate cu plată. A fost stabilit termenul de eliberare a autorizațiilor. Acesta este de cel mult 10 zile lucrătoare. Pentru unele a fost majorat termenul de valabilitate de la un an până la trei sau chiar cinci ani.

În anul 2006, Guvernul a început reevaluarea masivă a legilor, proces numit Ghilotina II. În 2007, Parlamentul a aprobat un set de modificări ale unui șir de legi care vizează activitatea agenților economici. Cele mai importante măsuri prevăzute de aceste modificări sunt: aplicarea taxei zero a impozitului pe venit, care nu este distribuit sub formă de dividende, și anularea restanțelor agenților economici față de bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale și fondul asigurărilor de asistență medicală⁶[6].

---

⁶ http://www.publika.md/reforma-cadrului-normativ-numita-ghilotina-i-a-inceputa-in-2004-iar-ghilotina-ii--in-2006_34401.html#ixzz4baVM2t1m;: @publikatv on Twitter | publika.md on Facebook

În scopul simplificării reglementărilor existente și optimizării numărului și procedurilor ce afectează desfășurarea afacerilor în perioada 2010-2011 a fost efectuat un proces de inventariere a actelor permissive, supranumit „Ghilotina 2+”. Astfel, au fost supuse inventarierii actele eliberate de peste 45 de autorități emitente, numărul actelor fiind de peste 400. În rezultat au fost aprobate în pachet Legea privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător (care a stabilit lista tuturor actelor permissive cu caracter de autorizare la nivel de 273, autoritățile emitente ale acestora - 34, termenul de valabilitate și costul respectivelor acte), Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative (prin intermediul căreia au fost operate amendamente la 18 acte legislative, prin prisma excluderii acelor acte și prevederi ce au tangență cu actele ce se propun a fi excluse ca inoportune), Legea privind implementarea „ghișeului unic” în desfășurarea activității de întreprinzător.

Etapele ulterioare a acestui proces va constitui la implementarea reformei regulatorii a serviciilor cu plată „Ghilotina 3”, invocând revizuirea listei serviciilor prestate businessului contra plată de autoritățile publice, crearea unui Registru unic al serviciilor oferite contra plată și simplificarea acordării lor.

Acțiunile întreprinse pentru îmbunătățirea activității de întreprinzător, au influențat, inter alia, și plasarea Republicii Moldova în ratingurile internaționale în ceea ce ține de mediul de afaceri. Republica

Moldova s-a situat pe locul 81 în clasamentul țărilor (183 țări) care au cel mai favorabil mediu de afaceri potrivit raportului anual - „Doing Business 2012”, realizat de Banca Mondială (s-a ridicat cu 18 poziții față de anul precedent). În aceeași ordine de idei, Moldova se situează pe locul 17 din 27 de state din grupul Europa de Est și Asia Centrală. Potrivit acestui studiu, Moldova și-a îmbunătățit semnificativ capitolele: lansarea afacerii, obținerea unui credit, executarea contractelor și reglementarea procedurilor, în caz de faliment (insolvabilitate).

Deși în urma reformei regulatorii au fost atinse rezultate semnificative, au rămas însă și un șir de probleme nerezolvate, existând o sferă largă pentru viitoarele acțiuni. Ajustarea cadrului regulator la principiile „Small Business Act” pentru Europa, rămâne în continuare o provocare. Calitatea cadrului regulator și evoluția acestuia are impact direct asupra atingerii altor priorități de dezvoltare a IMM.

Moldova, în comparație cu statele Europei de Est și Asia Centrală, performează puternic, în termeni absoluți, în două sectoare: „Înregistrarea de proprietăți” și „Executarea contractelor”.

În perioada anilor 2008-2010 Moldova a atins performanțe semnificativ mai bune decât Ucraina, dar a avut rezultate comparativ mai rele cu toate economiile din Balcanii de Vest, cu excepția Bosniei și Herțegovinei. Situația a avut o evoluție pozitivă în anii 2011-2012, perioadă în care Moldova a devansat Albania, Serbia,

Kosovo, Federația Rusa, Bosnia și Herțegovina și Ucraina.

În ansamblu, concluzia care rezultă din raportul Băncii Mondiale „Doing Business 2012” este că Moldova a desfășurat un proces de reformă regulatorie incompletă. Au fost înregistrate progrese remarcabile în anumite sectoare, ceea ce a condus la un impact măsurabil asupra tendințelor de dezvoltare ale IMM-urilor, cum ar fi îmbunătățirea procesului de înregistrare a companiilor, care, printre alți factori, a contribuit la creșterea semnificativă a numărului de întreprinderi noi. Cu toate acestea, potrivit raportului în cauză, există obstacole semnificative de reglementare, care constrâng în continuare dezvoltarea IMM-urilor, în special celor mai dinamice companii din domeniul comerțului transfrontalier.

„The Investment Reform Index”, care este un raport elaborat de către OCDE pentru a monitoriza evoluția climatului investițional în zece economii din Europa de Sud-Est, inclusiv în Republica Moldova, permite efectuarea unei comparații directe a performanțelor Republicii Moldova în raport cu statele din Europa de Sud-Est și redă progresul și rezultatele implementării politicilor de dezvoltare a IMM-urilor, raportate la standardele internaționale recunoscute în sector.

„The Investment Reform Index” 2010 a concluzionat că, calitatea climatului investițional în Republica Moldova rămîne sub calitatea medie a statelor din Europa de

Sud-Est, în toate dimensiunile acoperite de raport, cu excepția reformei regulatorii.

Concluziile rapoartelor „The Investment Reform Index” le completează pe cele ale „Doing Business”.

Cu toate că în ultimii ani au fost înregistrate progrese în modernizarea legislației desfășurării afacerilor, acestea s-au dovedit a fi doar îmbunătățiri limitate la calitatea climatului de afaceri. Schimbările pozitive au fost generate de punerea în aplicare a reglementărilor mai bune în unele domenii foarte specifice, ca de exemplu, în zona de înregistrare a societăților comerciale sau de înregistrare a proprietății.

În concluzie, considerăm că, în urma ajustării cadrului normativ de reglementare la necesitățile dezvoltării IMM-urilor vor fi atinse următoarele obiective specifice:

- perfecționarea cadrului normativ de reglementare a activității IMM-urilor;
- reducerea barierelor administrative și costurilor regulatorii pentru IMM-uri;
- optimizarea reglementărilor privind activitățile comerciale practicate de IMM-uri.

Indicatorii de performanță la acest capitol vor corespunde indicatorilor cuprinși în Strategia Națională de Dezvoltare a Republicii Moldova 2012-2020, la capitolul „Business: cu reguli clare de joc”⁷.

---

⁷ Hotărârea Guvernului nr 685/13.09.2012, cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020 //Monitorul Oficial 198-204/740, 21.09.2012

Deci, reieșind din cele relatate, mecanismele juridice specifice joacă un rol foarte important în dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii care sunt

promotorul creării fundamentului principal în dezvoltarea micului business, în asigurarea creșterii economice durabile a Republicii Moldova.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, cu modificări // <http://xiv.parlament.md/legalfoundation/constitution/>
2. Legea Republicii Moldova nr.206/07.07.2006 privind susținerea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii, abrogată.
3. Legea Republicii Moldova nr. 179 din 21.07.2016 cu privire la întreprinderile mici și mijlocii. Publicat: 16.09.2016 în Monitorul Oficial Nr. 306-313 art Nr: 651. Data intrării în vigoare: 16.12.2016
4. Hotărârea Guvernului nr 685/13.09.2012, cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020 // *Monitorul Oficial 198-204/740, 21.09.2012*
5. <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=368>
6. http://www.publika.md/reforma-cadrului-normativ-numita-ghilotina-i-a-inceputa-in-2004-iar-ghilotina-ii---in-2006_34401.html#ixzz4baVM2tln; @publikatv on Twitter | publika.md on Facebook
7. Hotărârea Guvernului nr 685/13.09.2012, cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020 // *Monitorul Oficial 198-204/740, 21.09.2012*

ИДЕИ РАЗДЕЛЕНИЯ ВЛАСТЕЙ В ТРУДАХ Д. ЛОККА И Ш. МОНТЕСКЬЕ

О. Малярчук,

старший преподаватель кафедры конституционного, административного и муниципального права (ПГУ им. Т. Г. Шевченко, г. Тирасполь)

В представленной статье обоснованы роль и значение разделения властей в современном обществе и государстве, состоящие в том, что данная концепция представляет инструмент ограничения государственной власти в целях защиты прав и интересов прав личности. Как правило, разделение властей противопоставляется концепциям единовластия, концентрации власти в руках одного лица или органа. Автор признает теорию разделения властей идейно связанной с политическим наследием Локка и Монтескье и отмечает, что генезис теории разделения властей связан с возникновением буржуазных политико-правовых теорий, прежде всего в Англии XVII в., самым авторитетным политическим мыслителем которой был Д. Локк. Однако классическую формулировку данная теория получила в трудах выдающегося французского философа, юриста и просветителя Шарля Луи Монтескье. В статье подвергаются анализу особенности оригинальных учений о разделении властей указанных выдающихся мыслителей, впервые дополнивших концепцию демократически устроенного государства оптимальной организацией системы органов государственной власти.

Ключевые слова: *концепция, учение, разделение властей, демократическое государство, правовое государство, парламент, законодательная власть, исполнительная власть, правительство, судебная власть, глава государства, форма правления, буржуазная революция.*

Abstract: *The presented article substantiates the role and significance of the separation of powers in modern society and the state, consisting in the fact that this concept represents an instrument of limiting state power in order to protect the rights and interests of individual rights. As a rule, the separation of powers is opposed to the concept of autocracy, the concentration of power in the hands of one person or body. The author recognizes the theory of separation of powers ideologically related to the political legacy of Locke and Montesquieu and notes that the genesis of the theory of separation of powers is associated with the emergence of bourgeois political and legal theories, primarily in England in the XVII century, whose most authoritative political thinker was D. Locke. However, the classical formulation of this theory has received in the writings of the great French philosopher, lawyer and educator Charles Louis Montesquieu. In article are analyzed the features of the original doctrines of separation of powers of these eminent thinkers, the first addition to the concept of a democratically organized state, the optimal organization of the system of state authorities.*

Современное общество и государство находятся на том уровне развития, который требует создания качественно новых моделей организации публичной власти. В настоящее время для оптимальной организации социальных отношений уже не достаточно использования только властно-повелительных указаний, поскольку государство, общество, граждане становятся равноправными субъектами.

Обществу представление о государственной власти дает доктрина разделения властей, устанавливающая пределы власти, ее возможности, задачи и самое главное - определяющая средства достижения целей. Эта доктрина представляет собой не только инструмент ограничения власти, но и является универсальным средством воспитания общества, тем, что в значительной степени формирует его мировоззрение. Как научная доктрина теория разделения властей в немалой степени влияет на правосознание и правовую культуру, как отдельного индивида, так и всего общества в целом.

Динамичное развитие общественных институтов и отношений требует не только владения определенными прикладными навыками, но и обладания концептуальными представлениями о среде, в которой приходится существовать. Особенно часто такая необходимость возникает у политиков и

юристов, часто сталкивающихся с различными проявлениями власти, поэтому знание ее природы, сущности, структуры и форм проявления для них является профессионально необходимым.

Концепция разделения властей занимает важное место в современной государственно-правовой теории. Проблемные вопросы теории разделения властей обсуждаются в современной научной литературе, как с формально-правовой, так и с практической точек зрения. Сегодня разделение властей справедливо признается «аксиомой» устройства демократического правового государства. Подавляющее число современных стран, независимо от фактического политического режима, провозглашают демократические принципы, в том числе, и разделение властей.

Исследование понятий, идей и принципов, лежащих в основе теории разделения властей, дает возможность сформировать как теоретическую, так и прочную фактическую базу для углубленного изучения всех профессиональных дисциплин, связанных со сферой государственно-властных отношений. Помимо существенной гносеологической роли, значимость теории разделения властей определяется тем особым местом, которое она занимает в теории правового государства и общей теории государства и права. Уникальность этой доктрины

объясняется ее многочисленными междисциплинарными связями с политологическими, юридическими и общегуманитарными дисциплинами.

Разделение власти исторически сложилось на самых ранних этапах формирования государства и вылилось в специализацию власти разных лиц и институтов, в которой рано обнаружилась две устойчивые тенденции: концентрация власти в одних руках или в одном институте и потребность разделить власть, труд и ответственность [1]. Идея разделения законодательной, исполнительной и судебной властей подразумевает поиск человечеством идеального государства на протяжении многих веков. В зачаточном состоянии она присутствовала уже во взглядах древнегреческих философов Аристотеля, Полибия, Платона). Однако, как основополагающий принцип составного учения о демократическом государстве, он был сформулирован Д. Локком и развит впоследствии Ш. Монтескье. При этом теоретическая база была подготовлена всем объективным ходом истории, а толчком к её оформлению послужили буржуазные революции в Англии (1640 - 1648гг.) и в последствии во Франции (1789 - 1794гг.). Ш.-Л. Монтескье придал теории разделения власти вполне завершённый и стройный вид. И, что не менее важно, в его интерпретации концепция разделения властей получила свое отражение и

закрепление в конституционных актах, многие из которых сохраняют свое действие и по сегодняшний день. Так, Монтескье утверждал, что сосредоточение власти в одних руках ведет к «ужасному деспотизму» и предлагал разделить государственную власть на три ветви: законодательную (парламент), исполнительную (король и министры) и судебную (независимые суды) [2]. Теория разделения властей в историческом плане появилась в целях ограничения власти монарха, царя, императора, президента от имени государствообразующего народа его представителями, наделенными правом законодательствования. Ее появление большинство ученых «в том виде как она воспринимается ныне применительно к государственному режиму» относит к концу XVII и началу XVIII вв. и связывает с именами Дж. Локка и Ш. Монтескье. Одна из главных идей Дж. Локка заключается в том, что человек - материальное по своей природе существо, подвластное личным чувствам, руководствующееся, прежде всего, стремлением к удовольствию и желанием избежать боли. Поэтому слабость человеческой природы проявляется в подверженности искушениям, склонности «цепляться за власть». Лица, «которые обладают властью создавать законы, могут также, по мнению английского философа, захотеть сосредоточить в своих руках и право на их исполнение и не

подчиняться созданным ими законам». Ключом к пониманию соотношения властей в государстве является мысль Локка о верховенстве законодательной власти, которая становится «священной и неизменной в руках тех, кому сообщество однажды ее доверило» [3]. Своеобразие взглядов Локка, заключается в том, что после «Славной революции» в условиях доминирования в общественном сознании Англии доктрины верховенства парламента он попытался определить пределы власти. Во-первых, по Локку, законодательный орган не может никому другому делегировать свою законодательную власть. Во-вторых, повышение налогов, лишение собственности может происходить только в результате согласия всего народа или заинтересованных лиц. И, наконец, пожалуй, самое важное ограничение власти парламента - законодательная власть «обязана отправлять правосудие и определять права подданного посредством провозглашенных постоянных законов и известных уполномоченных на то судей» [4]. Значение работы Локка заключается, на наш взгляд, не столько в определении принципов парламентарной модели разделения властей, сколько в попытке найти гарантии против излишней концентрации власти в руках представительного учреждения. Наиболее подробную разработку теории разделения властей получила в работах

Ш.Л. Монтескье. В рамках своего учения Ш. Монтескье выделял в каждом государстве три ветви власти:

- 1) законодательная;
- 2) исполнительная, по отношению к делам, определяемым международным правом;
- 3) исполнительная в отношении того, что определяется гражданским правом [5].

«Все погибло, - писал Ш. Монтескье, - если бы в одном и том же лице или учреждении, составленном из сановников, из дворян или простых людей, были соединены эти три власти: власть создавать законы, власть претворять в исполнение постановления общегосударственного характера и власть судить преступления или тяжбы частных лиц».

Главной идеей концепции Ш.Л. Монтескье следует признать следующую мысль: «Чтобы не было возможности злоупотреблять властью, необходим такой порядок вещей, при котором различные власти могли бы взаимно сдерживать друг друга» [6]. Таким образом, Монтескье был первым, кто выдвинул идею о необходимости дополнить принцип разделения властей системой сдержек и противовесов. Французский мыслитель не ограничился этим, а предложил конкретные механизмы сдерживания и контроля. Когда Ш.Л. Монтескье пишет о регулирующей власти, которой, по его мнению, должен обладать

законодательный корпус из знати, он фактически высказывает идею бикамерализма. По Монтескье, монарх как глава исполнительной власти должен обладать правом вето для сдерживания парламента, но правительство не должно вмешиваться в сам законодательный процесс. С другой стороны, парламент не должен иметь права «останавливать действия исполнительной власти» [7].

Монтескье определял понятие государства как политическое состояние общества, соединив в своем учении возможности ограничения власти с конституционным устройством государства. Монтескье исходит из принципа разделения труда в процессе осуществления власти в государстве, которому придается политический смысл. «В каждом государстве,- пишет он, - есть три рода власти: власть законодательная, власть исполнительная, ведающая вопросами международного права, и власть исполнительная, ведающая вопросами права гражданского». Вместе с тем, как отмечает Н. М. Азаркин, «разделение властей в рассматриваемой теории - не только политическое разделение труда, закрепленное в конституциях, но и распределение ее между различными социальными слоями, отражающее сложившееся их соотношение» [8]. «Так, в Венеции, - подчеркивает мыслитель, - Большой совет обладает законодательной властью, прегадия - исполнительной, а кванттии - судебной.

Но дурно то, что все эти различные трибуналы состоят из должностных лиц одного и того же сословия, вследствие чего они представляют собой в сущности одну и ту же власть» [9].

Тем самым, он придал доктрине разделения властей не только политический, но и юридический смысл, что для того времени было достаточно радикально. Таким образом, разделение властей в учении Монтескье становится основным критерием различия форм правления.

При всей обозначенной прогрессивности идей Монтескье в вопросе разделения властей, они не лишены недостатков с точки зрения современного понимания правового демократического государства. По словам П.И. Новгородцева, у Монтескье отсутствует решение проблемы взаимодействия разных ветвей власти, соответственно, это может привести к их полной изоляции.

Подводя итог, необходимо подчеркнуть, что большинство исследователей справедливо сходятся во мнении о том, что Джон Локк и Шарль Монтескье заложили основы классического варианта разделения властей. Оба мыслителя признают определенное верховенство законодательной власти, называя ее «высшей», в то время как исполнительную считают ограниченной по своей природе. Это дает повод думать о незавершенности разработки

концепции разделения властей ее классиками, в, частности, в связи с отсутствием ответа на вопрос об их сбалансированности. Д. Локк подготовил почву для идей французских просветителей VIII века, которые, в свою очередь, дополнили разделение властей системой сдержек и противовесов, внедренной в практику

государственного устройства США, а затем и других стран. Соответственно, Ш. Монтескье, в отличие от Д. Локка, пошел несколько дальше в вопросе доктринальной и практической разработки доктрины разделения властей, сформулировав и обосновав необходимость применения сдержек и противовесов.

Список использованной литературы:

1. Барнашов А.М. Теория разделения властей: становление, развитие, применение. Томск, 1998. С.5.
2. Монтескье Ш. Избранные произведения. М., 1955. С.5.
3. Локк Д. Сочинения. Т. 1. М., 1960. С. 30.
4. Там же. С. 31.
5. Спенсер Г. Личность и государство. Пер. М.И. Тимофеевой, под ред. В.В. Битнера. СПб., 1908. С.112.
6. Монтескье Ш. Избранные произведения. М., 1955. С.20.
7. Спенсер Г. Личность и государство. Пер. М.И. Тимофеевой, под ред. В.В. Битнера. СПб., 1908. С. 113.
8. Азаркин Н. М. Учение Монтескье о разделении властей // Правоведение. - 1982. - № 1. - С. 56 - 62.
9. Монтескье Ш. Избранные произведения. М., 1955. С. 291.
10. Новгородцев П.И. Введение в философию права: кризис современного правосознания. Ин-т государства и права. - М.: Наука, 1996. С. 267-269.

ABORDĂRI TEORETICE PRIVIND NOȚIUNEA, CONȚINUTUL, CARACTERELE ȘI LIMITELE JURIDICE, ELEMENTE INDISPENSABILE ALE DEFINIRII DREPTULUI DE MEDIERE

Prof. univ. Eugenia COJOCARI,

doctor habilitat în drept

Drd. Corneliu TUNI,

Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

Medierea a intrat în viața cetățenilor Republicii Moldova pe neobservate încă din anul 2007, când a fost adoptată prima Legea Republicii Moldova nr.134/14.06.2007 cu privire la mediere¹[1], abrogată prin legea nr.137 din 03.07.2015 cu privire la mediere²[2] și cu toate acestea până în prezent deși sunt peste 100 de mediatori nu se văd rezultate îmbucurătoare. Care sunt acele momente negative care stopează emplementarea acestui proces? Înainte de a răspunde la această întrebare să mai încercăm odată, să pătrundem în esența acestei noțiuni deși încercări de felul acesta au fost făcute, cei

drept majoritatea autorilor publicațiilor³[3, p.12] sau referit la emolentarea ei în diferite domenii, noi ne vom referi la domeniul privat.

Cuvântul „mediere”, înainte de a fi un cuvânt de origine latină (medium, medius, mediator) pare a fi fost utilizat de către Romani, în particular, pentru cuvântul *mediteranean*. Ei ar fi putut utiliza acest cuvânt prin asociere de idei pentru numele unei țări dispărute Media, stat vecin cu teritoriile vechii Perșii, devenite actualmente Iran. În același timp, cuvântul *medialanon* desemna în Galia celtică centrul unui teritoriu. Astfel, posibil ca această rădăcină *medi* să fie de origine celtică [4, p. 381]⁴. Deși nașterea, formarea definitivă a cuvântului este identificabilă în jurul secolului XIII, pentru a desemna o

---

¹ Legea Republicii Moldova nr. 134/14.06.2007 cu privire la mediere //Monitorul Oficial 188-191/730, 07.12.2007, - abrogată

² Legea nr.137 din 03.07.2015 cu privire la mediere: în Monitorul Oficial Nr. 224-233 art Nr: 445 Data intrării in vigoare: 21.08.2015 în continuare succint Legea nr.137

---

³ Cojocari E. Medierea - modalitate alternativă de soluționare a conflictelor //Revista Națională de Drept 10-11/12, 2011

⁴ Dicționar Enciclopedic „Hachette”. - Paris: Livre Hachette, 2004.

intervenție umană între două părți, totuși în varianta sa actuală și în formă imprimată, cuvântul „mediere” a apărut pentru prima dată în enciclopedia franceză din anul 1694 („mediation”).

Termenul „*mediere*” este utilizat în unele acte normative în alte sensuri decât cel utilizat în *Legea cu privire la mediere*, ceea ce ar putea crea confuzii și ar compromite perceperea corectă a acestui termen cheie: medierea muncii cu sens de intermediere – termen utilizat în multe acte normative naționale⁵; medierea în domeniul vămuirii efectuată de către brokerul vamal⁶[6].

Actuala Lege a Republicii Moldova, nr.137 din 03.07.2015 cu privire la mediere, în art.2 vine cu o noțiune care definește medierea, drept o modalitate de soluționare alternativă a litigiilor pe cale amiabilă, în cadrul unui proces structurat, flexibil și confidențial, cu asistența unui sau mai multor mediatori⁷[7]. Deci, în cercetările ce urmează vom ține cont de această definiție.

---

⁵ Legea nr. 297 din 24.02.99 cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție, Legea nr. 102 din 13/03.2003 privind ocuparea forței de muncă și protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, etc.

⁶ Legea nr. 280 din 14.12.2007 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, legea nr. 1 din 17.02.2005 pentru modificarea și completarea unor acte legislative / completarea Codului vamal art. 164 (1).

⁷ Legea nr.137 din 03.07.2015 cu privire la mediere: în Monitorul Oficial Nr. 224-233 art Nr: 445 Data intrării în vigoare: 21.08.2015

Tot odată vom ține cont de principiile care sunt expres prevăzute în art. 4 al legii citate care sunt:

- a) participarea benevolă la mediere;
- b) confidențialitatea;
- c) libera alegere a mediatorului;
- d) egalitatea părților în proces;
- e) independența, neutralitatea și imparțialitatea mediatorului;
- f) flexibilitatea procesului de mediere.

Analizând aceste principia, observăm că unele din ele sunt mai specifice față de principiile procedurii civile. Astfel de exemplu, principiul confidențialității, stă la baza examinării tuturor litigiilor prin mediere spre deosebire de principiul prevăzut de articolul 23 al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova care accentuează caracterul public al dezbaterilor judiciare⁸[8]. Principiul confidențialității este reglementat foarte minuțios de Legea medierii nr. Astfel, **articolul 6 al legii nr.137, accentuează că:**

(1) *Procesul de mediere nu este public, cu excepția cazului în care părțile au convenit altfel.*

(2) *Mediatorul este obligat să respecte confidențialitatea informației aflate până la începerea și/sau în cadrul procesului de mediere, precum și după suspendarea sau încetarea activității de mediator. Mediatorul este obligat să atenționeze participanții la procesul de*

---

⁸ Codul de procedură civilă al Republicii Moldova adoptat prin legea nr. 225, din 30.05.2003, republicat la 21.06.2013: în Monitorul Oficial, Nr. 130-134, art Nr: 415

mediere asupra obligației de păstrare a confidențialității informației, fiind în drept, după caz, să solicite semnarea unui acord sau a unei clauze de confidențialitate.

(3) În procesul medierii, mediatorul nu are dreptul să divulge informațiile de care a luat cunoștință în decursul sesiunilor separate cu părțile și nu are dreptul să discute asemenea informații cu cealaltă parte fără acordul părții vizate.

(4) În cazul în care litigiul supus medierii prezintă aspecte dificile, mediatorul, cu acordul părților, poate să solicite punctul de vedere al unui sau al mai multor specialiști în domeniul respectiv.

(5) Mediatorul nu este obligat să respecte confidențialitatea informației de care ia cunoștință în cadrul procesului de mediere atunci când divulgarea informației are drept scop protejarea interesului superior al copilului sau prevenirea și/sau curmarea unei infracțiuni, cu excepția situațiilor prevăzute la art. 276 din Codul de procedură penală, fapt despre care mediatorul este obligat să sesizeze autoritățile competente.

Articolul 7 al Legii citate, vine chiar cu norme imperative de interdicere a divulgării informației audierii participanților la procesul de mediere.

(1) În scopul asigurării confidențialității procesului de mediere, părțile, mediatorul sau oricare altă persoană care a participat la procesul de mediere nu poate divulga și nu poate invoca în alt proces de mediere, în instanța de judecată sau arbitraj ori în afara unui proces informațiile de care a luat cunoștință în cadrul procesului de mediere sau în legătură cu acesta. Este interzisă, de asemenea, divulgarea următoarelor informații:

a) propunerea unei părți de a iniția procesul de mediere sau exprimarea acordului unei părți de a participa la procesul de mediere;

b) opiniile sau propunerile enunțate de către una dintre părți cu privire la o eventuală soluționare amiabilă a litigiului;

c) declarațiile făcute de către o parte în cadrul procesului de mediere;

d) exprimarea acordului unei părți de a accepta propunerile înaintate de către mediator;

e) actele întocmite exclusiv în scopurile procesului de mediere.

(2) Prin derogare de la prevederile alin. (1), divulgarea informației confidențiale este permisă, prin acordul scris al părților, în cazul în care aceasta este necesară în cadrul procedurilor legale privind executarea drepturilor care rezultă din tranzacție.

Cu consimțământul scris al părților, mediatorul este în drept să facă declarații în favoarea acestora, însă darea declarațiilor, în aceste cazuri, exclude participarea lui ulterioară în procesul de mediere.

(4) În scopul asigurării confidențialității procesului de mediere, în temeiul și în condițiile legii, mediatorul și participanții la mediere nu pot fi audiați în privința faptelor sau actelor de care au luat cunoștință în cadrul procesului de mediere. Ca excepție, în condițiile art. 6 alin. (5), mediatorul poate fi chemat în calitate de martor⁹.

---

⁹ Legea nr.137 din 03.07.2015 cu privire la mediere: în Monitorul Oficial Nr. 224-233 art Nr: 445 Data intrării in vigoare: 21.08.2015

Medierea este pe lângă un proces confidențial și un promotor al unui control efectiv mai mare asupra rezultatelor dezbatărilor (*outputuri*), delegând părților responsabilitatea de a fi creativi în identificarea și explorarea opțiunilor pentru o înțelegere cât mai rapidă și optimă. În acest sens, medierea este un proces bine organizat și centrat pe cei care își doresc să joace un rol continuu activ în decizia asupra finalității soluționării, și anume pentru că medierea oferă oportunitate pentru ambele părți sau reprezentanții acestora să discute în modul cel mai direct asupra subiectelor și soluțiilor alternativ posibil.

Medierea se bazează pe încrederea pe care părțile o acordă mediatorului și aceasta trebuie să se desfășoare în condiții de siguranță deplină atât pentru mediator, cât și pentru părți.

Pentru a intra în esența definiției sintetice a medierii oferite mai sus care, de altfel, se regăsește conceptual în întregime în textul proiectului de lege privind medierea în cauze civile, este binevenită o abordare structuralistă a acesteia. În așa mod putem diferenția următoarele *elemente de conținut* ale definiției legale:

1. Medierea - modalitate amiabilă de soluționare a litigiilor. Acest element indică din start că recurgerea la această metodă va avea drept scop păstrarea relațiilor pașnice și constructive între părți. Un alt moment important este că această modalitate amiabilă este una facultativă și alternativă, pentru care părțile pot opta benevol în afara unui proces judiciar sau inclusiv după

intentarea acestuia, în orice fază. Medierea nu poate constitui, deci, obiectul nici unei impuneri.

2. Părțile, alături de mediator, au calitatea de subiecți ai medierii. Relația care se stabilește între aceștia în demersul medierii este cu adevărat una diferită și bazată pe încredere mutuală. Rolul fiecăruia dintre subiecți este unul permanent activ și circulant. Iar mediatorul, spre deosebire de judecător, arbitru nu își impune decizia sa părților, aceasta fiind prin excelență creația lor proprie¹⁰[10].

Din cele expuse ajungem la concluzia că medierea drept metodă alternativă de soluționare a litigiilor, dispune de multe principii și caractere specifice, ce o deosebește de alte proceduri de examinare a litigiilor.

Cercetările empirice la acest articol sugerează că evaluarea eficienței sistemului SAL în raport cu beneficiile economice produse pentru sistemul judecătoresc și/sau pentru litigianți este o sarcină dificilă și implică analiza unui set de factori cum ar fi timpul, resursele umane, financiare etc., iar relevanța concluziilor depinde de calitatea studiilor.[11]¹¹ Totuși, economisirea substanțială a timpului este unul din beneficiile evidente ale medierii (prin

---

¹⁰ M. Bordian-Postolachi, O. Gaivas. Medierea civilă între dimensiunea legală și cea conceptuală (prin prisma principiilor medierii civile). „*Legea și viața*”, 2007, nr.9, pag.33

¹¹ Stacey Keare, Reducing the Costs of Civil Litigation, <http://www.uchastings.edu/public-law/plri/fal95tex/adr.html>

mediere cauza se soluționează de 10-15 ori mai rapid decât prin litigare), după care urmează și date privind anumite economisiri directe de resurse bănești.[12]¹² Concluziile privind beneficiile medierii sunt deduse prin aplicarea diverselor metode, inclusiv compararea costurilor aferente soluționării unui litigiu pe cale amiabilă și a costurilor de litigare a aceluiași litigiu. În acest context, unul din studiile recente realizate în cadrul UE confirmă că medierea este eficientă chiar și la cea mai mică rată de succes a medierii.[13]¹³

Intervențiile recente de ordin legislativ în Italia adoptate la propunerea ministrului de justiție care prevăd medierea obligatorie a litigiului înainte de inițierea procesului judiciar urmăresc scopul de a combate congestia în curți (în 2010 pe rolul instanțelor erau 5.4 mln dosare civile), de a reduce durata proceselor (mediu 8 ani la

caz) și de a elimina anual 1 000 000 de litigii din instanțe.[14]¹⁴

Guvernul Irlandei anticipează economisiri de circa 200 mln de Euro din banii publici drept urmare a evitării proceselor judiciare în procedura administrativă.[15]¹⁵

Data fiind practica modestă a experienței de soluționare a litigiilor prin mediere în Republica Moldova sunt disponibile studii empirice la fel de modeste privind eficiența medierii, care susțin concluziile general acceptate despre potențialul medierii de a contribui la economisirea resurselor financiare și umane necesare exercitării actului justiției. La etapa actuală este disponibil studiul efectuat de către Institutul de Reforme Penale care analizează aspectul costuri-beneficii în cadrul medierii penale. Astfel, conform raportului privind activitatea instanțelor judecătorești pentru anul 2008, publicat de Ministerul Justiției, sarcina medie lunară a unui judecător constituia 55,76 cauze, sarcina medie lunară în instanțele de fond

---

¹² The Cost of Non ADR: Surveying and Showing the Actual Costs of Intra-Community Commercial Litigation: Survey *Funded by the European Union Implemented by a consortium led by ADR Center, Rome, 9th June 2010*

¹³ Quantifying the cost of not using mediation - a data analysis; Document requested by the by the European Parliament's Committee on Legal Affairs, April 2011; <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201105/20110518ATT19592/20110518ATT19592EN.pdf>;

http://www.adrcenter.com/jamsinternational/civil-justice/Survey_Data_Report.pdf;

---

¹⁴ Giuseppe de Palo and Leonardo D'Urso, Explosion or Bust? Italy's New Mediation Model Targets Backlogs to 'Eliminate' One Million Disputes, Annually, *Alternatives To the High Cost of Litigation*, Vol. 28 No. 4 APRIL 2010, p.93-94

¹⁵ The Cost of Non ADR: Surveying and Showing the Actual Costs of Intra-Community Commercial Litigation: Survey *Funded by the European Union Implemented by a consortium led by ADR Center, Rome, 9th June 2010*

în anul 2008 constituind 88,7 cauze¹⁶[16]. Numărul mediu de martori audiați în instanță în cazurile pasibile de mediere în care părțile nu s-au împăcat este de 3,25 pentru un caz. Dacă e să extrapolăm această cifră pentru toate cazurile și dacă presupunem că costul aproximativ al chemării și audierii în instanță a unui martor este de 80 lei, atunci numai din reducerea cheltuielilor pentru martori în instanța de fond anual s-ar economisi cel puțin în jur de 100 mii lei. Dacă ținem cont și de alte numeroase cheltuieli existente în cadrul unui proces judiciar (inclusiv și cheltuielile de judecată în căile de atac) și mai ales actele efectuate la urmărirea penală atunci concluzionăm că aceste cheltuieli depășesc vizibil costurile procedurii de mediere.

În afară de economii de bani, folosirea medierii aduce cu sine și o reducere din timpul necesar pentru soluționarea unei cauze, ceea ce iarăși comportă anumite economii financiare. Durata medie a soluționării dosarelor este de 573 zile ceea ce este de aproximativ 20 de ori mai mare decât în cazul medierii. Procesul de mediere cu tot ce implică acesta se termină în maximum 7 zile în aproximativ 30% din toate cazurile. În 70% (aici se includ cele 30% indicate anterior) de

cazuri medierea se termină în maximum 3 săptămâni. [17]¹⁷

Mai puțină informație avem despre eximinarea alternativă a litigiilor din domeniul dreptului privat în Republica Moldova. În majoritatea statelor Europene ministerele de justiție sunt autoritățile responsabile de elaborarea și implementarea a mecanismelor politice de medierii de **soluționare a litigiilor**. În 2001 Guvernul Portugaliei a creat în cadrul Ministerului de Justiție un departament (cabinet) dedicat exclusiv SAL ('GRAL'). [18]¹⁸

În Franța, spre exemplu, unde practicile de mediere a cauzelor civile au fost legiferate încă în 1996, nu există vreo instituție specială care s-ar preocupa de reglementarea medierii și a mediatorilor¹⁹[19], în schimb sectorul asociativ al practicienilor în mediere este activ în promovarea calității serviciilor profesioniste de mediere. [20]²⁰ O astfel de instituție nu a

---

¹⁷ Raport 2010 IRP - Medierea penală în Republica Moldova

¹⁸ Editor Richard Clark, The Dispute Resolution Review, April 2011, Portugal, http://www.csassociados.pt/xms/files/PUBLICACOES/The_Dispute_Resolution_Review_-_Third_Edition_-_Portugal.pdf m

¹⁹ France, Developper la mediation dans le cadre de l'Union europeenne, Étude adoptée par l'Assemblée générale du Conseil d'État le 29 juillet 2010: <http://www.mediationweb.info/upload/rapport%20conseil%20d%20etat.pdf>

²⁰ Centre de Médiation et d'Arbitrage de Paris:<http://www.mediationetarbitrage.com/in>

---

¹⁶ Raport 2010 IRP - Medierea penală în Republica Moldova
100

fost creată în Italia unde Ministerul Justiției are atribuții privind ținerea registrului prestatorilor de servii de mediere și a instituțiilor ce organizează cursuri de formare profesională în domeniul medierii. [21]²¹ La fel, legea Lituaniei nu prevede crearea unei structuri speciale de reglementare a medierii.

Pentru Statele Unite ale Americii este caracteristic înființarea unor oficii în cadrul consiliilor judiciare statale, pe lângă Curțile Supreme, precum și în cadrul curților, care elaborează și implementează politicile ce țin de soluționarea alternativă a disputelor ce fac obiectul cauzelor transmise spre soluționare instanțelor de judecată, stabilesc criteriile și condițiile de antrenare a specialiștilor în această activitate. Astfel de oficii funcționează și în cadrul structurilor administrației de stat. Instituirea competenței instituțiilor din cadrul sistemului judecătoresc de a administra scheme SAL în cadrul procedurii civile este caracteristică pentru Slovenia [22]²² și Belarus [23]²³.

[terne.php?page=8&niveau=1](http://www.mediationweb.info/83-lacademie-de-la-mediation.htm); Académie de la Médiation: <http://www.mediationweb.info/83-lacademie-de-la-mediation.htm>; La Fédération Nationale de la Médiation Familiale: http://www.mediation-familiale.org/fenamel/Missions_Activites.asp

²¹ http://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_1.wp

²² ADR Office, District Court of Ljubljana: www.sodisce.si/okrolj/default.asp?id=918

²³ О внесении дополнений и изменений в некоторые кодексы Республики Беларусь

În concluzie, considerăm că ajustarea Codului civil, a cadrului legal privind procesul civil și a altor legi la necesitățile medierii este un factor de importanță majoră atât pentru înrădăcinarea trainică a medierii în sistemul de drept național, cât și pentru asigurarea în permanență a funcționării eficiente a acestei instituții. Aceste reglementări conexe au funcția de a asigura finalitatea procesului de mediere.

по вопросам совершенствования хозяйственного судопроизводства, 10 января 2011 года, № 241 – 3. Хозяйственный процессуальный кодекс Республики Беларусь от 15 декабря 1998 года в редакции Закона Республики Беларусь от 6 августа 2004 года, «ГЛАВА 17 ПРИМИРИТЕЛЬНАЯ ПРОЦЕДУРА В СУДОПРОИЗВОДСТВЕ.

Bibliografie:

1. Legea Republicii Moldova nr.134/14.06.2007 cu privire la mediere //Monitorul Oficial 188-191/730, 07.12.2007, - abrogată
2. Legea nr.137 din 03.07.2015 cu privire la mediere:în Monitorul Oficial Nr. 224-233 art Nr: 445 Data intrării in vigoare: 21.08.2015 în continuare succinct Legea nr.137
3. Cojocari E. Medierea - modalitate alternativă de soluționare a conflictelor //Revista Națională de Drept 10-11/12, 2011
4. Dicționar Enciclopedic „Hachette”. - Paris: Livre Hachette, 2004.
5. Legea nr. 297 din 24.02.99 cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție, Legea nr. 102 din 13/03.2003 privind ocuparea forței de muncă și protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă,etc.
6. Legea nr. 280 din 14.12.2007 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, legea nr. 1 din 17,02.2005 pentru modificarea și completarea unor acte legislative / completarea Codului vamal art. 164 (1).
7. Legea nr.137 din 03.07.2015 cu privire la mediere:în Monitorul Oficial Nr. 224-233 art Nr: 445 Data intrării in vigoare: 21.08.2015
8. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova adoptat prin legea nr. 225,din 30.05.2003, republicat la 21.06.2013: în Monitorul Oficia, Nr. 130-134, art Nr: 415
9. Legea nr.137 din 03.07.2015 cu privire la mediere:în Monitorul Oficial Nr. 224-233 art Nr: 445 Data intrării in vigoare: 21.08.2015
10. M. Bordian-Postolachi, O. Gaivas. Medierea civilă între dimensiunea legală și cea conceptuală (prin prisma principiilor medierii civile). "Legea și viața", 2007, nr.9, pag.33
11. Stacey Keare, Reducing the Costs of Civil Litigation, <http://www.uchastings.edu/public-law/plri/fal95tex/adr.html>
12. The Cost of Non ADR: Surveying and Showing the Actual Costs of Intra-Community Commercial Litigation: Survey Funded by the European Union Implemented by a consortium led by ADR Center, Rome, 9th June 2010
13. Quantifying the cost of not using mediation - a data analysis; Document requested by the by the European Parliament's Committee on Legal Affairs, April 2011; <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201105/20110518ATT19592/20110518ATT19592EN.pdf>; http://www.adrcenter.com/jamsinternational/civil-justice/Survey_Data_Report.pdf;
14. Giuseppe de Palo and Leonardo D'Urso, Explosion or Bust? Italy's New Mediation Model Targets Backlogs to 'Eliminate' One Million Disputes, Annually, Alternatives To the High Cost of Litigation, Vol. 28 No. 4 APRIL 2010, p.93-94
15. The Cost of Non ADR: Surveying and Showing the Actual Costs of Intra-Community Commercial Litigation: Survey Funded by the European Union Implemented by a consortium led by ADR Center, Rome, 9th June 2010
16. Raport 2010 IRP - Medierea penală în Republica Moldova. irp.md/uploads/files/2014-04/1396961866_medierea-in-cauzele-penale.pdf

17. Raport 2010 IRP - Medierea penală în Republica Moldova. irp.md/uploads/files/2014-04/1396961866_medierea-in-cauzele-penale.pdf
18. Editor Richard Clark, The Dispute Resolution Review, April 2011, Portugal,
http://www.csassociados.pt/xms/files/PUBLICACOES/The_Dispute_Resolution_Review_-_Third_Edition_-_Portugal.pdf m
19. France, Developper la mediation dans le cadre de l'Union europeenne, Étude adoptée par l'Assemblée générale du Conseil d'État le 29 juillet 2010:
<http://www.mediationweb.info/upload/rapport%20conseil%20d%20etat.pdf>
20. **Centre de Médiation et d'Arbitrage de Paris:** <http://www.mediationetarbitrage.com/interne.php?page=8&niveau=1>; Académie de la Médiation: <http://www.mediationweb.info/83-lacademie-de-la-mediation.htm>; La Fédération Nationale de la Médiation Familiale: http://www.mediation-familiale.org/fenamel/Missions_Activites.asp
21. http://www.giustizia.it/giustizia/it/mg_1.wp
22. ADR Office, District Court of Ljubljana: www.sodisce.si/okrolj/default.asp?id=918
23. О внесении дополнений и изменений в некоторые кодексы Республики Беларусь по вопросам совершенствования хозяйственного судопроизводства, 10 января 2011 года, № 241 – 3. Хозяйственный процессуальный кодекс Республики Беларусь от 15 декабря 1998 года в редакции Закона Республики Беларусь от 6 августа 2004 года, «ГЛАВА 17 ПРИМИРИТЕЛЬНАЯ ПРОЦЕДУРА В СУДОПРОИЗВОДСТВЕ».

O REEVALUARE TEORETICĂ A PROBLEMATICII INTERPRETĂRII JURIDICE OFICIALE

Drd. Eliza COȘMAN

Lucrarea reprezintă o încercare de nuanțare terminologică și de conținut în problematica interpretării juridice oficiale, urmărind să distingă, de la o formă de interpretare oficială la alta, modul specific în care operează generalitatea, obligativitatea și autenticitatea normelor de drept supuse interpretării.

Cuvinte-cheie: *interpretare juridică, interpretare oficială, interpretare autentică, interpretare cazuală, normă "individuală"*

Interpretarea care are drept obiectiv elaborarea sau aplicarea normelor juridice, realizată de către autoritățile publice competente, formează conținutul interpretării oficiale¹. Interpretarea oficială mai este numită și interpretarea cu forță juridică. În cazul interpretării oficiale, agentul interpretării procedează la interpretarea autentică sau la interpretarea concretă, de caz. Autoritatea normativă care a elaborat actul interpretat procedează la interpretarea autentică. Această interpretare trebuie să îmbrace forma juridică proprie actului originar. În această ordine de idei, interpretarea legală este o expresie tipică a interpretării autentice. Interpretarea legală reprezintă acea intervenție a legiuitorului de

a clarifica sensul normativ al unui text al legii.

O altă modalitate a interpretării oficiale autentice este interpretarea executivă, desigur când are caracter normativ. Este de menționat faptul că există și acte de interpretare administrativă autentică care au ca obiect actele proprii, origine. Acestea, în situația când asigură organizarea executării legii, așa cum o fac unele hotărâri de guvern sau unele decizii ale consiliilor locale, ele au caracter normativ, deci exprimă prin natura lor calitatea de acte administrative generale. Desigur, în raport cu legea, aceste acte au o sferă de generalitate mai mică. În acest temei, și interpretarea lor, în situația în care îmbracă forma unui act normativ de interpretare administrativă ori a unor dispoziții care sunt cuprinse într-un act normativ nou, are un caracter general; însă acest caracter, pentru puterea judecătorească nu este și obligatoriu.

---

¹ Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, Ed. „Actami”, București, 1998, p. 279; Gheorghe Avornic, *Tratat de Teoria generală a Statului și Dreptului*, vol. II, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 2010, p. 216.

Interpretarea oficială, între generalitate, obligativitate și autenticitate

Generalitatea unui act nu implică și obligativitatea sa; de asemenea nu numai legea are caracter general. Un act de voință, respectiv un act normativ, pentru că este obligatoriu capătă caracter general. Un act normativ, prin voința autorității normative se impune unei clase de situații, precum și subiecte obligate la un anumit comportament. Astfel, obiectul contenciosului administrativ poate fi un act normativ executiv care rămâne un act general. La rândul său, legea este general-obligatorie pentru că se impune ca izvor suprem de drept tuturor autorităților cu funcții normative și față de celelalte izvoare de drept intern. Legea obiectivează în esență voința Parlamentului, reprezentând suveranitatea poporului.

Obligatoriu este orice act normativ, care tocmai de aceea trebuie aplicat sau respectat. Raportat la acesta, „obligativitatea ține de esența normei juridice de a fi obligatorie ca voință exprimată normativ”². Din punctul de vedere al ierarhiei izvoarelor de drept, precum și al raporturilor dintre puterea legislativă cu puterea executivă și puterea judecătorească, legea este general-obligatorie. Privit ca orice ansamblu de norme aplicate unei clase de subiecte și în raport cu această clasă, actul normativ administrativ este și el general. Trebuie menționat faptul că obligativitatea

actului normativ se definește în raport cu agenții care sunt chemați să-l pună în aplicare; desigur, acești agenți sunt alții decât cei ai autorității legislative sau ai celei judecătorești.

Se configurează două tipuri de obligativitate normativă; este vorba de o obligativitate de extracție volitivă, care în esență aparține legii și care exprimă prevalența puterii legislative, expresie a suveranității politice manifestate de Parlament; astfel, legea este general – obligatorie în acest sens. Al doilea tip de obligativitate este de ordin formal și rezidă în calitatea de izvor de drept, aceasta revenindu-i oricărui act normativ al oricărei autorități abilitate să creeze drept. Dacă obligativitatea care aparține exclusiv legii este una de ordin material, obligativitatea de ordin formal se justifică prin cea care aparține legii, însă pe care o exprimă în mod formal. Întrucât sub aspect logic ar fi nepotrivit să se facă distincție între o așa-zisă obligativitate generală și una care nu ar putea fi decât particulară deoarece orice normă juridică este, ca normă, generală prin definiție; astfel, a admite acest lucru ar fi contrar naturii oricărei norme și aceasta, indiferent de extensia relațiilor reglementate și de rangul izvorului de drept în care se încadrează.

În literatura de specialitate se vorbește în cazul legii despre obligativitatea originară, aceasta fiind expresia juridică întemeietoare a valorilor sociale ocrotite de lege în actul de reglementare primară. Pentru celelalte izvoare de drept este vorba

---

² I. Humă, *Cunoaștere și interpretare în drept. Accente axiologice*, Ed. Academiei Române, București, 2005, p.47.

de o obligativitate derivată³. Temeiul juridic al obligativității derivate este obligativitatea originară. Prin lege ca izvor primar se certifică în mod mediat celelalte izvoare de drept, altele decât legea. Și aceasta, deoarece ele „nu pot asimila necesitatea socială, spiritul legii și interesul general – concentrate în comanda politică – decât prin spiritul legii. Acesta transfigurează valorile sociale în formă normativă originară – legea, pentru ca în raport cu ea să-și definească conținutul și rostul de a fi celelalte izvoare ale dreptului”⁴. Într-adevăr, pe diferite paliere normative, diversitatea izvoarelor de drept exprimă ipostaze ale aceleiași voințe care se reflectă atât în coerența conținuturilor pe care le dobândesc normele juridice, cât și în caracterul sistemic ce se manifestă în ierarhia izvoarelor de drept.

Rigoarea sub care se prezintă ierarhia izvoarelor susține medierea formală, necesară constituirii lor sistemice, oferind prin aceasta o structură stabilă întregului edificiu juridic. În această ordine de idei, dincolo de limitele sale, poate fi menționat rolul normativismului juridic care a pus în evidență importanța condiției formale a normei juridice și a ierarhiei izvoarelor dreptului în stabilitatea dreptului. Totodată, punerea în evidență a condiției formale prin care se caracterizează normativitatea juridică permite distincția față alte tipuri de normativitate socială.

---

³ *Ibidem*, p.48.

⁴ *Ibidem*

O problemă care suscită dezbateri este aceea care privește caracterul autentic al interpretării. Direcțiile care s-au conturat în această problemă se referă la autori care consideră că interpretarea autentică nu se restrânge la cea realizată de Parlament, deci la interpretarea legală, ci ea se referă și la interpretarea pe care o realizează organele administrative pentru propriile acte normative pe care acestea le creează. Astfel, Gh. Boboș subliniază următoarele: „Subiectele interpretării autentice pot fi toate organele care au dreptul de a elabora norme juridice”⁵. Comparativ cu această viziune care întrunește o apreciere majoritară, există și autori care susțin sensul restrictiv-legislativ al interpretării autentice. De exemplu, într-o lucrare se arată că „Interpretarea autentică este cea care emană de la legiuitorul însuși, într-o formă generală și obligatorie”⁶.

Comparativ cu această viziune, în literatura în domeniu se arată îndreptățit că „atributul autenticității vizează identitatea voinței oficial-interpretative cu aceea abilitată normativ, căreia i se revendică și pe care o exprimă nemijlocit, oricare ar fi natura sau rangul ei”⁷. Astfel, indiferent că este legislativă sau executivă, este vorba de aceeași autoritate legitim normativă, care se

---

⁵ Gh. Boboș, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca 1994, p.241.

⁶ I. Dogaru, D.C. Dănișor, Gh. Dănișor, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Științifică, București, 1999, p.383.

⁷ I. Humă, *op. cit.*, p.49.

manifestă interpretând propriu-i act normativ; prin interpretare are loc o continuare a voinței, e aceeași voință normativă, care este una autentică, rezultat a unui demers sintetic-interpretativ. Dacă se pornește de la principiul reglementării primare, în întemeierea atributului autenticității interpretării, s-ar afecta îndreptățirea operației de interpretare juridică, care valorifică întreaga ierarhie a izvoarelor juridice, și aceasta deoarece nici un palier al creării dreptului și al aplicării normelor de drept nu poate funcționa fără operația de interpretare.

Este de menționat faptul că însuși principiul conform căruia cine poate mai mult, poate și mai puțin (*a majori ad minus*) întemeiază argumentul că nu există nici un temei care să interzică interpretarea unui act normativ de către propriul său emitent.

Se consideră justificat că lărgirea sferei noțiunii de interpretare autentică nu înseamnă și admiterea posibilității de transfer a forței juridice, care aparține interpretării legale, în planul interpretării administrative cu caracter general; de asemenea, obligativitatea originară a legii nu se transferă ca atare în obligativitatea derivată, care aparține celorlalte izvoare de drept. În această ordine de idei, un text de lege interpretat ulterior de Parlament se impune actelor juridice normative sau cu caracter individual, ale autorităților executive, dar și actelor cu caracter individual ale instanțelor de judecată. Interpretarea autentică a Parlamentului este astfel, în raport cu celelalte forme de interpretare, originar obligatorie. Însă este autentică nu

numai interpretarea legală, după cum obligativitatea originară nu este deținută de orice interpretare autentică. În natura voinței legislative ca voință întemeietoare se află obligativitatea originară a legii, nu în generalitatea sa, care este o trăsătură comună care aparține tuturor izvoarelor de drept.

Diferitele forme de obligativitate antrenate de interpretarea oficială generală nu sunt într-o relație cauzală cu generalitatea interpretării autentice. Acest aspect se explică prin dublul plan în care operează interpretarea. Astfel, în plan material se ajunge la o anumite obligativitate a interpretării dată de identitatea voinței interpretative cu aceea normativă; pentru interpretarea legală, această obligativitate este absolută și este relativă sau parțială pentru interpretarea administrativă. Totodată interpretarea autentică operează în plan juridic formal; în acest plan, interpretarea capătă forță juridică, caracter normativ, implicit general, deoarece aici operează exigența identității actului interpretativ cu aceea a actului interpretat.

Într-un fel sau altul, autenticitatea provoacă obligativitatea interpretării, dar și generalitatea ei⁸. Autenticitatea nu trebuie privită în sens reductiv, ca un atribut exclusiv al interpretării legale, această poziție ar antrena inadvertențe la nivel teoretic și consecințe la nivel practic. În esență problema este una de cunoaștere și de atitudine. Astfel, „a admite autenticitatea

---

⁸ I. Humă, *op. cit.*, p.50.

interpretării realizate de oricare dintre autoritățile normative, înseamnă a pretinde - distributiv și consecvent- responsabilitatea atribuțiilor asumate și a angajării efective în actul interpretării juridice a factorilor competenți⁹. Problema autenticității interpretării este atât una de ordin tehnic - formal, cât și una care ține de voința care o instituie și o viabilizează, deci de măsura politică a dreptului. Prin urmare, este vorba de a se ține seama atât de condiția formală dar și de cea care privește conținutul.

Autenticitatea voinței interpretative a legiuitorului determină caracterul obligatoriu al interpretării legale. Interpretarea legală este obligatorie și pentru instanțe, însă forma administrativă a interpretării oficiale generale, care este efectuată de agentul administrativ asupra propriilor acte normative nu se impune instanțelor de judecată. Ceea ce le deosebește, ca principiu, nu este autenticitatea interpretării, ci, alături de agentul efector, este rangul obligativității. Atributul autenticității interpretării este semnul unicității puterii etatice, exprimat manifest pe diferite paliere și care constă în identitatea voinței interpretative cu voința normativă.

Într-adevăr „autenticitatea interpretărilor legală și administrativă dă genul lor proxim, iar diferența specifică constă în obligativitatea originară a interpretării legale, cu consecințele induse aplicării dreptului, în raport cu aceea derivată, proprie interpretării administrative cu

caracter general¹⁰. Realizarea interpretării de către autoritatea normativă care a elaborat actul originar și în aceeași formă, reprezintă o exigență a interpretării autentice; în fapt este vorba de respectarea unei echivalențe stricte între actul interpretării și actul interpretat, actul interpretativ dobândind forță juridică proprie actului originar.

O autoritate administrativă nu poate interpreta autentic decât propriu-i act normativ, nu și o lege; Parlamentul poate interpreta legea numai printr-o lege interpretativă, dar nu printr-o hotărâre sau moțiune¹¹. Există o consubstanțialitate a notei de autenticitate a ambelor forme de interpretare oficială - autentică, legală și administrativă. Asemănător ca și legea interpretativă, interpretarea administrativă generală nu produce un nou act, ci îl face mai operațional. Din cele arătate rezultă că atributul autenticității unește cele două feluri de interpretare oficială autentică.

În cazul interpretării de fundamentare nu se pune problema interpretării autentice. Interpretarea de fundamentare se desfășoară în spațiul elaborării dreptului, reprezentând o „maieutică” a actului normativ. Este de menționat faptul că deși nu se inseră în câmpul aplicării dreptului, interpretarea autentică servește în ultimă instanță ca premisă necesară în demersul de aplicare a normelor juridice prin clarificarea

---

¹⁰ *Ibidem*, p.52.

¹¹ I. Dogaru, D.C. Dănișor, Gh. Dănișor, *op. cit.*, p.383.

---

⁹ *Ibidem*.

înțelesului și finalității actului normativ interpretat¹². Privită ca făcând corp comun cu actul interpretat, interpretarea autentică generează efecte, apreciate a se produce în același timp intrării în vigoare a acestuia. Pornind de la acest înțeles, s-a constatat că pot rezulta o serie de pericole; astfel se poate ajunge de la interpretarea autentică la modificarea textului interpretat; de asemenea, s-a observat că nu există o distincție clară, netă, între un act normativ interpretativ, admis în principiu, și un act normativ retroactiv interzis de Constituție¹³.

După unii autori, actul interpretativ clarifică actul normativ inițial, nu îl înlocuiește; prin urmare nu angajează problema retroactivității pentru că nu este un act normativ nou. Alt punct de vedere este acela că autorul actului normativ interpretativ trebuie să exprime clar voința ca respectivul act să poată retroactiva. Există, de asemenea și opinia după care actul interpretativ este considerat un act normativ nou, și, prin urmare, numai pentru viitor poate produce efecte.

Deoarece actul interpretativ nu este unul propriu-zis nou, această situație este de natură să determine posibile dificultăți, să favorizeze posibile abuzuri din partea agentului interpretării autentice. Astfel, acesta poate statua un act normativ în fapt

retroactiv, ca fiind doar interpretativ, încălcând în felul acesta principiul neretroactivității, principiu care are rolul de a preveni voluntarismul juridic-normativ¹⁴.

Din cele arătate rezultă că „interpretarea autentică nu are ca obiect doar legea și ca sursă doar puterea legislativă, ci și actele administrative generale ale puterii executive”¹⁵. De asemenea, o sursă interpretativă cu autoritate normativă superioară poate interpreta actul normativ al unei autorități inferioare. Astfel, întrucât sursa superioară a interpretării este o autoritate normativă, ea poate modifica sau anula actele normative ale sursei inferioare, prin urmare ea are căderea mai mult să le și interpreteze, fapt care în practică se întâmplă mult mai rar.

Unele probleme ale interpretării concrete sau cazuale

O altă formă de manifestare a tipului oficial de interpretare este interpretarea concretă sau cazuală¹⁶. Fie că revine autorității judecătorești ori autorității administrative, când aceasta din urmă aplică norma la o situație dată, interpretarea în cauză este una concretă sau de caz. Așa cum s-a arătat, interpretarea administrativă cu caracter general, ca și interpretarea legală, aparține interpretării oficiale autentice; ipostaza administrativă a interpretării concrete este

---

¹² Nicolae Popa, op. cit, p.280.

¹³ D.C. Dănișor, Drept constituțional și instituții politice, vol.II, Exercițiul puterii în stat, Ed. „Europa”,

Craiova, 1996, p. 168 și urm.

---

¹⁴ Ibidem, p.169.

¹⁵ I. Humă, op. cit., p.53.

¹⁶ Gheorghe Avornic, op. cit., vol. II, p. 217

interpretarea cazuală. Această interpretare nu poate fi subsumată reductiv interpretării judecătorești. Astfel, alături de instanța de judecată, și agentul administrativ este pus în situația să emită un act juridic individual, act care implică în acest sens interpretarea cazuală. Autoritatea administrativă este pusă în această situație când eliberează o autorizație sau constată și sancționează o contravenție; ambele situații sunt urmarea aplicării unor norme determinate la un caz sau altul, prin urmare aplicarea vizează situații concrete. Totuși, unii autori numesc cazuală în mod exclusiv interpretarea judiciară¹⁷.

Este calificată cazuală și interpretarea efectuată de puterea legislativă în situația în care aplică norma la o împrejurare dată; de exemplu se aplică o normă cu prilejul ridicării imunității parlamentare unui senator în temeiul prevederilor specifice cuprinse în Regulamentul Senatului. Descifrarea semnificației normative a textului unui enunț prescriptiv, pentru a desprinde norma potrivită cazului cercetat, caz supus și el interpretării, formează conținutul interpretării cazuale. Este de menționat faptul că interpretarea cazuală exprimă nemijlocit interpretarea aplicativă, în timp ce interpretarea autentică constituie o premisă a aplicării actului normativ interpretat. Interpretarea cazuală reprezintă un demers unitar care implică atât alegerea normei

adecvate cazului în situație, cât și cercetarea acestui caz în lumina normei stabilite.

Fenomenologia juridică în cazul acestei interpretări are un caracter specific, deoarece, „în interpretarea cazuală norma se individualizează, iar cazul, situația se esențializează prin efortul interpretativ de abstractizare și generalizare, în măsură să rețină acele elemente particulare susceptibile să se așeze sub generalitatea prescriptivă a normei”¹⁸. Existând o cauză de soluționat, autoritatea care este chemată să aplice norma juridică procedează la clarificarea sensului textului normativ și a circumstanțelor, a faptelor ori a actelor în raport cu norma, demers făcut în scopul emiterii unui act de aplicare. Dacă rezultatul interpretării autentice constă în redolușirea semnificației textului unui act normativ originar și se încorporează în spațiul acestuia, în situația interpretării cazuale, rezultatul interpretării intră în conținutul actului de aplicare, act ce este în fapt un act juridic individual. Interpretarea cazuală, indiferent de factorii care au dreptul să o realizeze, are următoarele caracteristici: are aplicabilitate limitată la un raport juridic determinat; obligativitatea ei se manifestă numai în și pentru situația soluționată; neobligativitatea sa pentru alte autorități interpretative și pentru împrejurări similare și nici pentru aceeași autoritate într-o împrejurare identică¹⁹.

---

¹⁷ Radu I. Motica, Gheorghe Mihai, *Teoria generală a dreptului*, Ed. „All Beck”, București, 2001, p.110.

---

¹⁸ I. Humă, *op. cit.*, p.54.

¹⁹ Ioan Șantai, *Introducere în studiul dreptului*, Universitatea din Sibiu, 1991, p.147.

Reprezentativă pentru interpretarea cazuală este interpretarea judiciară; ea revine agentului judiciar, care este reprezentat de instanțele de judecată. Este de menționat faptul că în sistemul de drept român și nu numai, crearea dreptului de către jurisprudență este interzisă. Prin urmare, nu poate deveni izvor de drept soluțiile date de instanțele de judecată.

În situația când legea tace ori textul de lege nu este clar ori nu e posibilă analogia legii, pentru a răspunde obligației de soluționare a cazului, judecătorul este obligat să invoce dreptul prin principiile și valorile sale. Întrucât s-ar afecta separația puterilor în stat, se voiește a se respecta atribuțiile exclusiv aplicative. Astfel, judecătorul este obligat să rostească dreptul, însă i se interzice să creeze norma. În mod simplificat, interpretarea de caz poate fi reprezentată în forma unui silogism, în care premisa majoră este norma, premisa minoră este speța, iar concluzia dedusă reprezintă soluția.²⁰

Interpretarea judiciară produce efecte între părți (*inter partes*), ea are un caracter relativ. Este de subliniat faptul că o hotărâre judiciară este consitutivă de drepturi, după cum ea poate fi și declarativă de drepturi. Astfel, în cazul unui partaj succesoral, cu toate că drepturile succesoriale sunt recunoscute de instanță în temeiul legii, aceste drepturi se consideră a se fi născut în

---

²⁰ Gh. Lupu, Gh. Avornic, *Teoria generală a dreptului. Studiu teoretic introductiv*, Ed., „Lumina”, Chișinău, 1997, p.152.

momentul deschiderii succesiunii și nu al recunoașterii lor judiciare²¹. Dacă legea admite lacune, dreptul în integralitatea sa sistemic-normativă nu le admite. Această situație face în mod implicit ca instanțele obligate să acopere lacunele, care există în dreptul pozitiv, să fie puse în situația de a crea dreptul, nu chiar în mod obligatoriu.

Dincolo de modalitatea restrictiv-silogistică a modelului tradițional de interpretare, interpretarea judiciară nu se reduce la simpla constatare a faptelor; ea se sprijină pe efortul de valorizare, care reunește într-un tot aplicarea normelor și interpretarea aplicativă ce o condiționează în mod intrinsec. Judecătorul nu aplică o lege în mod mecanic, automat faptelor de soluționat; el procedează la o cercetare atentă a faptelor și a semnificațiilor textului de lege, căutând să selecteze acea lege care întrunește un optim în aplicarea sa, procedeu care implică și creativitate. Față de teoria tradițională asupra judecătorului, care era privit ca un simplu agent de aplicare a normei juridice, deschiderile pe care le oferă teoriile actuale dau o nouă lumină asupra instituției interpretării. Conform acestei viziuni, prin chiar faptul că este obligat să acopere lacunele dreptului pozitiv, judecătorul contribuie în mod *sui generis* la crearea dreptului.

Este de menționat faptul că, în parte, neajunsurile teoriei tradiționale a interpretării aplicative se aflau și în temeiurile epistemice ale acestei teorii. Astfel, conform

---

²¹ *Ibidem*.

acestei viziuni, hotărârea judecătorului este rezultatul liniar al aplicării normei la situația de fapt. Însă așa cum demonstrase și Immanuel Kant, actul cunoașterii implică în mod activ structurile logice ale subiectului cunoscător, în fapt cunoașterea fiind o reconstrucție mentală a lucrului, care în raport cu noi a devenit obiect. În esența ei, perceperea situației de fapt este o reconstrucție inerent subiectuală, un act epistemic creativ.

Situația de fapt, căreia judecătorul este chemat să-i aplice norma supusă interpretării, este reconstruită mental, este un lucru al reprezentării pe care și-a făcut-o despre această situație, deci nu este un lucru în sine. Judecătorul aplică norma la o situație dată în funcție de tabla de valori după care se conduce conștiința sa juridică. Acțiunea de percepere constructivă a situației se însoțește organic cu actul selectiv-valorizator al alegerii normei adecvate cazului, devenită astfel normă individualizată. Trebuie subliniat că această normă este în fapt însăși norma generală care se adaptează la particularitățile ireductibile ale cazului dat, adaptare individualizată, realizată de judecător. Prin individualizare, norma nu își neagă generalitatea, ea își sporește forța de modelare a situației date. Prin aplicarea normei la situația dată, norma de drept se împlinește, asumându-și realitatea de care se detașase la început ca imperativ abstract. Totuși, „Această desfășurare procesuală nu se produce însă de la sine; ea este expresia efortului aplicativ, adică revitalizant, pe care îl depune cel chemat „să aplice” norma,

de fapt să-i dea viață efectivă în plan relațional”²².

Așa cum s-a arătat, aplicarea normei la o situație dată este un act juridic individual, și ca urmare, ea produce efecte numai între părți. Însă după epuizarea tuturor căilor de atac, decizia judecătorului devine o decizie a puterii judiciare. În felul acesta ea dobândește autoritatea absolută a lucrului judecat, tinzând a exprima voința generală și o forță comparabilă cu aceea a legii. Tendința de a exprima voința generală în aceste condiții reprezintă constanta unei atitudini a puterii judecătorești în ordinea sa specifică și în limitele sale.

Se apreciază că legislatorul și interpretul (judecătorul) au un obiectiv asemănător, și anume să descopere și să formuleze dreptul, cu toate că primul vorbește pentru viitor și năzuiește la reglementarea părții celei mai mari a cazurilor uzuale, în timp ce interpretul, aici judecătorul soluționează cazurile aparte²³.

Judiciară ori administrativă, interpretarea cazuală generează o practică a aplicării dreptului; este vorba de o practică judiciară sau o practică administrativă. Din practica aplicării dreptului se constată că în unele sisteme de drept, cum este dreptul comun englez, hotărârile judecătorești care au devenit precedent judiciar dobândesc statutul de izvor de drept. De asemenea, în

---

²² I. Humă, *op. cit.*, p.57

²³ Paul Vander Eycken, *Methode positive de l' interpretation juridique*, Bruxelles, Paris, 1907, p.88.

alte sisteme de drept, hotărârile instanțelor de judecată, numai pentru cauze analoge, ajung să fie obligatorii, însă cu condiția ca ele să aibă o aplicabilitate repetată și să ia forma unei practici profilate²⁴.

*

Încercând o concluzie, am distins în lucrare în primul rând între obligativitatea originară a legii și obligativitatea derivată a celorlalte izvoare de drept. Pe această bază, am evidențiat că atributul autenticității vizează identitatea voinței oficial interpretative cu aceea abilitată normativ, căreia i se revendică și pe care o exprimă nemijlocit, oricare ar fi natura și rangul ei. Totodată, am evidențiat că lărgirea sferei noțiunii de interpretare autentică nu presupune și admiterea posibilității de transfer a forței juridice, aparținând interpretării legale, în planul interpretării administrative cu caracter general. Am desprins și faptul că obligativitatea originară a legii nu se transferă ca atare în obligativitatea derivată care aparține celorlalte izvoare de drept. Pe de altă parte, am evidențiat că diferitele forme de obligativitate antrenate de interpretarea oficială generală nu sunt într-o relație cauzală cu generalitatea interpretării autentice. Cât privește autenticitatea interpretării, ea nu trebuie privită reductiv, ca fiind un atribut exclusiv al interpretării legale.

Pe parcursul demersului întreprins, am arătat că fenomenologia juridică a interpretării cazuale are un caracter specific întrucât aici norma „se individualizează ” iar în cazul concret se esențializează prin efortul interpretativ de abstractizare și generalizare, în scopul aplicării celei mai potrivite norme la situația dată.

---

²⁴ I. Humă, op. cit., p.58.

Bibliografie:

1. Avornic, Gheorghe, *Tratat de teoria generală a dreptului, vol. I și II*, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 2009-2010;
2. Barac, Lidia, *Elemente de teoria dreptului*, Ediția 3, Ed. C.H. Beck, București, 2013.
3. Boboș, Gh., *Teoria generală a dreptului*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994.
4. Castaldo, Andre, *Introduction Historique au droit*, Paris, 1999
5. Craiovan, I., *Tratat de teoria generală a dreptului*, Universul Juridic, București, 2009.
6. Del Vecchio, Giorgio, *Lecții de filosofie juridică*, Ed. Europa Nova.
7. Djuvara, Mircea, *Teoria generală a dreptului - drept rațional, izvoare de drept pozitiv*, Ed. All, București, 1995.
8. Dogaru, I., Dănișor, D.C., Dănișor, Gh., *Teoria generală a dreptului, curs de bază*, Ed. Științifică, București, 1999.
9. Humă Ioan, *Cunoaștere și interpretare în drept. Accente axiologice*, Ed. Academiei Române, București, 2005.
10. Kelsen, Hans, *Doctrina pură a dreptului*, Ed. Humanitas, București, 2000.
11. Lupu, Gh., Avornic, Gh., *Teoria generală a dreptului. Studiu teoretic introductiv*, Ed. Lumina, Chișinău, 1997.
12. Mihai, Gh. C., *Fundamentele dreptului. Argumentare și interpretare în drept*, Ed. Lumina Lex, București, 1999.
13. Motica, R. I., Mihai, Gh., *Teoria generală a dreptului*, Ed. All Beck, București, 2001.
14. Popa, Nicolae, *Teoria generală a dreptului*, Ediția 4, Ed. Beck, București, 2012..
15. Popescu, Sofia, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Lumina Lex, București, 2000.
16. Sabo Imre, *Interpretarea normelor juridice*, Ed. Științifică, București, 1964.
17. Terrè, Fr., *Introduction générale au droit*, Dalloz, Paris, 1991.

PROTECTIA INTERESELOR ECONOMICE ALE CONSUMATORILOR PRIN PRISMA INSTITUTIEI PRACTICILOR COMERCIALE INCORECTE

Conf. univ. Olesia PLOTNIC,
doctor habilitat în drept

***Adnotare.** Conform legislației din domeniul protecției consumatorilor, practicile comerciale neloiale sunt interzise. În general, o practică a unui profesionist este incorectă dacă acesta este contrar diligenței profesionale, și anume dacă această practică nu este în concordanță cu practicile loiale în materie comercială, materială industrială, artizanală sau liberală, și dacă această practică poate duce consumatorul mediu să ia o decizie care în condiții normale nu ar fi luat-o fără această practică. Comportamentele care induc în eroare consumatorul cu privire la produs sunt o excelentă clasă de practici neloiale. Aceasta este ceea ce noi numim „practici comerciale înșelătoare”.*

***Cuvinte-cheie:** practică comercială, diligență profesională, consumator mediu, practică neloială sau agresivă.*

***Adnotation.** Conformément à la législation consumeriste, les pratiques commerciales déloyales sont interdites. En général: une pratique d'un professionnel est déloyale si elle est contraire à la diligence professionnelle, c'est-à-dire si la pratique ne correspond pas aux usages honnêtes en matière commerciale, industrielle, artisanale ou libérale, et si la pratique peut avoir pour conséquence que le consommateur moyen prend une décision qu'il n'aurait pas prise sans cette pratique.*

Les comportements qui trompent le consommateur sur le produit sont une catégorie par excellence des pratiques déloyales. C'est ce que l'on appelle «Pratiques commerciales trompeuses».

***Mots clés:** pratiques commerciales, diligence professionnelle, consommateur moyen, pratiques déloyales et agressives.*

O dată cu abrogarea Legii privind protecția consumatorilor din 1993 și cu adoptarea Legii nr.105-XV din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor în redacție nouă, legiuitorul moldav a reușit să reglementeze, minimal, acest fapt juridic

prin definirea noțiunii de „practică comercială abuzivă” (art.1 al Legii).

Până nu demult, legislația R. Moldova în domeniul practicilor comerciale incorecte se află la o etapă de formare și elaborare și unii doctrinari autohtoni, afirmău că, principalul izvor în materia practicilor

comerciale incorecte era Codul civil, din care, pe cale de interpretare, judecătorii urmau să deducă toate soluțiile la examinarea litigiilor de consum. La momentul actual, și anume din 2011, acest fapt a fost reclamat, prin reglementarea specifică a practicilor comerciale incorecte în trei articole a Legii privind protecția consumatorilor nr.105-XV din 13.03.2003. Astfel, conform art. 1 se dă noțiune de „practică comercială” ca fiind „orice acțiune, omisiune, comportament, declarație sau comunicare comercială, inclusiv publicitate și comercializare, efectuate de un comerciant în strânsă legătură cu promovarea, vânzarea sau furnizarea unui produs consumatorilor”, iar în contextul art. 13,14,15 cele incorecte fiind interzise în baza unei evaluări și unei liste neexhaustive.

Totuși, actualmente, în legislația R. Moldova, pe lângă Legea nr. 105-XV din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor, ce reglementează în mod special practicile comerciale incorecte, predomină izvoarele atipice ale drept de consum și alte complimentare a le dreptului de consum. Din categoria acestora pot fi menționate următoarele acte normative: Legea nr.231 din 23.09.2010 privind comerțul interior, Legea nr. 284-XV din 22.07.2004 privind comerțul electronic, Legea nr. 134-XIII din 03.06.94 vânzării de mărfuri Legea nr.1227-XIII din 27.06.1997 cu privire la publicitate.

Trebuie să precizăm că legea cu privire la modificarea Legii nr.105-XV din 13.03.2003 prin introducerea instituției practicilor comerciale incorecte, a fost

abordată pentru dezvoltarea cadrului legislativ în domeniul protecției consumatorilor, ajustarea cerințelor privind interzicerea practicilor comerciale neloiale și altor cerințe în domeniul protecției consumatorilor cu *acquis*-ul comunitar. Astfel, până la adoptarea prezentei reglementări problema consta în insuficiența cadrului complex care ar prevedea cerințe generale privind:

a) Interzicerea practicilor comerciale incorecte ale întreprinderilor față de consumatori;

b) Protecția consumatorilor prin indicarea corectă a prețurilor produselor oferite consumatorilor;

c) Stabilirea criteriilor pentru suportul și dezvoltarea organizațiilor obștești de protecție a consumatorilor;

d) Includerea tematicii protecției consumatorilor în programul educațional, inclusiv, prin programul de învățământ;

e) Inițierea procedurii de mediere în scopul protecției consumatorilor

Lipsa unor astfel de cerințe nu oferea consumatorilor protecția prin lege împotriva unor practici comerciale incorecte, înșelătoare și agresive care sunt aplicate de către comercianți față de consumatori. Modificările au adus la dezvoltarea cadrului legal în domeniul protecției intereselor economice a consumatorilor prin stabilirea cerințelor legale privind interzicerea practicilor comerciale incorecte, care ar putea denatura comportamentul economic al consumatorului.

De menționat că problema constă în existența raporturilor sociale care aparent necesită a fi reglementate din cauza că creează lipsă de echitate sau ineficiență în ceea ce ține protecția dreptului economic al consumatorilor prin aducerea de pagube materiale acestuia în rezultatul aplicării practicilor comerciale incorecte. Problema reală este că cazurile de practici comerciale înșelătoare și agresive care sunt întâlnite în domeniul comerțului de bunuri și prestări servicii consumatorilor pune în pericol transferul corect și just al dreptului de proprietate în cadrul raporturilor comerciale. Practici care conform părerilor experților în domeniu deși conform legislației europene sunt interzise, în Republica Moldova comerțanții le consideră normale, iar consumatorii din lipsă de informație le tolerează.

Având în vedere că la moment, în Uniunea Europeană cerințele privind interzicerea practicilor comerciale incorecte sunt stabilite prin Directiva Parlamentului European și a Consiliului 2005/29/EC, respectiv reglementarea practicilor comerciale incorecte prin lege este una oportună prin stabilirea normelor similare pentru protecția consumatorilor în Republica Moldova, ajustate la cerințele Uniunii Europene.

Până în prezent, unele cerințe generale privind interzicerea practicilor comerciale incorecte (abuzive, neloiale) se conțineau foarte succint în varianta veche a Legii privind protecția consumatorilor nr. 105-XV din 13.03.2003 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 126-131, art. 507),

cu modificările și completările ulterioare, astfel încât pe de o parte agentul economic este obligat să plaseze pe piață numai produse, servicii care corespund cerințelor prescrise sau declarate, să nu folosească practici comerciale abuzive și să presteze servicii numai în bază de contract negociat individual cu consumatorul, iar pe de altă parte consumatorii au dreptul de a fi informați, în mod complet, corect și precis, asupra caracteristicilor produselor și serviciilor oferite de către agenții economici astfel încât să aibă posibilitatea de a face alegerea rațională, în conformitate cu interesele lor, între produsele și serviciile oferite și să fie în măsură să le utilizeze, potrivit destinației acestora, în deplină securitate. Astfel, se prezumă că informarea consumatorilor despre produse se face cu bună credință, fără a utiliza informarea ca un instrument de a duce în eroare consumatorii.

Pe lângă aceasta și multiple alte acte normative reglementează segmentat domeniul practicilor comerciale incorecte, și anume:

a) Hotărârea Guvernului nr.65 din 26.01.2001 „cu privire la aprobarea Regulilor de comercializare cu amănuntul a unor tipuri de mărfuri alimentare și nealimentare”, sunt prevăzute unele cerințe generale privind practicile comerciale neloiale.

b) Codul Contravențional al Republicii Moldova din 24.10.2008, menționează sancțiunile pentru încălcarea regulilor de comerț. În special art. 273, art. 399 alin.(2).

c) Legea nr.1227 din 27.06.97 «Cu privire la publicitate» în mod special articolul 7 menționează. Principiile de bază ale activității de publicitate sunt: loialitatea, onestitatea, autenticitatea și decența publicității; utilizarea formelor, metodelor și mijloacelor care nu aduc prejudicii spirituale, morale sau psihice consumatorilor de publicitate; concurența onestă; responsabilitatea față de consumatori, societate și stat.

Iar articolul 8 al legii menționate stabilește *cerințele generale* față de publicitate, și anume că publicitatea trebuie să fie loială și onestă; publicitatea trebuie să fie identificată fără cunoștințe speciale și fără utilizarea de mijloace tehnice; publicitatea nu trebuie să inducă în eroare, nici să prejudicieze interesele consumatorilor;

Problema practicilor comerciale incorecte

Analizând prevederile stabilite prin cadrul legal existent până în 2016 și în special la prevederile ce țin de practicile comerciale incorecte, inclusiv publicitatea înșelătoare, concluzionăm că reglementarea specifică prin Legea nr.105 din 13.03.2003 este necesară prin:

- identificarea și interzicerea practicilor comerciale incorecte;
- clasificarea acestora în practici comerciale incorecte înșelătoare și agresive, precum stabilirea elementelor de identificare a acestora;
- completarea și dezvoltarea cadrului legal în scopul stabilirii cerințelor

primare privind practicile comerciale incorecte.

Motivul apariției problemei consta în faptul că Capitolul III al Legii privind protecția consumatorilor (în varianta veche) prevedea unele cerințe privind protecția intereselor economice ale consumatorilor. Printre acestea se numărau și protecția consumatorilor împotriva practicilor comerciale incorecte, neloiale. Specificul activității comerciale în Republica Moldova în prezent avea mai multe aspecte. În special este de menționat faptul că în perioada de tranziție la relațiile economice de piață persoanele care practica activitate de comerț, în multe cazuri nu aveau o pregătire profesională în acest domeniu, nu exista un cod de conduită al comerciantului, astfel consumatorii fiind supuși unor practici comerciale incorecte.

Mai mult ca atât, reieșind din faptul că legislația națională nu prevedea clar care sunt practicile comerciale care pot fi considerate ca fiind abuzive, și în același timp consumatorii nu cunoșteau că atât conduita, cât și unele metode aplicate de comercianți prin care denaturau comportamentul consumatorului și influențau în mod abuziv decizia acestuia de a cumpăra produse, erau de fapt incorecte și ar fi trebuit să fie interzise.

Prezentăm unele subiecte ale reclamațiilor care pot fi considerate ca practici comerciale neloiale:

1. Un agent economic care vinde carburanți a dezvoltat o campanie promoțională conform căreia la cumpărarea unei

cartele cu o anumită cantitate de benzină (100 litri) consumatorul va beneficia de un preț mai redus. Un cetățean a reclamat însă că a cumpărat cartela susnumită, dar când casierița a telefonat la oficiul central pentru a o înregistra a fost informată că de acum această cartelă costă mai mult, motivul invocat de agentul economic a fost lichidarea stocului existent la acel preț, oferindu-i consumatorului aceeași cartela dar la un preț mai mare.

2. Agentul economic s-a obligat să acorde servicii turistice, asigurând traiul unei familii compuse din 2 persoane mature și 2 copii minori, în hotel cu camere de tip familial (2 DBL-connect room). La punctul de destinație consumatorul a fost cazat în camere separate, astfel încât soții au fost nevoiți să stea separați cu câte un copil în cameră.

3. Procurarea de către un consumator a unui produs cosmetic „Breast-Care Toilet Soap” în scopul creșterii în volum a sânilor. În rezultatul folosirii acestui produs schimbări vizibile nu au avut loc, dar din contra starea sănătății consumatorului s-a agravat (au apărut noduli, hemoragie internă) (an. 2008). În rezultatul controlului efectuat faptele expuse în petiție nu au putut fi stabilite, deoarece conform documentelor prezentate (facturi fiscale, declarații vamale) agentul economic nu a importat și nici nu a comercializat un astfel de produs.

4. Reclamarea de către un consumator a faptului că un club de noapte solicită o sumă suplimentară pentru rezervarea me-

selor în local. Astfel, consumatorul a rezervat o masă și a comandat băuturi, după care a fost impus să achite pe lângă produsele consumate o sumă mai mare, și anume pentru rezervarea mesei. Cazul dat a fost soluționat amiabil, iar consumatorul a primit suma achitată suplimentar (an.2008).

5. Telefonic s-au adresat consumatori care reclamă anumite magazine ce comercializează încălțăminte a căror marcă se aseamănă cu o marcă deja consacrată sau în denumire diferă doar o litera (prin această acțiune atrăgând cumpărătorii) sau oferind reduceri considerabile (an. 2008).

6. Sloganul Campionatului Mondial de Fotbalul 2010 - „privește fotbalul împreună cu prietenii” - a fost inscripționat sub capacul unui produs. Această inscripție de pe capac a dus în eroare consumatorul, care a solicitat de la producător să i se achite toate cheltuielile ce ține de călătoria sa și a prietenilor săi la campionat. Această inscripție nu era câștigătoare, însă agentul economic nu a menționat această informație în timpul publicității (an. 2010).

7. Calitatea și proprietățile adaosurilor biologice active au fost reclamate de consumatori, precum și ineficacitatea aparatului „Insunorm” - aparat pentru tratarea diabetului zaharat. Consumatorii au fost convingși prin diferite metode psihologice, inclusiv prin intermediul publicității, că acestea tratează mai multe boli și sunt benefice organismului, dar care în realitate nu au avut nici un efect pozitiv (an. 2009-2010).

8. O companie ce prestează servicii de telefonie mobilă a lansat un proiect. Esența acestui proiect consta în faptul că consumatorii la fiecare încărcare a contului primea cadou un anumit număr de bonusuri, care puteau fi preschimbate pe bunuri (obiecte materializate). Consumatorul s-a adresat la companie pentru a schimba bonusurile acumulate pe cadourile din ofertă, însă agentul economic a refuzat, motivând prin aceea că proiectul s-a finisat la sfârșitul anului, iar bonusurile acumulate pe parcursul anului precedent nu se păstrează, însă despre acest fapt consumatorii nu au fost informați (an. 2009-2010).

9. Afirmații și caracteristici imprimate pe etichetă ce nu sunt conforme parametrilor reali ce caracterizează produsele au fost reclamate de consumatori și anume perne antialergice și țesătură de bumbac. În rezultat s-a stabilit că lotul de perne prelevat dispune de certificat de conformitate, însă marcarea acestora este necorespunzătoare (înscrierea „pernă antialergică” de pe eticheta de marcare a produselor nu a fost confirmată prin documentele respective), ceea ce constituie încălcarea prevederilor art. 20, alin. (5) și al Legii privind protecția consumatorilor,.

10. O companie ce prestează servicii în domeniul informaticii electronice la conectare la internet oferea consumatorilor prima lună gratuită de internet. În conformitate cu art. 263 Codul Civil prin termenul de o lună se înțelege 30 de zile calendaristice, iar agentul economic oferea o lună din momentul conectării până la

sfârșitul lunii, astfel încât consumatorului care se conectau pe data de 15 a luni beneficiau de servicii gratuite doar până la sfârșitul luni, adică 15 zile și nu 30 de zile (an. 2010).

11. În cadrul unor campanii publicitare la radio și televiziune erau promovate unele produse, atribuindu-le caracter de medicamente, care pot vindeca unele boli și disfuncții, și îndemnând consumatorii să sune la telefon și le comande în următoarele minute deoarece vor profita de ele la jumătate de preț. Dacă consumatorul suna la telefonul anunțat și după consultări nu procura acest produs, ulterior era contactat la telefon permanent chiar în fiecare zi pentru al convinge să procure produsele respective. În cazul că consumatorul își procura produsul respectiv, și după consumarea căruia nu se observau careva efecte pozitive, el era convins că produsul respectiv nu corespunde acestuia și deci el trebuie să cumpere produs nou mai performant. În cazul unui consumator în vârstă, care a căzut în plasele acestei practici comerciale, a fost nevoit să achite în total 32 mii lei.

12. În unele sate ale Republicii Moldova deja sunt agenți comercianți care promovează din ușă în ușă produse (aparate) afirmând că cu ajutorul acestora se pot vindeca boli. Totodată menționând că prețul acestora este de 2400 lei, dar în cazul procurării imediate de către consumator prețul acestuia este de 1200 lei. Și de menționat că cel mai des la sate sunt influențați și procură aceste aparate pensionarii.

După cum vedem din exemplele prezentate și comparând cu clasificarea practicilor comerciale incorecte în orice situație prezentate de Directiva Parlamentului European și a Consiliului 2005/29/EC putem constata că în Republica Moldova de asemenea se utilizează de către comercianți practici comerciale incorecte, și anume:

- exemplele 1, 2 și 8 corespund practicii comerciale înșelătoare prevăzute la alin (8), lit. e);

- exemplele 3, 7 corespund practicii comerciale înșelătoare prevăzute la alin (8), lit. q);

- exemplul 6 corespunde practicii comerciale înșelătoare prevăzute la alin (8), lit. s);

- exemplele 11, 12 corespund practicii comerciale agresive prevăzute la alin (11), lit. c);

- exemplul 12 corespunde practicii comerciale agresive prevăzute la alin (11), lit. c)

Deși comparativ cu numărul petițiilor, numărul sesizărilor despre o practică comercială neloială este mult mai mic vorbește despre un singur lucru, în legislație nu sunt clar stabilite criteriile unei practici comerciale incorecte, lista practicilor comerciale care în orice situație se consideră incorecte, lipsa sau insuficiența de informare a consumatorilor despre existența unor astfel de practici comerciale care le pot afecta interesele economice.

Trebuie să recunoaștem că prin modificarea respectivă a Legii privind

protecția consumatorilor au fost stabilite cerințele legale privind interzicerea practicilor comerciale incorecte, astfel statul având ca scop crearea cadrului legal pentru protecția intereselor economice a consumatorilor. Legea a stabilit clar că practicile comerciale incorecte sunt interzise, și totodată modul de identificare a acestora.

La momentul actual Legea privind protecția consumatorilor prevede lista practicilor comerciale considerate incorecte în orice situație. Totodată este de menționat că conform preambulului la directiva UE pe care se bazează modificarea respectivă a legii (2005/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2005 privind practicile comerciale neloiale ale întreprinderilor de pe piața internă față de consumatori), practicile comerciale care sunt considerate incorecte ca atare constituie o listă de circa 30 la număr.

Codul de conduită al comercianților sau reglementarea nivelului de *diligență profesională*, fiind introduse în lege ca noțiuni, constituie un punct de referință pentru constatarea practicilor ca fiind incorecte ce încurajează mediul de afaceri din comerț să elaboreze astfel de coduri și cu bună credință să le urmeze.

Datorită reglementării juridice practicilor comerciale incorecte, în urma intervenției statului avem următoarele impacturi pozitive:

- Consumatorii sunt protejați de practicile comerciale incorecte aplicate de comercianți, astfel nu vor face procurări nejustificate ca urmare a publicității

înșelătoare sau a acțiunilor agresive a vânzătorilor;

- Stabilitatea și siguranța conferite atât consumatorilor, cât și comercianților, ca urmare creării unui cadru unic de reglementare. Astfel este consolidată încrederea consumatorilor la efectuarea tranzacțiilor pe piață;

- În cazul în care anumite caracteristici, cum sunt vârsta, infirmitate fizică sau mintală sau credibilitate fac consumatorii deosebit de vulnerabili în fața unei practici comerciale sau a produsului aferent în cazul în care comportamentul economic a acestui grup de consumatori poate fi denaturat de această practică într-o modalitate pe care comerciantul o poate prevedea în mod rezonabil. Acest grup va fi protejat în mod corespunzător prin evaluarea practicii din perspectiva membrului al grupului respectiv.

Astfel, prezenta Lege nr.105 din 13.03.2003 și Directiva din 11 mai 2005 definește clar **practicile comerciale neloiale** interzise în Uniunea Europeană (UE). De asemenea, acestea protejează interesele economice ale consumatorilor care încheie tranzacții comerciale direct cu comercianții. Prin urmare, practicile comerciale neloiale sunt practici care întrunesc cumulativ elementele ce:

- nu respectă principiile diligenței profesionale;
- pot influența deciziile comerciale ale consumatorilor.

Anumite segmente de populație trebuie să fie protejate în mod special, dată

fiind vulnerabilitatea sau credulitatea lor, vârsta lor (copii sau persoane în vârstă) sau o infirmitate mintală sau fizică. Directiva integrează dispozițiile directivelor privind *publicitatea înșelătoare, contractele la distanță și comercializarea la distanță a serviciilor financiare*. Conform cadrului legal existent, o practică comercială este înșelătoare în cazul în care conține informații false, mincinoase sau dacă aceste informații, chiar dacă sunt corecte în fapt, pot induce consumatorul în eroare. Aceste informații sunt cele care privesc în special:

- existența sau natura produsului;
- principalele caracteristici ale produsului (cum ar fi disponibilitatea, compoziția, data fabricației, originea geografică, rezultatele așteptate în urma utilizării etc.);
- prețul, angajamentele comerciantului, procesul de vânzare;
- necesitatea unui serviciu sau a unei reparații;
- comerciantul (identitatea, calificările, statutul, codul de conduită ale acestuia etc.);
- drepturile consumatorului în domeniul vânzării de bunuri de consum.

În plus, directiva interzice activitățile de marketing și de publicitate a produselor care creează o confuzie cu un alt produs sau cu o marcă a unui concurent. În cele din urmă, toate informațiile necesare consumatorului trebuie să fie furnizate acestuia în mod clar și inteligibil, în momentul corespunzător, pentru a-i permite acestuia să ia o decizie comercială. În caz contrar,

este vorba despre o **practică înșelătoare prin omisiune**.

Directiva reglementează inclusiv și practicile comerciale agresive, astfel încât deciziile comerciale ale consumatorilor trebuie să fie libere. Ele nu pot fi luate ca urmare a utilizării unei hărțuiri, constrângeri sau influențe nejustificate.

Astfel, trebuie atât pe plan național cât și pe cel comunitar trebuie luate în considerare mai multe elemente pentru stabilirea sancțiunilor:

- natura și durata practicii agresive;
- eventuala folosire de limbaj și comportament amenințător;
- exploatarea unei circumstanțe particulare care afectează consumatorul cu scopul de a influența decizia acestuia;
- condițiile necontractuale impuse consumatorului când acesta dorește să-și exercite drepturile contractuale.

Responsabilitatea pentru utilizarea practicii comerciale incorecte. Orice consumator procură bunuri și beneficiază de servicii pentru satisfacerea necesităților sale personale. Iar bunurile și serviciile trebuie să dispună de așa caracteristici care să-i confere aptitudinea *de a satisface, conform destinației, necesitățile explicite sau implicite, adică să fie calitative*.

Unul din drepturile fundamentale ale omului, stipulat la art. 37, alin. 1 și 2 din Constituția RM, este dreptul la un mediu înconjurător sănătos, care prevede că „Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător nepriemnic din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate,

precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive. Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspândirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic”¹. De asemenea, orice om este și un consumator, iar unul din principalele drepturi ale consumatorului este dreptul „protecție împotriva riscului de a achiziționa un produs, un serviciu care ar putea să-i afecteze viața, sănătatea, ereditatea sau securitatea ori să-i prejudicieze drepturile și interesele legitime”².

Iar orice drept al unei persoane devine automat obligația alteia de a respecta acest drept. În acest fel, dacă consumatorii au dreptul la protecție împotriva riscului de utilizare a produselor necalitative, atunci „comercianții sunt obligați să plaseze pe piață numai produse/servicii sigure pentru viața, sănătatea și securitatea consumatorilor. Orice comerciant trebuie să se convingă, în baza informațiilor obținute de la producător/importator și a pregătirii profesionale, că produsele oferite spre comercializare sunt sigure și să informeze

---

¹ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, Publicat: 18.08.1994 în Monitorul Oficial Nr. 1, art Nr: 1 Data intrării în vigoare: 27.08.1994

² Lege nr. 105 din 13.03.03 privind protecția consumatorilor, publicată 21.10.2011 în Monitorul Oficial Nr. 176-181 art Nr: 513 Data intrării în vigoare 28.10.2003

consumatorii asupra factorilor de risc în utilizarea/consumul acestora”³.

Iar pentru nerespectarea acestor prevederi este specificat în legea cu privire la comerțul interior în art. 24 al. 2 „Comercianții care în exercițiul funcțiilor de serviciu comit încălcări sau împiedică desfășurarea controlului de către persoanele abilitate sunt trași la răspundere contravențională, civilă sau penală, conform legislației în vigoare”⁴.

La fel prevede și Legea privind protecția consumatorilor, adică pentru „încălcarea prevederilor prezentei legi atrage răspundere conform legislației în vigoare”⁵. Adică poate surveni atât răspunderea civilă, contravențională sau penală în dependență de prejudiciile cauzate consumatorilor.

Astfel, conform art.15 al legii enunțate se prevede în mod special modalitatea de răspundere și sancționare pentru utilizarea practicilor comerciale incorecte. Ținând cont de toate interesele implicate și, în special, de interesul public, instanțele judecătorești competente sau Agenția pentru Protecția Consumatorilor:

a) dispun încetarea sau inițierea procedurilor legale corespunzătoare pentru

---

³ Lege Nr. 231 din 23.09.2010 cu privire la comerțul interior Publicat: 22.10.2010 în Monitorul Oficial Nr. 206-209 art Nr: 681

⁴ Ibidem.

⁵ Legea nr. 105 din 13.03.03 privind protecția consumatorilor, publicată 21.10.2011 în Monitorul Oficial Nr. 176-181 art Nr: 513 Data intrării în vigoare 28.10.2003

încetarea practicilor comerciale incorecte, conform procedurilor și atribuțiilor stabilite de Codul contravențional;

b) dispun interzicerea sau inițierea procedurilor legale corespunzătoare pentru interzicerea practicilor comerciale incorecte, chiar dacă acestea nu au fost încă aplicate, dar acest lucru este iminent, conform procedurilor și atribuțiilor stabilite de Codul contravențional;

c) solicită prezentarea de către Consiliul Coordonator al Audiovizualului, în termen de 5 zile lucrătoare, a datelor de identificare a persoanelor fizice sau juridice implicate în realizarea publicității audiovizuale, considerată a fi o practică comercială incorectă, precum și a unei copii a materialului publicitar difuzat.

În cazul în care, în vederea eliminării efectelor practicilor comerciale incorecte, s-a dispus încetarea, respectiv interzicerea acestora, iar hotărârea/decizia organului respectiv a rămas irevocabilă, instanța care a emis hotărârea judecătorească definitivă, respectiv Agenția pentru Protecția Consumatorilor, poate solicita comerciantului:

a) publicarea hotărârii/deciziei, integral sau parțial, în forma pe care o consideră adecvată;

b) publicarea unui comunicat suplimentar privind măsurile de redresare.

Publicarea, în condițiile alin.(2) a art.15 al legii, se va face, în toate cazurile, într-un ziar de largă circulație, pe cheltuiala comerciantului.

Prezenta lege nu exclude controlul pe care responsabilii de codurile de conduită îl

pot efectua conform prevederilor din codurile de conduită pe care comercianții s-au angajat să le respecte.

Efectuarea controlului specificat la alin.(4) nu exclude și nu limitează dreptul consumatorilor, al asociațiilor obștești de consumatori sau al concurenților de a sesiza responsabilul de codul de conduită și nici dreptul consumatorilor sau al asociațiilor de a se adresa Agenției pentru Protecția Consumatorilor ori instanței judecătorești competente.

Conform teoriei generale a dreptului, răspunderea juridică este considerată „cheia de boltă” a întregii răspunderi sociale, răspundere consacrată legislativ și studiată prin manifestările ei particulare, în cadrul diferitelor ramuri de drept. Așadar, răspunderea juridică este acea formă a răspunderii sociale stabilită de stat în urma încălcării normelor de drept printr-un fapt ilicit și care determină suportarea consecințelor corespunzătoare de către cel vinovat, inclusiv prin utilizarea forței de constrângere a statului în scopul restabilirii ordinii de drept astfel lezate⁶.

Astfel, în dependență de fapta comisă survine și răspunderea corespunzătoare, adică pentru cauzarea unui prejudiciu survine răspunderea civilă contractuală sau delictuală, pentru contravenții - răspun-

derea contravențională, pentru infracțiuni - răspunderea penală.

Răspunderea civilă este reglementată de Codul Civil Capitolul XXXIV Obligațiile care nasc din cauzarea de daune, și în special Secțiunea a 2-a Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de produse cu viciu. În art. 1425 Temeiurile reparării prejudiciului cauzat de produse cu viciu „Producătorul răspunde pentru prejudiciul cauzat de un produs cu viciu, chiar și în lipsa vinovăției, cu excepția cazurilor în care:

a) nu a pus produsul respectiv în circulație;

b) se poate considera, în funcție de împrejurări, că produsul nu avea viciul cauzator de pagube în momentul în care producătorul l-a pus în circulație;

c) produsul nu este realizat nici pentru vânzare, nici pentru o altă formă de valorificare economică și nu este vândut în cadrul activității profesionale exercitate de producător;

d) viciul constă în faptul că produsul, în momentul în care producătorul l-a pus în circulație, corespundea unor dispoziții legale obligatorii;

e) viciul nu putea fi identificat din cauza nivelului științei și tehnicii de la momentul în care producătorul l-a pus în circulație.

Obligația de reparare a prejudiciului de către producătorul unei părți componente a produsului este exclusă în cazul în care viciile se datorează modului de asamblare (construcție) a produsului în care este încorporată partea componentă ori

---

⁶ Apostol C., Delimitarea răspunderii civile față de alte feluri ale răspunderii juridice, Revista Națională de Drept, nr. 6-7, 2011, Ediție specială, pag. 100-101

adăugirilor și conexiunilor făcute de realizatorul produsului final. Această prevedere se aplică în modul corespunzător și producătorului de materie primă. Obligația producătorului de a repara prejudiciul este diminuată sau înlăturată dacă la producerea prejudiciului a concurat vina celui prejudiciat ori a persoanei pentru care răspunde cel prejudiciat. Răspunderea producătorului nu este diminuată în cazul în care prejudiciul este produs concomitent de un viciu al produsului și de acțiunea unui terț⁷". Iar conform art. 1431 „Răspunderea producătorului pentru produsele cu viciu nu poate fi exclusă ori limitată printr-o clauză contractuală. Convențiile contrare nu produc efect. Aplicarea dispozițiilor prezentei secțiuni nu exclude posibilitatea persoanei prejudiciate de a pretinde despăgubiri în temeiul răspunderii contractuale sau delictuale ori în conformitate cu actele legislative și normative speciale din domeniu⁸".

Răspunderea contravențională este reglementată de Codul Contravențional și conform art. 408 Agenția pentru Protecția Consumatorilor constată și examinează contravențiile specificate la art. 84, 971-972, 278-281, 344-348, art. 349 alin. (4).

Conform aceluiași articol sunt în drept să constate contravenții și să încheie procese-verbale directorul Agenției pentru

Protecția Consumatorilor, adjuncții lui, precum și inspectorii principali de stat și inspectorii coordonatori de stat. De asemenea, sunt în drept să examineze contravenții și să aplice sancțiuni directorul Agenției pentru Protecția Consumatorilor și adjuncții lui⁹.

Astfel, conform articolului 344, alineatul (3) litera d) cu următorul: „d) utilizarea de către comerciant a practicilor comerciale incorecte (înșelătoare și/sau agresive) care denaturează sau sînt susceptibile să denatureze în mod esențial comportamentul economic al consumatorului mediu la care ajung sau căruia li se adresează ori al membrului mediu al unui grup, în cazul când practicile comerciale sunt adresate unui anumit grup de consumatori, se sancționează cu amendă de la 50 la 100 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere, cu amendă de la 100 la 200 de unități convenționale aplicată persoanei juridice, cu emiterea deciziei, în ambele cazuri, de încetare sau de interzicere a practicii comerciale incorecte.”

Răspunderea penală. Importanța respectării drepturilor consumatorilor e subliniată prin prevederile răspunderii penale a agentului comercial pentru încălcarea drepturilor consumatorilor. Răspunderea penală constituie cea mai gravă formă

---

⁷ Codul Civil al Republicii Moldova Nr. 1107 din 06.06.2002 Publicat: 22.06.2002 în Monitorul Oficial Nr. 82-86 art Nr: 661

⁸ Ibidem.

---

⁹ Codul Contravențional al Republicii Moldova Nr. 218 din 24.10.2008 Publicat: 16.01.2009 în Monitorul Oficial Nr. 3-6 art Nr: 15 Data intrării în vigoare: 31.05.2009

de răspundere juridică și constă din obligația agentului comercial care încalcă cu vinovăție norma de drept penal de a suporta consecințele juridice ale faptei sale¹⁰. Unele din faptele ilicite sunt prevăzute, spre exemplu, în art. 246² CP RM „Falsificarea produselor, adică fabricarea lor în scop de comercializare fără documente de însoțire, proveniență, calitate și conformitate, precum și îndemnarea terților la efectuarea acestei acțiuni, săvârșite în proporții mari, se pedepsesc cu amendă în mărime de la 1000 la 2000 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 1 an, cu amendă, aplicată persoanei juridice, de la 3500 la 5000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 5 ani¹¹„ sau art. 255 CP RM – înșelarea clienților „Depășirea prețurilor cu amănuntul stabilite, precum și a prețurilor și tarifelor pentru serviciile sociale și comunale prestate populației, înșelarea la socoteală sau altă inducere în eroare a clienților, săvârșite în proporții mari, se pedepsește cu amendă în mărime de până la 300 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 100 la 240 de ore, în ambele cazuri cu (sau

---

¹⁰ Moscaliciuc I., Evoluția Codului legislativ penal privind protecția penală a consumatorilor în Republica Moldova, Revista Națională de Drept nr. 4, 2007, pag. 73-81

¹¹ Codul Penal al Republicii Moldova Nr. 985 din 18.04.2002 Publicat: 14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art Nr: 195

fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani”¹².

Concluzii și recomandări

Protecția drepturilor consumatorilor împotriva practicelor comerciale incorecte constituie o latura importantă și o componentă de baza a protecției sociale. Asigurarea drepturilor cetățenilor de a avea acces la produse, care nu prezintă pericol și risc pentru sănătatea și securitatea lor, constituie un drept garantat de Constituția Republicii Moldova. În societatea noastră aflată la etapa de tranziție la economia de piață, protecția intereselor economice ale consumatorilor reprezintă o problemă statală, care poate fi soluționată prin impunerea respectării unui pachet de acte normative care constituie cadrul constituțional al protecției consumatorilor.

Prin urmare, intervenția puterii legislative în procesul de protecție a consumatorilor împotriva practicilor comerciale incorecte urmează a fi conturat în două mari categorii de acțiuni și anume de asigurare a unei legislații care să răspundă corespunzător necesităților generate de asigurarea protecției intereselor economice ale consumatorilor și de organizarea unor instituții de specialitate care să vegheze asupra protecției consumatorilor împotriva practicilor comerciale incorecte.

---

¹² Ibidem.

Bibliografie:

1. Apostol C., Delimitarea răspunderii civile față de alte feluri ale răspunderii juridice, *Revista Națională de Drept*, nr. 6-7, 2011, Ediție specială, pag. 100-101
2. Moscaliciuc I., Evoluția Codului legislativ penal privind protecția penală a consumatorilor în Republica Moldova, *Revista Națională de Drept* nr. 4, 2007, pag. 73-81
3. Bourgoignie Th, *Eléments pour une théorie du droit de la consommation*, ed. Story Scientia, Bruxelles 1988
4. Calais-Auloy J. *Droit de la consommation*. Paris: Dalloz, 2010
5. Calais-Auloy J., Steinmetz F. *Droit de la consommation*. Paris: Dalloz, 2006
6. Carbonnier J. *Droit civil, Les obligations*. Paris: PUF, coll.Thémis, 1956
7. Ghestin J., Marcheschaux L. L'élimination des clauses abusives en droit français à l'épreuve du droit communautaire. In: *RED consom.*, 1993, n° 1993.65. p. 234-256.
8. Herovanu E. *Principiile procedurii judiciare*, vol. I. București: Național, 1932
9. Hîrnău S. *Ghidul consumatorului. Îndrumar didactic*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007
10. Codul Contravențional al Republicii Moldova Nr. 218 din 24.10.2008 Publicat: 16.01.2009 în Monitorul Oficial Nr. 3-6 art Nr: 15 Data intrării în vigoare: 31.05.2009
11. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, Publicat: 18.08.1994 în Monitorul Oficial Nr. 1, art Nr: 1 Data intrării în vigoare: 27.08.1994
12. Codul Penal al Republicii Moldova Nr. 985 din 18.04.2002 Publicat: 14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art Nr: 195
13. Codul Civil al Republicii Moldova Nr. 1107 din 06.06.2002 Publicat: 22.06.2002 în Monitorul Oficial Nr. 82-86 art Nr: 661
14. Legea nr. 105 din 13.03.03 privind protecția consumatorilor, publicată 21.10.2011 în Monitorul Oficial Nr. 176-181 art Nr: 513 Data intrării în vigoare 28.10.2003
15. Legea Nr. 231 din 23.09.2010 cu privire la comerțul interior Publicat: 22.10.2010 în Monitorul Oficial Nr. 206-209 art Nr: 681

THE EVALUATION PROJECT MEDIA LITERACY EDUCATION IN TURKEY

PhD student Temel KARAASLAN,
Moldova State University, Chisinau,
e-mail temelkaraaslan@hotmail.com

Abstract: *Media following behaviors and attitudes towards the media have begun to have a significant place in communication studies. The meaning attributed, value assigned, requirements and needs expected from the media varies in terms of different social categories. The translation of the information literacy term from English into other languages is difficult, so information professionals from different countries should consider which words convey the right meaning to avoid semantic rejection by their learning communities. In Turkish, the information literacy literal translation is strongly related to the general concept of „Literacy.” Teachers and faculty particularly dislike the term information literacy because of the correlation to the „rather” basic skills of reading and writing. The most commonly accepted term is „Medya Okuryazarlığı” / Development of information skills, a definition that, instead of using a noun, stresses the information literacy process.*

The purpose of this paper, the concept of Media Literacy, also its development of media education in Turkey accumulated many years of experience - theoretical, methodological and practical activity.

Key Words: *Media Education, Media Literacy, Turkey, RTUK (Radio and Television Supreme Council), MEB (Ministry Of National Education)*

Media Literacy

The knowledge and skills necessary to understand all of the mediums and formats in which data, information and knowledge are created, stored, communicated, and presented, i.e., print newspapers and journals, magazines, radio, television broadcasts, cable, CD-ROM, DVD, mobile telephones, PDF text formats, and JPEG format for photos and graphics. (Chambers English Dictionary, 2003).

The world today, for many, especially adults, is much different from that remem-

bered from childhood. The world of the twenty-first century is controlled by media, driven by technology, and globalized day-by-day. In other words, it is a place where people are more connected with each other. (Kellner, D., & Share, J. 2007). Today, mass media influences life from many aspects, and media is more active than ever in shaping daily routines. People have the right to access correct and reliable information and publications from various sources in order to develop their social, spiritual, ethical, and mental abilities. (IFLA

2006-International Federation of Library Associations and Institutions)

The global debate in media education clearly calls for media literacy policies. According to Masterman (1997), media education focuses on representations in media constructions. «The central and unifying concept of media education is representation». It considers media constructions as representations, not as reflecting realities. Another important point for media education, according to Masterman, is the purpose of media education. It aims to «denaturalize the media» and «challenges the naturalness of media images» by questioning them. In terms of values attached to those constructions, «media education is investigative» and «it does not seek to impose specific cultural values». It can be also understood as «being for others, their values, and their identities». In terms of media education's use, it is not supposed to be planned for a certain period of time only. It should be, and actually it is, a lifelong process, a continuing process. Through this process, «the effectiveness of media education has to be evaluated» (Masterman, 1997).

Translation of the term

The translation of the information literacy term from English into other languages is difficult, so information professionals from different countries should consider which words convey the right meaning to avoid semantic rejection by their learning communities. In Turkish, the

information literacy literal translation is strongly related to the general concept of „Literacy.“ Teachers and faculty particularly dislike the term information literacy because of the correlation to the „rather“ basic skills of reading and writing. The most commonly accepted term is „Medya Okuryazarlığı“ / Development of information skills, a definition that, instead of using a noun, stresses the information literacy process.

Why is Education in media necessary?

Information literacy and lifelong learning have a strategic, mutually reinforcing relationship with each other that is critical to the success of every individual, organization, institution, and nation-state in the global information society. These two modern paradigms should ideally be harnessed to work symbiotically and synergistically with one another if people and institutions are to successfully survive and compete in the 21st century and beyond. Theoretically one could pursue the goal of becoming more information literate but not continuously over one's lifetime. Conversely, one could pursue the goal of lifelong learning but without having first become information literate. Taken alone, neither path maximizes the potential of the individual to „learn to learn.“ (Bundy, A., 2002).

The information literacy concept

There are several definitions assumed by associations and authors. The American

Association of School Librarians (AASL), a precursor in the IL field, and the Association for Educational Communications and Technologies state that „information literacy is – the ability to find and use information – is the keystone of lifelong learning” (Byerly/Brodie, 1999). Under the component of information literacy, AASL states that: „information literate student accesses information efficiently and effectively, evaluates information critically and competently, and uses information accurately and creatively” (Byerly/Brodie, 1999). Users „should have both information-gathering strategies and the critical thinking skills to select, discard, synthesize, and present information in new ways to solve real-life problems” (Byerly/Brodie, 1999). This information literacy definition extends beyond library skills and beyond the use of discrete skills and strategies to the ability to use complex information from a variety of sources to develop meaning or solve problems (Kuhlthau, as cited in Stripling, 1999).

Turkey, a secular state with a population of 99 per cent Muslims is of strategic importance with its geopolitical location where west meets east. Following 1999, the year of its official candidature to the European Union, Turkey is currently a country at the doorstep of EU although various debates on her status of democratization, human rights and fundamental freedoms in the country are still ongoing. Turkish citizens are predictably in need of critical approach in

such above media environment. However, they do not have knowledge about the new media ownership structure, the close relationships between the media-politics-business world and the deconstruction of the messages. Since Turkey is still a developing country with a high degree of dependency on the global media, Turkish citizens’ increasing level of critical thinking and self-expression through the media literacy would be the core element to expand the culture of democracy. Through the media literacy would be the core element to expand the culture of democracy.(Binark, M. and M. Gencil Bek, 2007).

On the other hand the current Turkish media, in particular popular TV has a very big influence on the daily life of citizens. According to a study by UNESCO in 2005, Turkey is the second country in the world watching TV on an average 3.5 hours per day. Turkey has directly passed to the audio-visual culture without completing the transition process from the oral to the written culture. As a result, the circulation of newspapers is quite low (4-4.5 million per day) for a population of 75 million. Even though the population of the country has doubled since 1960, this rate has stood still. Although more than 300 private TV stations (24 of them are nation-wide), more than 1000 private radio stations and 700 newspapers exist, this does not signify that there is pluralism within the media. There are mainly four big groups controlling the mainstream media, which do not give any

chance for local ones to survive. Turkish media is over-dependent on technology and importation is required to replace by investing on qualified human resources and productivity. (İnceoğlu Y, 2004.)

Media writing is underlining to creating media to promoting children's participation. Families, schools, media organizations, and the states all have responsibilities for protecting children against harmful publications. For example, generalizing children's rights, facilitating accessing of information, and protecting against harmful broadcasts and publications is a crucial responsibility of the media. Creating consciousness, awareness, and public opinion in these topics is also a responsibility of teachers and families besides media.

The steps made in recent days by The Turkish Ministry of National Education and Radio and Television Supreme Council (RTÜK) for introducing media education into the high schools' seven grade curriculum are encouraging efforts toward a „media literate society” and a robust democracy. To protect students against the negative and harmful influences of media, teachers should benefit from the „Media Literacy” class which was put in programs in 2007-2008 education years. (RTÜK, 2007a). In this class, teachers can raise awareness in their students about their rights for acquiring information. The primary responsibility of the state in this area is to create and apply legal regulations that are in line with international principles.

In this point, there is a very important question: „Who will teach the media literacy lessons?” The Ministry of Education assigned social science teachers to give these lessons. The main question is that if the social science teachers do have enough skill and knowledge to teach media literacy.

Teaching media literacy requires a specific training on subjects like main structures of media, historical backgrounds of media, theories and effects of media and the methods for reading a text in terms of semiotic analyses, rhetoric and other related subjects. It is obvious that the specialists graduated from faculty of communication have this knowledge and instruments to teach media literacy in an efficient way. Therefore letting social science teachers to teach media literacy courses will raise the risk factor of a possible unsuccessful project. (MEB, 2006)

1. Are there any positive changes on the behavior and on the thinking style of children on the media subject after this education?

2. What are key difficulties of this project regarding teaching capability, content of courses, used methods and instruments?

In response to the importance of this issue, RTÜK (Radio and Television Supreme Council) and the Ministry of Education in cooperation began the 'Media Literacy' courses in five pilot cities (Ankara, İstanbul, İzmir, Adana and Erzurum) in 2004 following the training of the 30 teachers.

In order to achieve realistic results, in depth interviews were held with social science teachers who were assigned to give media literacy courses. In addition to that, surveys were conducted with the 38 students of media literacy classes to determine the effects of the courses on them. This program will be rolled out countrywide in the 2007-2008 education semester as an optional course for the 6th, 7th and 8th grade of 35,000 schools in 81 cities. RTÜK officials mentioned that their intention is to make it an obligatory course. Some Results of In-Depth Interviews with the Teachers(-İnceoğlu Y,)

1- According to findings of this research, both teachers believed the necessity of implementation of media literacy course in the Turkish education curriculum. They said that children gained different perspective through the lectures that support them to increase their ability to distinguish between reality and imagination. Teachers believe that this course encourages children to analyze the media in a critical way and learn to protect themselves of negative effects of media(considering TV,internet,newspapers as media) while eliminating ads, movie, magazines, books.

2- On the other hand, both teachers failed in defining the elements of media and functions of the media.

3- Surprisingly, both teachers didn't recommend any other book than the course book. They only suggested the official web site of RTUK for children. They are also not

aware of the difference between evaluation and media critic analysis.

4- When they were asked to make comments and suggestion about media literacy lesson in terms of increasing its efficiency, one of them said that lectures should generalize to other schools for the future but before this, teachers should take education and than teach the children. Other teacher said that in order to increase effectiveness of lectures it is necessary to link with media outlets and use technological apparatus otherwise it might be only a „read and explain” method.

5- When they are asked if they are interested in media before the lectures. One of them said that she was interested in media just as the people in the street. Also she added that before the lectures she did not know the technical terms concerning the media and learned them while teaching to students during the lessons. For instance she claimed that she had never heard the name and meaning of „fake event” before the lectures.

6- Both of them have not taken any media lessons doing their education and they added that ministry of education provided „in house training” course for social science teachers prior to this project only for a week.

Lifelong learning instructional methods and education theories:

The library skills of locating and accessing information are not the same as the higher thinking competencies of know-

ing how to evaluate, interpret, and use information. Lifelong learning instructional methods and education theories have influenced information literacy instruction. A constructivist approach focuses on students engaging with information to solve a problem and thereby creating new understanding through active investigation and thought, instead of memorizing facts presented in class lectures. Such a pedagogical approach, where information literacy is needed, enables students to become qualified learners. Information literacy is or should be based, on the other hand, on resource based-learning, information discovery, and inquiry- and problem-based-instruction. (IFLA 2006-International Federation of Library Associations and Institutions)

One of them claimed that she had difficulties during the lectures for this reason she had a hard time preparing the lessons by visiting the relating web-sites www.medyaokuryazarligi.org.tr

On the other hand the current Turkish media, in particular popular TV has a very big influence on the daily life of citizens. According to a study by UNESCO in 2005, Turkey is the second country in the world watching TV on an average 3.5 hours per day. Turkey has directly passed to the audio-visual culture without completing the transition process from the oral to the written culture. As a result, the circulation of newspapers is quite low (4-4.5 million per day) for a population of 75 million. Even though the population of the country has doubled since 1960, this rate has stood

still. Although more than 300 private TV stations (24 of them are nation-wide), more than 1000 private radio stations and 700 newspapers exist, this does not signify that there is pluralism within the media. There are mainly four big groups controlling the mainstream media, which do not give any chance for local ones to survive. Turkish media is over-dependent on technology and importation is required to replace by investing on qualified human resources and productivity. (İnceoğlu Y, 2004.)

In recent years, viewing habits of TV viewers and television itself have changed significantly thanks to the integration of exponentially developing web technologies to continuously evolving mobile devices. Televised content became digitized and freed from time and space, while public expression became available in a time and space unbound form via social media. This integration and its ever growing outcomes started to be called Social TV, which includes dialogues among viewers and/or producers, social media based ratings, screen interactions, analyses over user created content both in numbers and in relation to contexts etc.

These analyses may focus on people's television viewing habits, political preferences, brand choices, shopping habits, where they exercise, their health conditions, social statuses etc. As a result, the clash of at least two analyses made on the data set that is acquired from social media would lead to better decisions. (Temel, E.A., 2016)

RTÜK aims to protect children and the young from harmful content; warn children and the young about the programmers' which 'contain violence, horror, sex and behaviors that can build negative examples' by a system of 'intelligent signs'. Intelligent sign system has four symbols (7+, 13+, 18+, general audience) showing the appropriateness of programmers according to age groups and three symbols defining harmful content (violence/ horror, sex, behave ours which can lead to negative examples). (Sütçü, M,A.,2007)

TV-Y (Children of All Ages).

TV-Y7 (Children Seven and Older).

TV-G 13 (General Audience).

TV-PG (Parental Guidance Advised
ldren).

TV-14 (Parental Guidance Advised
ldren under 14).

TV-M (Mature Audience)

Today, poor content of media is still under discussion in Turkey, as tabloidi-

zation and infotainment became a major trend for those private media in a competitive environment. This was particularly the case of television, where very few programmes were considered to qualify as fine in terms of content quality. The print media followed very similar developments. Issues around women were the major «material», with some sections in newspapers devoted to pictures of naked women. (Cankaya, Ö.,1997).

Besides the increasing number of private television stations, radios, newspapers and Internet in today's media landscape, the regulating structures in Turkey are considerably new. During the early 1990s, the main problem was that there was neither a law to regulate newly emergent private radio and television stations, nor a regulatory body to assign frequencies to private operators and hold them to their responsibilities. As a result of these developments, the State monopoly over broadcasting, limited to public radios and televisions only, was abandoned in 8 August 1993. The Radio and Television Supreme Council (RTÜK) was established by the Radio and Television Law (law 3984) in 20 April 1994 in order to regulate private broadcasting and to ensure the compliance of the broadcast contents with the legal framework. «RTÜK is granted with the authority of giving penalties to the broadcasters for breaching the legal framework which may range from warning to the suspension of the TV and radio channels» (European Journalism Centre,

2008). The Supreme Council is composed of 9 members who are elected by the Grand National Assembly. According to the Directorate General of Press and Information, the main duties and powers of RTÜK can be listed as follows: «Granting license to the radio and television enterprises, allocation of channel and frequency bands, issuing licenses for the construction and operation of telecommunication facilities and monitoring the compliance of radio and television broadcasts with regard to the national and international legislation, deciding on the relevant sanctions in cases of violation of the provisions of the Law, conducting or commissioning public opinion surveys in order to determine the reactions of the public, representing the State at the organizations that have legal personality under international law, and are concerned with radio and television broadcasts» (BYEGM, 2008).

We argue that RTÜK's approach to media literacy is fuelled by this protective mentality. In almost every expression by RTÜK's head and its officers, the basis of media literacy is seen as children being able to recognize the difference between fact and fiction. In the guide book prepared in cooperation with the Ministry of Education the protective approach can be traced in the focus of children being seen as the 'most sensitive group' open to media effect, their being in danger, their being 'undependable receivers', the need to raise their consciousness against the media. In another

teacher's handbook published by RTÜK in 2007 media literacy similarly is described as increasing the resistance of individuals against the possible harmful effect of the media texts. As an education program, it gives priority of protecting children and youth against the possible harmful effects of the media. (İnal, K., 2009).

When one looks the official website called www.medyaokuryazarligi.org.tr however, no up to date information could be seen on the number of students taking this course during the current term across Turkey. The materials which comprise the content of the course within the project and which were used for the lecturing of the course are mentioned under the titles of teachers and students. In the part related to teachers we see the page „media education manual, annual plan, teaching plan, teachers guide” manual pool activities and the project page. The part reserved for teacher activities is however not yet filled in. Under the title related to students in the website however are the media literacy manual for students, schooling program, useful links and games.

The teacher's handbook for primary school media literacy course, Media education handbook for teachers prepared for teachers and the Media literacy handbook for students prepared for students are the Turkish translations of texts prepared by UNESCO. Said materials are uploaded in the media literacy website set up by the Radio and Television Supreme Council.

Information literacy program

Media literacy and media education have recently become part of department programmers' of communication schools in Turkey. They can be used in all schools of communications. At the same time, media literacy and media education can be also considered as a responsibility of curriculum development programmes in schools of education. These two sectors of education and communication should come together to put their communities of practice in common.

Conclusion and assessment

Turkey, a country which has not yet completed its process of democratization, is still far away from being a media literate society with the slow advances taken for the development of it's infrastructure, debates on human rights and fundamental freedoms. In our country, although some

useful studies have been conducted in the recent years about the protection of children's rights and their right to access information, the body of research in this area is still limited.

This project which is tried to be brought to life in Turkey with the cooperation of the Ministry of National Education and Radio and Television Supreme Council is a belated yet significant step for Turkey. This study assesses the point arrived by taking up both the standing of the media education provided in elementary school within the media literacy project which has a ten years past in Turkey and the problems encountered in practice. Therefore, it has been determined that problems are encountered in the functioning of the media education project when putting theory into practice, i.e.in the implementation thereof.

References:

- Binark, M.and M. Gencil Bek (2007). *Eleştirel Medya Okuryazarlığı*. İstanbul: Kalkedon.
- Bundy, A. (2002). *Essential Connections: School and Public Libraries for Lifelong Learning*. Australian Library Journal, Vol. 51, pp. 47-70
- Byegm (2008). Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü. www.byegm.gov.tr Erişim: 28.12.2016
- Byerly, Greg And Brodie, Carolyn S. (1999). Information Literacy Skills Models: Defining The Choices. In *Learning And Libraries In An Information Age: Principles And Practice*. Ed. Barbara K. Stripling, Englewood: Littleton: Libraries Unlimited, pp. 54-82.
- Cankaya, Ö. (1997). *Dünden Bugüne Radyo Televizyon*, İstanbul: Beta Yayın Dağıtım A.Ş.
- Chambers English Dictionary (2003). 9 Ed. Edinburgh: W. And R. Chambers And Cambridge: Cambridge University Press. 1856 p.
- (Cml) Center For Media Literacy. (2003). Medialit Kit: A Framework For Learning And Teaching In A Media Age. www.Medialit.Org Access To Web: 28.12.2016

- (Ifila) International Federation Of Library Associations And Institutions *Guidelines On Information Literacy For Lifelong Learning Final Draft* By Jesús Lau, Veracruz, (2006)
- İnal,K.(2009).*Medya Okuryazarlığı El Kitabı*.Ankara:Ütopya Publisng
- İnceoğlu Y, „*International Media*”,Der Publications,İstanbul,2004.
- Kellner, D., & Share, J. (2007). *Critical Media Literacy, Democracy And The Reconstruction Of Education*. In D. Macedo, & S. R. Steinberg (Eds.), *Media Literacy: A Reader* (Pp. 3 23). New York: Peter Lang.
- Kuhlthau, C. (1999). Literacy And Learning For The Information Age. In *Stripling, B., Learning And Libraries In An Information Age*. Principles And Practice. Littleton: Libraries Unlimited. P. 59.
- Masterman, L. (1997). A Rationale For Media Education, In Kubey, R.W. (Ed.). *Media Literacy In The Information Age*. New Brunswick, Nj: Transaction; 15-68.
- (M.Eb) Milli Eğitim Bakanlığı Ve Radyo Televizyon Üst Kurulu (2006). *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı Ve Kılavuzu*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- (Rtük) Radyo Televizyon Üst Kurulu (2007a). *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretmen El Kitabı*, Ankara.
- Sütçü,M,A.,(2007), *Medya Okuryazarlığı*.Ankara:Rtük Publisng
- Temel,E.A.,(2016), *Social Tv Ratings: A Multi-Case Analysis From Turkish Television Industry*,A Master’s Thesis,Department of Communication and Design İhsan Doğramacı Bilkent University Ankara

СОЦИАЛЬНЫЕ И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРАВА: ПРОБЛЕМЫ СООТНОШЕНИЯ

Н. ШЕЛЕНГА,

ст.преподаватель кафедры предпринимательского и трудового права
(ПГУ им.Т.Г.Шевченко, г.Тирасполь)

***Аннотация:** В статье анализируются различные теоретические подходы к проблеме соотношения социальных и экономических прав, а также определения понятия и системы указанных прав. Предлагается рассматривать социальные и экономические права как взаимосвязанные и взаимообусловленные, которые в совокупности с гражданскими и политическими правами составляют единый комплекс правового статуса личности и выступают показателем эффективности всей системы прав человека.*

***Ключевые слова:** права человека, социальные и экономические права, социальная сфера, свобода, безопасность.*

***Summary:** The article analyzes various theoretical approaches to the problem of correlation of social and economic rights, as well as definitions of the concept and system of these rights. It is proposed to consider social and economic rights as interrelated and interdependent, which, together with civil and political rights, constitute a single complex of the legal status of the individual and serve as an indicator of the effectiveness of the entire system of human rights.*

***Keywords:** human rights, social and economic rights, social sphere, freedom, security.*

Проблема соотношения социальных и экономических прав человека вызывает дискуссии в юридической науке. Бесспорно то, что указанные права являются важнейшей составляющей всей системы прав и в целом правового статуса личности. В историко-хронологическом аспекте они относятся к правам «второго» поколения, которые были провозглашены в начале 20 века в результате распространения социалистических учений и идей, борьбы трудящихся за улучшение своего социально-экономического положения с целью

обеспечения достойной жизни каждого гражданина.

В зависимости от роли и участия государства в осуществлении прав человека социальные и экономические права относятся к «позитивным» правам, так как для их реализации необходимы активные действия государства и вступление гражданина в конкретные правоотношения.

Под экономическими правами понимаются юридические возможности индивида в сфере производства и распределения материальных благ. Они

определяют положение человека и гражданина как участника экономической деятельности. Экономические права направлены на обеспечение благосостояния и качества жизни, удовлетворение собственных потребностей и нужд, создают материальную основу для всестороннего развития личности.

В юридической науке под экономическими правами понимают «права, касающиеся производства, развития и управления материалами для нужд жизни»¹; «права человека, реализуемые в сфере производственных отношений: в области труда и собственности»², «принадлежащие каждому человеку (гражданину) возможности в сфере производства и распределения имущественных благ, связанные с самостоятельным обеспечением условий своего существования и гарантирующие свободу участия в хозяйственной жизни»³.

---

¹ Понимаем права человека: руководство по образованию в области прав человека / Под ред. В. Бенедек, М. Николова. Вена, 2005. С. 359.

² Гаврилова Ю. В. Экономические права человека в европейских конституциях (сравнительно-правовой анализ): Права и права человека // Сб. науч. трудов юр. факта МГПУ. Кн. 9 / Под ред. В. А. Северухина. М., 2006. С. 104.

³ Гаврилова Ю. В. Основные подходы к гарантиям экономических прав в европейских конституциях: Права человека в современном обществе (к 60-летию и Всемирному дню прав человека) // Сб. мат-в межвузовской научно-практической конф. (Москва, 6 декабря 2005г.) / Отв. ред. 140

Впервые экономические права были закреплены на законодательном уровне в Конституции Мексиканских Соединенных Штатов 31 января 1917г. Широкий перечень экономических прав был закреплен Советским государством в Конституции 1936г. Позже указанные права были провозглашены на международном уровне (Всеобщая Декларация прав человека 1948г., Международный Пакт ООН об экономических, социальных и культурных правах 1966г.), а также включены в Конституции большинства государств.

В систему экономических прав входят следующие: право частной собственности, право наследования, право на экономическую свободу, право на осуществление предпринимательской деятельности, право на труд и свободу труда, право свободно выбирать род деятельности и занятий, право на вознаграждение за труд без какой бы то ни было дискриминации. В то же время в литературе высказывается мнение о том, что к рассматриваемым правам можно отнести только право на предпринимательскую (экономическую) деятельность и право частной собственности⁴. Предлагается и разделение экономических прав в зависимости от статуса, который приобретает человек при их реализации, на три группы: права, относящиеся к работникам; права,

---

О. В. Собченко, М. Р. Шагалов, А. Ю. Шумилов. М., 2006. С. 63-64.

⁴ Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации. М., 1998. С. 225; Якушев А. В. Конституционное право Российской Федерации: Конспект лекций. М., 2004. С. 44.

относящиеся к предпринимателям; право частной собственности и право ее наследования, принадлежащее любому человеку⁵.

Более того, существует точка зрения, что экономические права вообще не стоит рассматривать в качестве самостоятельной группы прав. Так, И.Аверкиев все существующие права делит на личные, процессуальные, политические и социальные⁶. Л.И.Глухарева отрицает «придание экономическим правам и свободам статуса прав человека, характеризует их в качестве «квазиправ», мнимых прав, не имеющих юридической природы и являющихся результатом лишь определенной политики государства»⁷.

Под социальными правами понимают такие правомочия индивида, которые реализуются в социальной сфере, гарантируют достойный уровень жизни и обеспечивают социальную свободу личности.

В юридической науке предлагаются различные определения социальных прав.

В. А. Иваненко и В. С. Иваненко определяют социальные права как «согласованные и признанные мировым

---

⁵ См.: Рудинский Ф.М., Гаврилова Ю.В., Крикунова А.А., Сошникова Т.А. Экономические и социальные права человека и гражданина: современные проблемы теории и практики. Под общ. ред. Ф.М.Рудинского. – М., 2009. – С. 56-57.

⁶ Аверкиев И. Зачем человеку права человека // Civitas, 2003. №1. С.19.

⁷ Глухарева Л.И. Права человека в современном мире (социально-философские основы и государственно-правовое регулирование). М., 2003. С.189.

сообществом в целом, закрепленные в законодательстве большинства современных государств минимальные правовые нормы-стандарты прав человека в социальной сфере, предусматривающие такие условия жизни, которые позволяют каждому свободно поддерживать и развивать свою человеческую природу»⁸.

Ф.М. Рудинский предлагает следующую дефиницию: «Социальные права человека – это права, закрепленные в нормах международного и внутригосударственного права, которые реализуются в социальной сфере, гарантируют достаточный уровень жизни, отражают статус различных социальных групп, обеспечивают социальную свободу и социальную безопасность каждой личности, активную роль в осуществлении которых играет государство»⁹. Такое определение поддерживает и П.Н.Байматов¹⁰.

---

⁸ Иваненко В. А., Иваненко В. С. Социальные права человека и социальные обязанности государства: международные и конституционные правовые аспекты. СПб., 2003. С. 39.

⁹Рудинский Ф.М., Гаврилова Ю.В., Крикунова А.А., Сошникова Т.А. Экономические и социальные права человека и гражданина: современные проблемы теории и практики. Под общ. ред. Ф.М.Рудинского. – М., 2009. – С. 181.

¹⁰ Байматов П.Н. Реализация конституционного права граждан на социальное обеспечение в Российской Федерации (конституционно-правовое исследование). Дисс. ... канд. юр.наук. М., 2016. С.29.

В юридической науке нет единства мнений относительно системы социальных прав. Так, В.А.Иваненко и В.С.Иваненко относят к социальным правам «право на достойную жизнь, право на труд, право на здоровье, право на образование, право на жилище, право на справедливые и благоприятные условия труда, право на социальное обеспечение и социальную защиту, право на создание профессиональных союзов»¹¹. Другие специалисты в систему социальных прав включают «право на достойный уровень жизни, право на отдых, право на защиту семьи, материнства и детства, право на социальное обеспечение, право на жилище, право на охрану здоровья и медицинскую помощь, право на благоприятную окружающую среду»¹².

Обращаясь к исследованию прав человека, зачастую можно столкнуться с использованием в нормативных и доктринальных источниках терминов «социально-экономические» и «социальные и экономические» права, что объясняется наличием нескольких подходов к классификации прав человека. Одни авторы рассматривают социальные и экономические

---

¹¹ Иваненко В.А., Иваненко В.С. Социальные права человека и социальные обязанности государства: международные и конституционно-правовые аспекты. СПб, 2003. С.98-152.

¹² Рудинский Ф.М., Гаврилова Ю.В., Крикунова А.А., Сошникова Т.А. Экономические и социальные права человека и гражданина: современные проблемы теории и практики. Под общ. ред. Ф.М.Рудинского. – М., 2009. – С. 184.

права в качестве самостоятельных, другие объединяют социально-экономические права в одну группу прав человека.

Многие ученые утверждают, что социально-экономические права существуют отдельной группой и включают в себя экономические, социальные и культурные права. Такой позиции придерживаются А.А.Безуглов, О.Е.Кутафин, К.В.Сангаджиева, Б.С. Эбзеев, И.С. Яценко и др.

В.Н.Сафонов предлагает в группу социально-экономических и культурных прав, несмотря на постоянное изменение их полного перечня, отнести четыре основных вида. Во-первых, право на труд в справедливых и благоприятных условиях, в том числе право на такие средства защиты труда, как создание рабочих организаций, коллективные средства борьбы за интересы работников. Во-вторых, право на социальное обеспечение (социальную защиту), формулируемое и как право на минимум условий существования, и как право на участие в системах социального страхования, и как право на физическое и нравственное здоровье. В-третьих, право на образование и пользование достижениями культуры. В-четвертых, право частной собственности¹³.

О.М.Гвоздева в диссертационном исследовании предлагает следующую систему социально-экономических прав:

---

¹³ Сафонов В.Н. Становление и развитие социально-экономических прав граждан в США. Автореф. дис. ... канд.юр.наук // <http://www.dissercat.com/content/stanovleni-e-i-razvitie-sotsialno-ekonomicheskikh-prav-grazhdan-v-ssha>

экономические, собственно социальные, экологические и культурные права. «Их объединяет то, что все они распространяются на определенную сферу жизнедеятельности человека - социально-экономическую и в своей совокупности призваны гарантировать свободу развития личности и достойный уровень жизни, возможность пользоваться социальными благами»¹⁴.

Другая группа ученых (например, А.Я.Азаров, Л.Д.Воеводин, Б.Н.Габричидзе, Е.А. Лукашева, Ф.М.Рудинский и др.) выделяет социальные, экономические и культурные права в качестве самостоятельных групп прав человека.

Бесспорно, что социальные и экономические права тесно взаимосвязаны, взаимообусловлены, близки по содержанию и формам реализации. Ф.М.Рудинский отмечает, что их связь выражается в следующем:

1. указанные права «опосредуют материальные (экономические и относящиеся к социальной сфере жизни) интересы и потребности людей»;

2. формируют «условия участия граждан в экономической системе и социальной структуре общества»;

3. способствуют «обладанию такими важнейшими благами как труд, собственность, питание, одежда, жилище, безопасная окружающая среда»;

4. «создают условия реализации других прав человека (гражданских, политических,

культурных), наполняя реальным содержанием материальные гарантии этих прав»;

5. обеспечивают «утверждение принципов равноправия и справедливости в экономической системе и социальной жизни общества»;

6. «являются неременным условием и одной из важнейших целей, институтов демократии»;

7. «реализуются как в индивидуальной, так и в коллективной форме»¹⁵.

Вместе с тем, профессор Ф.Рудинский считает ошибочным отождествление социальных и экономических прав, так как каждая из указанных прав образуют самостоятельную группу, которой присуща определенная специфика, определяемая сферой их реализации, особенностью обеспечиваемых благ. По мнению Ф. Рудинского, экономические права реализуются в экономической сфере, в области труда, собственности и предпринимательства, имеют имущественный характер, опираются на определенную систему хозяйствования и обеспечивают экономическую свободу человека. Социальные же права осуществляются в сфере социальных отношений, направлены на социальное развитие человека и обеспечивают социальную свободу индивида. Специфика этих прав состоит в том, что особая роль в их

---

¹⁴ Гвоздева О.М. Конституционные основы обеспечения реализации социально-экономических прав граждан на уровне субъекта Российской Федерации. Автореф. дис. ...канд.юр.наук. Омск, 2008.

---

¹⁵ Рудинский Ф.М., Гаврилова Ю.В., Крикунова А.А., Сошникова Т.А. Экономические и социальные права человека и гражданина: современные проблемы теории и практики. Под общ. ред. Ф.М.Рудинского. – М., 2009. – С. 41-42.

обеспечении и гарантированности принадлежит государству и зависит от проводимой социальной политики. Если экономические права являются формой проявления свободы личности в сфере экономики и в большей степени проистекают из природы человека, то социальные – из природы общества, заинтересованного в поддержании социального мира и согласия.

Представляется, что подобное разделение социальных и экономических прав не совсем оправданно, так как социальные права, определяющие место человека в общества, во многом определены теми материальными условиями, которые существуют в этом обществе. Здесь уместно вспомнить высказывание великого юриста 19 в. П.Новгородцева: «пользование свободой может быть совершенно парализовано недостатком средств... без этого свобода некоторых может оставаться пустым звуком, недостижимым благом, закрепленным за ними юридически и отнятыми фактически»¹⁶. Разведение исследуемых прав в разные группы не является общепринятым и однозначным, в том числе и в силу того, что ни в доктрине, ни на практике не выработаны критерии такого деления. Под социально-экономическими правами следует понимать гарантированные международными правовыми актами и национальным законодательством возможности пользоваться материальными и

духовными благами для удовлетворения своих потребностей и интересов. Социально-экономические права должны представлять собой устойчивую, сбалансированную систему, в рамках которой возможно сбалансировать общепризнанные ценности справедливости, равенства, свободы, защищенности и обеспечить взаимодействие государства и гражданина.

---

¹⁶ Новгородцев П.И. Право на достойное человеческое существование // <http://lib.sale/politicheskoy-myisli-istoriya/novgorodtsev-pravo-dostoynoe-chelovecheskoe-71532.html>

EXPERTIZA TEHNICĂ AUTO JUDICIARĂ - DIMENSIUNILE ETAPELOR CLASIFICĂRII ACESTORA

Drd. Grigore VORNICESCU,

Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

***Abstract:** With the development of technological progress and its practical use in the judicial auto-technical examination, classification auto-technical expertise has an important place in the judicial system of Republic of Moldova and needs its own doctrinal standards, according to the classification system of judicial auto-technical expertise with all the specific nuances, including inarea of auto-technical examination.*

Republica Moldova se află în fața celei mai importante oportunități de dezvoltare și reformare a sistemului judiciar și are nevoie de o doctrină și de norme proprii privind sistemul de clasificare a expertizei tehnice auto judiciare cu toate nuanțele specifice.

Desigur, expertizele joacă un rol important în sistemul judiciar și se întâlnesc în foarte multe domenii de activitate judiciară și extrajudiciară.

Multitudinea și diversitatea expertizelor judiciare în practica mondială fac posibilă clasificarea expertizelor judiciare pe genuri și categorii, în funcție de criteriul aplicat, urmând în general obiectul și metodica cercetării. Cu ajutorul lor se studiază diferite obiecte, în același timp se utilizează diferite metode de cercetare și îndeplinesc diferite misiuni neordinare de importanță majoră.

Expertizele judiciare pot fi sistematizate după ramuri ale științelor ori domeniile de activitate și clasificate după diferiți indici. Indicii pe genuri caracterizează esența expertizelor ca cercetare și în acest sens sunt specifici oricărei expertize (judiciare sau extrajudiciare).

În funcție de conținut, expertizele pot fi împărțite în două mari categorii:

- Expertize cu caracter tehnic, care au la bază date, fapte, constatări de specialitate, fără să conțină elemente juridice (de exemplu, expertizele din domeniul tehnic auto).

- Expertize la care constatările de ordin tehnic sunt asociate cu norme speciale (de exemplu, expertizele tehnice sau contabile).

Sub aspectul organului care dispune efectuarea, expertiza este întâlnită în două forme principale: *judiciară* și *extrajudiciară*.

Expertiza judiciară poate fi definită ca fiind un proces și rezultatul unei cercetări

științifice, a unor împrejurări de fapt, efectuată la cererea organelor de urmărire penală sau a instanței de judecată în cadrul unui dosar (penal sau civil)¹.

Fiecare domeniu de cunoștințe are o baza teoretică proprie pentru expertize și se reglementează într-un set larg de instrucțiuni metodice, tehnice și juridico-științifice.

În lucrarea sa, prof. A. P. Șleahova evidențiază expertizele clasice și propune ca fiecare clasă să fie sistematizată cu includerea expertizelor judiciare pe genuri de activitate, care să se caracterizeze prin indici generali: obiectul, metoda și misiunile cercetării experimentale, în modul următor:

- I. Expertize medico-judiciare și psihofiziologice;
- II. Expertize criminalistice judiciare;
- III. Expertize ingineresti de transport judiciare;
- IV. Expertize economice judiciare;
- V. Expertize tehnico-ingineresti judiciare;
- VI. Expertize ingineresti tehnologice judiciare;
- VII. Expertize ecologice și biologice judiciare;
- VIII. Expertize agrare judiciare.

La rândul lor, expertizele se împart pe genuri și grupe, conform claselor menționate.

---

¹ Gheorghîță M., Ghid de expertize judiciare /Inst. Rep. de Expertiză Judiciară și Criminalistică: M. Gheorghîță, Z. Brega...; coord.: Mihail Gheorghîță. Chișinău: ÎI „Angela Levița”, 2005, 5 p.

În funcție de domeniul științific al expertizei judiciare de clasificare, expertizele judiciare se clasifică, după cum urmează:

- 1) clase (tipuri);
- 2) genuri;
- 3) grupe și subgrupe.

O clasificare oficială a expertizelor judiciare este prevăzută de Legea Republicii Moldova nr.1086-XIV din 23.06.2000 cu privire la expertiza judiciară. Astfel, conform articolelor 15 al. (2), 15 al. (3), 16, 17, 18, 19 ale Legii Republicii Moldova cu privire la expertiza judiciară, expertizele judiciare pot fi clasificate în: *individuale, de comisie (colegiale), complexe, suplimentare și repetate și contraexpertize*².

La rândul său, prof. M. Gheorghîță, în lucrarea sa „Ghid de expertize judiciare”, a dat o apreciere actuală și utilitate practică clasificării expertizelor judiciare și constatărilor tehnico-științifice în domeniul expertizelor judiciare în care se reglementează necesitatea efectuării expertizelor și clasificarea în expertize obligatorii și facultative.³

Fiecare clasă poate include expertize de diferite tipuri care se caracterizează prin următorii indici principali: obiectul, metoda și misiunile cercetării expertizelor.

Expertizele judiciare se clasifică:

1. După statutul juridic;

---

² LP371-XVI din 29.12.05, MO25-27/10.02.06 art.107

³ Gheorghîță M., Ghid de expertize judiciare /Inst. Rep. de Expertiză Judiciară și Criminalistică: M.Gheorghîță, Z.Brega...; coord.:Mihail Gheorghîță. Chișinău: ÎI „Angela Levița”, 2005,15 p.

2. După volumul cercetării: de bază și suplimentare;
3. După consecutivitatea executării: primare și repetate (contraexpertize);
4. După numărul și componența experților;
5. După misiunile prevăzute;
6. După caracterul utilizării cunoștințelor speciale:
  - 6.1. criminalistice (tradiționale, noi tipuri de expertize criminalistice);
  - 6.2. altele.

Noțiunea și clasificarea expertizelor tehnice auto judiciare

Fiecare domeniu de cunoștințe privind disciplinele tehnico-juridice determină importanța teoretică și practică a acestuia, care necesită o sistematizare și o clasificare amplă, inclusiv și în domeniul expertizei tehnice *auto*. De aceea, una dintre principalele misiuni ale expertizei tehnice *auto* este elaborarea științifică a clasificării expertizei tehnice *auto* judiciare, numită în legătură cu producerea circumstanțelor accidentului rutier.

Scopul expertizei tehnice *auto* judiciare constă în constituirea științifică argumentată a caracteristicii procesului accidentului rutier în toate fazele ei de desfășurare, determinarea cauzelor obiective ale accidentului rutier și comportamentul participanților la trafic. În rezultatul expertizei tehnice *auto*, persoanele, cercetând circumstanțele accidentului, trebuie să obțină posibilitatea să răspundă la întrebarea de bază, a avut loc un caz nefericit sau evenimentul s-a produs în rezultatul

acțiunilor incorecte ale participanților la trafic.

Clasificarea incorectă a expertizei tehnice *auto* judiciare conduce la o interpretare incorectă și eronată. Problema clasificării expertizelor tehnice *auto* are o importanță majoră pentru teoria și practica judiciară.

Într-o altă lucrare, prof. M. Gheorghiuță „Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение” a prezentat o distribuție detaliată a clasei expertizelor judiciare tehnico-ingenerești, *pe următoarele genuri*⁴:

- Expertize tehnice *auto*;
- Expertize tehnice drumuri;
- Expertize inginerico-tehnologice;
- Expertize tehnico-incendiare;
- Expertize tehnice construcții;
- Expertize tehnice calculator;
- Expertize electrotehnice.

Expertiza tehnică auto judiciară reprezintă una dintre genurile expertizei inginerice de transport. La rândul său, expertiza tehnică auto judiciară poate fi clasificată în categorii și tipuri, care se deosebesc după obiectul și metodele sale.

De asemenea, *expertiza tehnică auto* este o cercetare științifico-practică, efectuată de experți tehnici *auto* cu scopul efectuării următoarelor misiuni: expertiza cercetării

---

⁴ Георгицэ Михаил. Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение: Науч-практ пособие / Михаил Георгицэ; Международ. независимый ун-т Молдовы. – К.: Б. и., 2008 (I.S. F.E.-P. Tipogr. Centrală). p-108

stării tehnice a mijloacelor de transport, expertiza cercetării mecanismului accidentului rutier, expertiza cercetării stării tehnice a drumurilor etc.

Expertiza tehnică auto judiciară este efectuată de experți tehnici auto judiciari prin dispoziția organelor de urmărirea penală, a instanțelor judecătorești sau a altor organe cu atribuții jurisdicționale. Ea are drept scop soluționarea unor probleme tehnice, mai mult sau puțin complexe, în vederea elucidării unor fapte sau împrejurări ale cauzei, cerute de o instanță.

Expertiza tehnică auto extrajudiciară este efectuată la cererea unei persoane fizice sau juridice și are un câmp mai larg de investigații, putând aborda cele mai diverse laturi ale activității acestora (inclusiv în legătură cu practica încheierii și derulării contractelor de reparație și de asigurare a automobilelor, examinarea cazurilor de vătămare a persoanelor implicate în accidente rutiere etc.).

Expertiza *tehnică auto* extrajudiciară efectuată în domeniul tehnico-juridic, care se bazează pe documente originale puse la dispoziția expertului tehnic auto, are tangențe cu cea judiciară, expertul putând îndeplini uneori chiar funcția de arbitru, dacă părțile cad de acord să accepte concluziile acestuia.

Împărțirea expertizei tehnice auto judiciare (EAJ) pe genuri permite nu numai determinarea obiectului și misiunilor pentru fiecare gen de expertiză, dar este și un punct de reper pentru clasificarea anterioară. La

baza acestor clasificări stau disciplinele tehnico-juridice cu specific ingineresc.

Fiecare misiune de expertiză tehnică auto trebuie să se bazeze pe circumstanțe concrete. Expertiza tehnică auto este în strânsă legătură cu alte genuri de expertize tehnice.

Genurile expertizelor includ grupe care se deosebesc după obiectul și metoda cercetării. În general expertizele tehnice auto judiciare pot fi împărțite în următoarele grupe de activitate:

- expertiza mecanismelor de producere a diferitor tipuri de accidente rutiere;

- expertiza stării tehnice a mijloacelor de transport (expertiză tehnică și de diagnostic);

- expertiza traseologică (cercetarea urmelor, deteriorărilor mijloacelor de transport și participanților la locul producerii accidentului rutier).

Concomitent, au fost elaborate încă 2 tipuri de expertize tehnice auto judiciare:

- *expertiza psihofiziologică* în inginerie și acțiunile conducătorilor auto și a participanților la accidente rutiere (expertiza ergonomică privind starea și acțiunile conducătorilor auto și altor participanți la accidente);

- *expertiza drumurilor auto* (expertiza stării drumurilor, condițiilor de drum și condițiilor mediului ambiant).

Toate grupele enumerate ale expertizei tehnice auto, în funcție de proprietățile, tipurile, caracteristica obiectelor cercetate, tipurile de accidente rutiere și metodele de

cercetare se subîmpart în subgrupe după caracterul misiunii. Deci, după caracterul misiunilor, în calitate de subgrupe ale expertizei stării tehnice a mijloacelor de transport, pot fi:

- expertiza diagnostică a stării tehnice a mijloacelor de transport;
- expertiza diagnostică a stării tehnice a transportului electric urban;
- expertiza diagnostică a stării tehnice a autovehiculelor șenilate și speciale;
- expertiza chimico-metalografică a pieselor deteriorate a mijloacelor de transport.

În afară de clasificarea anterioară, după obiectul expertizelor tehnice auto judiciare este acceptat să fie repartizate și după indici procedurali, după cum urmează: *expertize individuale, de comisie, complexe, suplimentare și repetate.*

Expertiza individuală se efectuează în cazuri destul de simple, când caracterul accidentului rutier nu acceptă unele divergențe în interpretarea anumitor circumstanțe.

Expertiza de comisie poate fi instituită pentru examinarea unor cazuri complicate provocate de accidentul rutier, cu un număr mare de participanți la trafic și de mijloace de transport, de asemenea, prin prezența circumstanțelor care au trezit îndoieli sau divergențe în interpretarea acestora. În componența comisiei întră cîțiva experți din același domeniu. Membrii comisiei cercetează tot aceleași subiecte și răspund la aceleași întrebări. Comisia de experți prezintă concluzia generală avizată de toți

membrii comisiei. La apariția unor divergențe, fiecare membru al comisiei poate prezenta opinia sa, argumentată în scris.

Expertiza complexă poate fi instituită în cazurile în care unele probleme nu pot fi soluționate de specialiștii dintr-un domeniu de activitate și apare necesitatea de a fi atrași și alți specialiști. Pentru efectuarea expertizei complexe, în componența comisiei, în afara de expertul tehnic auto, pot fi incluși medici, criminaliști și alți specialiști. Comisia cercetează aceleași subiecte și soluționează probleme generale din diferite domenii de activitate. De exemplu, expertul medico-legist determină cauza morții și caracterul vătămării corporale a participanților implicați în accident, și determină amplasarea obiectelor în momentul accidentului rutier, dar expertul tehnic auto cercetează circumstanțele accidentului rutier⁵.

După succesiunea efectuării, expertiza tehnică auto se specifică în: *primară, suplimentară și repetată.*

Efectuând *expertiza tehnică auto primară*, expertul tehnic auto răspunde la întrebări concrete, prevăzute de instanțele de judecată.

Expertiza tehnică auto suplimentară poate fi instituită în cazul unor neclarități, a

---

⁵ Иларионов В.А. Экспертиза дорожно-транспортных происшествий: Учебник для вузов / В.А. Иларионов. - М.: Транспорт, 1989. - 12-13 с.

unei concluzii insuficiente și incomplete a expertului tehnic auto.

Expertiza tehnică auto repetată poate fi instituită în cazul în care există îndoieli privind calificarea expertului, corectitudinea efectuării expertizei, obiectivitatea concluziilor formulate ori veridicitatea datelor inițiale, stabilite în baza concluziilor, de asemenea, prin încălcarea prevederilor Codului de procedură penală al Republicii Moldova. Necesitatea unei expertize repetate apare și în cazul depistării unor materiale suplimentare necunoscute în cadrul expertizei primare și în elucidarea circumstanțelor noului dosar.

Expertiza tehnică auto repetată, cel mai frecvent, este solicitată de expertiza de comisie și instituită numai într-o nouă componență. În componența noii comisii nu pot fi incluși experții participanți la expertiza primară și suplimentară. Expertiza tehnică auto repetată soluționează aceleași probleme⁶.

În funcție de apartenența departamentală a organizației (întreprinderii), care cercetează accidentul rutier, se disting în: *expertiza judiciară a accidentului rutier* și *cercetarea de serviciu a accidentului rutier*.

Expertiza judiciară a accidentului rutier este o acțiune procesuală care cercetează dosarul circumstanțelor accidentului rutier în scopul depistării faptelor reale ce consti-

tuie dovezi pentru stabilirea adevărului în dosarul penal. De asemenea, faptele reale pot avea o importanță majoră pentru verificarea altor dovezi.

Expertiza judiciară a accidentului rutier se efectuează în numele anchetatorului și instanțelor judecătorești prevăzuți în condițiile legii, de persoane care au cunoștințe speciale. Aceștia, de regulă, sunt persoane din cadrul instituțiilor de expertiză judiciară. În alte cazuri, organele de anchetă și cele judiciare încredințează efectuarea expertizei experților în afara statelor: lucrătorilor instituțiilor de cercetări, universităților cu profil tehnic, colegiilor tehnice. Îndeosebi, la expertiza accidentului rutier sunt necesare cunoștințe speciale în domeniul tehnicii auto, medicinei și criminalisticii.

Cercetarea de serviciu a accidentului rutier se efectuează de conducerea organizației, în gestiunea căreia se află mijlocul de transport implicat în accident sau de lucrătorii serviciului rutier. Dacă în structurile sistemului de transport auto lipsește funcția de expert, atunci această cercetare de serviciu se efectuează de conducătorii de întreprinderi. Durata cercetării de serviciu este de la 3 până la 7 zile.

Scopul cercetării de serviciu a circumstanțelor accidentului rutier este studierea cauzelor și circumstanțelor accidentului rutier și înlăturarea profilactică a acestor

---

⁶ Зотов Б.Л. Автотехническая экспертиза при расследовании автодорожных происшествий / Б.Л. Зотов. - М.: Госюриздат, 1991. - 110 с.

cauze în activitatea de mai departe a întreprinderii⁷.

Întrucât, toate accidente rutiere atrag răspunderea penală a vinovaților și pedepsirea ulterioară a acestora, toate materialele privind accidente rutiere se transmit organelor de anchetă și celor judiciare care numesc expertiza judiciară.

Paralel, se pot efectua cercetări de serviciu, misiunile cărora sunt mai largi. În lipsa vătămarilor corporale, morții victimelor ori a unor pagube materiale esențiale, care nu depășesc o anumită sumă, se efectuează numai cercetarea de serviciu. Paguba materială se compensează în modul stabilit de legislație.

Concluzii

1. Din an în an, se produc tot mai multe accidente rutiere în Republica Moldova, în urma cărora suferă atât conducătorii auto cât și pietonii.

Acest moment confirmă faptul că această clasificare a expertizei tehnice auto judiciară corectă, trebuie să ocupe un loc primordial în sistemul judiciar, privind expertizarea autovehiculelor după accidentul rutier, în determinarea pagubelor materiale produse și în stabilirea vinovăției acestora conform legislației în vigoare.

2. Plecând de la necesitatea de a circumscrie orice modificare legislativă în

domeniul expertizei judiciare, inclusiv și în domeniul expertizei tehnice auto judiciară, este necesar să se elaboreze norme de clasificare privind expertiza tehnică auto judiciară în Republica Moldova.

3. În Republica Moldova lipsește legislația cu privire la definirea clasificării expertizei tehnice auto judiciară care să prevadă toate aspectele metodologice de clasificare.

Recomandări

Armonizarea legislației naționale cu standardele europene și perfecționarea sistemului de clasificare a expertizei tehnice auto judiciară în Republica Moldova.

Prezenta lucrare vine să contribuie la dezvoltarea doctrinei juridice naționale, la completarea bibliografiei în domeniul expertizei tehnice auto judiciare.

---

⁷ Коршаков И.К. Служебная экспертиза дорожно-транспортных происшествий: Учебное пособие / И.К. Коршаков. - М.: МАДИ, 1990. - 119 с.

Bibliografie:

1. Gheorghiuță M., Ghid de expertize judiciare. Inst. Rep. de Expertiză Judiciară și Criminalistică: M. Gheorghiuță, Z. Brega...; coord. Mihail Gheorghiuță. Chișinău, în „Angela Levița”, 2005, p. 5.
2. Legea Republicii Moldova cu privire la expertiza judiciară nr.1086-XIV din 23.06.2000
3. Gheorghiuță M., Ghid de expertize judiciare /Inst. Rep. de Expertiză Judiciară și Criminalistică: M. Gheorghiuță, Z.Brega...; coord. Mihail Gheorghiuță, Chișinău în „Angela Levița”, 2005, p. 14.
4. Gheorghiuță M., Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение. Chișinău: Î.S.F.E.-P. Tipografia Centrală, 2008, p. 108.
5. Иларионов В.А., Экспертиза дорожно-транспортных происшествий: Учебник для вузов / В.А. Иларионов. М.: Транспорт, 1989. - 225 с.
6. Зотов Б.Л. Автотехническая экспертиза при расследовании автодорожных происшествий М.: Госюриздат, 1991. - 110 с.
7. Коршаков И.К., Служебная экспертиза дорожно-транспортных происшествий: Учебное пособие / И.К. Коршаков. - М.: МАДИ, 1990. - 119 с.

ÎNCĂLCĂRI ALE NORMELOR DE DREPT ÎN LITERATURA BELETRISTICĂ /BREACHES OF LAW IN BELLETRISTIC LITERATURE

Drd. Lilia ȚĂMBALĂ,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

Summary: Freedom of thought and artistic creation is the cornerstone to support a thriving culture and civilization and at the same time a genuine people. Artist – painter, musician, actor, poet, writer – whatever field they create, it has the mission to beautify the spiritual world and intellectual development of law of us to ennoble the soul and makes them deeper thinking. Where the creator of works of art, especially literary ones, using indecent language and macabre, the impact on the reader is extremely harmful. The national legislature must be vigilant and act promptly and hard to counter this scourge.

Keyword: sliterature, obscene language, words indecent, erotic, pornography, juvenile law.

Cu câtă duiosie și nostalgie își aminteste fiecare dintre noi de prima poezie, învățată pe de rost, de Abecedarul din clasa întâi, de prima învățătoare... Amintiri frumoase! În copilărie, a învăța o poezie însemna nu doar a depune un efort intelectual considerabil, a obține o notă bună la lecția de literatură, ci și a crește în ochii profesorilor și ai părinților. Chiar și în copilăria foarte fragedă, un preșcolar obține mai multe bomboane și jucării, dacă știe să recite mai multe poezii. La o vârstă mai răsărită, în adolescență, câți dintre noi încercau să scrie poezii, să le recite cu voce tremurândă prietenilor, să le publice, să se laude, discret, cu talentul poetic neînțeles... Vorba cântecului: „Căci nu e om să nu fi scris vreo poezie, măcar o

dată, doar o dată-n viața lui...”. Fiecare persoană este considerată cumsecade, cultă și elevată, dacă este „consumatoare” de literatură artistică. E o mândrie să dispui acasă de o bibliotecă bogată, cu colecții întregi de opere complete ale autorilor naționali și străini, cu ediții rare. E de „bonton” să citezi pe de rost fragmente și pasaje întregi din creațiile poezilor, ai dramaturgilor, s-o faci pe criticul literar, să mai ții amiciții cu cei din lumea boemă, așa, pentru lustruirea imaginii în ochii lumii... Așa sunt normele morale ale societății oamenilor inteligenți, cu ambiții intelectuale și spirituale crescânde.

Asemenea tendințe sunt absolut sănătoase și corecte, deoarece fiecare individ își cultivă personalitatea doar prin intermediul

lecturii. A citi o carte înseamnă a descoperi o nouă lume, a obține o nouă experiență de viață, călătorind prin pagini. Dezvoltarea spirituală și intelectuală este imposibilă fără dragostea de carte. Se spune că munca l-a creat pe om, dar, se pare, că nu doar munca, ci cartea l-a făcut pe mamiferul uman Om. Noi ne deosebim de animale, de „frații noștri mai mici” prin intelect, prin capacitatea de gândi abstract, prin aptitudinea de a crea, de a transforma realitatea înconjurătoare, de a ne transforma pe noi înșine, după bunul nostru plac. Progresul științific, realizările tehnicii și capodoperele culturale ar fi de neconceput fără explorarea cărții.

Păcat doar că există indivizi, care distrug această nobilă tendință a oamenilor de a-și cultiva simțul frumosului prin literatura artistică. Ei o fac foarte subtil, „elegant”, din interior, pe neobservate, dar extrem de dur și ireversibil. E vorba despre autorii „operelor” literare, așa-numiții slujitori ai artei, care, în realitate, otrăvesc și distrug sufletele și mințile cititorilor prin ceea ce scriu ei. Utilizând cuvinte obscene, expresii batjocoritoare la adresa oricui, poezii și scrierilor „moderni” își permit să-și etaleze aroganța cu cea mai urâtă obraznicie.

Acest fenomen, ridicat la scară socială, a devenit posibil, datorită indiferenței noastre, a tuturor, și a nepăsării Legiuito-rului nostru național. Din păcate, se consideră că tot ce nu este interzis, este permis. Acest fel de a gândi este unul foarte pervers și periculos. Prin tăcerea noastră, acceptăm fărădelegea.

Începând cu anii '60, dar, mai ales, după anii '90, ia amploare așa-numitul curent postmodernist în literatura română (și nu numai), care, la modul practic, se caracterizează prin utilizarea cuvintelor licențioase, indecente, a imaginilor naturaliste, cu caracter pornografic etc.

Poeziile, romanele și piesele de teatru de factură postmodernistă, de cele mai dese ori sunt, pur și simplu, inundate de expresii obscene și triviale. Majoritatea acestor texte sunt lipsite de sens rațional, nu se fundamentează pe valori adevărate, nu respectă niciun fel de reguli gramaticale sau de punctuație. Autorii acestor „perle” literare sunt promovați în societate, imaginea lor este propagată, ca fiind un model pentru tânăra generație, dar și pentru cei, care vor să pară intelectuali „pur sânge”. Mai mult decât atât, scrierile lor sunt incluse în programa obligatorie de studiu pentru liceu.

În studiul nostru ne propunem să examinăm doar câteva asemenea lucrări, scrise de autori cu renume în societatea noastră, pentru a ilustra tot pericolul social, care emană de la acestea. Dorim să ne cerem scuze pentru faptul că vom fi nevoiți să cităm autorii mot-a-mot chiar, dacă vor fi și expresii necenzurate.

Să luăm, bunăoară, creația unui poet valoros în literatura română, recomandat pentru elevii de la școală, dar și pentru toți ceilalți doritori de poezie - Mircea Cărtărescu. În poezia „Elegie” autorul o îndeamnă pe o presupusă femeie, dar, prin ea, și pe toate celelalte femei:

*„...nu te gândi neapărat la măritiş,lasă
lucrurile să curgă,*

*Iar când faci dragoste, nu te gândi că faci
dragoste.” [5]*

Acest îndemn nu trezeşte în inima cititorului respectul pentru valorile familiale, dorinţa de a crea un cămin, bazat pe responsabilitate, grijă şi sentimente sincere. În zilele noastre, când numărul divorţurilor e în creştere, la fel ca şi cel al concubinajelor, când se nasc mulţi copii în afara căsătoriei, mulţi dintre ei cresc în familii cu un singur părinte, deseori doar cu mama, asemenea creaţii artistice încurajează şi mai mult lipsa de responsabilitate a indivizilor faţă de valorile tradiţionale ale familiei. În poezia „Femeile” Mircea Cărtărescu ne destăinuie părerea sa despre femei, cum sunt ele, ce crede despre dânsule şi ce le recomandă altor bărbaţi, eventuali cititori,să întreprindă cu acestea:

*„femeile sunt interesante
până la 20 şi peste 30 – ei, da
cam 5 înainte şi 5 după
ce puşti nu-şi doreşte, când nici nu se ştie
cu ce seamănă „obiectul” – ăla,
o muiere de 30 de ani?
ce chelios nu vrea o fâşneată?
când ai grasă, vrei slabă – căci femeile
sunt interesante
puţin sub siluietă şi puţin peste –
când ai avut o lascivă, parc-ai vrea, nu
ştiu cum,
o ruşinoasă, care să-ţi spună să stingi
lumina.” [5]*

E lesne de observat ce „valori” preţuieşte poetul la o femeie. Discriminarea sexuală e o normă pentru el.Ba mai mult, autorul se mândreşte cu trecutul său furtunos, plin de desfrânări, şi îndeamnă cititorul – bărbat la violenţă vizavi de femei:

*„Păi, eu la 24 mă săturasem de gagici,
avusesem căcălău... Uite care-i treaba:*

*O muiere nu stă cu tine, dacă nu simte c-
o stăpâneşti...*

*Femeile nu sunt oameni, nu te poţi
înţelege cu ele.” [5]*

Apare o întrebare firească: oare aceasta este o operă de artă? Ce valori cultivă ea, inclusiv, valori civice?

Autorul afirmă că *femeile nu sunt oameni*, opinie, împărtăşită de foarte mulţi bărbaţi pe parcursul istoriei, care îşi are originea în dogmele misogine ale bisericii..

Un alt autor, recomandat de programa de studii pentru liceu, este poetul nostru Emilian Galaicu-Păun. Pe el îl putem vedea deseori pe ecranele televizoarelor, pe reţeaua Internet, îi putem procura cărţile în librării... Personalitatea sa impune respect, datorită cunoştinţelor profesionale vaste şi a orizontului cultural bogat, de care dă dovadă. Cu toate acestea, chiar şi în poeziile lui găsim multe expresii şi cuvinte indecente, care, cel puţin, pentru generaţia în creştere, nu sunt binevenite, cum ar fi în poezia „Une histoire d’amour: la dame aux ours”:

„o femeie,oricât îi dai,este mai tânără cu o
fetiță ce-și pune cravata ei roșie –
„ mă recomand: 's îngeriță”
(când nu vine copila,e musai s-aștepte-un
copil)...

Oh! și când s-a-ntâmpat prima oară,de
parc-ar fi fost piața roșie – numai drapele –
ale u.r.s.s. din cap până-n picioare (mai
bine zis,între)...

o femeie („dai bog ne posedneaia!”),
primul bărbat, „într-o desăvârșită-mpreună-
petrecere”,moartea-i lasă rece, cât mi-s în
călduri, când, întinsă pe spate, sub el, ea visează
cu ochii deschiși...ea, care-i la originea ei: desfă-
tare!...” [7]

Aceste imagini naturaliste, cu un vă-
dit caracter pornografic, pot fi recepționate
cu ușurință de către orice cititor,indiferent
de fapul cine este el. Nu am putut să
reproducem întreaga poezie, din motive
lesne de înțeles, însă, considerăm că este
absolut inadmisibil, ca asemenea descrieri,
în detaliu, ale actului sexual să fie accesibile
pentru cititorul minor, care este îndemnat la
școală să răsfoiască cartea cu poezii a lui
Emilian Galaicu-Păun. Versurile lui denotă,
cu adevărat, un talent poetic profund, însă
caracterul moral al mesajului este unul
periculos social. Autorul reușește să redea
evenimente istorice, colorându-le-n meta-
fore, însă nu și fără elemente erotice, mai
bine zis, pornografice, ca-n poezia „Tanka”:

„istoria trece cu pas de femeie: în '89,pe 7
noiembrie,--n timpul paradei militare,

culcată sub tancuri,alături de alte o sută,
luată-n căruță de ofițerul ulise ieșind din
cei(câți?) cai – putere pân-la epoleți: „
ăsta calcă, nu fute!

...se face în tancul de pe latura interioară
a gambei, aprinde motoarele,pune- mișcare
pistoanele, trage, ținând sexul (poema
concepției immaculate se rupe de pe buze:
---desfă – mă! „ [7]

Citind asemenea versuri, nicidecum
nu dorim să parem ipocriți și mai catolici
decât Papa. Conștientizăm faptul că pentru
un om matur nu există și, mai cu seamă, nu
trebuie să existe subiecte interzise, teme-
tabu, care ar trebui evitate, din diverse
considerente. Nimeni nu are dreptul să
indice cuiva ce și cum să gândească.Aceste
valori sunt stipulate în Constituția Repu-
blicii Moldova [2], în art. 31 *Libertatea
conștiinței* și în art. 32 *Libertatea opiniei și a
exprimării*. A fost nevoie de foarte multă
luptă, multe sacrificii (inclusiv umane), ca
să ajungem astăzi să ne bucurăm de
asemenea libertăți. Nu-și dorește nimeni
revenirea la timpurile de tristă pomină,cum
ar fi cele sovietice, când exista cenzură în
toate, când nu era posibilă o exprimare
liberă a gândurilor și ideilor,fără ca să nu-ți
fie frică de consecințe. Oricare scriitor nu
putea să-și publice opera, până nu trecea
examenul cenzurii și nu aducea osanale
partidului comunist de la guvernare.
Suntem departe de gândul de a pune piedici
libertății de creație, de a trunchia imaginea
artistică a mesajului scris. Artistul trebuie
să-și lase gândurile să zboare, să perse-

vereze în necunoscut, să aibă curajul să înfrunte prejudecășile societății, care este întotdeauna conservatoare și rigidă, să modeleze mentalitatea cititorului, de orice factură, pentru a-i forma o gândire nouă și a-l impune să progreseze, chiar și contrar voinței lui. Acesta este fenomenul numit *cultură*. Nivelul de dezvoltare al societății nu se măsoară în bunuri materiale, care pot fi evaluate pecuniar, ci, în primul rând, în cultură, care este bogăția morală, spirituală și intelectuală a ei. Cu părere de rău, realitatea în care trăim ne demonstrează o înțelegere proastă a acestor adevăruri...

Un alt autor, deja din generația mai tânără, este Alexandru Vakulovski, autorul câtorva romane, care au făcut furori în cercurile literare din Basarabia și România, prin brutalitatea imaginilor și cuvintelor obscene, de care nu se sfiște. E vorba de renumitele romane „157 de trepte spre iad sau salvați-mă la Roșia Montana”; „Letopizdeț” și „Letopizdeț 2”. Scriitorul, probabil, se complăce în postura lui de profanator de principii de etică și morală:

„La început, bunicii au călcat-o-n picioare pe mama, ea niciodată n-a avut un cuvânt de spus în fața lor. Bunica i-a tras câteva palme, și-a băgat mâinile în părul ei și a trântit-o jos. Aici a intervenit bunicul cu picioarele. Au dat în ea țipând, pân-au obosit.

— *Curva dracului, te-ai gândit la noi, te-ai gândit la ce-au să zică oamenii?*

— *Acum noi ce o să facem, futu-te-ar Dumnezeuoo!”* [8]

Ar mai fi de menționat și scriitorul Dumitru Crudu, care, în romanele sale, nu

rămâne cu nimic în urma colegilor de breaslă, în ceea ce privește limbajul vulgar și necenzurat:

„Cineva striga afară: «Fa, suge-mi pula! „urla” de ce mi-ai făcut porcăria aia, tocmai mie, fa?»», în timp ce berea americanului continua să se reverse din sticla aia căcănie...” [6]

Sau:

„Tipul intră în budă, cu rucsacul său voluminos în spate. Se pișă cu rucsacul în spate. Auzindu-l cum se pișă, Anton trase o linie că nu e nicio deosebire melodică între susurul urinei unui american și murmurul pișatului unui român. Ce mai, cu toții se pișă la fel. Totuși, se pare că americanii un pic mai mult. Un pic mai mult decât românii.” [6]

Autorii menționați sunt membri ai Uniunii Scriitorilor, personalități marcante în cultura națională, mândria și tezaurul spiritual al Națiunii și lista cu asemenea scriitori e mare.

Apare fireasca întrebare: de ce se întâmplă așa? Oare aceste persoane nu sunt familiarizate cu normele morale? Nu cunosc ei diferența dintre frumos și urât, permis și interzis, plăcut și respingător etc.? Bineînțeles, ei știu foarte bine aceste lucruri. Atunci, de ce își permit această aroganță sfidătoare? Răspunsul ar consta din două explicații. În primul rând, e vorba de regulile jocului, impuse de cerințele curentului postmodernist, care nu suportă armonia, melodicitatea versurilor, profunzimea gândirii și respectarea normelor etice și morale ale mesajelor transmise. E la modă să fii pervers, obraznic și rău; altfel, nu ești recunoscut de către cei, care dirijează cu

lumea literară, de către alți autori și critici literari. De exemplu, se ajunge la situația când e o rușine să scrii poezii, care au rimă, respectă semnele de punctuație și regulile ortografice ș.a. Dacă vrei să ai un viitor în Parnasul nostru, trebuie să uiți de morală! A doua explicație rezidă în faptul că, din păcate, legislația națională nu conține norme, care ar permite un control al creației. Nu există vreo lege, care l-ar sancționa pe scriitor, poet sau dramaturg pentru limbajul necuviincios, folosit în text. Există prevederi în Codul Penal al Republicii Moldova, care apără minorii de molestări cu caracter sexual, însă, și acestea lasă mult de dorit. Ne referim la art. 208 prim, în care se prevăd sancțiuni pentru pornografia infantilă:

„Producerea, distribuirea, difuzarea, importarea, exportarea, oferirea, vinderea, schimbarea, folosirea ori deținerea de imagini sau alte reprezentări ale unui sau mai mulți copii, implicați în activități sexuale explicite, reale sau simulate, ori de imagini sau alte reprezentări ale organelor sexuale ale unui copil, reprezentate de manieră lascivă sau obscenă, inclusiv, în formă electronică, se pedepsește cu închisoare de la 1 la 3 ani...” [1]

După cum observăm, Legiuitorul prevede pedeapsă pentru răspândirea de imagini video, desene, picturi, fotografii ș.a., pe care sunt reprezentați copii. Nimic nu se spune despre texte cu caracter pornografic, propuse copiilor. Oare textul scris, încărcat cu imagini abstracte obscene, este mai puțin periculos? Nu găsim în Codul Penal nicio prevedere pentru pornografia

adultă. Se crează impresia că aceasta este permisă de către Legiuitor. Când e vorba de pornografie adultă, toți se gândesc la filmele porno pentru adulți și, nicidecum, la literatura artistică de asemenea gen. Cu toate că pornografia adultă nu este categoric interzisă de lege, în mod expres, totuși, în mass-media, mai ales în televiziune și internet, ea este strict monitorizată de către organele de control, cum ar fi CCA. Pe când produsele de literatură beletristică nici nu sunt incluse în vreo „listă neagră” a vreunui organ de supraveghere și control.

Există, în schimb, în legislația națională „Legea nr. 30 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației” din 07.03.2013,[3]. Aici, și nu în Codul Penal, găsim explicația noțiunii de „erotică” și a noțiunii de „pornografie”. Așadar, prin cuvântul „erotică” înțelegem „prezentarea, în mod artistic, a actului sexual în subiectul unui film, descrierea, în mod artistic, justificat și fără exagerarea senzualității, a atracției sexuale sau a conduitei sexuale”.

De ce să nu ne întrebăm: are oare nevoie minorul de prezentarea, fie și-n mod artistic, a actului sexual? De ce să ne mirăm atunci, când apar astfel de fenomene vicioase în societate, cum sunt violul, incestul, agresiuni cu caracter sexual, în care infractorii sunt minori. E de ajuns să aruncăm o privire rapidă asupra oricărui manual de literatură română pentru clasele liceale sau asupra testelor pentru Bacalaureat la disciplina „Limba și literatura română” și, neapărat, vom găsi cuvintele „erotică”, „erotism”. Știu oare elevii, dar,

mai ales, profesorii, adevăratul sens al acestor noțiuni? Bineînțeles că nu. În școală, cuvântul „erotică” se confundă cu cuvântul „dragoste”, ceea ce este greșit. Nu tot ce este erotic, este cu sau din dragoste, iar ceea ce e făcut cu dragoste sau simțit din dragoste, este, numai decît, erotic. Trezește o nedumerire firească și expresia referitoare la descrierea justificată, fără exagerare a atracției sexuale, propusă pentru minori. Cine este în drept să o facă, cine poate și are abilitățile necesare și, până la urmă, chiar trebuie făcut acest lucru? Și unde-i limita exagerărilor?

Pentru noțiunea de „pornografie” Legea ne propune următoarea explicație:

„Pornografia este prezentarea, de manieră vulgară, brutală, a contactelor sexuale de orice tip, între persoane de sexe diferite sau de același sex, a altor manifestări indecente ale vieții sexuale, precum și prezentarea de o manieră impudică a organelor genitale.”

Trebuie să înțelegem că există și reversul medaliei, adică o prezentare *pudică* a organelor genitale și, respectiv, o manifestare *decentă* a vieții sexuale? Cum s-ar prezenta acestea? Răspunsul e foarte incert. Legiuitorul preferă să dea lămuriri foarte spălăcite la această temă, cu multe subînțelesuri nebulose or, legea, indiferent la ce subiect s-ar referi, trebuie să fie explicită, concretă, fără dubii și interpretări preferențiale. Articolul 3 al Legii nr.30 concretizează care sunt informațiile cu impact negativ asupra copiilor: violența, agresivitatea, disprețul față de viață,

deteriorarea și nimicirea bunurilor, dependența de substanțele narcotice etc.

Dacă ar fi să ne referim la legislația României, am putea menționa Legea 196/2003, care a fost modificată în februarie 2008,[4] și, care, în varianta finală, și-a schimbat denumirea: din „Legea privind prevenirea și combaterea pornografiei” a devenit „Legea privind reglementarea activităților cu caracter pornografic”. E lesne de observat că noua Lege nu-și mai propune să prevină și să combată acest flagel, ci doar să reglementeze activitățile cu caracter pornografic. În continuare, în textul Legii găsim stipulări cu privire la filmele difuzate în rețeaua Internet, la necesitatea codificării lor, pentru a împiedica accesul copiilor la ele. Curios este faptul că articolul 1 al acestei Legi menționează că accesul la aceste filme e permis „după ce s-a plătit o taxă pe minut de utilizare”. E vorba de minut, nu de oră; ne întrebăm: oare astfel statul încearcă să stârpească pornografia sau face bani cu ajutorul ei? Și aici, ca și în cazul Republicii Moldova, nu se spune nimic despre literatura artistică cu conținut obscen.

Mult mai expresă, clară și precisă este legislația SUA referitor la această problemă. Fără a face o trecere în revistă, în mod exhaustiv, a multiplelor variante de definire, se atrage atenția asupra modului, în care legislația federală penală a SUA înțelege noțiunea de „comportament sexual explicit”. Conform Titlului 18, Partea 1, Capitolul 110, Secțiunea 2256, acest comportament este:

„Contactul sexual, incluzând contactul genital-genital, oral-genital, anal-genital sau oral-anal, dintre persoane de sex diferit sau de același sex; bestialitatea; masturbarea; sadismul sau masochismul; înfățișarea lascivă a organelor genitale ori a zonei pubiene, aparținând unei persoane”. [4]

Și, în continuare, Legea se referă la pornografie, fără a pomeni despre literatura artistică cu conținut indecent.

Observăm că în majoritatea statelor lumii problema în cauză este ignorată cu desăvârșire. Probabil, se consideră că doar efectul vizual, receptat cu ajutorul organelor de văz, are impact esențial asupra psihicului. Absolut greșit! Cuvântul rostit sau scris poate influența mentalitatea individului atât în bine, cât și în rău. Fiecare din noi își exprimă gândurile, emoțiile prin cuvinte, recepționând mesajele din afară tot prin cuvinte. Este absolut incorect să ignorăm acest adevăr.

Considerăm că Legiuitorul nostru național trebuie să-și îndrepte atenția și asupra textului scris, asupra mesajelor pe care îl conține acesta. Literatura artistică nu trebuie să se transforme într-un paravan, sub care se ascunde mutra hidoasă a răului. Istoria cărții, la nivel mondial, a parcurs o cale foarte lungă și anevoioasă, cu sacrificii foarte mari, atât umane, cât și materiale, iar noi nu avem dreptul civic s-o transformăm în coșul de gunoi al mizeriilor noastre morale.

Dacă citim foarte atent, printre rânduri, prevederile legale cu referire la comportamentul indecent al indivizilor, se

crează impresia că acțiunile cu caracter indecent nu că ar fi permise în mod deschis, dar nici nu sunt interzise.

E o problemă mult mai profundă la mijloc, e vorba de dreptul fiecărui om matur la viața privată și la comportamentul liber în cadrul acesteia.

Dreptul la o viață sexuală liberă și la tot ce presupune aceasta este un drept inalienabil, cu toate că legislația evită să spună expres aceasta. Cine poate să-i interzică unui om matur să-și manifeste instinctele într-o manieră proprie, atâta timp, cât aceasta nu lezează altă persoană? Legiuitorul nostru utilizează expresia „infrațiuni contra bunelor moravuri”; dar care sunt aceste bune moravuri? Cine le stabilește? Are dreptul cineva anonim să indice altcuiva ce să simtă și cum să simtă?

Cultura europeană, din care suntem și noi parte, se conduce de normele morale ale Creștinismului; de aici pornesc bunele moravuri, acceptate de civilizația europeană. Ce să facă însă reprezentanții altor culte, care au aceleași drepturi constituționale ca și creștinii, în cazul în care aceste norme sau moravuri vin în contradicție cu ale lor? Dar ateii, care nu au viziuni teistice, cum să accepte tradițiile credincioșilor?

E o problemă de cultură și civilizație, care e mult mai serioasă și dificilă, decât pare la prima vedere...

Legiuitorul are sarcina dificilă de a găsi un echilibru între aceste fenomene, așa, încât să satisfacă toate păturile sociale, pentru a garanta ordinea publică și supremația legii.

Bibliografie:

1. Codul Penal al Republicii Moldova, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Chișinău, 2011.
2. Constituția Republicii Moldova, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994.
3. www.justice.gov.md
4. www.juridice.ro
5. Cărtărescu, Mircea, *Poezia*, București, Humanitas, 2015.
6. Crudu, Dumitru, *Un american la Chișinău*, București, Casa de Pariuri literare, 2013.
7. Galaicu-Păun, Emilian, *Armele grăitoare*, Chișinău, Cartier, 2009.
8. Vakulovski, Alexandru, *157 de trepte spre iad sau Salvați-mă la Roșia Montana*, Chișinău, 2011.
9. www.poezie.ro
10. www.versuri-si-creatii.ro.

CONTROLUL PARLAMENTAR ASUPRA BUGETULUI - ATRIBUȚIE A STATULUI DE DREPT

Drd. Igor FONDOS,

Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”

Abstract: *Constitutions specify the role of the legislature and its relationship with the executive. Constitutions and/or budget system laws elaborate on the budgetary roles and powers of the legislature.*

Parliament's main roles are to review and debate the government's draft ex ante budget (including its revenue estimates and its spending plans) and to authorize spending to implement the annual budget plan.

The budget is the most important economic policy tool of a government and provides a comprehensive statement of the priorities of a nation. As the representative institutions of the people, national legislatures are the appropriate place to ensure that the budget optimally matches a nation's needs with available resources. Effective legislative participation in the budget process establishes checks and balances that are crucial for transparent and accountable government and ensuring efficient delivery of public services.

Cuvinte cheie: *Parlament, control parlamentar, sistem bugetar, cadru bugetar, proces bugetar, legea bugetului de stat.*

Key words: *Parliament, parliamentary control, budget system, budget framework, budget process, State Budget Law.*

Dezvoltarea unei țări depinde de mulți factori, însă un factor important care stă la baza asigurării dezvoltării unei țări este asigurarea statului de drept.

Un rol important în asigurarea statului de drept și asigurarea unui mediu de afaceri durabil îi revine Parlamentului. Dezvoltarea unui mediu de afaceri durabil evident că are o conexiune indispensabil de executarea bugetului statului. Prin urmare, Parlamentul are un rol deosebit de important în adoptarea cât și executarea bugetului

de stat care are un impact colosal asupra mediului de afaceri.

Parlamentul este autoritatea deliberativă căreia îi revine în principal funcția legislativă și, în mod necesar, acesta trebuie să instituie structuri în stat care să pună în executare legea, respectiv autorități executive, și să confere autorității legiuitoare controlul asupra modului în care se execută sau se organizează executarea legii. Fundamentarea științifică a controlului parlamentar asupra activității executive nu poate fi făcută în afara observării funcțiilor

Executivului și a conținutului acestora. La rândul ei, determinarea funcțiilor Executivului nu poate face abstracție de natura și rolul puterii executive în cadrul sistemului organizării autorităților statale.

Rolul Parlamentului nu se reduce doar la adoptarea legilor, el joacă un rol activ în viața politică a țării. Ca instituție fundamentală a democrației, el modelează sau remodelează agenda politică prin programul legislativ pe care îl aprobă, negociază cu Guvernul sau, după caz, controlează activitatea acestuia. În acest context, una dintre cele mai importante funcții ale Parlamentului o reprezintă funcția de control parlamentar.

Controlul parlamentar reprezintă o împuternicire esențială a puterii legislative democratice. Această împuternicire și funcție de control parlamentar se manifestă printr-un set de proceduri și mecanisme democratice prin care sunt supuse controlului activitățile puterii executive, ale unor autorități și instituții publice, precum și investigarea situațiilor de fapt cu impact major pentru interesele statului și ale societății [6, 19].

Fundamentul funcției de control îl constituie în mod cumulativ exigențele principiului separației puterilor în stat, caracterul de autoritate reprezentativă a Parlamentului, dispozițiile Legii fundamentale, precum și contractul de guvernare care presupune platforma politică a Executivului și principiul responsabilității guvernamentale, element definitoriu al regimului parlamentar.

În dreptul comparat, funcția de control parlamentar este asimilată unei funcții tradiționale, inerente demersului democratic, întrucât presupune proceduri de cenzurare a acțiunilor guvernamentale, activități de informare, interpelare, anchete și posibilitatea angajării răspunderii Guvernului [7, 10].

Argumentarea noțiunii de control parlamentar rezidă în faptul că, *lato sensu*, acesta reprezintă operațiunea politico-juridică prin care funcționează principiul separației și echilibrului puterilor în stat. *Stricto sensu*, puterea Parlamentului asupra Guvernului presupune un control continuu asupra fiecărui act al puterii executive. Funcția de control parlamentar este o funcție politică prin excelență, întrucât rezidă în puterea suverană a poporului, care nu poate exclude antrenarea răspunderii juridice a celor controlați atunci când se constată că legea a fost încălcată [8].

Întrebările, interpelările, moțiunile simple sau moțiunile de cenzură, comisiile de anchetă, petițiile, declarațiile politice și rapoartele sunt cele mai importante mijloace de control parlamentar prin care deputații, cu atât mai mult cei din opoziția parlamentară monitorizează politic activitatea Guvernului și verifică modul de aplicare a legilor în sfera autorităților și instituțiilor publice supuse acestui control [2].

În domeniul finanțelor publice, Parlamentul are următoarele competențe și responsabilități de bază (art. 18) [3]: adoptă acte legislative în domeniul finanțelor

publice; adoptă legea privind limitele macrobugetare pe termen mediu și, după caz, modificările și completările la legislație ce rezultă din politica bugetar-fiscală; adoptă legile bugetare anuale și legile privind modificarea bugetelor; examinează raportul semianual privind executarea bugetului public național și a componentelor acestuia; aprobă rapoartele anuale privind executarea bugetului de stat, a bugetului asigurărilor sociale de stat și a fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală.

Nivelul de asigurare a securității și integrității statului variază de la țară la țară, fiind în dependență directă de nivelul de finanțare a organelor care au această misiune. Un rol aparte în procesul bugetar îl are Parlamentul prin organele sale de lucru: comisiile permanente. Referitor la procesul bugetar, Comisia dată este o speranță a autorităților centrale de specialitate de a obține finanțare suplimentară față de cea propusă în proiectul bugetului prezentat în Parlament, iar pe de altă parte aceasta este organul Parlamentului ce ar trebui să asigure controlul executării bugetului de stat în conformitate cu interesele cetățenilor.

În acest context, pentru o examinare eficientă a propunerilor bugetare parvenite din partea autorităților patronate, este necesar ca comisiile parlamentare să identifice și să instituționalizeze unele instrumente concrete aferente procesului bugetar, pârghii posibile de aplicare de către membrii comisiilor parlamentare în

vederea examinării eficiente și promovării justificate a intereselor autorităților publice.

Cu referire la procesul bugetar, se constată că acest proces reprezintă ansamblul măsurilor și acțiunilor întreprinse de autoritatea statală competentă cu privire la etapele consecutive ale procedurii bugetare, care sunt: elaborarea proiectului bugetului de stat; aprobarea; executarea; încheierea; controlul; aprobarea executării bugetare.

Conform Legii finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale [3] prin *proces bugetar* se subînțelege consecutivitate a activităților de elaborare, examinare, adoptare, executare și raportare a bugetelor. Astfel, din definiție rezultă că procesul bugetar este format din mai multe etape consecutive. Din punct de vedere al puterii în stat (puterea legislativă și puterea executivă), etapele procesului bugetar pot fi grupate în două categorii, după cum se prezintă:

I categorie: Puterea executivă (Guvernul), este implicat în următoarele etape ale procesului bugetar:

1. Elaborarea proiectului bugetului de stat.
2. Executarea bugetului de stat.

II categorie: Puterea legislativă (Parlamentul), este implicat în următoarele etape ale procesului bugetar:

1. Aprobarea proiectului bugetului de stat.
2. Controlul executării bugetului de stat.
3. Aprobarea executării bugetului de stat.

Referitor la etapa elaborării proiectului bugetului de stat, atunci Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale[3], stabilește termeni în procesul de elaborare a bugetului de stat, după cum urmează: Guvernul aprobă și prezintă Parlamentului proiectele legilor bugetare pe anul următor – până la 15 octombrie, iar Parlamentul adoptă legile bugetare pe anul următor – până la 1 decembrie.

Procesul de elaborare a bugetului cuprinde aprobarea cadrului bugetar. Prin urmare, anual, în conformitate cu calendarul bugetar, Guvernul aprobă cadrul bugetar pe termen mediu și îl prezintă spre informare Parlamentului. Cadrul bugetar pe termen mediu se elaborează de către Ministerul Finanțelor, în comun cu alte autorități publice responsabile, în conformitate cu principiile și regulile bugetar-fiscale stabilite de legea finanțelor publice și responsabilităților bugetar-fiscale.

Cadrul bugetar pe termen mediu cuprinde: cadrul macroeconomic; politica bugetar-fiscală; cadrul macrobugetar; cadrul de cheltuieli.

Cadrul macroeconomic conține informații privind evoluția principalilor indicatori macroeconomici care au implicații asupra bugetului.

Politica bugetar-fiscală include [5]:

a) politica de venituri, inclusiv modificări ale impozitelor și taxelor, precum și politici privind administrarea veniturilor;

b) politica de cheltuieli, inclusiv prioritățile stabilite în baza documentelor de planificare strategică;

c) politica în domeniul datoriei de stat și al datoriei unităților administrativ-teritoriale;

d) analiza riscurilor bugetar-fiscale ce pot avea efect substanțial asupra situației bugetar-fiscale.

Cadrul macrobugetar, exprimat în valoare nominală și ca pondere în produsul intern brut, cuprinde:

a) veniturile și cheltuielile totale ale bugetului public național și pe componentele acestuia;

b) cheltuielile de personal ale bugetului public național și pe componentele acestuia;

c) soldul primar al bugetului public național;

d) soldul bugetului public național și al componentelor acestuia;

e) soldul datoriei de stat și al datoriei unităților administrativ-teritoriale, inclusiv interne și externe;

f) soldul garanțiilor de stat.

Cadrul de cheltuieli conține:

a) limitele sectoriale de cheltuieli ale bugetului public național și pe componentele acestuia, inclusiv transferurile interbugetare;

b) limitele de cheltuieli ale bugetului de stat repartizate pe autorități publice centrale.

Cadrul bugetar pe termen mediu poate conține și alte informații pe care Ministerul Finanțelor le consideră importante pentru reflectare în acest document.

Cadrul bugetar va permite Parlamentului să facă o incursiune în previ-

ziunile bugetar-fiscale care ulterior la adoptarea bugetului de stat să fie pregătit pentru a adopta decizii corecte.

Instituirea acestui mecanism de prezentare Parlamentului a cadrului bugetar, îi acordă Parlamentului posibilitatea de exercitare a funcție de control parlamentar asupra acelor date reflectate în cadrul bugetar și care în final să contribuie la consolidarea unui mediu de afaceri durabil și dezvoltarea economiei.

De asemenea, exercitarea de către Parlament a controlului asupra cadrului de bugetar va fi o contribuție esențială și la asigurarea statului de drept care semnifică acel sistem de organizare socială în care legile cu un conținut clar sunt cunoscute publicului; au la bază sistemul de valori umane general recunoscute; sunt aduse la îndeplinire în modul nepărtinitor, egal și echitabil de către autoritățile publice ce se supun legii; sunt garantate în realizare de către o justiție accesibilă imparțială și independentă.

O următoare etapă a realizării funcției de control parlamentar este examinarea și aprobare a proiectului legii bugetului de stat [1]. Parlamentul are prerogativa de a aproba proiectul legii bugetului prezentat de Guvern. Odată ce proiectul legii bugetului a fost prezentat Parlamentului, acesta este remis comisiilor permanente ale Parlamentului, care se pot implica în definitivarea proiectului legii bugetului de stat, având posibilitatea de a interveni cu propuneri de amendamente ce țin de sectorul de care este responsabil. La etapa

dată se constată următoarele acțiuni: dezbateră în cadrul comisiilor parlamentare; întocmirea Raportului de către comisia sesizată în fond; votarea legii bugetului de stat; promulgarea legii bugetului de stat de către Președintele țării; publicarea legii bugetului de stat în Monitorul Oficial [10].

Reieșind din atribuțiile comisiilor [4], comisia responsabilă de examinarea proiectului legii bugetului de stat este Comisia economie, buget și finanțe, aceasta prezentând în plenul Parlamentului raportul cu privire la proiectul legii bugetare anuale. În cadrul acestei comisii se examinează politica fiscală pentru anul următor, nivelul prognozat al veniturilor, repartizarea cheltuielilor etc. De asemenea, Comisia este responsabilă de examinarea avizelor parvenite de la comisiile de specialitate, cu includerea/respingerea propunerilor în măsura în care nu este afectat deficitul bugetar prestabilit. Comisiile de specialitate analizează, la rândul lor, nivelurile de finanțare ale sectoarelor de care sunt responsabile, având dreptul de a propune amendamente în cadrul sectoarelor în măsura în care nu este afectat cadrul macrobugetar. Toate propunerile sale sunt prezentate în aviz către Comisia economie, buget și finanțe. Comisiile de specialitate sunt obligate să prezinte avize în termenul de 30 zile.

O următoare etapă distinctă prin prisma exercitării controlului parlamentar este *controlul executării legii bugetare anuale*. Această formă de control parlamentar se

face prin audierea rapoartelor de executare a bugetului de stat. Raportul privind executarea legii bugetare anuale se face atât la nivel de Guvern, cât și la nivel de Parlament.

Conform prevederilor Legii finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale Ministerul Finanțelor întocmește și prezintă spre auditare Curții de Conturi rapoartele anuale privind executarea bugetului de stat până la 15 aprilie a anului următor anului bugetar încheiat. Ulterior, Curtea de Conturi efectuează auditul raportului privind executarea bugetului de stat și prezintă raportul de audit Guvernului – până la 1 iunie. Respectiv Guvernul prezintă Parlamentului raportul anual privind executarea bugetului de stat pentru anul bugetar încheiat – până la 1 iunie. În final Parlamentul aprobă raportul anual privind executarea bugetului de stat pentru anul bugetar încheiat – până la 15 iulie. E de menționat, că mecanismul dat intră în vigoare de la 1 ianuarie 2016 [3]. Odată cu aplicarea acestui mecanism, Parlamentul va avea posibilitatea la toate aceste etape enumerate de a interveni cu instrumentele sale de control parlamentar, ca în final să poată adopta niște decizii justificate pe marginea executării bugetului.

La nivel de Parlament, controlul executării bugetului se face prin intermediul instrumentelor controlului parlamentar, care reprezintă o funcție esențială a instituției, o expresie a forței juridice a mandatului reprezentativ, una dintre marile prerogative ale puterii legislative.

Cadrul legal existent permite Parlamentului să-și exercite funcția de control parlamentar asupra executării bugetului prin următoarele metode [2]:

- control exercitat prin examinarea și audierea raportului cu privire la mersul executării bugetului de stat.
- control exercitat prin comisiile parlamentare.
- control exercitat prin întrebări și interpelări.
- Ancheta parlamentară.

Toate aceste pârghii Parlamentul le poate utiliza în procesul de executare a legii bugetare anuale. Dar, la încheierea anului bugetar, în cadrul verificării legalității executării bugetului, Parlamentul Republicii Moldova implică permanent Curtea de Conturi. Aceasta are rolul de a verifica modul de utilizare a sumelor de bani destinate prin buget autorităților administrației publice. Instituționalizarea Curții de Conturi este determinată de prevederile constituționale de la art. 133 care o împuternicește cu atribuții de control asupra modului de formare, administrare și utilizare a resurselor financiare publice, precum și cu prezentarea unui raport anual Parlamentului asupra administrării și utilizării resurselor financiare publice. Ținând cont de faptul că autoritatea dată este subordonată Parlamentului, acesta își exercită funcția controlului parlamentar asupra finanțelor publice indirect, prin intermediul Curții de Conturi [1].

Bazându-ne pe diverse aspecte ale experienței internaționale, putem conchide

că Parlamentul prin intermediul pîrghiilor sale poate interveni în procesul bugetar la diferite etape, însă cea mai frecventă experiență de a influența previziunile bugetare este cea de la etapa de examinare și aprobare a legii bugetare anuale. Necătînd la faptul, că Parlamentul nu are prea multe pîrghii de a interveni direct la această etapă, după cum elaborarea proiectului legii anuale a bugetului este prerogativa Guvernului, totuși sunt cunoscute unele practici utilizate în țările comunitare pentru a influența viitorul buget începînd de la această etapă. Un exemplu poate fi adus acela în examinarea rapoartelor cu privire la executarea bugetelor din anii precedenți și anul curent și elaborarea recomandărilor cu privire la bugetele pentru anii viitori. Utilizarea acestei pîrghii presupune existența în cadrul comisiilor parlamentare permanente a experților calificați în bugetare și voința politică și de a le utiliza. O altă pîrghie constă în participarea reprezentanților organelor de lucru a Parlamentului în cadrul grupurilor de lucru responsabile de elaborarea proiectului legii bugetului de stat.

O altă etapă în care Parlamentul poate interveni în procesul bugetar este etapa de aprobare a proiectului bugetului, care este o prerogativa exclusivă a Parlamentului. În

cadru acesteia, Parlamentul poate să intervină cu modificări în proiectul legii, bazându-se pe propunerile mediului de afaceri, indicatorii economici etc.

Luând în considerare cele expuse, concluzionăm că fundamentul conceptual al controlului parlamentar asupra Guvernului rezidă în calitatea Parlamentului de „organ reprezentativ suprem al poporului”. El primește din partea națiunii exercițiul puterii și acest fapt îi conferă legitimitate pentru supravegherea modului în care Guvernul realizează conducerea treburilor statului, astfel încât să corespundă aspirațiilor majorității poporului. În acest fel, controlul parlamentar asupra Guvernului este modalitatea prin care se înfăptuiește relația politică dintre popor și acele autorități executive pe care acesta nu le desemnează în mod direct.

În țările democratice, Parlametele joacă un rol-cheie în adoptarea și controlul asupra bugetului, chiar dacă gradul de motivare politică și posibilitățile de exercitare a acestui rol pot varia de la o țară la alta. Eficiența utilizării instrumentelor de control parlamentar ar putea influența dezvoltarea mediului de afaceri, relansarea economiei, asigurării justiției în stat, iar într-un tot întreg asigurarea statului de drept.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova (art. 131 alin. (2)). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994.

2. Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 02.04.1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 50/237 din 07.04.2007.
3. Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale, nr. 181 din 25.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.223-230/519 din 08.08.2014.
4. Hotărârea Parlamentului nr.48-XVIII din 29.10.2009 privind domeniile de activitate ale comisiilor permanente ale Parlamentului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.160-161/482 din 06.11.2009.
5. Cadrul bugetar pe termen mediu (2013-2015), elaborat de Ministerul Finanțelor. <http://mf.gov.md/middlecost/CCTM2015>.
6. H. Born, P.Fluri, A.Johnsson. Parliamentary Oversight of the Security Sector, DCAF, Switzerland, 2003. 207 p.
7. M. Enache Modalitățile controlului parlamentar. București, 2014. 280 p.
8. M. Enache. Democrația parlamentară. Ed. Universul Juridic, București, 2012, 70 p.
9. P. Avril, J. Giquel, Droit parlementaire, Montchrestien, Paris, 1996, 221 p.

THEORETICAL ASPECTS REGARDING THE „PERSON“ IN LAND LAW LEGAL RELATIONS

E. BALTAGA,
doctor of law, as. prof., UASM

In land law, legal norms are regulating land legal relations, which represent a complex of relations that appear between the landowners in the process of land use. Those who are under the legal norm find in its content the „model“ of behaviour they must have, whether a certain action or abstention is required from them or if they are allowed to do or not to do something.

Land legislation determines a particular notion regarding the subjects participating in land relations. Subjects of land relations are the landowners, natural persons and legal persons, public authorities in the process of land use.

Key words: person, land law, landowners, natural person, legal person.

As a system of legal norms, law is meant to regulate human's conduct in inter-individual relations and in social life, according to the general interest and generally admitted values. The mechanism of social life regulation through legal norms highlights various aspects of law's influence on society. This behaviour is reflected in the establishment and achievement of subjective rights and obligations attached to these rights, so that the relations between people take a specific form of legal relations or reports.

The norms and legal relations referred to in this case have a patrimonial character and content following the examination of the „Land Code“ project, submitted as a

legislative initiative by the Ministry of Agriculture and Food Industry of the Republic of Moldova, analysed further in the context of the present article.

Materials and methods

Elements of formal logic were frequently used during the study especially when we talk about legal norms interpretation. A particular use had the exegetical and analytic-synthetic method. The first one consists in using logic and grammatical interpretation, in order to determine the meaning of various legislative texts. The second one, starting from different legal norms analysis seeks to discover the underlying legal principles.

Results and discussions

In land law, legal norms are regulating land legal relations that represent a complex of relations, which appear between the landowners in the process of land use. Those who are under the legal norm find in its content the „model” of behaviour they must have, whether a certain action or abstention is required from them or if they are allowed to do or not to do something.

Who can be the subject of land law legal relations? Only people enjoy the valence that can bind them into legal relations and which represents legal capacity. Only they own the ability to have rights and obligations and to exercise them establishing legal relations.

Article 1 of the Land Code project submitted for endorsement, determines the regulatory object of the Code¹. The content of para. (1) establishes the land relations regulated by the normative act that appear between persons. Thus, it operates with the notion of „persons”, which, in our opinion, in the proposed variant differs from the full meaning of the term.

Etymologically, the term *person* derives from the Latin word *persona*, initially designating the mask the actor wore on stage, suggesting his role in the play. In sociology, the concept of person means the human individual socialized,

---

¹ <http://www.maia.gov.md/ro/proiecte-discutie/cu-privire-la-aprobarea-proiectului-codului-funciar> (accesat 26.10.2016)

characterized by a certain biological and psychological structure, integrated in a system of determined relationships over the formative process of the individual². By taking over this word in law, the purpose was to express the role of human as an actor on the legal life scene.

The *person* characterizes „the ability of a social entity, consecrated as person by the law to become legal subject, i.e. holder of rights and obligations in a determined legal relation”. Therefore, the notion of subject of law has a social and political signification at the same time.³

By limiting the discussion to civil law only, Gh. Beleiu⁴ wrote that the natural person expresses the quality of human (individual) to be a subject of civil law. Thus, the author's idea is resulting from an assertion of law theory: the *person* expresses the quality of human to be subject of law, taken either in his individuality or organizationally, but decided by the law in force and not as his natural virtue.

In addition, from the author's observation results that, this quality, decided by the law in force is depending on

---

² Definirea personalității, structura și dinamica ei în viața socială. Între universal și particular, interior. <http://www.naturalist.ro/societate/definirea-personalitatii-structura-si-dinamica-ei-in-viata-sociala--intre-universal-si-particular-interiorexe-1/> (accesat 30.10.2016)

³ L. Barac. Elemente de teoria dreptului. București: All Beck, 2001. p. 50

⁴ Gh. Beleiu. Drept civil. Persoane. București, 1982, p. 22.

the branch of law that defines the legal relation comprising: subject of civil law, constitutional law, criminal law, administrative law, etc.

According to the authors S. Baieș și N. Roșca⁵ the concept of *person* is a gender one and is referring to all the subjects of civil law.

These observations ensue also from the content of the Civil Code of the Republic of Moldova. The Code, in Title II from Book one, named „The persons” is referring to all the subjects of civil law⁶: „Natural person”, „Legal person” and „Participation of the Republic of Moldova and administrative – territorial units at relations/reports regulated by civil law”. Both the state and territorial administrative units participate in civil legal relations, as legal entities and therefore, the subjects of civil legal relations are the natural persons and legal persons.

We support the view that the notion of natural person belonged solely to civil law, meaning that it expressed man’s quality of being a subject of civil law. However, we must note that sometimes, especially in the specific literature, the notion of „natural person” is accompanied by the attribute „as a subject of civil law”. This happens because this concept came to be used not only in civil law, but also in

other branches of law, for expressing the quality of human of being a subject of law in one branch or another.

In para (4), article 2 of the Civil Code of the Republic of Moldova no condition is stipulated for recognizing the natural person or the legal person as subjects of civil legal relations. Therefore, subjects of civil legal relations can be all the natural persons and legal persons, even if, in the cases expressly provided by law there can be limitations referring to their participation in civil legal relations.

Land legislation defines a specific notion regarding the subjects participating in land relations. According to art.1, para (3) of the new Land Code project „land relations represent the totality of relations established between the landowners and public authorities”. Therefore, in land legislation the subjects are determined to be *landowners* or *public authorities*.

According to the land legislation in force, the *landowners*: are the „holders of the right of ownership, possession and land benefit”⁷ including landowners with title of private propriety: *citizens of the Republic of Moldova* and *foreign investors*.

From the expression, „landowners with every title are protected by the law” results that the Code recognizes the ownership of public propriety along with the private one by the landowners within

---

⁵ S. Baieș și N. Roșca Op. cit., p. 257.

⁶ Cod Nr. 1107 din 06.06.2002 Codul civil al R. Moldova. <http://lex.justice.md/md/325085/>

---

⁷ Codul funciar R. Moldova. art. 4. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=313324>

the limits established by the law. Subject of land relations are the *landowners, individuals and legal entities, public authorities in the process of land use*, according to the Decision of the Plenum of the Supreme Court No 8 of 22 December 2014 on the practice of applying land legislation by courts⁸.

Thereby, the use of the term *natural person* in national legislation permits a more accurate delimitation of the individual subjects from legal persons.

Consequently, knowing the content (participant's subjective rights and obligations) of a legal land relation, we can determine the conduct (actions or inactions) of the participating subjects, i.e. the object of the legal relation in question. If the concrete legal relation has a land nature (or a civil one) the participating law subjects will be only holders of land rights and not civil.

To be qualified as a legal subject the person must possess, in terms of exigencies of the existing law, legal capacity, i.e. to be able to assert by its conduct the significant possession of social values accordingly to or against the acceptation given by the legislation in force.

As was said, by legal capacity we understand the general and abstract ability recognized by the law in force to a person

---

⁸ Plenul Curții Supreme de Justiție. Hotărîre nr. 8 din 22 decembrie 2014 cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației funciare. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=198

consecrated or recognized with the possibility of being a law subject, to enter into legal concrete relations in order to exercise certain rights and to assume certain obligations.⁹

In private law is dimensioned the legal capacity of the person having use capacity (of subjective rights and obligations) and exercise capacity (of subjective rights and obligations). The field of use capacity is not limited to private law only.

The citizens of the Republic of Moldova enjoy the rights and freedoms consecrated in the Constitution and other laws as well as the obligations provided for therein. Art. 18 para (1) of the Civil Code stipulates that „the capacity of having civil rights and obligations (capacity of use) is recognised equally to all natural persons” underlining by this the universality of the capacity of use for all individuals.

As subjects of land law the citizens have „... a permanent legal and political relationship with the Moldovan state, which generates reciprocal rights and obligations between the state and the individual”.¹⁰

The domicile and residence are attributes of personal identification and are presented as non-patrimonial rights. The legislator determines that the natural person's domicile is where he has his permanent or main residence.

---

⁹ Gh. Mihai. Op., cit., p.284.

¹⁰ Legea Nr. 1024 din 02.06.2000 cu privire la cetățenie. art. 3 <http://lex.justice.md/md/311522/> (accesat 30.10.2016)

Foreign citizens acting as foreign investors have the right to reside in the Republic of Moldova based on valid identity documents according to art. 6 of the Law on the legal status of foreign citizens and stateless persons in Republic of Moldova.¹¹

The concept of landowners also includes the following categories: 1) *land holders* 2) *land beneficiaries* and 3) *land possessors*.

Subject of law is considered not only the individual viewed through law prism as a natural person. Human beings can participate in the legal land circuit, (both individually, as natural persons, and collectively), when they assume the quality of collective subject of law. In law, this collective subject of law is expressed through what doctrine called as a *legal person*. The notion of *legal person* is today assimilated because the legislation also uses this terminology.

The question is whether every group of people represents a legal person or this collective must have some specific features in order to be characterized as *legal person*.

A legal person is a subject of law created by the legislator by fiction in order to allow collectives of individuals the right

to manifest themselves in legal relations similarly as a natural person.

The article 58 of the Civil Code of the Republic of Moldova regulates the following legal persons of public law: state, state bodies which by law are assigned the status of legal persons, administrative territorial units and other legal persons established according to the law, by the state, state bodies or administrative territorial units.

The *state* becomes a law subject of both internal legal relations – public or private – and is a holder of subjective public or private rights. State do not apply provisions on the establishment, reorganization, dissolution and liquidation of legal persons. The attributions of the state, as a legal person, are exercised by its bodies, within the limits of their competence.

In property relations, the state is the owner of its property. The ownership is exercised on behalf of the state by the Government¹², which "... exercises, on Parliament's assignment, the function of state property owner and creates the necessary conditions for the development of all types of property. "

The government, in his turn, may delegate this right to one or more central specialized bodies.

---

¹¹ Legea Nr. 275 din 10.11.1994 cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova. art. 6. <http://lex.justice.md/md/311642/> (accesat 29.10.2016)

---

¹² Legea nr.64 din 1990 cu privire la Guvern, art.12. <http://lex.justice.md/md/312895/> (accesat 31.10.2016)

The Law No. 981 of 2000 on state-owned land and their delimitation¹³ provides that in the name of the Republic of Moldova, the right of possession, use and dispose of state-owned public land is attributed to the Government.

Public property belongs to the state or administrative-territorial units according to art. 127 of the Constitution (para. (3))¹⁴, where the last is organized on two levels: villages (communes), sectors and cities (municipalities) - the first level; ATU Gagauzia, the districts, Balti and Chisinau municipality - representing the second level.¹⁵

All administrative units have legal personality, patrimony and the right to regulate and administrate, within the law, in their own name and in the interests of the local population, an important part of public affairs.¹⁶

---

¹³ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=310923> (accesat 31.10.2016)

¹⁴ Constituția R. Moldova din 29 iunie 1994. http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

¹⁵ Legea Nr. 764 din 27.12.2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova. art. 4 alin. (4). <http://lex.justice.md/md/312874/>

¹⁶ Legea privind organizarea administrativ-teritorială a R. Moldova Nr. 764-XV din 27.12.2001 art. 3. <http://www.e-democracy.md/files/elections/law-atd-moldova-17-03-2011-ro.pdf>

Administrative-territorial units represent special legal persons because to them, similarly to the state, do not apply the rules governing the legal status of private legal persons.

Regardless of public or private legal status, the legal person as well as the natural person is distinguished by certain individualising elements: name, location, and nationality with no necessary connection with the name, address and citizenship of the founder - natural person or with the name, premises and nationality of the founder - legal person. In addition to the attributes mentioned above, the legal person can be identified by its logo (symbol), brand, identity number (IDNO), mail, mailbox, etc. We must also mention the fact that in land legal relations the state (its bodies, administrative - territorial units etc.) manifests itself as a legal person according to the civil doctrine.

Concluzions

In land law, the notion of *person* is referring to the subjects of law, i.e. the participants in land legal relations (landowners), which are divided in two categories: *natural* and *legal persons*.

The natural person (citizen or foreigner) is the holder of rights and obligations that form the content of land legal relations.

The legal person is a subject of law created by the legislator by fiction in order to allow collectives of individuals the right to manifest themselves in legal relations

similarly as a natural person. Legal persons of land law are created for profit. Legal persons are divided into two categories: of public and private law.

Public law legal persons are the state, state bodies, which by law are assigned the status of legal persons, administrative territorial units and other legal persons established according to the law, by the state, state bodies or administrative territorial units.

Based on the above we consider reasonable to express in a more extended content the para (1) of art. 4 „Subjects of land relations” of the Land Code project, in the following version: „Subjects of land relations are the landowners, natural and legal persons, public authorities in the process of land use.”

In paragraph d) art. 5 we propose to complete „*modifies the category of destinations of state-owned public land with the approval of first level administrative-territorial units council that own the land in question*” with the expression „*modifies the category of destinations of state-owned public land with the approval of first or second level administrative-territorial units council, or by the Decision of*

Gagauzia People’s Assembly, that own the land in question, according to the procedure stipulated in the regulation approved by the Government „.

Thus, given that, based on article 110 para (1) of the Constitution: „*The territory of the Republic of Moldova is organized administratively in administrative-territorial units: villages, cities, districts and Autonomous Territorial Unit of Gagauzia*”; article 4 para (4) „*The administrative territorial organisation of the Republic of Moldova is made on 2 levels: villages (communes), sectors and cities (municipalities) constitute the first level, districts, Chisinau municipality, Balti municipality constitute the second level*; art.1 of the Law on special legal status of Găgăuzia (Gagauz-Yeri) No 344-XIII of 23.12.94 which states that „*Găgăuzia is an autonomous territorial unit with a special status and is an integral part of the Republic of Moldova*” and finally, according to art. 1 of Law No. 24 of 04.03.2016 for amending and supplementing certain legislative acts was requested to comply with these legal provisions for art. 83 para. (3) of the Land Code in force „*Changing the destination of agricultural lands* „ in the exposed version.